

Библ. № 236

Библ. № 236

Библи. № 740

С. П. ВЕЛЧЕВЪ

ГЛАВЕНЪ ПРОКУРОРЪ ПРИ ВЪРХОВНИЯ КАСАЦИОНЕНЪ СЪДЪ

ПРОКУРОРСКИ НАДЗОРЪ

ПРОИЗХОДЪ, РАЗВИТИЕ, ФУНКЦИИ

Институтъ, който дава: на закона—органъ, на правосъдието — регуляторъ, на слабите и угнетените — поддръжка, на публичните интереси — стражъ, на обществото—представител, и който издига срещу злоумишлениците страшень обвинител.

Порталисъ

Гражданскиятъ миръ и спокойствието на гражданите зависятъ отъ тяхното мъжество и честность.

Treilhard

Сей чинъ яко бы око Наше и стряпчий о дѣлахъ государственныхъ.

Петръ Великій

Предговоръ

Презъ 1878 година, едновременно съ откриването на съдебнитѣ учреждения въ новосъздадената българска държава, се въведе и прокурорскиятъ надзоръ, онзи институтъ, който, зародилъ се въ дълбочинитѣ на срѣднитѣ вѣкове въ Франция, сформирувалъ се окончателно въ здравитѣ и завършени форми на наполеоновото законодателство и преминалъ постепенно въ всички почти европейски държави, днесъ всѣкъде се признава за необходимъ и незаменимъ. Създаденъ първоначално за обезпечение интереситѣ на короната предъ сдилищата и предъ всички държавни учреждения въ форма на частно представителство, развилъ се по-после въ цѣло държавно учреждение съ здрави основи, непретърпѣлъ отъ времето на окончателното си сформироване нѣкои съществени измѣнения, прокурорскиятъ надзоръ, подъ влиянието на нуждата отъ съчетание на института на представителството предъ сжда съ този на углавното преследване, днесъ съвмѣства въ себе си наблюдателната и обвинителната си функции.

Прокурорътъ, както всѣки държавенъ служителъ, за успѣшно изпълнение на възложенитѣ му обязанности, е длъженъ преди всичко добре да знае миналото и настоящето на учреждението, въ което служи, и да познава всички страни на прокурорската деятелность, и то не само по пътя на изучаване съответнитѣ текстове на закона и създадената отъ предшественицитѣ му практика, а и чрезъ основно запознаване съ института въ теорията и научната критика. Това за него е особено необходимо, като се има предъ видъ двойствениятъ характеръ на прокуратурата, която, отъ една страна, е органъ на закона и на съдебната власть въ обширенъ смисълъ на думата, а отъ друга — и органъ на правителствената власть. Срѣдното мѣсто, което прокурорскиятъ надзоръ заема, по-близко до сдилищата, но и безъ да се губятъ

вързани съ администрацията, налага на прокурора да при- тежава просвѣтенъ възгледъ върху дѣлото, на което служи, и широкъ кръгзоръ въ обширната и сложната си деятел- ностъ, защото само по такъвъ начинъ може да се запази устойчивостъ на тази важна служба. Това той може да по- стигне само съ основно разбиране юридическата сжщностъ на института и съ систематично изучаване на неговитѣ осно- вания и задачи.

Прокурорскиятъ надзоръ е учреденъ въ държавно-об- щественъ интересъ, сжществува и за обществото и работи въ неговата срѣда. Нашето общество, общо казано, има до- вѣрие въ прокурора. Всѣки знае прокурора и предпочита да се отнесе до него въ случай на извършена неправда, но малко сж тѣзи, които иматъ ясно понятие за неговата служба, неговитѣ задачи и деятелностъ. Затова, едно систематично изложение за тѣзи задачи и основания не ще бжде беспо- лезно и за всѣки членъ на обществото, безразлично дали той е правникъ, готви се да стане такъвъ или е обикновенъ гражданинъ. Ползата пъкъ отъ такова изложение за онѣзи, които служатъ съ прокуратурата на едно и сжщо дѣло или често се намиратъ съ нея въ съприкосновение, очевидно не може да се отрече.

Въ нашата правна литература за прокурорския надзоръ не само не сжществува систематично изложение, но не сж писани дори и отдѣлни статии, които да се докосватъ до юридическата сжщностъ на този толкова важенъ, поради държавно-общественото си значение, институтъ. Писани сж отдѣлни статии, когато обществото властно е поставяло въ- просъ за нуждата отъ обезпечение на прокурорската служба съ несмѣняемостъ, но всички тѣ обясняватъ повдигнатия въ- просъ повече отъ чисто практическа гледна точка, съ огледъ на нашитѣ политико-партийни нрави. И тъкмо тѣзи статии, както и изказанитѣ мисли при разискванията въ края на 1925 година въ Народното Събрание по устройството на про- куратурата, заедно съ личнитѣ ми наблюдения надъ деятел- ността на нашитѣ прокурори, ме наведоха на мисълта да съставя настоящето изложение, което има за целъ да попълни една празнота въ правната ни книжнина, безъ претенции на пълна оригиналностъ и всестранно научно изследване.

Ако сведенията, които давамъ, послужатъ за едно об- стойно запознаване съ юридическата сжщностъ на прокурор- ския институтъ, както и за отстранение онѣзи неясности въ схващанията за него, които сжществуватъ въ обществото и дори у нѣкои представители на самата прокуратура и близ- китѣ до нея срѣди, ще считамъ, че целта ми е постигната.

С. П. ВЕЛЧЕВЪ

Литература

1. И. Я. Фойницкій — Курсъ уголовного судопроизводства — С. П. Б. т. I — 1902 г.; т. II — 1889 г.
2. Вл. Случевскій — Учебникъ русскаго уголовного процесса. С. П. Б. 1910 г.
3. Д. Г. Тальбергъ — Русское уголовное судопроизводство — Киевъ, т. I — 1889 г.; т. II — 1891 г.
4. Н. Буцковскій — Очерки судебныхъ порядковъ по уставамъ 20 ноября 1864 г. С. П. Б. 1875 г.
5. Н. В. Муравьевъ — Прокурорскій Надзоръ въ его устройствѣ и дѣятельности — Москва, 1889 г.
6. А. Квачевскій — Объ уголовномъ преслѣдованіи, дознаніи и предварительномъ изслѣдованіи преступленій С. П. Б. ч. 1—2 — 1866 г. ч. III — 1869 г.
7. А. Градовскій — Высшая администрація Россіи XVIII столѣтія и генераль-прокуроры.
8. Г. Вербловскій — Движеніе русскаго гражданскаго процесса — С. П. Б. 1910 г.
9. В. Л. Исаченко — Гражданскій процессъ, т. I. в. VI. Минскъ 1891.
10. Н. Шрейберъ — Учрежденіе судебныхъ установленій С. П. Б. 1910 г.
11. Государственная канцелярія — Судебные уставы 20 ноября 1864 г. съ изложеніемъ разсужденій, на коихъ они основаны — С. П. Б. 1867 г.
12. М. П. Шрамченко и В. Ширковъ — Уставъ уголовного судопроизводства. С. П. Б. 1909 г.
13. Ю. Глазеръ — Руководство по уголовному процессу. Пер. А. Лихачева т. I, в. I — 1885, в. II — 1886 г. в. III — 1887 г.
14. Вл. Молловъ и Н. Сарановъ — Законъ за углавното сждопроизводство съ всичкитѣ му стари и нови текстове и разясненіята на Върховния Касационенъ сждъ — София, 1927 г.

15. R. Garraud — Précis de droit criminel. — Paris, 4 ed. 1892.
 16. Massabiau — Manuel du ministère public — Paris. 1876.
 17. Ortolan et Ledeau. — Le ministère public en France,
 — Paris. 1844.
 18. M. Faustin Hélie — Traité de l'instruction criminelle, t. I
 IV — 1866; t. V — VIII — 1867, Paris.

Съкращения

З.	Законъ.
К.	Конституция.
З. У. С.	Законъ за устройството на сздилищата.
З. А.	Законъ за адвокатитъ.
У. С.	Углавно сздопроизводство (законъ, нашъ и чуждъ).
Г. С.	Гражданско сздопроизводство (законъ, нашъ и чуждъ).
В. С. З.	Военно-сждебенъ законъ.
У. С. У.	Учреждение судебныхъ установлений.
У. У. С.	Уставъ уголовного судопроизводства.
У. Г. С.	Уставъ гражданского судопроизводства.
С. instr. crim.	Code d'instruction criminelle.
Н. З.	Наказателенъ законъ (нашъ и чуждъ).
З. А. П.	Законъ за администрацията и полицията
П. С. М. Л.	Правилникъ за сждебнитъ мѣста и лица.
Д. В.	Държавенъ вестникъ.

УВОДЪ

§ 1. ОБЩО ПОНЯТИЕ И ЗАДАЧИ НА ПРОКУРАТУРАТА

Върху държавата лежатъ многочислени обязанности, които тя изпълнява чрезъ особни органи, наречени учреждени я. Учрежденията действуватъ чрезъ уреждани за това длъжности, а лицата, които се назначаватъ за изпълнението на длъжноститъ, се наричатъ държавни служители. Съвокупността отъ правата и обязаноститъ на държавнитъ служители, по изпълнението на длъжноститъ, създава понятието държавна служба. Държавнитъ служители, като органи на управлението въ обширенъ смисълъ на думата, сж подчинени на държавата и творятъ, въ предѣлитъ на предварително опредѣлена за всѣкиго компетентность, нейната воля, изразена въ закона. Затова, тѣ изпълняватъ възложенитъ имъ длъжности не като свое частно право, а съгласно волята на закона и при правилно функциониране на учрежденията. Последното се обезпечаватъ съ създаване цѣлъ редъ правила, съвокупността на които съставлява това, което е прието да се нарича дисциплина на държавната служба, а самата идея за обязанности ражда идеята за отговорность, която пъкъ може да настъпи само при съществуването на особна система на надзоръ.

Надзорътъ е една отъ функциитъ на управлението, която обхваща цѣла система мѣрки, насочени къмъ наблюдение деятелността на учрежденията и длъжностнитъ лица, къмъ разяснение на допуснатитъ неправилности и къмъ отстранението имъ. Въ днешната държава той се упражнява отъ по-горнитъ длъжностни лица надъ по-долнитъ и се допълва съ надзора на по-горнитъ учреждения. Това сж: най-близкиятъ надзоръ въ дадено учреждение и надзорътъ по реда на подчинеността.

Първоначално, когато кралътъ самъ е управлявалъ,

надзорътъ се е упражнявалъ лично отъ него. По после, кралътъ, като собственикъ на домени и сюзеренъ на своитѣ васали, назначавалъ отдѣлни лица, които сж се грижили за неговитѣ интереси и сж го представлявали предъ сждилищата, но тѣ съ нищо почти не се различавали отъ повѣрниците на частни лица. Понататъкъ, когато обществениятъ строй се е усложнилъ, когато кралската властъ е станала носителка на държавни и обществени интереси, когато на носителя на тѣзи интереси почнало да се гледа като пазителъ на мира и общественото спокойствие, когато частнитѣ негови интереси почнали да съвпадатъ съ публичнитѣ, кралътъ се натоварва съ длъжността да наблюдава за изпълнението на законитѣ и да преследва тѣхнитѣ нарушители. За да осъществи това, той се е нуждалъ отъ лица, които да действуватъ отъ негово име. Така се е появила мисълта да се натовари частното до тогава фискално представителство и съ функции по пазене законитѣ и по преследване нарушителитѣ имъ, като му се даде и съответно устройство. Така се е създадо особно постоянно държавно учреждение съ назначение да контролира законния редъ въ всички учреждения: пазенето на закона и углавното преследване въ функциитѣ на това учреждение получаватъ мѣсто наредъ съ фискалното представителство, като, поради особната важностъ на предмета, последното дори остава на заденъ планъ и въ сѣнка. Това учреждение въ науката и литературата е получило общо наименование прокуратура. Само по себе си се разбира, че държавнитѣ учреждения и длъжностни лица въ своята деятелностъ сами сж длъжни да се съобразяватъ съ закона и да пазятъ законния редъ. Но за по-голѣмо обезпечение, особно въ онѣзи държави, въ които обществениятъ строй още не е получилъ пълно развитие и е несъвършенъ, особениятъ контролъ се възлага на прокурора, който поради това се нарича блюстителъ на закона (*conservator legis*). Прокурорътъ наблюдава да не се нарушаватъ законитѣ или, ако законниятъ редъ е нарушенъ, взема мѣрки за възстановяването му. Първата задача е предупредителна и се постига съ предварително преглеждане действията на учреждението, подаване протести въ по-горно мѣсто, спиране изпълнението на взетото решение до като се произнесе по-горната инстанция

и т. н. Втората задача се състои въ преследване на нарушенията и нарушителитѣ. Това е наказателната деятелностъ на прокурора, единъ отъ видоветѣ на която, и то най-важниятъ, е углавното преследване. Така, прокурорътъ като наблюдава, щото да не се нарушава отъ гражданитѣ углавниятъ законъ, се явява органъ на обвинение то, органъ на обвинителната властъ, която не е нищо друго, освенъ едно отъ разклоненията на сждебната властъ, въ обширенъ смисълъ на думата.

Законътъ, като съвокупностъ отъ юридически норми които опредѣлятъ отношенията на гражданитѣ помежду имъ и къмъ държавата, има преди всичко предвидъ общественото благо, а отъ това следва, че прокурорътъ като пазителъ на закона е въ сжщо време и представителъ на публичнитѣ интереси. Въ углавнитѣ дѣла той доказва виновността на свободния да се защитава подсъдимъ и отъ името на държавата иска наказанието му, а по гражданскитѣ дѣла обяснява законнитѣ права на държавата и на всички, които се нуждаятъ отъ особна грижа на държавата. Тукъ прокурорътъ действува не за личнитѣ интереси и домогвания на участвуващитѣ въ производството лица, а само за точното спазване на закона, винаги, когато въпросътъ се докосне до нѣщо, за което законътъ съдържа постановления заради обществения редъ. Въ Франция се е създадо цѣла теория *de l'ordre public*, защитата на който се възлага на прокурора.

Споменахме, че въ онѣзи държави, въ които обществениятъ строй е младъ и несъвършенъ, всеобхващащиятъ правителственъ надзоръ надъ всички учреждения е една необходимостъ. Наопаки, нуждата отъ такъвъ надзоръ, упражняванъ отъ специално за това създадено учреждение, намалява тамъ, гдето понятието за държавностъ и съзнанието за общественъ интересъ е развито. И колкото повече то е развито, колкото повече обществениятъ строй е съвършенъ, тази нужда е по-малка, толкова повече че въ действителностъ, поради обширността на задачата, споменатиятъ особень надзоръ мжно постига цельта и не дава достатъчни резултати. Затова, следъ разчленението на углавно-сждебнитѣ функции на сждийска, обвинителна и защитителна, когато се явява нужда отъ особень органъ на публичното углавно преследване, наблюдателната функция на

прокуратурата се ограничава съ сферата на сждебнитѣ дѣла. Прокуратурата получава построение на сждебна почва, влиза въ състава на магистратурата и действува при сжда, като заема, въ срѣдата на държавнитѣ учреждения, мѣсто между сжда и администрацията, по-близо до първия, но съ запазване на нѣкои административни елементи.

Прокуратурата, като действува въ качество на блюстител на закона и представител на публичнитѣ интереси, заедно съ това се явява и органъ на правителството (*agent du gouvernement*), защото чрезъ нея то следи за спазването на закона въ неговитѣ учреждения и защото въ неговитѣ функции влиза и пазенето на общественя редъ. И углавното преследване въ съвременната държава е една отъ правителственитѣ функции, изпълнявана отъ особенъ органъ — прокуратурата. Правителството пакъ чрезъ нея пази и финансовитѣ интереси на държавата, като ѝ възлага или активно представителството предъ сжда, или консултативно участие въ дѣлата. Най-после, правителството, безъ да се мѣси въ самото раздаване на правосъдието отъ независимия отъ него сждъ, не може да остави безъ наблюдение деятелността на сждебнитѣ мѣста въ областта на управлението на сждебното ведомство, а това то постига чрезъ учредената при сжда прокуратура. Затова колкото прокурорскиятъ институтъ и да представлява отъ себе си едно отъ разчлененията на сждебната властъ, въ обширенъ смисълъ на думата (обвинителна властъ), той въ сжщо време е и органъ правителственъ; като субектъ на изпълнителната властъ, държавната властъ непосредствено е заинтересована въ преследването на престъпленията, а този интересъ се защитава отъ учредената за целта отъ правителствената властъ особна длъжностъ на постояненъ държавенъ обвинител.

Законоохранителната задача на прокуратурата нѣкога е изчерпвала цѣлото ѝ назначение. Днесъ надзорътъ надъ административнитѣ учреждения отъ страна на прокуратурата е изоставенъ; останалъ е той само въ видъ на наблюдение за спазването на законния редъ въ сждилищата, и то въ твърде ограничени размѣри. Нѣщо повече, нѣкои законодателства правятъ опити съвсемъ да освободятъ прокурора отъ функциитѣ по надзора, но и по тѣхъ самата идея

си остава едно отъ кореннитѣ понятия на института; и въ обвинителната функция, къмъ която се свеждатъ главнитѣ задачи на самото учреждение, прониква грижата да се спазва законътъ и да не се отстъпва отъ него нито въ полза на обвинението, нито въ полза на обвиняемия.

Първата и главна задача на свършенната прокуратура се състои въ публичното углавно преследване, подъ което се разбира деятелностъ, насочена къмъ изобличаване извършилото престъпление лице, съ цель то да бжде наказано по закона. Тукъ, безъ да се спираме върху различията въ построението на обвинението, ще отбележимъ, че прокуратурата, като органъ на углавното преследване, най-много подхожда къмъ смѣсената форма на процеса, въ която обвинителното начало, като огражда личната свобода на частното лице, по възможностъ се примирява съ началото на официално издирване, което обезпечава общественитѣ интереси. Въ сжщото време тя може да служи като органъ на преследването и въ чисто обвинителния процесъ, като се ограничи нейната функция само съ представителството на публичнитѣ интереси предъ сжда.

Отъ изложеното става явно, че общото призвание на прокуратурата се състои отъ три части: прокурорътъ е блюстител на закона, представител на публичнитѣ интереси и органъ на правителството. Тѣзи три части по начало сж тѣй свързани една съ друга, че въ отдѣлнитѣ функции може нѣкоя отъ тѣхъ да преобладава, но, ако нѣкоя отпадне, измѣнява се и юридическата сжщностъ на цѣлия институтъ. Ако отдѣлниятъ законодатель отнеме нѣкой отъ посоченитѣ елементи, а това той безспорно е властенъ да стори, самото учреждение не ще бжде прокуратура въ истински смисълъ, а нѣщо друго.

Наименованието прокуратура произхожда отъ латинския глаголъ *procurare* — грижа се за нѣщо, управлявамъ нѣщо. На старо-французки езикъ *procurateur* означавало повѣренникъ, пълномощникъ по управлението на чужди дѣла. Днесъ думата прокуратура означава учреждение, което представлява интереситѣ на държавата предъ сжда. Французитѣ наричатъ това учреждение *ministère public*, което сочи на общественя, публичния, въ обширенъ смисълъ на думата, характеръ на прокуратурата. Тѣ още употребяватъ думата

parquet, която се е получила отъ особенитѣ рѣзби по подоветѣ и стѣнитѣ въ помѣщението на парижката прокуратура презъ XV и XVI в. Въ Франция къмъ думата procureur се прибавя „de la république“ (по рано du roi, imperial), като признакъ на представителство на държавната властъ и връзки съ правителството. Въ разлика отъ сждитѣ (magistrature assise), прокуратурата още се нарича magistrature debout, стояща магистратура.

Въ Германия прокурорътъ се нарича Staatsanwalt, по-вѣреникъ на държавата.

Въ югославянския проектъ отъ 1927 г. прокуратурата се именува д р ж а в н о т у ж и о с т в о. Това е най-точно указание на обвинителната функция на института, която проектътъ се стреми да направи почти единствена.

Въ Русия и у насъ законниятъ терминъ е „Прокурорски Надзоръ“, въ който се съдържа указание на първоначалната функция на института, като органъ на правителствения контролъ. Употрѣбява се още терминътъ „обвинителна властъ“, който дава указание на главната задача на прокуратурата — углавното преследване.

§ 2. РАЗЛИЧИЕ ВЪ ФОРМИТѢ НА УГЛАВНОТО ПРЕСЛЕДВАНЕ

Въ изложението за задачитѣ на прокуратурата споменахме за различнитѣ форми на углавното преследване въ зависимостъ отъ началата, които сж турени въ неговата основа. Правото на углавно преследване е функция на изпълнителната властъ. Последната, за осществяване на тази си функция, или се отнася до адвокатитѣ, или създава особна длъжностъ на държавенъ обвинителъ. Тази длъжностъ, както изложихме вече, се повѣррява на прокуратурата. Затова, и въпросътъ за разликата въ построение на обвинението се намира въ тѣсна връзка съ предмета на нашето изложение.

Въ историята се забелязватъ две основни форми на углавното преследване: 1) частна, когато частнитѣ лица, потърпѣвши отъ престѣплението, действуватъ въ свой личенъ интересъ, за да получатъ удовлетворение за нарушеното имъ право, и 2) публична, когато като субектъ на преследването се явява самото общество въ името на нарушенитѣ отъ престѣплението публични интереси. Държавната организация на обвинението е известна въ две форми: въ

форма на народно обвинение и въ форма на длъжностно обвинение.

Народното обвинение е известно на републиканския Римъ, гдето всѣки гражданинъ ималъ право и нравствена длъжностъ да преследва престѣпленията въ името на общия интересъ, безъ дори да сж засегнати съ нѣщо неговитѣ лични права и интереси. Близко да тази форма стои и обвинението въ Англия, гдето частнитѣ лица се явяватъ предъ сжда въ качество на обвинители, като изпълнители на обществена поржчка, било доброволно приета, било възложена имъ принудително. Тази форма — при голѣмитѣ си достоинства въ смисълъ на облекчение държавната властъ и на енергичностъ на самото преследване тамъ, гдето представителитѣ на правителството могатъ да иматъ интересъ да бждатъ помалко деятелни — има и лоши страни: 1) тя е възможна само тамъ, гдето у населението е силно и ясно развито съзнанието за обществени права и длъжности, и 2) даже въ такива държави, въ които това условие сжществува, много престѣпни деяния оставатъ непреследвани, защото не привличатъ вниманието на обществото.

Длъжностното обвинение се съсредоточва въ ржцетѣ на назначени за това длъжностни лица. То може да бжде повѣрено на сжщия сждия, който едновременно събира и доказателства (следователъ) и се явява и обвинителъ, и защитникъ и сждия, както е въ следствения процесъ. То може да се повѣри и на специално създадено за това учреждение или на отдѣлни лица, самостоятелни и независими едно отъ друго. Втората форма и до сега господствува въ Англия, а до XIV в. е сжществувала и въ Франция; първата е получила развитие въ Франция, а отъ тамъ е преминала въ всички почти държави на европейския континентъ. Нашето законодателство е приело французската форма на обвинение съ известни отстѣпления въ полза на частното обвинение, които ще посочимъ на надлежното мѣсто.

Длъжностниятъ обвинителъ, като представител на държавната властъ, действува по волята на тази властъ, но при изпълнението на обязаноститѣ си (правото на обвинение за него е въ сжщо време и обязаностъ) неговата деятелностъ е построена на известни начала, които се явяватъ ржководни въ действията му. За деятелността на прокуратурата по

този въпросъ има различни мнения. Едни приематъ, че длъжностниятъ обвинителъ въ всѣки отдѣленъ случай самъ решава, дали известно деяние, което има признаци на престѣпление и за което има достатѣчни доказателства, да остане непреследвано или пъкъ за него да се възбуди углавно преследване, въ зависимостъ отъ интереситѣ на обществената полза или на тази на отдѣлни лица; това е начало на практическо удобство или целесъобразностъ (opportunitäts-Prinzip). Други, като изхождатъ отъ съображението, че за прокурора углавното преследване е длъжностъ, че блюстителтъ на закона не може да действува иначе, освенъ на почвата на закона, намиратъ, че, щомъ се откриятъ признаци на престѣпление и достатѣчни фактически основания за преследване определено лице, длъжностниятъ обвинителъ нѣма право да поставя въпросъ за практически резултати отъ обвинението, а е длъженъ да го възбуди, като се ръководи изключително отъ точнитѣ правила на закона; това е начало на законностъ (Legalitäts — Prinzip).

Всичкитѣ континентални европейски законодателства приематъ, като ръководно въ деятелността на прокуратурата, началото на законностъ, съ незначителни изключения. Особно ясно и категорично това е изразено въ германския законъ отъ 1876 година; въ членъ 125 е казано: „прокуратурата е длъжна, ако другояче не е поставено въ закона, да се явява по всѣко преследуемо и наказуемо по сѣдебенъ редъ деяние, щомъ за това има на лице фактически поводъ“. Нашиятъ законъ за устр. на сѣдилищата, колкото се отнася до заявленията и заключенията на лицата отъ прокурорския надзоръ, е категориченъ; въ тѣзи случаи тѣ действуватъ единствено на основание на своето убеждение и на сѣществувашитѣ закони (чл. 47). Като се прибавятъ къмъ това и съответнитѣ постановления на З. за углавн. сѣдопр. (чл. чл. 282, 283, 290, 437, 438 и 440), които гледатъ на прокурорската деятелностъ като на длъжностъ, не остава мѣсто за съмнение, че усмотрението за удобство и целесъобразностъ на углавното преследване, щомъ престѣплението се е извършило, е изключено и че нашата прокуратура е длъжна да се ръководи отъ началото на законностъ. Като изключение се явяватъ случаитѣ на пасивна зависимостъ на прокурорския надзоръ

(чл. чл. 39 и 40 У. С.; чл. чл. 244 и 245 Н. З.; посоченитѣ въ наказателния законъ случаи на публично-частни престѣпления).

Що се отнася до начинитѣ, по които може да се обезпечи началото на законностъ въ деятелността на прокуратурата, тѣ не сж еднакви. Нормаленъ и най-целесъобразенъ начинъ е този, споредъ който институтътъ на длъжностнитѣ обвинители е така организиранъ, че може да се ползува съ пълно довѣрие, като допуснатитѣ неправилности и грѣшки се поправятъ отъ по-горенъ неговъ представителъ; сѣдътъ може да се намѣсва само тогава, когато при вземане мѣрки за обезпечение на обвинението съ действията на прокурора се нарушаватъ сѣществени частни права. Този начинъ води къмъ пълно осѣществяване мисълта за раздѣление на процесуалнитѣ функции на обвинението и сѣда. Той е прокаранъ съ значителна пълнота въ австрийския законъ отъ 1873 година. Като установява пълна независимостъ на прокуратурата отъ сѣда, този законъ ѝ предоставя и голѣмо влияние върху движението и насоката на дѣлата: безъ нейно искане сѣдътъ не разглежда дѣла; ако прокурорътъ се откаже отъ обвинението, сѣдътъ престава да действува. Обаче, като се има предвидъ, че въ такъвъ случай правата на отдѣлнитѣ лица, потърпевши отъ престѣплението, могатъ да бѣдатъ недостатѣчно защитени, когато пжтътъ на оплакване до по-горния прокуроръ не дава очакванитѣ резултати, австрийскиятъ законъ предоставя на частнитѣ лица да допълватъ и дори да замѣстватъ прокурора. Въ Германия прокурорътъ нѣма толкова широко право да разполага съ обвинението, но и частното лице не може да го замѣсти, а само действува редомъ съ него; ако прокурорътъ се откаже да води дѣлото, сѣдътъ, по жалба на потърпѣвшия, може да го задължи да поддържа обвинението.

Въ Франция е приетъ другъ начинъ за обезпечение законността въ прокурорската деятелностъ. И тамъ обвинението е отдѣлено отъ сѣда, но последниятъ има и нѣкои обвинителни функции. Въ тази държава на чело на обвинителната власть е поставена камарата за предаване на сѣдъ (chambre de mise en accusation). Сѣщата система е приета и въ италианския законъ отъ 1865 година и въ руския уставъ отъ 1864 година.

Нашето законодателство по начало приема сѣщата си-

стема, но значително смегчена. И у насъ прекратяването на углавното преследване и въобще на предварителното следствие и съдебното производство зависи отъ съда, който може да постанови предаване на съдъ противно на заключението на прокурора и въ всѣки случай не престава да действа, ако прокурорътъ се откаже да поддържа обвинението (чл. чл. 99, 290, 296 и 297 У. С.), но заключението на прокурора за предаване на съдъ (обвинителниятъ актъ) не подлежи на предварително обсъждане отъ нѣкоя съдебна колегия. Заедно съ това, нашиятъ законъ признава правото на потърпѣвшия да бжде обвинителъ редомъ съ прокурора, но той не може нито самъ да формулира окончателно обвинение, нито да замѣсти прокурора, когато последниятъ не обжалва оправдателната присъда (чл. чл. 3, 308-а, 516 ал. 2 У. С.)

Нашиятъ законъ знае и обжалване действията на прокурора, когато последниятъ отказва да възбуди углавно преследване (прекратява преписката), предъ прокурора при апелативния съдъ, но не и до най-горното стъпало на иерархическата стълба (чл. 101-а У. С.). Това ограничение ни се вижда едно недоразумение и несъобразностъ, които се дължатъ на смѣшение на понятията за обжалване на съдебни актове и за оплаквания срещу разпоредданията на единъ органъ, който се намира въ иерархическа подчиненостъ на своето началство. Разпоредданията на единъ такъвъ органъ подлежатъ на административно разбирателство по реда на иерархическата подчиненостъ, а пжтътъ на оплаквания срещу такива разпореддания не трѣбва да бжде ограничаванъ, като частнитѣ права на потърпѣвшия се лишаватъ отъ една гаранция, която и безъ това би била недостатъчна, даже ако се дойде до най-горния прокуроръ.

ГЛАВА I.

ОРГАНИЗАЦИЯ НА ОБВИНЕНИЕТО ВЪ ДРЕВНИТѢ И СРѢДНИТѢ ВѢКОВЕ

§ 3. ОРГАНИЗАЦИЯ НА ОБВИНЕНИЕТО У ДРЕВНИТѢ НАРОДИ

I. Изтокъ и Гърция. У древнитѣ народи не е имало учреждение, подобно на днешната прокуратура. Въ източнитѣ държави законътъ се е отождествявалъ съ религията или съ наредбитѣ на царетѣ, властта на които също

се е опирала на религията. Затова, и пазенето на закона, при несложнитѣ правоотношения, се е съсредоточвало въ ржцетѣ на жрецитѣ, царя или неговитѣ хора. При все това, отдѣлни указания за съществуване служебно издирване на престжпленията могатъ да се намѣрятъ въ съчиненията на писатели и въ паметниците. За Персия има указания, че въ особни случаи се назначавали специални чиновници, на които се възлагало да събиратъ доказателства на обвинението и да ги излагатъ предъ учредявания за случая съдъ. Такива указания има и за Египетъ, гдето сж съществували особни длъжностни лица, натоварени съ събиране доказателства за извършени престжпления и предаване виновнитѣ на съда. Отъ такива откъслечни сведения, обаче, може само да се заключава, че сж съществували отдѣлни признаци на служебно обвинение, но основна идея за прокуратура липсва. Изобщо, у древнитѣ народи, гдето и самиятъ съдъ още не представлявалъ нѣщо отдѣлно отъ другитѣ държавни учреждения, мжно може да се говори за представителство на държавата предъ него.

Въ класическа Гърция пазенето на закона е съвпадало съ пазене на държавната цѣлостъ и съществуващия строй. Углавното преследване отначало принадлежало само на потърпѣвшия, а по-после, когато се е усилило публичното начало — на всѣки гражданинъ или на отдѣлнитѣ административни лица. Въ Спарта, като обвинители по особно важнитѣ престжпления противъ вътрешната политическа свобода, били ефоритѣ. Въ Атина, даже следъ като много отъ престжпленията сж получили значение на публични, като обвинителъ е могълъ да се яви всѣки гражданинъ, който действувалъ въ полза на републиката; тя се е явявала като потърпѣвшъ по дѣлото. Въ също време цѣлъ редъ учреждения и длъжностни лица се ползували стъ правото да преследватъ онѣзи нарушения на закона, които засѣгатъ държавния редъ. Както всѣкжде, гдето публичното обвинение е запазило народнитѣ форми, частни обвинители често не сж се явявали; въ такива случаи ареопагътъ, сенатътъ или народното събрание избирали измежду гражданитѣ „оратори“, които по особно важнитѣ дѣла се натоварвали съ публично обвинение предъ съда, но безъ право да се отказватъ отъ преследването. По маловажнитѣ дѣла въ тѣзи случаи като

обвинители се явявали разни длъжностни лица, които, обаче, вършили това въ кръга на обикновената си служба.

II. Римъ. Началото на публично углавно преследване напълно се е очертало въ римската държава. И тукъ като господстваща се явява народната форма на обвинението; всѣки пълноправенъ гражданинъ (*quivis ex populo*) е могълъ да се яви като публиченъ обвинителъ. Лицето, което желае да бжде обвинителъ предъ *questiones perpetuae*, подавало молба за това на председателя и отъ момента на *nominis inscriptio* (съ приемането на молбата се записвали имената на обвинителя и обвиняемия) се снабдявало съ особно удостоверение (*litterae*), което му давало право при събиране на доказателствата да прибѣгва до принудителни мѣрки. Само въ изключителни случаи обвинението се възлагало на специално назначени за това чиновници, които, обаче, повече били следователи и сѣдии, отколкото публични обвинители. Като длъжностни обвинители могли да действуватъ предъ сѣда на народнитѣ комиции квесторитѣ, едилитѣ, трибунитѣ и други магистрати, които имали право да свикватъ комициитѣ, но и тукъ като общо правило си остава народното обвинение на *quivis ex populo*.

Докато народното обвинение е имало за ръководно начало обществената полза и гражданския дългъ, институтъ на държавни обвинители очевидно не е могълъ да се образува, нито е имало нужда отъ такъвъ. По-после, обаче, то се е изродило. При по-важнитѣ политически дѣла като обвинители се явявали лица, които действували не отъ съзнание за граждански дългъ, а съ цель да получатъ значение въ политическитѣ работи; по обикновенитѣ дѣла понеже обвинители *ex populo* почнали рѣдко да се явяватъ, станало нужда да се опредѣля възнаграждение отъ имуществото на осѣдения обвиняемъ или да се даватъ известни политически привилегии. Това създадо обвинители по професия (*quadriplatores*), които изкарвали отъ това занятие прехраната си и скоро изгубили всѣко уважение въ народа. Въ времената на империята тѣ били замѣстени отъ другъ видъ обвинители — доносители по занаятъ, наречени *delatores*, които, за да се обогатятъ, обикновено дирили обвиняеми, осѣждането на които би било приятно на императора (въ повечето случаи за *laesio majestatis*). Това докарало пълненъ упадъкъ на

народното обвинение, а скоро, съ усилване императорската власть, самото обвинение минало въ ръцетѣ на императора, като и самиятъ процесъ приелъ следствена форма (*inquisitio*). Издирването се извършвало отъ разни длъжностни лица. Наредъ съ следствената форма скоро се явява и трета форма на обвинение — *delatio*, преследване чрезъ донесение отъ назначени за това длъжностни лица, които носили общо наименование *personae publicae*. Тѣ събирали сведения за престѣпленията и тѣхнитѣ автори и правили съобщения (*notoria*) въ сѣда, предъ който по-нататкъ били длъжни да доказватъ обвинението подъ страхъ на отговорностъ за *columnia*. Между *personae publicae* били: 1) *praefectus vigilium*, началникъ на римската полиция, който самъ решавалъ дѣлата за маловажни престѣпни деяния, а за по-важнитѣ престѣпления извършвалъ разследване и предявявалъ обвинение предъ сѣда на *praefectus urbi* и по-високитѣ сѣдилища; 2) *curiosi* — полицейски агенти, които пжтували изъ провинциитѣ, издирвали престѣпницитѣ и ги предавали на сѣда *praesides provinciarum*; 3) *stationarii* — сѣщо агенти, назначавани въ разни мѣста на държавата за пазене общественото спокойствие и за донесения на надлежната власть за нарушенията му; 4) *Irenarchae* — изборни общински чиновници, длъжността на които била да пазятъ общественото спокойствие и нравственостъ и да преследватъ нарушителитѣ имъ; 5) *defensores civitatum*, учредени въ IV в. въ Източната империя — сѣщо избирани отъ едно събрание на първенци, за да наблюдаватъ чиновницитѣ и сѣдиитѣ; иренархитѣ били длъжни да имъ съобщаватъ добититѣ сведения за престѣпленията и да имъ предаватъ постѣпилитѣ тѣжби на потърпѣвшитѣ.

Въ времената на империята се явило още едно длъжностно лице — *Procurator Caesaris*, управителъ на императорскитѣ имоти въ онѣзи провинции, които се намирили подъ непосредственото управление на императора. Тѣ се грижили за събиране на данѣцитѣ и прибиране на конфискуванитѣ имоти. Като хора на цезаря тѣ имали голѣмо значение, но се грижили за паричнитѣ интереси на своя господарь. Наредъ съ тѣхъ съществували и *advocati fisci*, които водили дѣлата на фиска предъ сѣдилищата. Въ углавното преслед-

ване за общи престѣпления нито Procurator Caesaris, нито advocati fisci сж имали нѣкакво участие.

Всичкитѣ споменати длѣжностни лица, макаръ и създавани като нѣщо срѣдно между народната и следствената форма на обвинение, очевидно не сж отговаряли на нуждитѣ на държавното углавно преследване. Затова, тѣ постоянно сж били смѣнявани, докато, най-после, били окончателно отмѣнени, като се дошло до следствената форма на процеса, гдето функциитѣ на обвинителя, следователя и сждията се съединяватъ въ единъ и сжщъ органъ.

Отъ изложеното за организацията на углавното преследване въ римската държава става явно, че нито въ единъ отъ посоченитѣ органи не могатъ да се намѣрятъ признаци на днешната прокуратура. Най-близко до нея стои Procurator Caesaris, който има нѣкои общи черти съ французскитѣ gentes regis въ първоначалния имъ видъ, когато последнитѣ били сжщо частни управители на имотитѣ на краля. Обаче, въ споменатитѣ учреждения ясно изпжква мисълта за публично преследване на престѣпленията, за длѣжностно преследване и за представителство, макаръ и по частни дѣла, на държавния глава предъ сжда.

§ 4. ОБВИНЕНИЕ ПРЕЗЪ СРѢДНИТЪ ВѢКОВЕ

Следъ падането на Западната Римска Империя настанилитѣ се на нейно мѣсто варвари донесли съ себе си и обвинителната форма на преследването. Обвинението се предоставяло на потърпѣвшето отъ престѣплението лице. Въ времената на Божия сждъ и ордалиитѣ очевидно не е могло да има длѣжностни обвинители, тъй като това се изключва отъ самата система на доказателствата. По-после, съ усиление кралската власть, се дохожда до убеждение, че преследването на нарушителитѣ на мира и спокойствието трѣбва да изхожда отъ краля. Затова, когато не се явяватъ частни обвинители, преследването на общоопаснитѣ престѣпления почнало да се възлага на отдѣлни длѣжностни лица. Такива били преди всичко графове (comes) и тѣхнитѣ помощници (centenarii). Когато пъкъ се появява сждътъ на шефенитѣ (scabini), като обвинитель по тежкитѣ престѣпления се явявалъ единъ отъ членовѣтѣ на сждебната колегия.

По-после, въ нѣкои германски държави временно се назначавали особени чиновници.

Къмъ края на XIV в. постепенно почва преминаване отъ обвинителната форма на процеса къмъ следствената и къмъ свързаното съ нея официално преследване на престѣпленията. Окончателното затвърдяване на тази форма и заимствуваното отъ императорския Римъ представителство на фискалитѣ интереси на владѣтеля, както и подъ влиянието на каноническия процесъ, който вече ималъ свой promotor inquisitionis (тъй се наричалъ доносителтъ, който участвувалъ въ процеса и представлявалъ доказателства), довежда до това, че частнитѣ управители на кралетѣ и князетѣ се преобрѣщатъ въ представители на държавата и по углавнитѣ дѣла. Въ Германия представителитѣ на фиска образуватъ особно учреждение — фискалатъ, състояще се отъ procuratores и advocati fisci; първитѣ се грижили за писмената подготовка на процеса, а вторитѣ давали устни обяснения предъ сжда. Първоначално, както въ императорския римски периодъ, фискалитѣ не се занимавали съ преследването на общитѣ престѣпления. По-после, въ XVIII в., тѣ вече се явяватъ въ качество на длѣжностни обвинители. Обаче, германскитѣ фискалатъ, макаръ и да е усвоилъ нѣкои черти на развитата се вече къмъ това време въ Франция прокуратура, не е могълъ да се преобрѣне въ постоянно учреждение, като французския ministère public, тъй като съ окончателното изгонване на състезателното начало въ процеса отъ възтържевувалата писменостъ не останало мѣсто за особенъ обвинитель, задачата на който се изпълнявала отъ самия сждъ. Къмъ началото на XIV в. въ Германия фискалатътъ се отмѣнява, като излишенъ.

ГЛАВА II.

ПРОКУРАТУРА ВЪ ФРАНЦИЯ ДО 1808 г.

§ 5. ПРОИЗХОДЪ НА ПРОКУРАТУРАТА

Докато презъ времето на срѣднитѣ вѣкове у повечето европейски народи се правили опити за целесъобразна организация на обвинението и на представителството на държавата предъ сждилищата, въ Франция още въ началото на XIV в. се появило ново учреждение, което постепенно се

развивало и получило такова значение, че станало единъ необходимъ елементъ на обществения строй.

Исторически прокуратурата е възникнала отъ адвокатурата. До края на XIII в. французскитѣ крале възлагали управлението на имотитѣ си и грижата за интереситѣ си, като собственици и сюзерени на феодалитѣ, върху особени лица, избирани изъ срѣдата на мѣстнитѣ благородници и наричани *ballis*, а въ Южна Франция — *seneschaux*. Като повѣреници на краля и управители на неговия имотъ, тѣ били *gentes regis* — *gens du roi*. Незапознати съ правото, при постоянното разширение на кралскитѣ интереси и при обширния кръгъ на занятия, тѣ вече въ началото на XIV в. станали недостатъчни за своето назначение. Понеже скоро получили длъжностни назначения, като станали висши администратори и сѣдии по дѣлата на кралската юрисдикция, споменатитѣ лица очевидно не сж могли въ сѣщото време да бждатъ и представители на едната отъ странитѣ по сѣщитѣ дѣла. Затова кралетѣ, за да обезпечатъ своитѣ интереси предъ сѣда, а въ сѣщото време да дадатъ на сѣдитѣ юрисконсулти, почнали да повѣрять воденето на своитѣ дѣла на отдѣлни лица отъ образувалата се при сѣдилищата още презъ XIII в. особна класа познавачи на законитѣ, наричани *procurateurs*, които се занимавали съ водене чужди дѣла. Избирани отъ краля лица получили названието *procurateurs du roi* и имали назначение да подготвятъ писмената частъ на процеса, а за устна защита кралетѣ избирали изъ сѣщата класа адвокати, които станали *avocats du roi*. Кралскитѣ прокурори и адвокати били обикновени повѣреници на краля и съ нищо не се различавали отъ повѣреницитѣ на частнитѣ лица. Тѣ нѣмали положение на длъжностни лица, а такива сж станали по-после по ордонанса на Филипъ IV отъ 25 мартъ 1302 г., съ който за пръвъ пжтъ се опредѣля тѣхното положение, като длъжностно, но и следъ това тѣ продължавали да бждатъ само представители на страна въ процеса. Прокуроритѣ и кралскитѣ адвокати не водили дѣла на частни лица, но имали право да си избиратъ помощници (*substituts*), които, обаче, получавали възнаграждение отъ прокурора и нѣмали никакво служебно положение. Прокурори били назначени при мѣстнитѣ сѣдилища на *ballis* и *seneschaux*, а следъ това и при отдѣлитѣ се отъ върховния кралски сѣдъ (*cour du roi*),

до тогава пжтуващъ заедно съ краля, постоянни висши сѣдилища въ Парижъ, Руанъ и Туръ — *parlements*.

Презъ времето отъ XIV до XVII в. прокуратурата постоянно се е развивала. Докато първоначално прокурорътъ билъ само обикновенъ повѣреникъ на краля, къмъ началото на XVII в., когато кралската властъ станала носителка на държавни и обществени интереси и нейнитѣ частни интереси почнали да съвпадатъ съ публичнитѣ, той станалъ вече и органъ на публичния интересъ, съ точно очертание на обязаноститѣ му и съ обширенъ кръгъ на функции въ сѣдебното управление и углавното преследване.

Къмъ тѣзи времена окончателно се е затвърдило съзнанието, че кралътъ трѣбва да бжде пазителъ на общия миръ и спокойствието, вследствие на което върху него лежи грижата да следи за изпълнението на законитѣ и преследването на престѣпленията. За осществяване на това, кралътъ прибавилъ въ функциитѣ на прокуратурата къмъ фискалното представителство пазенето на законитѣ и углавното преследване.

§ 6. УСТРОЙСТВО НА ПРОКУРАТУРАТА ДО РЕВОЛЮЦИЯТА

Първиятъ законъ за устройство на прокуратурата се отнася къмъ 1586 година, макаръ до това тя отдавна да е съществувала въз основа на значително число издавани въ разни времена кралски ордонанси и едикти. Съ ордонанса на Людовикъ XIV устройството на прокуратурата се явява завършено и нейнитѣ права и длъжности опредѣлени.

Прокуратурата нѣмала особенъ началникъ. За такъвъ се считалъ канцлерътъ на Франция, който билъ общъ номиналенъ глава на сѣдебното ведомство, а самитѣ прокурори се разпредѣляли по парламентитѣ и по-долнитѣ сѣдилища, безъ опредѣлена връзка помежду си. Всичкитѣ лица отъ прокуратурата действували отъ името на краля и теоретически цѣлото учреждение изхождало отъ неговата юридическа личностъ. Тѣ запазили названието *gens du roi*, но самиятъ институтъ не представлявалъ нѣщо единно и цѣлостно. При всѣки парламентъ имало по единъ *procurateur général* и по нѣколко *avocats généraux* и *substituts*. При по-долнитѣ сѣдилища имало по единъ *procurateur du roi* и по нѣколко *avocats du roi* и *substituts*. Всички лица отъ прокуратурата на парламентския

окръгъ били подчинени на парламентския главенъ прокуроръ и действували отъ негово име. Обаче, това подчинение било повече номинално, тъй като въ известни случаи шефътъ на паркета билъ свързанъ съ мнението на своитѣ адвокати, съ които понѣкога дори е билъ длъженъ да влиза въ съглашение, напримѣръ — по гражданскитѣ дѣла. Прокуроритѣ и субститутитѣ се занимавали съ писмената частъ и сѣдебно-административната работа, а предъ сѣдилищата съ речи и устни заключения се явявали адвокатитѣ. Кралскитѣ адвокати и главнитѣ адвокати при парламентитѣ, впрочемъ, отъ XV в. участвували, може да се каже, само по гражданскитѣ дѣла, тъй като углавниятъ процесъ билъ изключително писменъ, и при самото разглеждане на дѣлото прокурорътъ не присѣствувалъ. Затова, съ углавнитѣ дѣла се занимавали само прокуроритѣ и субститутитѣ.

Прокуратурата била отдѣлена и независима отъ сѣда, но нейнитѣ членове влизали въ състава на магистратурата, макаръ дълго време фиктивно се считали за адвокати, измежду които се избирали. Независими отъ сѣда, лицата отъ прокуратурата били фактически независими и отъ правителството, особено откато тѣхнитѣ длъжности, както сѣдебнитѣ, почнали да се продаватъ за увеличение приходитѣ на фиска. Единъ пжтъ купената длъжностъ ставала собственостъ на купувача, който могълъ да я продаде на друго лице или да я остави въ наследство на своитѣ синове, а отъ това следва, че кралятъ не могълъ да уволни своя прокуроръ, а най-много е могълъ да купи длъжността по доброволно съглашение, за да я продаде другиму. Тази фактическа несмѣняемостъ на прокуроритѣ имала това последствие, че тѣ гледали на себе си като на правомѣрни представители на краля и имали пълна възможностъ да се ръководятъ само отъ закона и да действуватъ по убеждение, като често не се стѣснявали да заявяватъ това на своя господарь.

§ 7. ФУНКЦИИ НА ПРОКУРАТУРАТА ДО РЕВОЛЮЦИЯТА

Функциитѣ на прокуратурата били: сѣдебни и сѣдебно-административни.

I. По углавнитѣ дѣла деятелността на прокуроритѣ, макаръ и доста обширна, била значително ограничена. Понеже въ инквизиционния процесъ сѣдътъ действува незави-

симо отъ страни, ролята на прокурора се свежда къмъ участие въ възбуждането на углавното преследване и даване писмени заключения. Като поводи за преследване служили доноситѣ (denonciations), тжжитѣ на потърпѣвшитѣ (plaintes) и разпореждането на сѣдебната власть (poursuite d'office). Понататъкъ, пълень разпоредителъ на процеса били следователтъ и сѣдътъ. Върху хода на дѣлото прокурорътъ нѣмалъ никакво влияние. Той давалъ писменни заключения: 1) следъ свършването на предварителното издирване, 2) следъ формалния разпитъ на обвинения и 3) следъ свършването на формалното следствие, преди доклада на дѣлото и постановяването на присѣдата. При следствието прокурорътъ не присѣствувалъ. По този начинъ, прокурорътъ въ сжщностъ не извършвалъ самото преследване, а само му давалъ насока (produnt atque indicant, sed non reprehendunt, neque arguunt). Доноситѣ, които постѣпвали у него, той предавалъ на следователя за изследване (information), а тжжитѣ на потърпѣвшитѣ (plainte de la partie civile) и своитѣ предложения (plainte de la partie publique) той изпращалъ на сжщия, безъ да взема каквото и да е участие въ производството по изследването, освенъ съ споменатитѣ писмени заключения. Понеже при това правата, които сж предоставени на прокурора по углавното преследване, еднакво принадлежатъ и на сѣдитѣ (tout juge est procureur général), явно е, че въ сжщностъ ролята на прокурора по обвинението имала само помощно значение. Къмъ функциитѣ на прокурора по углавнитѣ дѣла се отнасятъ и разпорежданията за изпълнение на присѣдитѣ.

II. По гражданскитѣ дѣла прокурорътъ се явявалъ преди всичко като защитникъ на кралскитѣ интереси, а следъ това и на тѣзи, юридическото представителство на които взема върху си държавата въ лицето на краля: дѣлата на църквитѣ, на разнитѣ корпорации, които се намирили подъ охрана на държавата, и на частнитѣ лица, които не могатъ сами да се защищаватъ предъ сѣда (малолѣтни, безумни, отсѣтствуващи и т. н.). По дѣлата на фиска и църквата той се явявалъ като страна въ процеса съ право на обжалване постановенитѣ решения и съ длъжностъ да се грижи за изпълнението на тѣзи отъ тѣхъ, които сж въ полза на представляваната отъ него страна. По дѣлата на частни лица той

действувалъ като пазителъ на интереситѣ на „слабитѣ и угнетенитѣ“. Общо казано, въ гражданския процесъ участието на прокурора се опредѣляло по широкия признакъ на всичко, което се отнася до обществения редъ (*tout ce qui interesse l'ordre public*). Отъ това вече само по себе си става явно, колко широка и обширна била дейтелността на прокуратурата по гражданскитѣ дѣла. При това, като се има предвидъ, че гражданскитѣ процесъ билъ главно устенъ и публиченъ, въ него именно и могли да се проявяватъ лицата отъ прокуратурата, особно главнитѣ адвокати отъ парламентитѣ.

III. Сждебно-административни функции. Колкото и да било незначително участието на прокурора въ процесуалната дейтелность по производството на углавнитѣ дѣла, общото наблюдение надъ хода на тѣзи дѣла принадлежало нему. Затова голѣмо било неговото значение при изпълнение на сждебно-административнитѣ функции. Тукъ той е стражъ на закона, органъ на правителството и посрѣдникъ между сжда и краля. Всички нови закони и правителствени разпореждания се съобщавали на сжда отъ прокурора, който действувалъ отъ името на краля, този източникъ на правосъдието; *gens du roi* имали контролни функции надъ сждиитѣ и началствени надъ останалия персоналъ. Особно важно значение имали лицата отъ прокуратурата при парламентитѣ, гдето тѣхната наблюдателна дейтелность имала повече политическо-административенъ характеръ. Парламентитѣ къмъ XVII в. все повече и повече се домогвали да взематъ участие въ законодателството, като въ своята дейтелность по т. н. *enregistrement* — приемане внасянитѣ отъ прокурора кралски ордонанси и едикти, преди да получатъ силата на законъ — почнали да влизатъ въ обсъждане на законитѣ отъ гледна точка на тѣхното съгласие съ основнитѣ начала на държавния строй и на тѣхната целесобразность и полезность. Въ тази дейтелность главниятъ прокуроръ или главниятъ адвокатъ, освенъ гдето вземалъ участие въ дебатитѣ на парламента, служилъ и за предаточенъ органъ между краля и парламента: той внасялъ кралскитѣ разпореждания за приемане отъ парламента и за публикуване, за да влѣзатъ въ сила, той докладвалъ на краля срещналитѣ се затруднения, когато парламентътъ не приематъ нѣкое отъ спо-

менатитѣ разпореждания, той представлявалъ на усмотрението на краля и за случаетѣ на констатирани отъ парламента неправилности и злоупотрѣбления въ общия ходъ на държавния животъ. Главниятъ прокуроръ при парижкия парламентъ ималъ право въ всѣки моментъ да се явява предъ краля съ лични доклади. Тази именно дейтелность е послужила, за да се нарече прокуратурата въ XVIII в. *ministère public*.

По църковнитѣ дѣла, като се има предвидъ, че папскитѣ були и бревети получавали сила въ Франция само следъ приемането имъ отъ парламентитѣ, значението на прокуратурата е било сжщо голѣмо, тъй като тя именно внасяла тѣзи въпроси въ парламента и се изказвала въ смисълъ на признаване или непризнаване отъ краля.

Въ общогражданския животъ прокуратурата имала изключителната инициатива да внася въ парламентитѣ въпроси за забелязани произволи или нарушения на законитѣ, както и за установяване постоянна сждебна практика, за да се получатъ общи парламентски постановления (*dispositions réglementaires*).

Значителна роль, която повдигала авторитета на института, прокуратурата имала въ т. н. *audiences de rentrée* и *mercuriales*. Първитѣ ставали публично въ присѣствието на всички сдии и адвокати; въ тѣхъ единъ отъ главнитѣ адвокати произнасялъ речъ по нѣкой важенъ общественъ въпросъ или предметъ отъ теорията и практиката. *Audiences mercuriales* ставали въ началото на сждебната година, въ първата срѣда следъ ваканцитѣ, непублично и само отъ сждиитѣ и прокуроритѣ; въ тѣхъ главниятъ прокуроръ или нѣкой отъ главнитѣ адвокати прочитали отчетъ за миналата година и критически бележки за забелязанитѣ отъ прокуратурата недостатѣци и опущения въ хода на правосъдното дѣло; по повдигнатитѣ въпроси парламентътъ държалъ постановление, което се представлявало на усмотрението на краля.

Политическата роль на прокуратурата презъ разглежданото време на нейното историческо развитие, макаръ по нѣкога и да оставяла въ сѣнка нейния сждебенъ характеръ, имала това последствие, че послужила за създаване устойчивость на самия институтъ, изъ който изхождали хора, дей-

ствуващи по убеждение и твърдо застъпничество за запазване законността. От друга страна, имало и случаи на послушничество и нравствено падение от някои членове на прокуратурата, особно въ периода на общото разложение преди революцията. Обаче, и едното и другото доказало необходимостта на прокуратурата и нейното значение за държавата, както и последствията от неправилната постановка на нейната дейтелност, когато тя може да послужи за цели, за които не е създадена.

§ 8. ПРОКУРАТУРА ПРЕЗЪ ВРЕМЕТО НА ВЕЛИКАТА РЕВОЛЮЦИЯ

Към края на XVIII в. французката прокуратура получила ясно и окончателно очертание. Тя се явява институт, представляващ съвокупност от непосредствени органи на краля въ сдебното ведомство и управление. Нейната дейтелност по углавнит дѣла е незначителна, представителството на закона и привителството по гражданскит дѣла е почти безпредѣлно по своята обширност, наблюдателната функция въ углавния процесъ и надъ дейтелността на сджиит неопредѣлена, а отъ особно значение е политическата роль въ парламентскит борби за власт, въ които сдебният характеръ на института като че се губи и „хората на краля“ често открито се изказватъ противъ разпорежданията на краля, несъгласни съ общитъ закони или съ добре разбранитъ интереси на короната. Обаче, къмъ сщщото време общественото мнение вече се явява враждебно настроено спрямо прокуратурата, понеже въ нея съглеждало орждие на инквизиционния процесъ и политическото давление върху правосъдието. Явяватъ се авторитетни привърженици на общонародното обвинение въ смисълъ на римското право, на които се противопоставятъ не по-малко авторитетни, които поддържали, че спокойствието на гражданитъ е гарантирано отъ la partie publique. Въ сщщностъ, всичкитъ тѣзи спорове се отклонявали отъ своя предметъ, тъй като онова, което възбуждало общественото мнение, се дължало не на недостатъцитъ на прокуратурата, а лежало въ самото построение на обвинението въ инквизиционния процесъ, въ който прокурорътъ никакво влияние нѣмалъ. Това съзнавали и самитъ дейци на революцията, които не се отказали отъ прокуратурата, а само правили различни опити, които се завършили

съ връщане къмъ изпитания вече институтъ, като отъ предишната му организация запазили всичко, което отговаряло на назначението ѝ при новитъ условия на живота.

Революцията, едновременно съ общата безразборна отмѣна на старитъ учреждения, разрушила и института *gens du roi*. Наредъ съ изборнитъ сджи въвежда се народната форма на обвинение, подобна на тази на републиканския Римъ. Но идеята за институтъ, който да удовлетворява нуждата отъ сдебно представителство на държавата (народа), остава и вече въ края на 1790 г. *ministère public* се възстановява съ назначение на *commissaires du roi*, станали наскоро следъ това *commissaires nationaux*, за наблюдение надъ точното изпълнение на законитъ и присждитъ. Въ 1792 г. на тѣхъ било възложено да поддържатъ обвинението въ реформирания углавенъ процесъ. Презъ времето на терора и кървавитъ дни на революционнитъ трибунали обвинението предъ сжда било отнето отъ тѣхъ и предадено на публичния обвинител (*accusateur public*) при трибунала, нареченъ отъ известния Фабръ „официаленъ доставчикъ на ешафота“ поради ползуването съ всички средства, дори съ лжжата, за да угоди на развилнѣлата се революционна тирания. Такъвъ въ Парижъ билъ известниятъ Фукье-Тенвилъ. Следъ свършване на терора следва връщане къмъ учрежденията отъ първитъ дни на революцията, а по-нататъшното законодателство, следъ нѣколко опити за възстановяване предишнитъ комисари подъ името *commissaires du gouvernement*, назначавани отъ първия консулъ, въ 1804 година окончателно се спира върху института на прокуроритъ, наречени вече, споредъ измѣненитъ условия на държавния строй, *imperials*.

ГЛАВА III.

СЪВРЕМЕННА ПРОКУРАТУРА ВЪ ФРАНЦИЯ

§ 9. ОБЩИ БЕЛЕЖКИ

Днешното положение и устройство на прокуратурата въ Франция окончателно се е установило съ законитъ за углавното сждопроизводство отъ 1808 година (*code d'instruction criminelle*) и за устройството на сджилицата отъ 1810 год. (*loi sur l'organisation judiciaire*), останали почти неизмѣнени

и до сега. Макаръ противниците на Наполеона и да наричали органитъ на прокуратурата, свързани помежду си съ една подчиненост, напомняща военната, орждия на самовластието, макаръ самото учреждение отчасти и да е имало за целъ да се поддържа едно правителствено влияние върху сждилищата, обществото посрещнало възобновяването на отдавна познатия му институтъ съ голѣмо съчувствие и голѣми надежди, а въ теорията и схващанията на видни правници, както и въ очитъ на неговитъ представители, това билъ органъ, поставенъ да бжде стражъ на законността и реда. Какъ се е гледало на прокуратурата и на нейното общо значение, може да се види отъ разискванията по приемането на закона за устр. на сждил. отъ 1810 год. въ законодателното тѣло и Държавния Съветъ. Правителствениятъ докладчикъ Treilhard обяснилъ, че *la partie publique* въ сжда има назначение „да преследва престѣпленията отъ името на монарха, който заповѣдва изпълнението на законитъ“ „Главнитъ прокурори“, продължилъ той, „ще бждатъ пазители на драгоценитъ блага на общественя редъ и възмездieto за неговото нарушение; гражданскиятъ миръ и спокойствието на гражданитъ ще зависатъ отъ тѣхното мжжество и честностъ; тѣ трѣбва постоянно да бодърствуватъ, за да могатъ другитъ да почиватъ“. Порталисъ нарича прокуратурата „крепостъ противъ сждебни случайности и несправедливости, противъ насилието и злоупотрѣбленията“ и необходимъ институтъ, който може да даде „на закона — органъ, на правосъдието — регуляторъ, на слабитъ и угнетенитъ — поддръжка, на публичнитъ интереси — стражъ, на обществото — представителъ, а противъ злоумишленицитъ страшенъ обвинителъ“.

Французскитъ писатели, които подробно се занимаватъ съ устройството и задачитъ на прокуратурата, сж съ сжщо такива схващания. Всички тѣ даватъ различни опредѣления за нейното значение, права и длъжности, но въ тѣхъ се съдържа една и сжща мисль: коренно основание на института е представителството предъ сжда на публичнитъ интереси, въплотени въ закона. Прокуратурата, споредъ тѣхъ, е преди всичко органъ на закона (*organe de la loi*), но въ сжщо време е органъ на държавата (*de la société*) и на правителството въ областъта на сждебното управление (*administration de la justice*).

§ 10. УСТРОЙСТВО

Общитъ условия за назначение на прокурорска длъжностъ сж сжщо такива, каквито сж и за сждиитъ. Тѣ сж почти сжщитъ, както и за нашитъ сждии. Всичкитъ лица отъ прокуратурата се назначаватъ отъ държавния глава, по представление на министра на правосъдието, но за назначение на длъжностъ *procureur général* е необходимо предварително обсъждане въ министерския съветъ. Другитъ прокурорски лица се представляватъ на министра отъ главния прокуроръ съвмѣстно съ председателя на апелативния сждъ; представляватъ се трима кандидати, отъ които министрътъ избира единъ. Въ случай на нужда за замѣстване на отсъствуващи субститути прокурорътъ на републиката може да възлага изпълнението на тѣхната длъжностъ върху допълнителнитъ сждии (*juges suppléants*); сжщо такова възлагане се допуска и тогава, когато наличнитъ сили на паркета не могатъ да се справятъ съ натрупалата се по нѣкоя причина работа.

Прокуроритъ се разпредѣлятъ между всичкитъ сждилица, съ изключение на мировитъ сждии и мероветъ (*tribunal de simple police*), при които прокурорскитъ длъжности се изпълняватъ: при мировитъ сждии — отъ полицейскитъ комисари или мероветъ, а при сжда на мера — отъ неговия помощникъ или нѣкой отъ общинскитъ съветници. При сждилищата отъ първа инстанция (*tribunaux d'arrondissement*) има по единъ *procureur de la république* и тѣхни субститути (*substitués*), числото на които зависи отъ разряда на сжда. При всѣки апелативенъ сждъ (*cour d'appel*) има *procureur général, avocats généraux*, споредъ числото на отдѣленията на сжда, и *substitués*. Прокуратурата при касационния сждъ (*cour de cassation*) се състои отъ единъ *procureur général* и нѣколко *avocats généraux*, по двама на отдѣление (*chambre*).

Лицата отъ прокуратурата (*ministère public*) се ползватъ съ сжщитъ служебни предимства, както и другитъ членове на магистратурата. Тѣ носятъ формено облекло, подобно на това на сждиитъ, а при изпълнение на служебни действия вѣнъ отъ сждилищата носятъ копринени пояси съ златни пискюли.

Вжтрешнитъ отношения между членоветъ на прокуратурата въ основата си иматъ началото на иерархическа подчиненостъ. Цѣлото учреждение има за свой начал-

никъ министра на правосъдието, въ качеството му на органъ на изпълнителната власт, вследствие на което и самитѣ прокурори сж органи на тази власт. Министрътъ не влиза въ състава на прокуратурата, а на първото стъпало на иерархическата стълба стои главниятъ прокуроръ на касационния съдъ, който действува и въ висшия дисциплинаренъ съветъ (conseil de la magistrature), състоящъ се отъ общото събрание на този съдъ. Подъ негово ръководство се намиратъ неговитѣ главни адвокати, а надъ останалитѣ прокурори той началнически права нѣма, а има само общъ надзоръ (surveillance générale), който се състои въ задължителни разяснения по въпроси, възникващи при касационното разглеждане на дѣлата. Истински началникъ на прокуратурата понататъкъ се явява главниятъ прокуроръ при апелативния съдъ, комуто сж подчинени всички прокурорски лица въ района на този съдъ. Тѣ се явяватъ негови замѣстници, действащи отъ негово име (pour le procureur général). Неговъ непосредственъ органъ при сждилищата отъ първа инстанция е прокурорътъ на републиката, който разпорежда съ своитѣ субститути и има въ пълно подчинение още и лицата, изпълняващи прокурорската служба при сжда на простата полиция — полицейскитѣ комисари и мероветѣ.

Лицата отъ прокуратурата за пристъпления по служба отговарятъ углавно, сжщо както и сждиитѣ, само за умишлени и пристрастни деяния, а граждански още и за допуснати грѣшки и неправилности. Лично за опущения по службата тѣ отговарятъ дисциплинарно предъ своето началство: главниятъ прокуроръ при апелативния съдъ за маловажни опущения прави на провинилитѣ се напомнюване или забележки, а въ случай на по-важни нарушения донася на министра на правосъдието, който или имъ прави внушения (injonction), или ги повиква за лични обяснения, или ги премѣства или, най-после, ги уволнява.

Втората характерна черта на прокуратурата е нейното единство и нераздѣлностъ: le ministère public est un et indivisible. Началото на единство придава на прокурорската деятелностъ безличенъ характеръ: всѣки членъ на прокуратурата действува отъ името на учреждението. Нераздѣлността има това значение, че всѣки членъ на прокуратурата отъ една степенъ има пълномощието на всичкитѣ ѝ членове,

вследствие на което се допуска замѣна на единъ съ другъ въ всѣко положение на процеса. По-подробно ще се спремъ върху тѣзи черти на прокурорския институтъ понататъкъ, при изложението за устройството на нашата прокуратура. Тогава ще направимъ подробно изложение и по свързания съ началата на иерархическа подчиненостъ и единство въпросъ за независимостта на прокуратурата.

§ 11. ДЕЯТЕЛНОСТЪ НА ПРОКУРАТУРАТА

Функциитѣ на съвременната французска прокуратура сж извънредно разнообразни. Тѣ сж: углавно-сждебни, гражданско-сждебни и административни.

А. Деятелность по углавнитѣ дѣла.

По едно основно начало на французското сждебно право, прокуратурата се счита участваща въ дѣлото лице (partie) въ всѣки сждебенъ процесъ, углавенъ и граждански. Тя действува или като partie principale, която се стреми да брани или прокара известни домогвания, или като partie jointe съ своята юридическа помощ на сждиитѣ отъ страна на правителството, заинтересовано въ точното изпълнение на законитѣ, като действува съ своитѣ заключения (conclusions) не въ свой интересъ, не за нуждитѣ и интереситѣ на нѣкоя отъ странитѣ, а изключително за правилното прилагане на законитѣ. Въ углавнитѣ дѣла прокурорътъ е винаги partie principale, която се противопоставя на другата страна въ процеса, като се ползува, обаче, съ известни предимства предвидъ на своя държавенъ характеръ. Но и тукъ той действува като публична страна, безотносително понѣкога къмъ практическия изходъ на процеса, като изказва своето независимо мнение.

1. Прокурорътъ е глава на сждебната полиция. Като стадия на сждопроизводството сждебната полиция е предварително търсене признацитѣ на престъплението и виновника, което минава следъ това въ сждебно разследване. Като учреждение тя е система отъ органи, които участватъ въ предварителното производство и извършватъ сждебно-полицейско разследване, съ цель да се откриятъ и запазятъ следитѣ на престъплението и да се събератъ указания на лицето, което го е извършило. Възъ основа на него ор-

гантъ на углавното преследване прави вече постъпки пред надлежния съдъ за наказание на виновника. По този начинъ функциитъ на сдебната полиция (police judiciaire) се отдѣлятъ отъ тѣзи на углавното преследване. При все това практически тѣ сж до толкова свързани, че при съставянето на закона за углавно сждопроизводство отъ 1808 год. стариятъ следственъ принципъ не е билъ изоставенъ: обвинението било възложено на прокуратурата, а разследването — на сдебната полиция, като сж включени въ нея и едноличнитъ сждии, но ръководството на предварителното изследване на престжпленията било оставено въ ръцетъ на прокуратурата, органитъ на която влѣзли и въ сдебно-полицейската организация.

Първо мѣсто между лицата, които изпълняватъ сдебно-полицейски функции, е прокурорътъ на републиката. Следъ него идатъ следствениятъ и мировиятъ сждии и административнитъ и полицейски длъжностни лица.

Следствениятъ сждия е длъжностно лице, назначавано отъ министра на правосъдието за три години изъ числото на членоветъ на сжда отъ първа инстанция, за произвеждане предварително следствие. Като членъ на сдебната полиция, той е подчиненъ на прокуратурата. Като сждия, той има права, каквито притежаватъ неговитъ колеги отъ сжда, и е подъ надзора на камарата за предаване на сждъ.

Другитъ органи на сдебната полиция се дѣлятъ на три групи: 1) специални агенти, на които е възложено констатирането на опредѣлени нарушения; такива сж полскитъ и горскитъ стражари, а сжщо и длъжностнитъ лица отъ отдѣлнитъ ведомства — митнически, по съобщенията и пжтищата и т. н.; 2) полицейскитъ лица, на които лежи длъжността да констатирайтъ общитъ престжпления и да взематъ първи мѣрки за разследването имъ; такива сж: полицейскиятъ префектъ на столицата, префектитъ на департаментитъ и тѣхнитъ помощници, жандармскитъ офицери, полицейскитъ комисари и мероветъ и тѣхнитъ помощници; къмъ тази група принадлежи и мировиятъ сждия; и 3) agents de la force publique, които се даватъ въ разпореджане на сдебната властъ.

Всичкитъ членове на сдебната полиция се намиратъ подъ наблюдението на главния прокуроръ при апелативния

съдъ, който може да имъ прави предупреждения за допуснати нередовности и нарушения, а при повторение или при по-важни нередовности да иска дисциплинарното имъ наказание отъ сжда.

Действията на сдебната полиция не сж еднакви при обикновенитъ престжпления и въ случаетъ на flagrants délits. Понятието за последнитъ, по французското законодателство, е доста широко. Споредъ чл. чл. 41 и 46 C. d'instr. crim., подъ flagrant délit се разбирайтъ случаетъ: 1) когато престжплението се извършва или току що се е извършило, 2) когато виновникътъ направо се посочва отъ обществената мълва, 3) когато у подозирания се намѣрятъ следи отъ престжплението, и 4) когато стопанинътъ на жилището, въ което се е извършило престжплението, заяви за него. Ако flagrant délit е подсъдно на сжда безъ заклети заседатели, задържаното лице незабавно се предава на прокурора, който: 1) или внася дѣлото въ сжда за разглеждане, и 2) или освобождава задържания, ако признае обвинението за неподкрепено или неоснователно. Ако престжплението е подсъдно на асизния съдъ, прокурорътъ се отправя на мѣстото и самъ извършва всички необходими действия за запазване следитъ на престжплението и за откриване виновника. Тѣзи негови действия иматъ характеръ на следствени: тукъ той вече не е само ръководител на полицейско разследване, а истински следовател, извършващъ и претърсвания, и изземвания, и огледи, и формални разпити на обвиняеми, свидетели и експерти и разпореджане за задържане на обвиняемия. На практика въ повечето случаи прокурорътъ самъ не отива на мѣстото; тогава сжщитъ права иматъ полицейскитъ длъжностни лица, които въобщо се считатъ негови помощници (auxiliaires). Действията на полицията и на прокурора преставатъ, щомъ пристигне следствениятъ сждия.

При обикновени престжпления полицията действа или по силата на закона, или по поръчка на следствения сждия. Извършеното въ първия случай (по тжбни, заявления и съобщения за извършено престжпление) кратко разследването предава на прокурора, но разпити на обвиняеми и свидетели, както и претърсвания и изземвания не прави. Следствениятъ сждия възлага на полицейски лица обикновено само справочни и изпълнителни действия, а действията, свър-

зани съ стъснение на личността, поржчва обикновено на мировия сждия.

2. Другият моментъ въ деятельностьта на прокурора по углавнитѣ дѣла е углавното преследване (action publique). Всичкитѣ поводи за възбуждане на преследване постъпватъ въ прокуратурата, отъ която зависи по-нататъшната имъ насока. Законътъ (чл. чл. 47 и 64 C. d'instr. crim.) предписва постъпилитѣ тжжби да се изпращатъ съ прокурорско предложение на следствения сждия, а, ако прокурорътъ узнае по нѣкъкъвъ начинъ, че се е извършило престъпление, той е „длъженъ да поиска отъ следствения сждия, щото последниятъ да заповѣда разследване или даже самъ да отиде на мѣстото на престъплението“. Макаръ тѣзи изрази и да сж повелителни, и практиката на касационния сждь, и разпорежданията на министра на правосъдието сж разяснили, че при оценката на постъпилия поводъ прокурорътъ не е свързанъ съ никакви формалности и че на неговото благоразумие се предоставя да отклонява онѣзи тжжби, които не интересуватъ сжществено общественя редъ или иматъ за цель да задоволятъ само страсти или чувство на мъсть на частни лица, или да се поправи ничтожна вреда. По този начинъ за прокурора, задълженъ, по общо правило, да се ржководи отъ началото на законность, се открива пжтъ къмъ началото на целесъобразность, мѣрило на която е общественя интересъ. На практика много случаи съ признаци на престъпни деяния се оставатъ безъ преследване на това основание, че не сжществува действително и явно нарушение на ordre public. Това пълновластно разпореждане съ повода за преследване е ограничено: 1) съ възможностьта на оплаквания до по-горния прокуроръ; 2) съ това, че прокурорътъ е длъженъ да изпрати тжжбата, съ която се предявява и граждански искъ, на следствения сждия, който решава, дали да се почне следствие; 3) съ правото на гражданскитѣ истци по дѣла подсждни на сжда на простата или изправителната полиция, ако прокурорътъ не предяви обвинение, сами да поддържатъ иска си по реда на углавната процедура; прокурорътъ въ тѣзи случаи само дава заключения; 4) съ това, че по дѣла отъ частенъ характеръ, углавното преследване почва по тжжба на потърпѣвшия, но по-нататкъ следва общия редъ (чисто частни обвинения въ

Франция нѣма); 5) съ правото на апелативния сждь, въ общо събрание, да покани главния прокуроръ да възбуди углавно преследване или да даде отчетъ за почнато преследване; на практика то не се прилага; 6) съ правото на камарата за предаване на сждь да постанови да се разшири възбуденото углавно преследване и върху други предмети, не посочени отъ прокурора, и дори да назначи ново следствие; 7) съ правото на министра на правосъдието да предпише на прокурора да възбуди углавно преследване, и 8) съ правилото, че почнатото единъ пжтъ преследване може да бжде спрѣно или прекратено само съ сждебно опредѣление.

3. Положението на прокурора на предварителното следствие (instruction judiciaire préalable) съ нѣколко думи може да се опредѣли така: инициативата и правото на углавно преследване принадлежи на прокурора; той е страна (partie principale), ищецъ (demandeur), който предявява искания и предлага мѣрки за осжществяване на обвинението; следствениятъ сждия (juge d'instruction) се произнася по предявенитѣ му искания и предложения.

Следствениятъ сждия, както казахме на друго мѣсто, е органъ на сждебната полиция и като такъвъ се намира подъ надзора на главния прокуроръ и върви следъ прокурора на републиката. Наопаки, като органъ на предварителното следствие, той е независимъ сждия. Като такъвъ, той самъ не може да почне следствие (съ изключение при flagrant délit, гдето действува като органъ на сждебната полиция) безъ предложение на прокурора, но възложеното му единъ пжтъ следствие не може да се вземе отъ него, макаръ разпредѣлението на дѣлата между следственитѣ сждии (тѣ нѣматъ участъци) и да се извършва отъ прокурора.

Следъ като постъпи дѣлото у следствения сждия, прокурорътъ вече действува като страна. Такъвъ надзоръ, какъвто се предвижда въ чл. 100 и след. на нашия законъ У. С. въ Франция нѣма. Прокурорътъ може само да прави предложения (requisitoires) за извършване на известни следствени действия или за насоката на следствието. Той, обаче, има право да иска да му се правятъ предварителни съобщения (communications) за действията, които предприема сждията. На практика такива съобщения се правятъ само следъ свършването на следствието или по новооткрити сжществени об-

стоятелства. Само по себе си се разбира, че прокурорът има право да присъства при всичките следствени действия, а когато следственият съдия отива на мястото на прозшествието, неговото присъствие е задължително.

Постановленията на следствения съдия (*ordonnances*) прокурорът може да обжалва предъ камарата за предаване на съдъ. Други средства за влияние върху следственитъ действия той нма, той само предлага и подбужда към извършване на известни действия, но самъ е почти въ бездействие. Събирането на доказателствата изцѣло се намира въ ръцетъ на следствения съдия, както въ инквизиционния процесъ.

Когато предварителното следствие се свърши, дѣлото се изпраща на прокурора, който съставя писмено заключение за понататъшния му ходъ (*requisitoire définitif*). То може да бжде: 1) или за прекратяване на обвинението (*de non lieu*), 2) или за внасяне въ надлежния съдъ за разглеждане (*de renvoi par devant la juridiction competente*), ако дѣлото не е отъ подсждността на заклетитъ заседатели, и 3) за внасяне, чрезъ главния прокуроръ при апелативния съдъ, въ камарата за предаване на съдъ (*renvoi devant la chambre d'accusation*), ако дѣлото е за сгime, подсждно на асизния съдъ, и обвинението е достатъчно подкрепено. Въ всичките тѣзи случаи следствениятъ съдия издава заключително постановление (*ordonnance définitif*), съобразно съ което дѣлото или се прекратява, или получава понататъшно движение. Ако заключителното постановление не е съгласно съ заключението на прокурора, последниятъ може да го обжалва предъ обвинителната камара.

4. Участие на прокурора въ производството за предаване на съдъ. Ако заключителното постановление е за изпращане въ компетентния съдъ, обвинителенъ актъ не се пише, а съдътъ разглежда дѣлото съ просто призоваване на обвиняемия (*citation*). Ако дѣлото е подсждно на асизния съдъ, следъ като постъпи у главния прокуроръ при апелативния съдъ, то се внася съ кратко писмено заключение въ обвинителната камара, която въ по-важни случаи, ако прокурорътъ поиска, се допълва съ съставитъ на углавнитъ отдѣления на съда. Дѣлото се разглежда въ разпоредително заседание, въ което докладътъ (*rapport*) се

прави отъ прокурора, а нужнитъ следствени актове се четатъ отъ секретаря. Обвинителната камара, следъ съвещание въ отсъствието на прокурора и секретаря, издава определение: 1) или за допълване на следствието, 2) или за изменение подсждността и изпращане въ по-доленъ съдъ, и 3) или за предаване на съдъ съ заклети заседатели (*agret de mise en accusation*). Въ изпълнение на това последно определение главниятъ прокуроръ изготвя обвинителенъ актъ, който трѣбва да съдържа: а) означение на подсждимия, б) фактическата страна на дѣлото, и в) окончателно формулиране на обвинението и квалификация на деянието. Обвинителнитъ актове обикновено се съставятъ отъ нѣкого отъ субститутитъ, но отъ името на главния прокуроръ, който и го подписва. На практика, вмѣсто такова просто изложение, обвинителнитъ актове често представляватъ отъ себе цѣли съчинения, въ които прокурорътъ съ увлѣчение повече се стреми да убеди въ виновността на подсждимия и да обрисова отъ лоша страна неговата личност, отколкото да изложи даннитъ тѣй, както сж тѣ установени на следствието.

Следъ като се състави обвинителния актъ, главниятъ прокуроръ разпорежда да се вржи преписъ отъ него на подсждимия, а дѣлото праща на онова лице отъ прокуратурата, което той е опредѣлил да поддържа обвинението предъ съда.

5. Участие на прокурора въ разглеждане на дѣлото по сжество (*jugement*). Повечето отъ пригителнитъ разпореджания се извършватъ отъ прокурора: той разпорежда призоваването на участващитъ въ дѣлото лица и имъ съобщава разпореджанията на председателя и на съда, той съставя списъка на свидетелитъ въ съгласие съ председателя, той разпорежда за призоваването имъ, той опредѣля и реда, по който ще се разпитатъ свидетелитъ на съдебното следствие.

Cours d'assises откриватъ съдебнитъ си заседания обикновено въ централния градъ на департамента, а понѣкога и въ други по-голѣми градове. За председател се назначава единъ членъ на апелативния съдъ, по съвмѣстно представление на главния прокуроръ и председателя, и то предимно отъ гражданскитъ отдѣления, както самъ законътъ препорѣчва. Назначението е временно, за една година, и

служи като етап за заемане длъжност председател на от-дѣление, а това повишение много зависи отъ мнението на главния прокуроръ, въ което министрътъ на правосъдието винаги се вслушва. Това положение на председателя, като се има предъ видъ, че въ Франция изобщо сждитѣ малко се занимаватъ съ углавни дѣла (известниятъ главенъ адвокатъ при касационния сждъ Jean Sturpi въ книгата си La cour d'assises дава сведения, че въ апелативния сждъ въ Парижъ отъ 62 сждии 50 се занимаватъ изключително съ граждански дѣла), а и самото изучаване на углавното право не е добре поставено, има това послѣствие, че председателътъ рѣдко има нужния авторитетъ, а и е много предупредителенъ къмъ исканията на прокурора. Тази предупредителностъ отива до тамъ, че председателътъ никога не отказва да упражни дискреционната си властъ при всѣко искане на прокурора за представяне на доказателства и четене на документи, а това създава голѣмо предимство за обвинението предъ защитата. Нѣщо повече, държането на председателя при провѣрката на доказателствата, както свидетелствува сжщиятъ Sturpi, дава такава обвинителна насока на сждебното следствие, че прокурорътъ въ сравнение съ председателя се явява най-безпристрастенъ сждия.

На сждебното следствие прокурорътъ е обвинител, а въ сжщо време и органъ на закона. Тукъ той има известни предимства: 1) на свидетелитѣ задава въпроси направо, 2) има право да разпитва полсждимия, който е длъженъ да му отговаря, 3) има право да иска отъ председателя незабавно да се задържи всѣки свидетел, който, споредъ него, дава лъжливи показания, а, ако председателътъ откаже, и самъ да разпорежи задържането на такъвъ свидетел въ качеството си на органъ на сждебната полиция при *flagrant délit*. Всичко това, въ свръзка съ предимствата въ пригитовителнитѣ разпореждания и възможността да държи пасивно положение при провѣрката на доказателствата, поставя прокурора наравно съ сжда, макаръ формално и да се подчинява на разпорежданията на председателя (но не и на неговата дисциплинарна власт).

Самото разглеждане на дѣлото, следъ прочитането на обвинителния актъ, почва съ устно изложение отъ прокурора сжщността на обвинението (*exposer*). Отъ това предимство

на практика прокурорътъ обикновено се отказва, освенъ при по-сложнитѣ дѣла.

Въ закона опредѣлени постановления за формата, съдържанието и предѣлитѣ на обвинителната речъ нѣма. Въ литературата всички видни процесуалисти, въ това число и нѣкои представители на прокуратурата, изказватъ мнение, че прокурорътъ трѣбва да помни, че едничка задача на углавното преследване е възстановяването на правото, и затова трѣбва да излага своитѣ искания спокойно, въ умѣрена форма и съ уважение къмъ личността, макаръ и на подсждимия. На практика речитѣ на французскитѣ прокурори обикновено сж страстни, съ голѣми преувеличения и патосъ, който минава въ шаржъ. Нѣщо повече, като се ползватъ съ пълна свобода на словото, въ тѣхъ често се прибѣгва, за да се попълни обвинението, къмъ непровѣрени предъ сжда данни и сведения; даже касационниятъ сждъ не счита това за нарушение на закона по мотивъ, че при развитието на обвинението (*developper les moyens de l'accusation*) прокурорътъ се подчинява само на указанията на съвестта и знанията си и като така не може да бжде ограниченъ отъ сждебната власт. Ако прокурорътъ не намѣри основания да поддържа обвинението, той или моли заседателитѣ да издадатъ оправдателна присжда, или оставя разрешението на дѣлото à la sagesse de juges; въ сжда прокурорътъ действа по съвѣсть и не е длъженъ безъ друго да обвинява.

Въ сжда отъ първа инстанция разглеждането на дѣлото почва съ кратко устно изложение сжщността на обвинението отъ страна на прокурора, а по-често съ просто прочитане на тжжбата, предложението на прокурора, постановлението на следствения сждия или опредѣлението на обвинителната камара споредъ това, кой отъ тѣзи документи е послужилъ за поводъ да се почне дѣлото. Следъ провѣрката на доказателствата следватъ речитѣ на участващитѣ въ дѣлото лица, гражданския ищецъ, ако има такъвъ, и защитата (частни обвинители въ процеса нѣма), следъ което думата се дава на прокурора. Речьта на прокурора сждържа изложение на фактичката страна на дѣлото (*résumé de l'affaire*) и заключение по сжщество (*conclusion au fond*). Този опредѣленъ въ закона редъ на практика е измѣненъ: прокурорътъ говори преди защитата, но следъ гражданския

ищецъ, ако има такъвъ. Заключениеята на прокурора по тѣзи дѣла обикновено биватъ много кратки.

б. Деятелностъ по обжалване на присждитѣ. Протести прокуратурата може да подава: 1) противъ действия и постановления на следствения сѣдия — предъ обвинителната камара (*oppositions*), 2) противъ присждитѣ на сѣда отъ първа инстанция (но не и на сѣда на простата полиция) — по апелативенъ редъ предъ апелативния сѣдъ (*requêtes d'appel*), 3) по касационенъ редъ (*recours en cassation*): а) противъ присждитѣ и опредѣленията на сѣда на простата полиция, б) противъ присждитѣ на сѣда отъ първа инстанция, постановени по апелативенъ редъ по присждитѣ на сѣда на простата полиция (последнитѣ сѣ окончателни само за прокурора), в) противъ присждитѣ на апелативния сѣдъ, г) противъ присждитѣ на асизния сѣдъ и д) противъ опредѣленията на обвинителната камара за прекратяване на дѣлото или за предаване на сѣдъ. Въ всички случаи на протести прокурорътъ действува като органъ на закона и затова тѣ могатъ да бждатъ и въ полза на обвинението, и въ полза на подсждимия. Когато протестътъ се подава противъ присѣда на асизния сѣдъ (оправдателни или осѣдителни), тѣ сѣ само въ интереса на закона (*dans l'intérêt de la loi*) и се разглеждатъ отъ касационния сѣдъ само за да се констатиратъ допустнатитѣ нарушения и се разяснятъ повдигнатитѣ въпроси, безъ да се вреди съ отмѣната на присѣдата на подсждимия (*sans préjudicier à la partie acquittée*).

За отбелязване е още една особеностъ на наредбитѣ по обжалването: право на протестъ има прокурорътъ при сѣда, който е разгледалъ дѣлото, но противъ присждитѣ на сѣда отъ първа инстанция, отдѣлно такава право има и прокурорътъ при апелативния сѣдъ, ако подчинениятъ му е допусналъ явно опущение: той може да подаде протестъ въ 2 м. срокъ. Главниятъ прокуроръ при касационния сѣдъ може да иска прегледъ въ интереса на закона на всички незаконни присѣди и опредѣления на сѣдилищата, безъ да е ограниченъ съ нѣкакъвъ срокъ. Сжщиятъ, ако му порѣча министрътъ на правосѣдието, внася въ касационния сѣдъ въпросъ за възстановяване надлежната подсѣдностъ; въ то-

зи случай, ако неправилното постановление се отмѣни, дѣлото се изпраща за ново разглеждане отъ компетентния сѣдъ.

Б. Деятелностъ по гражданскитѣ дѣла.

Участието на прокуратурата по тѣзи дѣла е толкова обширно и разнообразно, че дори е по-големо отъ това по углавнитѣ дѣла, особено въ апелативнитѣ сѣдилища и касационния сѣдъ, гдето повечето главни адвокати се занимаватъ почти изключително съ граждански дѣла. Тукъ тѣхната деятелностъ е законоохранителна. По общо правило въ гражданския процесъ прокурорътъ е *partie jointe*. Като такава страна, той не е заинтересуванъ въ изхода на процеса и неговата роль е да даде заключение по сжществуто на дѣлото и по отдѣлнитѣ възникнали по него частни въпроси. Като изключение отъ това общо правило, той бива и *partie principale*, която води дѣлото въ качество на ищецъ или ответникъ.

Като *partie jointe* прокурорътъ може да се яви по всѣко гражданско дѣло, по своя инициатива или по покана на сѣда, но по нѣкои дѣла неговото участие е задължително и сѣдътъ не може да постанови решение, безъ да изслуша неговото заключение. Тѣзи дѣла сѣ изброени въ чл. 83 *Code de proc. civ.*: засѣгащи общественния редъ, имуществото и интереситѣ на държавата, общинитѣ и общественитѣ учреждения, брачни и настойнически, за подсѣдностъ, на малолѣтнитѣ, недееспособнитѣ и запретенитѣ, за гражданско състояние, на отсѣтствуващитѣ и безумнитѣ. Тѣ се съобщаватъ предварително на прокурора, вследствие на което се наричатъ *communicables*. Заключениеята се даватъ устно, но могатъ да бждатъ и писмени.

Като *partie principale* прокурорътъ се ползува съ всички процесуални права, включително и съ такава на обжалване. На друго мѣсто споменахме за изработената отъ французската юриспруденция *théorie de l'ordre public*. Споредъ нея всичко, постановено въ закона поради общественния интересъ, всичко, което по тази причина не може да се разреши по взаимно съгласие на частни лица, съ което тѣ не могатъ да се разпоредятъ по своя воля и усмотрение (*quod voluntate privatorum mutari non potest*) — всичко това въ сѣда се защищава отъ прокурора. За този именно *ordre public* се го-

вори във чл. 46 отъ 3 за устр. на сждил. отъ 1810 г.: „по гражданскитѣ дѣла прокурорътъ действува служебно въ слу-чаитѣ, които сж опредѣлени въ закона; той наблюдава за изпълнението на законитѣ, постановленията и решенията и се домогва до такова изпълнение по длъжност *dans les dispositions, qui intéressent l'ordre public.*“ Сждебната прак-тика отначало е признавала, че прокурорътъ действува като *partie principale* винаги, когато се засѣга обществениятъ редъ, както гласи краятъ на цитирания членъ на закона. По-после, касационниятъ сждъ е приелъ противното, т. е. че това той прави само въ изрично посоченитѣ въ закона случаи, както гласи първата частъ на сжщия членъ. Най-новата научна критика, като изхожда изъ понятието за обществения редъ, като съвокупность отъ права, ползването отъ които не зависи отъ волята на частнитѣ лица, заключава, че прокуратурата се явява участвуваща въ дѣлото страна, когато спорътъ е за нѣкои отъ тѣзи публични права и вънъ отъ изрично посоче-нитѣ въ закона случаи, но при условие да е на лице пуб-личниятъ характеръ на дѣлото.

Главниятъ прокуроръ при касационния сждъ има право на протестъ противъ всички решения на гражданскитѣ сж-дилища, постановени съ нарушения на закона, но само въ интереса на закона.

При всичко, че дейтелността на прокуратурата по гра-ждански дѣла отнема много време на нейнитѣ членове, въ Франция на нея се гледа съ голѣмо уважение. Въпросъ за премахване на постановленията на закона за участието на прокурора въ гражданския процесъ до сега не е билъ пов-диганъ нито въ литературата, нито въ срѣдата на магистра-турата. Наопаки, министерството на правосъдието винаги е гледало извънредно сериозно на изучването на граждан-ското право и е препоръчвало на прокуроритѣ, дори съ спе-циални окръжни писма, такова изучване. Отъ друга страна, и самитѣ прокурори, особено въ горнитѣ инстанции, винаги сж проявявали голѣмъ интересъ къмъ тази си дейтелность: $\frac{1}{3}$ отъ всичкитѣ граждански дѣла съ участие на прокурора сж такива, по които заключението не е задължително. Сж-дътъ сжщо се отнася съ особено внимание къмъ прокурор-скитѣ заключения.

В. Сждебно-административна дейтелность

Освенъ чисто сждебнитѣ функции, французската проку-ратура има и много сждебно-административни длъжности. Разпорежданията за тѣхъ се съдържатъ въ цѣлъ редъ за-коноположения, издавани въ разни времена и допълвани съ разяснения на практиката, които се основаватъ на общото понятие за прокуратурата и сж мотивирани съ грижата за обществения интересъ и задачитѣ на правителството за па-пазенето му.

Като органъ на сждебното ведомство, прокуратурата наблюдава за точното изпълнение на законитѣ и спазването на установения редъ въ всички сждебни учреждения. За всѣко забелязано отклонение отъ закона въ практиката на сждилищата и за всѣка допусната неправилность прокуро-рътъ съобщава на председателя, а, ако не се отстранятъ, донася на министра на правосъдието, въ ржцетѣ на който е съсрѣдоточено сждебното управление и ржководенето на сждебната власть (Законъ отъ 30 септемврий 1883 г.). Той участвува въ всички заседания на сжда, въ това число и въ общитѣ събрания при разглеждане на въпроси отъ вътре-шния редъ. Въ началото на всѣка сждебна година той про-изнася речъ за дейтелността на сжда презъ изтеклата го-дина (*discours de rentrée*), а два пжти въ годината предста-вява отчети за нея на министра на правосъдието. Всички нови закони и разпореждания на министра се съобщаватъ на сждилищата чрезъ него. Въ паркета се държатъ особни бележки за всички длъжностни лица отъ сждебното ведом-ство, въ които се внасятъ сведения за личнитѣ качества, достоинства и недостатъци на всѣко отъ тѣхъ; тѣзи бележки служатъ при представленията за назначение и повишение. Прокурорътъ може да възбужда въпросъ за дисциплинарно преследване срещу сждиитѣ, като донася за това на министра. Като глава на сждебната полиция, главниятъ прокуроръ при апелативния сждъ прави напомнювания на следственитѣ сж-дии, въ качеството имъ на органи отъ сжщата полиция. На мировитѣ сждии прокурорътъ прави ревизии и имъ разре-шава отпуски. Подъ особенъ неговъ надзоръ се намира по-мощниятъ персоналъ — *officiers ministeriels* (*avoués, huissiers* и *greffiers*), на които може да прави напомнювания и мъм-рения и противъ които има право да възбуди дисциплинарно

преследване. На секретаритѣ прокурорѣтъ извършва ревизии всѣки месецъ; той наблюдава и надѣ дейността на нотариуситѣ, като преглежда тѣхнитѣ регистри и дѣла, и има право да възбужда противъ тѣхъ дисциплинарно преследване. Наблюдателната дейностъ на прокурора надѣ адвокатурата се състои: 1) въ съобщения на адвокатския съветъ за забелязани нарушения отъ страна на адвоката, 2) въ правото да обжалва решенията на съвета предѣ общото събрание на апелативния съдъ, и 3) въ правото да иска наказанието на адвоката, нарушилъ своитѣ длѣжности въ сѣда.

Дѣлжимъ да отбележимъ, че цѣлата дейностъ на прокуратурата по надзора надѣ *officiers ministeriels*, колкото и да е сложна, въ действителностъ се проявява съ голѣма строгостъ, а това безъ съмнение оказва благотворно влияние върху самата помощна служба въ сѣдебнитѣ мѣста.

Освенъ посоченитѣ длѣжности, които се отнасятъ до надзора, върху прокуратурата лежатъ и маса административни обязанности. Освенъ голѣмото число срочни донесения по разни предмети отъ по-долнитѣ на по-горнитѣ прокурорски лица и на министра на правосѣдието, върху тѣхъ лежатъ и отчетитѣ, които сѣщо не сѣ малко. Въ паркетитѣ се водятъ разни преписки, като: по брачнитѣ дѣла, за актовѣтъ по гражданското състояние, за запрещенията, за мѣрките по запазване имотитѣ на отсъстващи, малолѣтни, безумни и т. н. Прокурорѣтъ участва въ института *assistance judiciaire*, като завежда дѣлата, подлежащи на разглеждане отъ специално учредено за това бюро, въ което, освенъ това дава заключения. Освенъ това прокурорѣтъ: 1) наблюдава правилното функциониране на бюрото за сѣдимостъ; 2) дава сведения и мнения по въпроси за помилване; 3) събира сведения по молби за реабилитация и участва съ свое заключение при разглеждането имъ отъ апелативния съдъ; 4) събира сведения за разрешение на искания на чужди държави за екстрадиция на извършили престѣпления тѣхни поданици и по реда на подчиненостъта ги представлява съ свое заключение на министра на правосѣдието и на разрешение отъ председателя на републиката; 5) представлява администрацията въ пререканията ѝ за подведомственостъ съ сѣдилищата; 6) може да направи възражения противъ откриване на частни срѣдни училища (за всѣки такъвъ случай трѣбва

да се заяви въ паркета); 7) приема заявления за издаване на списания и вестници; 8) наблюдава надѣ правилността на прилагането на постановленията и присѣдитѣ въ затворитѣ; 9) участва въ разни правителствени и обществени комисии, въ които играе роль на пазител на закона и въ сѣщо време съветникъ по правни въпроси, и т. н.

ГЛАВА IV.

ОРГАНИ НА УГЛАВНОТО ПРЕСЛЕДВАНЕ ВЪ ВЕЛИКОБРИТАНИЯ

§ 12. АНГЛИЙСКИ ОРГАНИ НА ОБВИНЕНИЕТО

Въ Англия прокуратура, подобна на континенталната, нѣма. Охраната на закона, по английското право, лежи върху сѣщия съдъ, който възстановява неговото нарушение, а представителството на публичнитѣ интереси се разпредѣля между разни органи, устройството на които не подхожда къмъ това на континента. Въ частностъ углавното преследване, бидейки публично, не е длѣжностно, и се е сложило въ форма, близка до римската *actio popularis*. Въ съвременното английско правосѣдие господствуватъ три основни принципа, които въ своето взаимодействие не сѣ допуснали публичното начало да доведе до следствения редъ, а публичното преследване да стане изключително длѣжностно. Тѣ сѣ: публичниятъ характеръ на сѣда и на углавното преследване, чисто обвинителното тѣхно построение и народно-частната форма на обвинението. Като обвинител може да се яви всѣки гражданинъ, който въ такъвъ случай действува въ публиченъ интересъ. Наравно съ частнитѣ обвинители се явяватъ и полицейскитѣ длѣжностни лица въ случаитѣ на открити отъ тѣхъ престѣпни деяния, но на своя отговорностъ и съ сѣщитѣ права, както и първитѣ. На сѣщитѣ основания действуватъ противъ нарушителитѣ на своитѣ права разнитѣ общини, учреждения и съюзи, които поканватъ лица отъ адвокатурата и имъ възлагатъ да следятъ и преследватъ засягащитѣ права имъ престѣпления. Нѣщо повече, образуватъ се съюзи съ специална задача да преследватъ престѣпленията, които вредятъ на гонимитѣ отъ тѣхъ нравствени и обществени цели.

Обвинението (*prosecution, charge*) се възбужда по

тжжба (complaint), подадена във Лондонъ и голѣмитѣ градове градове на полицейския сѣдия, а във графствата на мировия сѣдия, предѣ които и се извършва предварителното следствие по строго съзтезателенъ редъ и при пълно равенство на странитѣ: всѣка страна сама се грижи за представяне на доказателства, а сѣдията решава само тогава, когато се яви споръ за право във смисълъ на предприемане такива мѣрки, които не сѣ предоставени на частни лица. Публичниятъ характеръ на този видъ преследване се проявява във това, че разносѣнитѣ по дѣлото плаща хазната, обвинителтъ може да бѣде задълженъ, чрезъ подписка или представяне на поржчителство, да води дѣлото до край, а полицията е длъжна да дава най-широко съдействие на частния обвинител. Последниятъ води дѣлото и предѣ сѣда, властенъ да разгледа последното по същество.

Народно-частното обвинение във английския углавенъ процесъ е правило, но то очевидно е недостатъчно за постигане целитѣ на правосѣдието: 1) не винаги се намиратъ лица, които да поематъ върху си углавното преследване съ всичѣ свѣрзани съ воденето му трудности, а често и опасности; 2) често обвиняемиятъ остава ненаказанъ, защото е успѣлъ да се споразумѣе съ обвинителя, като последниятъ срещу възнаграждение се отказва отъ обвинението; и 3) мъжнотиитѣ, съ които е свѣрзано търсенето и събирането на доказателства отъ частни лица, иматъ това последствие, че обвинението често предѣ сѣда се явява недостатъчно подкрепено или основано на недостовѣрни данни. За това, явява се нужда да се внесатъ във института на преследването елементи на длъжностностъ.

Във Англия длъжностното преследване се появява във института на адвокатитѣ на короната (law officer of the crown), които представляватъ държавнитѣ интереси предѣ законодателнитѣ събрания и сѣдилищата, във това число и обвинителя отъ името на краля, считанъ, по теорията на правото, за ищецъ по всички углавни дѣла. Това е длъжността на Attorney general и замѣстника му Solicitor general, избирани изъ числото на добритѣ стари адвокати (barristers и serjeants at law), които при това запазватъ адвокатското си звание и правото да се занимаватъ съ частна практика (само не противъ краля и държавата). Главната

деятелностъ на тѣзи длъжностни лица е сѣдебна, но, като се има предвидъ, че тѣ обикновено сѣ членове на парламента, влизатъ във състава на отговорното министерство и повече се занимаватъ съ политически и законодателни работи, тя фактически е твърде ограничена: на предварителното следствие никога не се явяватъ, а се замѣстватъ отъ полицията или отъ поканени обикновени адвокати; предѣ сѣда се явяватъ лично само във особно важни случаи, когато специално имъ се поржча отъ правителството, а обикновено упълномощаватъ други лица отъ висшата адвокатура или се замѣстватъ отъ чиновници на специалнитѣ ведомства. Attorney general и Solicitor general заплатата не получаватъ, но имъ се плащатъ отдѣлни възнаграждения. Предѣ сѣда тѣ сѣ страна във процеса, съ никакви предимства не се ползватъ, носятъ адвокатското си облекло и заематъ мѣсто наредъ съ другитѣ адвокати.

Къмъ чиновницитѣ, които замѣстватъ Attorney general и сѣ нему подчинени, се отнася Kingsattorney and coroner, който се намира при сѣда на кралската скамейка (Bench King's, углавното отдѣление на общия сѣдъ — High Court of justice) и се занимава съ подготвяне на „кралскитѣ дѣла“ във сѣщия сѣдъ. Главна негова работа е деятелното участие във особенъ видъ следствено производство, замѣняваще обвинителното и наричано information, във което представителтъ на короната съединява във себе си качеството на обвинител и следовател. Такова разследване се допуска само за нѣкои престѣпления отъ срѣдна важностъ (misdemeanour) противъ държавата и правителството, каквито сѣ нѣкои нарушения противъ реда на управлението, по длъжностъ, по печата и т. н. Следъ като се свѣрши разследването, то се внася направо във компетентния сѣдъ, безъ да минава презъ нормалния органъ за предаване на сѣдъ (Grand jury).

Като длъжностенъ обвинител се явява още Solicitor to the Treasury, адвокатъ на държавното съкровище. Първоначално частенъ адвокатъ на финансовото ведомство, по-после той става специаленъ представителъ на вътрешното министерство и на министерството на финанситѣ. Attorney general и министерството на вътрешнитѣ работи възлагатъ на него воденето на углавнитѣ дѣла за по-важни престѣп-

ления. Той се явява представител на короната и по разни тжжби по граждански дѣла съ частни лица, но по тѣзи дѣла, квкто и по дѣлата за наследство на държавата, той само подготвя процеса, а въ сѣда се явяватъ Attorney general и неговиятъ замѣстникъ.

Ние вече посочихме недостатъцитѣ на свободното народно-частно обвинение. Ще допълнимъ, че тази форма не само води къмъ това, че много престжпления оставатъ ненаказани, но и дава възможностъ на безсъвѣстни хора чрезъ заплашване съ углавно преследване да изнудватъ добритѣ граждани. Това е, тѣй да се каже, опаката страна на въпроса. Ето какво казва по тази страна на въпроса известниятъ английски адвокатъ Р. Харисъ въ своята Hints on Advocacy: „Въ една тжжба нѣкой си предявява искъ за грошъ... Тжжителтъ се отнася по този случай до безскрупуленъ, но остроуменъ адвокатъ, който изпълнява, тѣй да се рече, длъжността машинистъ въ углавното сѣдопроизводство и само съ едно мръдване на прѣстъ пуца въ ходъ цѣлата система. Едно просто търговско задължение се обвива въ углавна покривка и честниятъ и уважаванъ гражданинъ, колкото го-кривката и да е прозрачна, се оказва, заедно съ жена, деца, и имущество, въ властта на нѣкакъвъ си безсъвѣстенъ бездѣлникъ, който нищо не рискува, защото нѣма какво да губи“. Харисъ привежда примѣръ отъ своята практика. „Единъ господинъ“, казва той, „който се ползува съ голѣмо уважение въ обществото, билъ приноситель на парично задължение срещу друго лице. Той завелъ дѣло, приложилъ документа и получилъ решение въ своя полза. Веднага следъ това, но преди да се приведе решението въ изпълнение, ответникътъ възбудилъ дѣло противъ ищеца за лъжесвидетелствуване подъ клетва. Ако можете, представете си душевното състояние на господина, на когото цѣлото сѣществувание, като търговецъ, зависи изключително отъ честността му и отъ доброто и неопятнено име! Той изпада въ ужасъ само при мисълта, че ще бжде длъженъ да се яви предъ полицейския сѣдия и да доказва невинността си. Той е готовъ да заплати колкото му се поиска, за да се избави отъ тази напасть; всичко би се свършило благополучно съ заплащане скромната сума „хиляда фунта стерлинги.“ Отъ тази сумица триста фунта стерлинги щѣли да влѣзатъ въ джеба на спо-

менатия машинистъ, който пустналъ въ ходъ и управлявалъ машината.“ Понататъкъ Харисъ, като разправя, какъ се е прекратило така заведеното дѣло, само защото случайно обвиняваниятъ се е отнесалъ до честенъ адвокатъ, който го убедилъ безъ страхъ да се яви предъ сѣдията, завършва: „Ако случаятъ, който споменахъ, бѣше единственъ, разбира се, той не би могълъ да послужи за доказателство противъ общоустановения редъ. За нещастие, редътъ, благодарение на страховетѣ и слабоститѣ на хората, поощрява подкупитѣ, изнудванията и измамитѣ.“ Н. Муравьевъ привежда и заключението на голѣмия английски ученъ Стифенъ по сѣщия въпросъ: „Английската система не само свързва рѣцетѣ на преследването и спомага за безнаказаността на злодеитѣ, но и притѣснява по най-жестокъ начинъ случайно привлѣченитѣ къмъ сѣдъ невинни.“ Отъ явно неудовлетворителната постановка на обвинението въ Англия сж недоволни всички видни правници и общественото мнение. Като намиратъ, че английската система, поради отсѣствие въ сѣществувания редъ на цѣлностъ и единство и при неговата неопредѣленостъ, не може да удовлетвори нуждитѣ на правосѣдието, за което свидетелствува самия фактъ, че се прибѣгва до поправки на института чрезъ внасяне официални елементи, всички тѣ дохождатъ до заключение, че и тѣзи поправки (чрезъ въвеждане на адвокати на короната) сж лишени отъ стройностъ и силна организация. Всичко това е създадо движение въ полза на учредяване институтъ на постоянни публични обвинители.

Отъ многократното и всестранно обсѣждане на въпроса въ литературата, и то не само английска, въ разни конгреси и въ парламента се вижда, че всички признаватъ нуждата отъ въвеждане институтъ на постоянни публични обвинители, но спорятъ върху това, какъ да се организира той и какви права да му се предоставятъ. Англичанитѣ не тѣй лесно се решаватъ на реформи отъ страхъ да не се накърни свободата и самопомощта на гражданитѣ, а французската прокуратура отъ тѣхъ се счита за такава, която никакъ не се съгласява съ тѣхната конституция и самоуправление. Затова, цѣлъ редъ проекти, (билъ), като тѣзи на Фелимора отъ 1854 г., Енкинъ отъ 1870 г. и Валполъ отъ 1872 г., въпреки защитата имъ отъ такива авторитети като Bentham, Colque-

toun, Lord Brugham и др., не сж били приети от парламента. Най-после, съ законъ отъ 3 юлий 1879 г. (Prosecution of offences act) било създадено особно учреждение на публични обвинители подъ общото главенство (superintendance) на Attorney general.

Институтътъ на постоянни обвинители се състои отъ единъ директоръ на публичното преследване и не повече отъ шестъ негови помощници (assistants), разпредѣлени по окржзи. Тѣ се назначаватъ отъ държавния секретаръ на вътрешнитѣ работи (secretary of state for the Home Department) измежду адвокатитѣ при висшия сждъ (barristers at law или solicitors of the supreme court of judicature) съ практика: за директора 10 години, а за помощницитѣ — 7. Директорътъ се назначава безсрочно, а помощницитѣ — за седемъ години, следъ изтичането на които могатъ да бждатъ преназначени. Тѣ не могатъ да се занимаватъ съ частна практика. Заплататата на директора (до 2,000 л. стерл.) се опредѣля отъ секретаря на вътрешнитѣ работи, а на помощницитѣ, както и на секретаритѣ и другитѣ служащи, отъ директора, който и назначава последнитѣ.

Дирекцията е създадена, както се казва въ самия законъ, „съ цель да се взематъ по-действителни мѣрки за преследване на престжпленията“. Затова и функциитѣ на директора сж: почване на углавни дѣла, възбуждане на углавно преследване и подържане на последното предъ сжда, ржководене полицейскитѣ и други лица, както и частнитѣ лица, които водятъ углавни дѣла.

Съ учредяването на дирекцията на преследването частното обвинение, чисто обвинителното начало и състезателното начало никакъ не сж засегнати отъ закона. Правото на частни лица на углавно преследване не се отстранява даже тамъ, гдето действува директорътъ; нѣщо повече, ако дирекцията се откаже отъ обвинението, частното лице може да подаде жалба (affidavit) до всѣки висшъ сждия, който може да заповѣда да се продължи преследването отъ дирекцията или отъ тжжителя.

Процесуалнитѣ права на директора не се различаватъ отъ тѣзи на частнитѣ обвинители, но: 1) той може винаги да замѣсти частното лице, ако то се съгласи или се откаже

отъ обвинението; 2) отъ него не може да се иска поржжителство за водене до край на дѣлото; наопаки, той може въ всѣки моментъ да прекрати преследването, освенъ ако е задълженъ да го води по решение на висшия сждия по жалба на частното лице, и 3) той има право по всѣко почнато дѣло да получи всичкитѣ актове и документи по него, които следъ това внася въ сжда.

Цѣлиятъ законъ отъ 3 юлий 1879 година съдържа десетъ члена, не е достатъчно пълненъ и на нѣколко мѣста споменува, че подробноститѣ по прилагането ще се уреждатъ съ допълнителни инструкции (regulatives). Даже опредѣлението на дѣлата, по които ще действува дирекцията, е оставено на такава инструкция. Проектитѣ за инструкции се съставятъ отъ Attorney general, а и се внасятъ въ парламента, следъ като се одобрятъ отъ лордъ-канцлера (lord chancellor) и секретаря на вътрешнитѣ работи, които собствено и управляватъ сждебното ведомство, понеже отдѣленъ министъръ на правосждието въ Англия нѣма.

Обвинителнитѣ актове, които съставляватъ публичнитѣ обвинители, биватъ прости, ясни, точни и представляватъ отъ себе си просто изложение на фактитѣ, на които се основава обвинението, безъ да се даватъ съображения за несъмнената истинностъ на даннитѣ по дѣлото. При разглеждане на дѣлото отъ сжда обвинителната речъ предшества върката на доказателствата, вследствие на което тя съдържа само изложение на сжщността на обвинението и плана на доказването му, безъ да се вадятъ заключения и дори безъ да се прави анализъ и оценка на доказателствата. Явно е отъ това, че речта на обвинителя не може да не бжде кратка и строго дѣловита.

Отъ изложеното става ясно, че деятелността на длъжностнитѣ обвинители и тѣхното положение си остава такова като на адвокатура съ нейния обществено-частенъ характеръ. На тѣхъ не може да се гледа като на такива на прокуратура съ нейнитѣ необходими признаци, както ги очертахме въ увода и както тѣ се обрисуватъ въ изложението за французския ministère public. Държавното обвинение се явява не напълно самостоятелно, а по-скоро субсидиарно къмъ частното. При това, представителятъ на държавното обвинение, свободенъ въ всѣки моментъ да се разпорѣди съ обвине-

нието, макаръ то и да се признава за публично, по свое усмотрение, се ръководи не отъ началото на законность, а отъ това на умѣстность. При такова очертание на създадения презъ 1879 година институтъ не се разрешава въпросътъ за длъжностността обвинение въ Англия. Създадената дирекция за углавното преследване на практика се оказала недостатъчно деятелна и безсилна да оправдае своето назначение „да се взематъ по-действителни мѣрки за преследване престѣпленията“.

За да бжде изложението ни за организацията на обвинението достатъчно пълно, остава да се спремъ върху два института, които иматъ значение на контролъ и показватъ, че и у английскитѣ публични обвинители има елементи на законоохранителна мисия, свойствена на прокуратурата. Attorney general, по основателна молба на една отъ странитѣ, може съ формулата *polle prosequi* да поиска прекратяване на всѣко углавно дѣло за престѣпления отъ срѣдна важность (*misdemeanours*) до постановяването на вердиктъ отъ заклетитѣ заседатели, когато съществува юридическа пречка за понататъшно преследване или когато има достовѣрни данни за явна недоброръководеност на обвинителя и очевидна погрѣшность или неоснователность на обвинението. Сжщиятъ има право, когато противъ присждата на сжда съ заклети заседатели, постановена съ явно нарушение на закона или формитѣ на сждопроизводството, е подадена жалба *writ of error* до висшия сждъ, да ѝ даде ходъ: по дѣла за *misdemeanours* той не може да откаже да даде съгласието си за подаване на такава жалба, но по дѣла за тежки престѣпления (*felonies*) е необходима писмена мотивирана жалба отъ защитника на подсждимия, за подаването на която е нужно съгласието на Attorney general'a.

Самобитнитѣ особености на английския процесъ оказватъ влияние и върху началата, отъ които се ръководятъ обвинителитѣ. Частнитѣ обвинители очевидно не могатъ да служатъ на началото на законность тъй, както могатъ да му служатъ действащитѣ *ex officio* прокурори. Отъ друга страна, и самитѣ сждилища, необособени съ такава строгость, както на континента, отъ деятелността на органитѣ на административната власть, често, при стълкновения на интереситѣ на правосъдието съ тѣзи на ползата, заставатъ на страната на

последнитѣ, като жертвуватъ началото на законность, което изисква да се накаже виновния независимо отъ практическитѣ послѣствия отъ прилагането на наказанието, Макаръ, напримѣръ, въ Англия и да е забранено на частнитѣ обвинители да влизатъ въ споразумение съ обвиняемия, сждилищата винаги държатъ смѣтка за факта, че потърпѣвшиятъ е получилъ удовлетворение, отъ гледна точка на публичния интересъ. Изобщо, на интереса на потърпѣвшия въ сждебната практика се придава гвлѣмо значение. Практически смисълъ англичанинътъ влага и въ углавния процесъ и следствията въ много случаи, гдето европейецътъ отъ континента би призналъ за необходими, въ Англия никакъ не се почватъ. Често самата власть, като обещава награда на този, който даде сведения отъ важна полза за откриване на престѣпника, се отказва отъ преследването на съучастника, който даде нуждитѣ указания. Тамъ, гдето отъ обстоятелствата ясно личи, че следствието не ще даде резултати, то никакъ и не се почва.

Явно е, че въ Англия се дава предимство на началото на практическо удобство. Като става дума за ръководене полицията отъ страна на дирекцията на преследването, не е излишно да дадемъ и кратки сведения за предварителното производство въ Англия. Сждебенъ органъ на това производство е мировиятъ сждия. Полицията въ графствата е устроена не еднакво, понеже нейната организация е дѣло на мѣстното самоуправление. Като образцова се явява полицията въ Лондонъ, устроена по акта на Пиля отъ 1827 година. Тя се дѣли на външна, имаща неподвиженъ характеръ, и издирвателна, имаща назначение да извършва сждебни изследвания. За полисмени (стражари) се назначаватъ лица, които сж прекарвали курса на специално уредената за това подготвителна школа, и то следъ едно действително изпитание въ течение на известенъ срокъ. Тѣхнитѣ длъжности състоятъ преди всичко въ добро познаване на мѣстнитѣ условия въ участъка си, както и изучване на хората, които живѣятъ или посѣщаватъ всѣка къща. Полисменитѣ се дѣлятъ на отряди, подчинени на полицейския сержантъ, а нѣколко отряда се съединяватъ въ отдѣление, което има за началникъ инспекторъ. Инспекторитѣ иматъ за началници суперъинтенданти и комисари, подчинени направо на държавния секретаръ на Home department'a (на вътрешнитѣ работи).

Всички съобщения за извършени престъпления се получават от инспектора, който им дава и понататъшна насока, като ги предава на полисмена, който от своя страна, ползвайки се от всеотдаешното познаване на участъка си и от доверието на населението, обикновено бързо и енергично събира нужните данни на мястото, без да се придържа о някои формалности и ди води някаква преписка. Въ по-важни и сложни случаи инспекторът дава поръчка на агентите на издирвателната полиция (detectives), които нямат определени участъци и сж подвижни. Тъ се движат по цялото графство, а въ случай на нужда отиват и вън от него. Като орган на полицията по разследване на престъпленията, агентът има всички права на частните обвинители, а сжщо и право да задържи подозираното лице въ полицейския участък, но съ задължение да го представи въ течение на 24 часа на сждията съ готово формулирано обвинение (само ако престъплението е заварено или е от тежките), Доказателствата си полицията представлява на сждията като странз, тъй като тя никакви актове не съставлява, а бележките си държи у себе си, понеже предъ сждията тъ нямат никакво значение. Сждията самъ не събира доказателства. Това е длъжност на обвинителя, билъ той длъжностно или частно лице. Сждията взема участие само тогава, когато страната моли да се облекат нейните заявления и получените доказателства въ законна форма и да й се разрешат такива действия, каквито тя сама няма право да извършва. Ако, следъ като предяви обвинението, полицията още има нужда да събере доказателства, тя иска отлагане на разглеждането на цялото, като получава от сждията и разпореждания (warrants, orders), които й дават право да действува на цялата територия на държавата.

Отъ изложеното става явно, че въ Англия обвинителът самъ събира доказателствата на обвинението, че предварително следствие въ смисъл на законодателствата на континентална Европа не съществува и че мировият сждия въ тази стадия на процеса само разрешава споровете на страните по извършване на такива действия, каквито тъ сами не могат да предприемат, като засягащи личността на противната страна или други частни лица. Обвинителът, даже когато той е длъжностно лице, предъ сждията няма

никакви особни права. Ако warrant се дава на частно лице, той се издава на името на някой полицейски орган и има за него задължително значение.

§ 13. ПУБЛИЧНИ ОБВИНИТЕЛИ ВЪ ШОТЛАНДИЯ И ИРЛАНДИЯ

Докато въ Англия, макаръ и да се съзнава отдавна нуждата отъ постоянно учреждение, на което да се възложи углавното преследване, въпросът за неговото устройство остава не напълно разрешенъ, въ Шотландия още отъ XVI в. съществува добре организиранъ институт на държавни обвинители, които се ползува съ таково доверие въ обществото, че частно обвинение, макаръ то по закона и да съществува, почти не се срѣща. На чело на този институт стои Лордъ-адвокатът (Lord advocate) съ 4 негови заместници (advocates deputed). Самъ Лордъ-адвокатът отъ 1746 година, когато е станалъ държавен секретаръ за Шотландия, въ действността по държавното обвинение почти не участвува, а всичко се върши отъ заместниците му, които той назначава изъ срѣдата на адвокатската корпорация и които се считат на държавна служба, съ определена заплата. Отъ тѣхъ трима действуват въ окръжитъ (circuit), а единиятъ — въ върховния сждъ (High Court of Scotland); последниятъ фактически управлява цялото учреждение.

При всѣки мѣстенъ сждия има особенъ публиченъ обвинитель (procurator fiscal), назначаванъ отъ сжда безсрочно изъ числото на най-добрите мѣстни адвокати, но не съ определена заплата, а съ възнаграждения по отдѣлни дѣла. Дейтелността на този обвинитель се състои въ приемане тжжби и донесения отъ частни и длъжностни лица за извършени престъпления, изследване съ помощта на полицията и деятелно участие въ следствието, което извършва шерифът. Цялото производство той изпраща на одного отъ заместниците на Лордъ-адвоката, който е властенъ или да го прекрати, или да предяви по него обвинение; понататък обвинението се поддържа отъ единъ отъ публичните обвинители на чисто обвинително начало и при пълна равноправност съ защитата.

Шотландските обвинители други функции нямат. Тѣхната задача е изключително обвинителна.

По сжщия типъ е организиранъ институтът на публичните обвинители и въ Ирландия (crown solicitors).

§. 14. РАЗЛИКА ОТЪ ФРАНЦУЗСКАТА ПРОКУРАТУРА.

Докато французската прокуратура има всичкитѣ три посочени призвания, докато тя има не само сждебенъ и сждебно-административенъ, но и общодържавенъ характеръ, въ великобританскитѣ учреждения липсва законоохранителна функция. Французскиятъ прокуроръ не само е органъ на следствено-обвинителното преследване, но взема участие и въ всичкитѣ области на правдораздаването и е органъ на правителствения надзоръ надъ сждебното ведомство. Публичниятъ обвинителъ въ Англия, Шотландия и Ирландия е ограниченъ изключително съ обвинителна задача и представлява предъ сжда публичнитѣ и главно репресивнитѣ интереси на държавата на сжщитѣ почти основания, както действуватъ адвокатитѣ въ защита на частнитѣ интереси на своитѣ довърители. Затова, въ тѣзи страни прокуратура въ сжщностъ нѣма, а има институтъ, който по-правилно може да се нарече държавна адвокатура. Притова, институтътъ на шотландскитѣ публични обвинители е тѣй добре организиранъ, че напълно отговаря на особнитѣ условия на обществения битъ на тази страна, различенъ отъ французския и отъ този на континентална Европа въобще.

ГЛАВА V.

ПРОКУРАТУРА ВЪ ГЕРМАНИЯ

§ 15. ПРОКУРАТУРА ДО СЪБИТИЯТА ОТЪ 1848 ГОДИНА

Германскиятъ фискалатъ на XVII и XVIII в. очевидно не е могълъ да се удържи подъ напора на писмеността и следственото начало, които свеждали цѣлата процедура къмъ писменитѣ актове на сждията-инквирентъ: задачата на обвинителя, както и на защитата въ процеса се изпълнявала отъ сжда, а това не оставяло мѣсто за особенъ органъ на обвинението. Презъ време на завоеванията на Наполеона I въ рейнскитѣ германски провинции, заедно съ французското сждопроизводство, била въведена и прокуратура, която въ кжсо време успѣла да спечели общественото уважение и довърие. Заедно съ запознаването съ практическитѣ резултати на това учреждение въ споменатитѣ провинции, въ Германия почва и теоретическо изучаване на французската прокуратура

почти едновременно съ окончателното ѝ организиране въ Франция съ закона отъ 1808 и 1810 години. Още при действието на следствения процесъ, подъ влиянието на настъпилото силно движение въ полза на прокуратурата, поддържано отъ най-видни юристи, като Савини, Блунчли, Цехарие и Митермайеръ, въ отдѣлни държави се появяватъ публични повѣреници и обвинители подъ разни наименования. Къмъ надвечерието на събитията отъ 1848 година, тѣ вече се въвеждатъ въ цѣлата страна, съ назначение да бждатъ стражъ на закона (Wachter des Gesetzes).

§ 16. РЕФОРМИ ВЪ ПРОКУРАТУРАТА ПРЕЗЪ 1848—1850 ГОДИНИ

Въ епохата на либералнитѣ вѣяния отъ 1848 година всѣкжде почватъ преобразования въ сждоустройството и сждопроизводството съ въвеждане сждилища по французски образецъ. Заедно съ въвеждането на сжда съ заклети заседатели и основнитѣ начала на съвременния углавенъ процесъ въвежда се и прокуратура, като органъ на публичното обвинение и съ нѣкои законоохранителни функции. Обаче, изработени набързо и присадени на мѣстна почва безъ нужната последователностъ и безъ да се държи смѣтка за нѣмската действителностъ, гдето до това сждътъ е свикналъ самъ да издирва престжпленията, реформитѣ не могли да укрепнатъ. Специално върху прокуратурата вредно се е отразило внасянето на политически елементъ почти веднага следъ създаването ѝ. Вече въ началото на 1850 година, когато настъпилата реакция използвала силата на новия институтъ, като се стремела да го направи орждие на политическитѣ борби, обществото, което очаквало прокуратурата да бжде защитникъ на слабитѣ и угнетенитѣ и да преследва притѣснителитѣ въ името на идеитѣ за политическо равенство, почнало да се убеждава, че често тя служи на противоположни задачи. Появило се голѣмо възбуждение противъ самия институтъ, на който почнали да гледатъ като на послушно орждие на изпълнителната властъ. Новото учреждение било близко къмъ загинване, но то намѣрило спасение въ сериозната научна критика, която, подпомогната отъ обстоятелството, че скоро настъпило успокоение въ държавния и обществения животъ, се произнесла въ полза на прокуратурата. Въпреки своето несвършенство, въпреки неблагоприятнитѣ условия, при които ѝ се паднало

да действуват, по едногласното схващане на най-виднитъ юристи, тя, благодарение на ценнитъ си основни начала и високитъ лични качества на повечето свои представители, не се компрометирала и била призната за необходима. Въ трудоветъ на такива авторитетни правници, като Митермайеръ, Голцендорфъ, Келеръ, Шаарце, Глазеръ и други, както и въ разискванията и резолюциитъ на цълъ редъ събори на правници, всѣко съмнение относително ползата на прокуратурата било отстранено, като се признало, че прокурорскитъ функции трѣбва да се възложатъ на постоянни длъжностни лица, но съ ограничение въ предѣлитъ на углавното преследване предъ сѣда и безъ поставяне последния подъ тѣхно наблюдение. Засегнати били и всички въпроси, свързани съ положението на института: неговата независимостъ отъ изпълнителната властъ, допускане на народна форма на обвинение при широко участие на частни лица, началата, отъ които трѣбва да се ръководи въ своята деятелностъ, сѣдебната полиция, монопола на обвинението и т. н. Обаче, възгледитъ на науката и правната литература оказали малко влияние върху измѣненията на законодателството отъ 1848 година, последвали презъ времето отъ 1851 година и до издаването на съвременнитъ закони по предмета.

§ 17. УСТРОЙСТВО И ФУНКЦИИ НА ПРОКУРАТУРАТА ВЪ ГЕРМАНИЯ ДО 1876 ГОД.

Предвидъ на това, че германската империя се състояла отъ много самостоятелни държави, общъ типъ на прокуратура не се установилъ. Имперското законодателство съдържало само общи положения за нея. Всѣкжде прокуратурата, гдето съществувала, била построена на начала на единство и иерархическо подчинение. Почти въ всички държави нейната деятелностъ се ограничава съ углавнитъ дѣла. Само въ рейнскитъ пруски провинции, Хановеръ, Олденбургъ, Бавария и Брауншвейгъ тя участвувала и въ гражданскитъ дѣла. Подробноститъ по организацията и несѣдебнитъ функции на прокуратурата се уреждали въ отдѣлнитъ законодателства. Меклембургъ-Шверинъ, Меклембургъ-Стрелицъ, Липпе и Шаумбургъ-Липпе нѣмали прокуратура. Въ повечето държави при мѣстнитъ сѣдилища обвинителнитъ функции се изпълнявали или отъ самитъ сѣдилища, или отъ

полицейски и други административни лица. Въ повечето държави прокуратурата била отдѣлена отъ сѣда, но нейнитъ лица били приравнени съ административнитъ. Само въ Саксония тѣ сж сравнени съ несмѣняемитъ сѣдии. Въ Виртембергъ, Брауншвейгъ, Олденбургъ, Анхалтъ и пруския Хановеръ за изпълнение на прокурорски функции се назначавали отъ министерството на правосѣдието членове на сѣда, които въ всѣки моментъ могли да бждатъ върнати въ сѣдебната колегия.

Понятието за сѣдебна полиция, подчинена на прокуратурата, въ законодателствата (освенъ Брауншвейгското) не се съдържа. На предварителното следствие значението на прокуратурата е незначително. То е по-голѣмо на сѣдебното следствие, но прокурорътъ не е пълненъ разпоредителъ на обвинението; такъвъ е сѣдътъ.

§ 18. СЪВРЕМЕННА ГЕРМАНСКА ПРОКУРАТУРА

1. Устройство. Днешната германска прокуратура е организирана и действуват по закона за устр. на сѣдил. (Gerichtsverfassungsgesetz) и по закона за угл. сѣдопр. (Strafprozessordnung), турени въ действие въ 1879 г. Тѣ съдържатъ само общи и принципални положения, а подробноститъ сж предоставени на законодателствата на отдѣлнитъ държави, влизачи въ състава на Reich'a. При всѣки сѣдъ има прокуроръ подъ общото име Staatsanwalte, държавенъ повѣренникъ: при висшия имперски сѣдъ (Reichsgericht) — Ober Reichsanwalt и нѣколко Reichsanwälte като негови замѣстници, при Landesgericht, Oberlandesgericht (окръжни и областни сѣдилища) и при сѣда съ заклетни заседатели (schwurgericht) — по единъ или нѣколко прокурори (staatsanwälte), а при участковитъ сѣдии — участкови прокурори (Amtsanwälte). На прокурорски длъжности се назначаватъ лица, които притежаватъ качествата да бждатъ сѣдии, съ изключение на участковитъ. Членоветъ на прокуратурата при имперския сѣдъ нѣматъ сѣдийско звание, а останалитъ иматъ положение, което се опредѣля отъ мѣстното законодателство: тамъ, гдето тѣ изхождатъ отъ сѣда, запазватъ сѣдийското си звание, а тамъ, гдето специално се назначаватъ на прокурорска длъжностъ, следватъ общото законодателство, споредъ което тѣ не сж сѣдии. Като основни начала на устройството на

прокуратурата сж иерархическата подчиненостъ и единство. Прокуроритѣ при имперския сждъ се назначаватъ отъ държавния глава, по представление на съюзния съветъ, и по закона сж подчинени на имперския канцлеръ, но фактически на органа на сждебното управление (Reichsjustizamt). Лицата отъ прокуратурата сж смѣняеми: тѣзи, които се взематъ отъ сжда, връщатъ се въ колегията, а останалитѣ, ако не получатъ друго назначение, могатъ да бждатъ уволнени, но съ запазване заплатата си. Прокуроритѣ при окржжитѣ и областнитѣ сждилища се назначаватъ въ всѣка държава по представление на министра на правосъдието, на който тѣ сж подчинени и коумто принадлежи дисциплинарната власть надъ тѣхъ. Участковитѣ прокурори се назначаватъ отъ министра на правосъдието, по представление на прокурора при областния сждъ; изпълнението на тѣхната длъжностъ може да бжде възложена отъ министра на сждебнитѣ кандидати. Тѣ се назначаватъ временно, получаватъ опредѣлена заплата и сж подчинени непосредствено на прокурора при окржжния сждъ.

Прокуратурата е отдѣлена отъ сжда и надъ последния никакъвъ надзоръ нѣма. Полицията, както общата, тѣй и сждебната, по разследването на престжпленията е подчинена на прокуратурата.

2. Деятелностъ по възбуждането на углавно преследване. Главенъ предметъ на прокурорската деятелностъ е углавното преследване, по обвинително начало. Но, като се има предъ видъ, че прокуратурата е длъжна да привежда въ ясностъ и обстоятелствата, които сж въ полза на обвиняемия, и че тя има право да подава протести противъ сждебнитѣ актове и въ полза на подсждимия, тя въ сждо време е и пазителъ на закона.

Прокуратурата, споредъ чл. 152 отъ закона за угл. сждопр., не само има право, но и е длъжна да преследва всѣко престжпно деяние, а отъ това е явно, че тя действува по началото на законностъ. Обаче, оценката на фактическия основания, доколко тѣ сж достатъчни, зависи отъ усмотрението на прокурора, а това оставя мѣсто и за началото на умѣстностъ, толкова повече че той е подчиненъ на ржководството и заповѣдитѣ на своето началство (чл. чл. 147 и 148 У. С.). Като гаранция противъ възможнитѣ грѣшки и

злоупотрѣбления, служи правото на потърпѣвшия да обжалва отказа на прокурора да възбуди преследване предъ областния сждъ, който може да го задължи да почне обвинение. Това вече показва, че обвинителното начало не се издържа напълно, което още повече става явно отъ постановленията на чл. чл. 153 и 154 У. С., споредъ които сждътъ има общъ контролъ надъ хода и съдържанието на обвинението: последното, единъ пжтъ възбудено, не може да бжде прекратено по усмотрението на прокурора, а и „при прилагането на углавния законъ сждътъ не се стѣснява отъ исканията на странитѣ“.

3. Участие въ предварителното производство. Предварителното производство (Vorverfahren) се състои отъ: а) дознание (Serutinalverfahren) и б) предварително следствие (Voruntersuchung).

а) Дознанието има за задача да събере сведения за разрешеніе на въпроса, до колко има основание да се възбуди преследване. Ако нѣма нужда отъ нетърпящи отлагане сждебно-следствени действия, дознанието се извършва отъ полицията, но, ако такива действия сж необходими (като претърсвания, изземвания, вземане мѣрки за неотклонение и пр.), тѣ се извършватъ отъ мѣстния участковъ сждия, по правилата за предварителното следствие (чл. чл. 158 и 159 У. С.), при което сждията самъ се произнася по въпроса за нуждата отъ такива действия. Въ изключителни случаи такива действия може да извърши и самъ прокурорътъ, но, за да иматъ тѣ сила, трѣбва въ опредѣленъ срокъ да бждатъ одобрени отъ участковия сждия или отъ следователя, (чл. чл. 94—132 У. С.). Поводитѣ за почване на дознание могатъ да постжпватъ и въ полицията или у участковия сждия, но преписката, следъ като се взематъ нетърпящитѣ отлагане мѣрки за установяване признаци на престжпление, се представя на прокурора, на когото се предаватъ и свършенитѣ дознания.

Следъ като дознанието се извърши, то е въ пълно разпореждане на прокурора, който и му дава понататѣшна насока: 1) или внася въ сжда обвинителенъ актъ въз основа на събранитѣ по него данни, 2) или предлага да се извърши предварително следствие, и 3) или прекратява производството по дознанието (чл. 168 У. С.). Въ последния случай подавателя на тжжбата може, както вече се каза, да обжалва дей-

ствията на прокурора или предъ неговото началство, или предъ областния съдъ (чл. чл. 169—174 У. С.). Ако жалбата, която се разрешава отъ областния съдъ следъ изслушване обясненията на обвиняемия и заключението на прокурора, се уважи, потърпѣвшиятъ може да встъпи като допълнителенъ обвинителъ (ако престѣплението е противъ живота, здравето, гражданското състояние или собствеността чл. 435). Вънъ отъ този случай частнитѣ лица не могатъ да бждатъ участващи въ дѣлото лица нито като обвинители, нито като граждански истци, ако то е за публично престѣпление.

б) Предварителното следствие (чл. чл. 176—195 У. С.) се извършва отъ следствия сѣдия, но може, по опредѣление на сѣда, да се извърши и отъ участковия сѣдия. Задачата на това следствие е да събере данни за виновността на опредѣлено лице и въ опредѣлено престѣпление съ огледъ на това, дали следва да се пристѣпи къмъ сѣдебно разглеждане на дѣлото. Предложението на прокурора за почване на предварително следствие е задължително за следствия сѣдия, освенъ ако има юридически пречки (непрестѣпност на деянието, посочено въ предложението, давност или неподсѣдностъ). Обаче, понататъкъ прокурорътъ на следствието е само страна, равна съ обвиняемия и защитата му. Наблюдение, въ смисълъ на нашия законъ за угл. сѣдопр., прокурорътъ не упражнява. Той може да пристѣпва при всички следствени действия, но не и при разпита на обвиняемия. При разпита на свидетелитѣ, странитѣ могатъ да пристѣпватъ само когато има вѣроятност, че разпитваниятъ, по болестъ или далечно мѣстожителство, не ще може да се яви въ сѣда. Прокурорътъ не може да иска допълване на признатото отъ следствия сѣдия за свършено предварително следствие, но последното може да бжде повърнато за доследване, ако сѣдътъ постанови по искане на прокурора.

4. Участие въ предаването на сѣдъ (чл. чл. 196—211). По постѣпилото дознание или предварително следствие прокурорътъ, ако намѣри достатѣчни основания за предаване обвиняемия на сѣдъ, съставя обвинителенъ актъ (Anklageschrift) съ съдържание: 1) сѣщественитѣ обстоятелства на дѣлото, 2) признацитѣ на деянието, което се приписва на обвиняемия, 3) посочване наказателния законъ, който трѣбва

да се приложи, 4) доказателствата, които трѣбва да се провѣрятъ, и 5) сѣда, който ще разгледа дѣлото. Съ това, обаче, не се свършва работата. Обвинителниятъ актъ подлежи на утвърждение отъ сѣда, на който дѣлото е подсѣдно. Затова, обвинителниятъ актъ се внася въ сѣда, който, следъ изслушване обясненията на обвиняемия и заключението на прокурора, издава опредѣление: 1) или за допълнение на следствието, 2) или за сѣдебно разглеждане съгласно обвинителния актъ, 3) или за измѣнение подсѣдността, и 4) или за прекратяване на углавното преследване. Опредѣлението за сѣдебно разглеждане (Entscheidung über die Eröffnung der Hauptverhandlung) и съставлява актъ за предаване на сѣдъ. Въ случаитѣ на прекратяване на дѣлото или измѣнение подсѣдността прокурорътъ може да подаде протестъ въ погорния сѣдъ. Наопаки, ако прокурорътъ е внесалъ заключение за прекратяване на дѣлото, а сѣдътъ не се е съгласилъ и е издалъ опредѣление за сѣдебно разглеждане, прокурорътъ не може да подаде протестъ, а е длъженъ да състави обвинителенъ актъ.

По несложнитѣ дѣла, подсѣдни на участковия сѣдия или на сѣда на шефенитѣ, може и направо да се пристѣпи къмъ сѣдебно разглеждане, безъ обвинителенъ актъ. Когато виновността на обвиняемия по маловажно дѣло е очевидна или се доказва съ достовѣренъ документъ, прокурорътъ може да предложи на участковия сѣдия направо да издаде наказателна заповѣдъ, но въ този случай обвиняемиятъ може да поиска дѣлото да се разгледа по сѣдебенъ редъ на общо основание (чл. чл. 447—452 У. С.).

5. Сѣдебно разглеждане на дѣлото. Подготвянето на дѣлото за сѣдебно разглеждане (Vorbereitung der Hauptverhandlung) се различава отъ реда, предвиденъ въ нашия законъ за угл. сѣдопр., само съ това, че прокурорътъ не се ползува съ особни права при призоваване на свидетели (ср. чл. 315 нашъ) и че сѣщиятъ прави разпореждания за призоваване нужнитѣ за разглеждане на дѣлото лица. Редътъ на разглеждане на дѣлото сѣщо не се различава отъ този по нашия законъ. Относително формата, съдържанието и характера на прокурорската речъ въ закона указания нѣма. На практика, тя бива обикновено спокойна, строго дѣлова и кратка. Прокурорътъ не е длъженъ безъ

друго да поддържа обвинението. На практика, прокурорът дава заключение и по въпроса за рода и мърката на наказанието, макаръ и да не е задълженъ да прави това, а въ теорията се поддържа противното.

6. Въ реда на обжалването и възобновяването на дѣлата прокуратурата има еднакви права съ осждения и неговия защитникъ.

7. Изпълнението на присъдитѣ и опредѣленията на сжда лежи върху прокуратурата.

8. Сждебно-административната деятелност на прокуратурата не е еднаква въ разнитѣ германски държави, но изобщо е ограничена. Заслужава да се отбележи участието на прокурора въ дисциплинарнитѣ дѣла въ качество на органъ на закона и на правителството, въ домакинската частъ на сжда заедно съ председателя, въ изпититѣ на помощния персоналъ и т. н.

9. Административната деятелност е сжщо ограничена. Прокурорътъ взема участие въ производството по молби за помилване, като събира нуждитѣ сведения и представява преписката на министра на правосъдието съ свое заключение по молбата, което винаги се помѣства въ доклада на министра до държавния глава. Затворитѣ въ Германия сж подчинени на прокуратурата, и то не само по изпълнението на наказанието, но и по домакинската частъ, както и досежно личния съставъ.

10. По гражданскитѣ дѣла деятелността на прокуратурата е незначителна: 1) по брачнитѣ дѣла прокурорътъ може да взема участие съ даване заключение, а, ако дѣлото е за незаконно сключване на брака, и да предяви самостоятеленъ искъ за признаване последния недействителенъ; 2) по инициатива на прокурора се разрешава отъ сжда въпросътъ за констатиране душевна болестъ и учредяване настойничества надъ личността и имуществото на душевноболния; 3) за всѣко дѣло по обявяване въ несъстоятелностъ задължително се съобщава на прокурора, който, предъ видъ общественото значение на несъстоятелността и възможността да има признаци на престъпление, има право да иска да му се дадатъ и всички сведения, които намира за нуждни.

§ 19. РАЗЛИКА ОТЪ ФРАНЦУЗСКАТА ПРОКУРАТУРА

По своето устройство, германската прокуратура е много близка до французския образецъ. Обаче, по своята деятелностъ, повече се приближава до англо-шотландското публично обвинение. Като нераздѣлна частъ отъ магистратурата, макаръ и подчинена на правителството, тя е поставена на чело на сждебната полиция и е органъ на углавното преследване, който, по възможностъ, се придържа о обвинителното начало и прокарва почти напълно състезателния принципъ въ процеса. Затова, обвинението почти не се намира подъ контрола на сжда и е равноправно съ защитата. Надзоръ надъ сжда и надъ длъжностнитѣ лица отъ сждебното вѣдомство германската прокуратура нѣма. Участието въ гражданскитѣ дѣла и административнитѣ функции на прокурора сж доведени до minimum.

ГЛАВА VI.

ПРОКУРАТУРА ВЪ АВСТРИЯ

§ 20. АВСТРИЙСКА ПРОКУРАТУРА ДО 1873 Г.

Като германска държава, Австрия въ развитието на прокуратурата до събитията отъ 1848 година и презъ следващитѣ 1849 и 1850 години следва сжщия пѣтъ, по който сж вървѣли и останалитѣ германски страни. Следъ 1851 година прокуратурата при мѣстнитѣ сждилища и при върховния сждъ била отмѣнена, а била оставена само при сждилищата отъ първа и втора степени. Самото служебно положение и възнаграждението на лицата отъ прокуратурата било понизено. Тѣхнитѣ функции били ограничени съ углавнитѣ дѣла, но и въ тѣхъ участието имъ се състояло само въ даване предложения въ построения на следствени начала процесъ. Предварителното следствие изцѣло било въ ржцетѣ на следователя и постъпвало въ сжда съ прокурорско заключение, но следъ това прокурорътъ се явявалъ въ сждебното заседание като обвинителъ „въ интереса на обществената безопасностъ и закона“. Наблюдателни функции и ржководство на полицията той нѣмалъ.

§ 21. СЪВРЕМЕННА ПРОКУРАТУРА ВЪ АВСТРИЯ

I. Устройство. Прокуратурата е организирана по закона отъ 23 май 1873 год., съставенъ и издаденъ следъ про

дължителна работа и изучавания подъ влиянието на онази критика, която се занимавала въ литературата и на правнишките събори съ нуждитъ на углавния процесъ следъ 1851 г. Законътъ е съставенъ и туренъ въ действие отъ известния Ю. Глазеръ, въ качеството му министъръ на правосъдието. Сжщиятъ е издалъ и специаленъ правилникъ за прилагане на закона и окръжно предписание до прокуроритъ при апелативнитъ сждилища. Тъ не малко служатъ за обяснение мислитъ, които сж ръководили съставителя на закона.

Въ Австрия при касационния сждъ има главенъ прокуроръ (General-procurator) и нѣколко главни адвокати (General-advocaten), при апелативнитъ сждилища по единъ Oberstaatsanwalt съ нѣколко замѣстници (stellvertreter), а при окръжнитъ сждилища — по единъ staatsanwalt и сжщо нѣколко замѣстници. На чело на прокуратурата стои министрътъ на правосъдието, който и назначава прокурорскитъ лица отъ дветъ инстанции по сжщество, освенъ главнитъ прокурори при апелативния сждъ. Последнитъ, както и всичкитъ членове на касационната прокуратура, се назначаватъ отъ държавния глава. Характернитъ черти на прокуратурата — иерархическа подчиненостъ и единство — сж прокарани съ голѣма строгостъ. Всичкитъ членове на прокуратурата сж свързани помежду си съ началствени заповѣди на по-горнитъ: въ закона нѣма никакви постановления, които да ограничаватъ въ това отношение началстващитъ. Единството се изразява въ широко право на замѣна на едно лице съ друго. Всичкитъ прокурори сж смѣняеми. Дисциплинарната властъ надъ тѣхъ принадлежи на министра на правосъдието: на по-долнитъ лица министрътъ налага дисциплинарни наказания, следъ като вземе въ съображение мнението на прокурора при апелативния сждъ, а, ако е за уволнение отъ длъжностъ, иска се заключение на дисциплинарния съветъ (Disciplinarsenat) и на председателя на по-горния или на касационния сждъ. Цѣлото учреждение се счита сждебно-административно, обвинителенъ органъ на изпълнителната властъ.

Заслужава особно внимание устройството на прокуратурата при участковитъ сждии (Bezirksgerichte). Въ голѣмитъ градове службата се изпълнява отъ членоветъ на прокуратурата, подпомогнати и замѣствани отъ административни и полицейски длъжностни лица. Въ другитъ градове и насе-

лени мѣста, гдето има участкови сждии, главниятъ прокуроръ при апелативния сждъ назначава особни прокурорски органи (Staatsanwaltschaftliche Functionäre) измежду мѣстнитъ обществени лица, които „притежаватъ нужнитъ за това качества и внушаватъ довѣрие къмъ себе си“. Назначението на всички участкови прокурори, както и уволнението имъ, зависи отъ прокурора при апелативния сждъ, но тѣ се намиратъ подъ ръководството на прокурора при окръжния сждъ. Последниятъ има надъ тѣхъ и дисциплинарна властъ, може да ги глобява въ размѣръ на една месечна заплата, а апелативниятъ прокуроръ може и да ги уволни отъ длъжностъ, било дисциплинарно, било и безъ обяснение на причинитъ. Ако при нѣкой сждия не се намѣри на лице прокуроръ, той може да опредѣли за дадения случай да го замѣсти нѣкой отъ служащитъ въ неговото сждилище или нѣкой членъ отъ мѣстното общинско управление, като съобщи за това на прокурора при окръжния сждъ. Заплатата на участковитъ прокурори се опредѣля отъ министра на правосъдието, по представление на главния прокуроръ при апелативния сждъ.

Прокуратурата е отдѣлена отъ сжда и е независима отъ него.

II. Деятелностъ на прокуратурата. Главна и, може да се каже, единствена задача на прокуратурата е углавното преследване въ единъ процесъ, въ който е прокарано обвинителното начало въ възможната му чистота. Углавното преследване може да бжде възбудено само по искане или тжжба на обвинителя (чл. 2 У. С.). Такъвъ обвинител по дѣла за частни престжпни деяния е изключително частното лице, а за всички други престжпления — преди всичко прокурорътъ. За изпълнение на тази си длъжностъ той се ползува съ съдействието на всички власти, включително и съ съдействието на военната сила, а полицейскитъ длъжностни лица изпълняватъ неговитъ разпореждания (чл. чл. 35 и 36 У. С.). Но той не е длъженъ безъ друго да обвинява, той търси материалната истина и като така взема въ съображение както обстоятелствата, които уличаватъ обвиняемия, тъй и обстоятелствата, които го оправдаватъ, а тъй сжщо и обяснява на обвинителя неговитъ права (чл. чл. 3 и 34). Обвинението въ никой случай не може да изхожда отъ сжда, а по публичнитъ престжпления само отъ държавния

обвинителъ, безъ да се държи сметка за желанията на потерпѣвшия. Прокурорътъ преследва всички публични престъпления, които му сж станали известни, по длъжностъ (чл. 34), а отъ това би следвало да се заключава, че въ своята деятелностъ той се ръководи отъ началото на законностъ. Това заключение, обаче, би било погрѣшно, тъй като австрийскиятъ законъ повече отъ всѣки другъ въ континентална Европа приема, като ръководенъ въ деятелността на прокурора, принципътъ на полезностъ: чл. 30 отъ този законъ казва, че „членоветѣ на прокуратурата, въ кръга на предоставенитѣ имъ обязанности, сж длъжни да пазятъ публичния интересъ“, а понеже начинътъ, по който ще се пази този интересъ, зависи отъ тѣхъ, споредъ разясненията на коментаторитѣ, прокурорътъ може винаги да не възбуди углавно преследване или да се откаже отъ възбуденото, ако намѣри, че това изисква публичниятъ интересъ, на който винаги той е изразителъ. Въ Австрия положението, че прокурорътъ може да се ръководи отъ интереситѣ на ползата на преследването, се счита безспорно.

Членоветѣ на прокуратурата сж длъжни да се отведатъ, ако съществува нѣкоя отъ предвиденитѣ въ закона причини. Тѣ могатъ да искатъ отстранението на сждитѣ и другитѣ сждебни лица не само по законни причини, но и по такива, които хвърлятъ съмнение въ тѣхното пристрастие; отводътъ се разрешава въ такъвъ случай отъ по-горния сждъ.

1. Дознание (Vorerhebung — чл. чл. 84—90 У. С.). Всички сведения, заявления, тжжби и съобщения за извършено престъпление се стичатъ въ прокуратурата, която е длъжна да ги провѣри и да търси виновника. Тази провѣрка се извършва отъ полицията. Въ по-важни случаи, само въ градоветѣ, тя може да бжде възложена на следствения сждия. Тя се възлага на участковия сждия тогава, когато прокурорътъ има основания да се съмнява въ безпристрастието на полицията. Действията на полицията при извършване на дознанието се ограничаватъ само съ разпитвания, но претърсвания, изземвания и огледи тя може да извършва само въ нетърпящи отлагане случаи, и то ако на мѣстото нѣма сждебно лице. Обаче, и въ тѣзи случаи съставенитѣ протоколи незабавно трѣбва да бждатъ предадени на следствения сждия, който ги провѣрява досежно формата имъ, а може и

самъ да извърши допълнителни действия и дори да повтори извършенитѣ отъ полицията. Сведенията за извършило се престъпление могатъ да постъпятъ и у следствения или участковия сждия. Въ такъвъ случай първиятъ извършва само най-необходимитѣ разследвания, съобщава на прокурора и чака негово предложение, а вториятъ, следъ като сжщо извърши действия за запазване следитѣ на престъплението, незабавно изпраща производството на прокурора, който и му дава понататъшна насока.

Свършеното дознание се представя на прокурора, който, ако намѣри достатъчни основания за възбуждане на углавно преследване (до тогава то не е актъ на възбудено преследване), или внася въ сжда обвинителенъ актъ, или прави предложение на следствения сждия да извърши предварително следствие. Ако такива основания не намѣри, той оставя тжжбата, заявлението или съобщението безъ последиствие и изпраща производството по дознанието на следствения сждия съ кратки мотиви; сждията веднага издава постановление за прекратяването му.

2. Предварително следствие (Voruntersuchung, чл. чл. 91—206) задължително по подсжднитѣ на сжда съ заклетии заседатели дѣла и зависяше отъ прокурора по другитѣ, почва само по предложение на прокурора и се извършва не за факта на престъплението, а по точно формулирано опредѣлено обвинение, предявено противъ опредѣлено лице. Задачата му е да се провѣри обвинението и да се обяснятъ обстоятелствата на дѣлото, за да се разреши въпросътъ за предаване обвиняемия на сждъ или за прекратяване на възбуденото противъ него углавно преследване. Надзоръ надъ предварителното следствие прокурорътъ нѣма; той принадлежи на съвещателната камара при окръжния сждъ (Rathskammer), която разрешава, следъ изслушване заключението на прокурора, и всички затруднения по изпълнението на прокурорското предложение за почване на следствие и разногласията между следствения сждия и прокурора по мѣрките, взети отъ първия за обезпечение на личността.

Предварителното следствие се извършва отъ следствения сждия самостоятелно, при пълна равноправностъ на странитѣ, прокурора и обвиняемия съ неговия защитникъ. Странитѣ могатъ да присъствуватъ при всички следствени дей-

ствия, но при формалнитѣ разпити на обвиняемия и свидетелитѣ тѣ не се допущатъ. Тѣ могатъ да обжалватъ действията на сждията предъ съвещателната камера, а опредѣленията на последната предъ апелативния сждъ. Прокурорътъ презъ време на следствието може да продължи чрезъ полицията събирането на данни по дѣлото, но понататъкъ внасянето на така събрания материалъ въ дѣлото зависи отъ следствения сждия.

Предварителното следствие, а заедно съ него и углавното преследване, се прекратява, при всѣко положение на дѣлото, по предложение на прокурора, ако той поиска това, ако заяви, че оттегля своето предложение за почване следствието, или, ако следствието е свършено, че не намира основания за предаване обвиняемия на сждъ. Обаче, въ такъвъ случай той може да бжде замѣстенъ отъ потърпѣвшия.

3. Предаване на сждъ. (Versetzung in der Anklagestand — чл. чл. 112, 207—219 У. С.) Ако прокурорътъ намѣри, че обвиняемиятъ достатъчно е изобличенъ отъ събранитѣ на предварителното следствие данни, той съставя обвинителенъ актъ и връща заедно съ него следствието на следствения сждия. Обвинителниятъ актъ съдържа: 1) точно формулирано обвинение, 2) посочване на подсждимия, 3) кратко, но пълно изложение на обстоятелствата на дѣлото съ посочване доказателствата, отъ които обвинителтъ ще се ползува, а, ако е нужно, и искане да се задържи обвиняемия подъ стража. Заедно съ обвинителния актъ на следствения сждия се изпраща и преписъ отъ него за връчване на обвиняемия. Въ осемдневенъ срокъ последниятъ може да подаде възражение, което се представя въ апелативния сждъ. Апелативниятъ сждъ, следъ изслушване заключението на главния прокуроръ, преди всичко се произнася по подсждността на дѣлото, а следъ това: 1) или утвърждава обвинителния актъ, 2) или го отмѣнява изцѣло или въ нѣкои части, безъ да може да го допълни или измѣни, и 3) или го връща, ако съгледа нѣкое нарушение на формитѣ или неясностъ въ изложението. Противъ опредѣлението на апелативния сждъ допуска се касационна жалба отъ дветѣ страни. Ако обвинителниятъ актъ е съставенъ възъ основа на дознание, той се изпраща не на следствения сждия, а въ съвещателната камера, която и разпорежда връчването му на обвиняемия.

Обвиняемиятъ се счита предаденъ на сждъ, когато той не е подалъ никакъ или въ срокъ жалба или когато апелативниятъ сждъ е утвърдилъ обвинителния актъ.

Когато прокурорътъ се е отказалъ отъ обвинението или е заявилъ, че не намира основания за предаване на сждъ, потърпѣвшиятъ може да подаде заявление, което замѣства обвинителния актъ.

4. Сждебно разглеждане на дѣлото. (Hauptverhandlung). Въ тази стадия на процеса прокурорътъ е страна, равна на противната. Той нѣма право да разпитва подсждимия, но взема деятелно участие въ провѣрката на доказателствата, съ цель да се обяснятъ всичкитѣ обстоятелства на дѣлото, като на свидетелитѣ и експертитѣ задава въпроси направо (по сждия начинъ извършва разпита на тѣзи лица и защитата). Особна грижа той полага при обсъждането и редактирането, преди пренията на странитѣ, на въпроснитѣ листове съ нужната точностъ и ясностъ, съ цель да се гарантиратъ интереситѣ на обвинението. До постановката на въпроситѣ той може да се откаже отъ обвинението, въ какъвто случай сждътъ издава оправдателна присжда. Следъ като се утвърди въпросниятъ листъ, прокурорътъ взема думата, „за да изложи изводитѣ на сждебното следствие и мотивирано заключение за виновността на подсждимия и прилагането на углавния законъ“. (чл. 255 У. С.). По размѣритѣ на наказанието той не може да говори. За самия характеръ и предѣлитѣ на речта на прокурора указания въ закона нѣма. Глазеръ препоръчва обвинителната речъ да се опредѣля съ предѣлитѣ на постановенитѣ въпроси и да съдържа ясно и убедително изложение на изводитѣ отъ сждебното следствие съ огледъ да се получатъ отговори на сждитѣ въпроси. Той съветва да се избѣгва всичко, което може да влияе на чувствата и да възбужда страсти у заклетитѣ заседатели, и да се действува върху тѣхния разумъ съ доводи, извлѣчени отъ фактитѣ. Всичко това въ свързка съ мотивитѣ къмъ закона за угл. сждопр., споредъ които и въ обвинителния актъ не трѣбва да се допущатъ „страстни, едностранчиви и романтично-прошарени представления, каквито нерѣдко се срѣщатъ въ францукитѣ обвинителни актове“, дава достатъчно понятие за обвинителната речъ на австрийския публиченъ обвинител: тя трѣбва да бжде ясна, основана

точно на провърненитѣ доказателства и насочена да води къмъ обмислена оценка на даннитѣ по дѣлото.

5. Частно обвинение. По дѣлата за престѣпления, които се преследватъ само по тѣжба на потърпѣвшия, последниятъ действува като частенъ обвинител (Privatankläger). Но интереситѣ на потърпѣвшия сѣ запазени отъ злоупотрѣбления или бездеятелностъ и по дѣлата за публични престѣпления. Той още на дознанието може да прави заявления, насочени къмъ изобличение на виновния. Съ сѣщитѣ права той се ползува и на предварителното следствие, а при разглеждането на дѣлото въ сѣда може да се яви като вторъ обвинител редомъ съ прокурора. Нѣщо повече, ако прокурорътъ се откаже отъ обвинението, потърпѣвшиятъ може напълно да го замѣсти. Това е т. н. помощно частно обвинение отъ страна на потърпѣвшия (Privatklage и subsidiäre Anklage des Privatbetheiligten), за което се отнасятъ наредбитѣ на чл. чл. 47—50 У. С.

Отъ друга страна, като се е погрижилъ да създаде такива гаранции за интереситѣ на потърпѣвшото частно лице, законътъ не е пропусналъ да даде такива и на лицето, срещу което се насочватъ действията на обвинителя, като е допусналъ формална защита още на предварителното следствие (чл. чл. 38—47 У. С.).

6. Особни длѣжности на прокуратурата:

а) Върху прокуратурата лежи охраната на държавния интересъ, състоящъ се въ правилно прилагане на закона отъ страна на сѣдилищата и въ законността на действията на длѣжностнитѣ лица отъ сѣдебното ведомство. Сѣдътъ не се намира подъ надзора на прокуратурата, но последната има и законохранителни функции, макаръ и крайно ограничени. Тя има право да подава протести противъ всички сѣдебни актове, постановени съ явно нарушение на закона или неправилно приложение на последния въ охранение на закона (Nichtigkeitsbeschwerde zur Wahrung des Gesetzes — чл. 33 У. С.). Такива протести се подаватъ отъ главния прокуроръ при касационния сѣдъ: 1) по представление на подолнитѣ прокурори, 2) по порѣчка отъ министра на правосѣдието, и 2) по собствено усмотрение. Тѣ се разрешаватъ отъ касационния сѣдъ. При това отмѣната на присѣдата или

опредѣлението е действително въ полза на подсѣдимия, но не може да бѣде въ негова вреда;

б.) Прокуратурата взема участие въ дисциплинарнитѣ дѣла противъ сѣдии, адвокати, нотариуси и длѣжностни лица отъ тѣмничното управление. Тя има най-близкия надзоръ надъ нотариата;

в.) Тя има участие и въ нѣкои фискални дѣла и въ тѣмничното управление;

г.) Прокуратурата взема участие въ установяване сѣда въ военно положение (Standgericht — чл. чл. 429—445 У. С.). Такъвъ сѣдъ се урежда въ време на възстание или безредици, които не могатъ да бѣдатъ потушени съ обикновени средства, по съглашение между началника на областта и председателя и прокурора на апелативния сѣдъ. Той действува въ съставъ отъ 4-ма сѣдии отъ мѣстния окръженъ сѣдъ и прокурора при сѣщия сѣдъ и възъ основа на специални за него наредби въ закона за углавното сѣдопроизводство. Следъ като мине нуждата, този извънреденъ сѣдъ се разтуря отъ сѣщитѣ лица, които сѣ го уредили;

д.) Прокуратурата взема участие въ дѣлата по печата (Strafverfahren in Pressachen — чл. чл. 483—494 У. С.). Всички печатни произведения, издадени съ нарушение на закона за печата или подлежащи на преследване по съдържанието си въ публиченъ интересъ, могатъ да бѣдатъ иззети по разпореждане на прокурора или полицията. Въ течение на три дни въпросътъ се внася въ сѣда, който или отмѣнява взетата мѣрка или я потвърждава. Въ последния случай прокурорътъ въ срокъ отъ 8 дни е длѣженъ да внесе обвинителенъ актъ противъ опредѣлено лице или да поиска да се почне особно производство, по което да се признае отъ сѣда „за наказуемо деяние“ самото съдържание на печатното произведение, като последното се забрани;

е.) По предложение на прокуратурата у участковитѣ сѣдии се почватъ производства за маловажни престѣпни деяния, по които, безъ сѣдебно разглеждане, може да бѣде наложено наказание съ наказателна заповѣдъ (strafverfügung) чл. чл. 460—462 У. С.);

ж.) Съгласно чл. 37 У. С., прокуратурата представлява на министра на правосѣдието отчети за деителността на сѣдилищата, за общото състояние на правосѣдието и за за-

белязанитѣ недостатѣци въ законодателството и въ сждебната практика.

§ 22. ФИНАНСОВА ПРОКУРАТУРА

Съ законъ отъ 13 августъ 1851 година е въведено въ замѣна на отмѣнения фискалятъ особно учреждение, което да представлява фискалнитѣ интереси предъ сжда, наречено финансова прокуратура (Finanzprocuratur). Длъжностнитѣ лица на това учреждение сж отъ финансовото ведомство, а въ провинцията се намиратъ въ подчинение на мѣстния финансовъ началникъ. Тѣхната длъжностъ е: а) да защищаватъ и представляватъ предъ сжда интереситѣ, свързани съ имуществото на държавата, б) да даватъ заключения по имущественитѣ интереси на административнитѣ учреждения, и 3) да помагатъ при сключване на разни сдѣлки на сжитѣ учреждения.

По този начинъ прокуратурата при сждилищата по посоченитѣ дѣла не участвува. Специалното за тѣхъ учреждение по-правилно би било да се нарече държавна адвокатура.

§ 23. РАЗЛИКА ОТЪ ФРАНЦУЗСКАТА ПРОКУРАТУРА

По външното си устройство австрийската прокуратура сжщо е отъ французски типъ, но по своитѣ функции тя рѣзко се различава отъ нея и повече отъ германската се приближава до английскитѣ органи на обвинението. Въ Австрия прокурорътъ е почти изключително органъ на държавното углавно преследване, прокарващъ състезателното и обвинителното начало въ най-възможна чистота, при пълна равноправностъ съ защитата и независимостъ на обвинението отъ сждебната властъ. Широката възможностъ на частно обвинение по дѣла за публични престѣпления много напомня обвинението въ Англия, като се различава отъ него само съ това, че тукъ потърпѣвшиятъ действува въ свой интересъ. По граждански дѣла австрийскитъ прокуроръ не взема участие, надзоръ надъ лицата отъ сждебното ведомство той нѣма, а незначителността на законоохранителнитѣ му функции навежда на мисълта, че законодателятъ прави опитъ да го лиши отъ тази толкова важна въ Франция съставна часть на прокуратурата.

ГЛАВА VII.

ПРОКУРАТУРА ВЪ ИСПАНИЯ

§ 24. УСТРОЙСТВО И ДЕЯТЕЛНОСТЪ

Въ Испания нѣщо подобно на прокуроръ се появило още въ началото на XV в. при каноническитѣ сждилища подъ името promotor inquisitionis, който предлагалъ на сжда постѣпилитѣ доноси и заявления, наблюдавалъ надъ разследването имъ и искалъ наказанието на обвиняемия. Къмъ края на сжщия вѣкъ такъвъ promotor fiscal билъ учреденъ и при общо-углавния първостепенъ сждъ. Следъ това, окончателно организирани при краля Филипъ II, fiscales de su majestad просѣществували до втората половина на XIX в. съ длъжности, каквито имали и фискалитѣ въ Германия.

Съвременната испанска прокуратура, учредена съ законъ отъ 1870 г., продължава да носи името „Фискалятъ“. Съ функции, ограничени само въ сждебнитѣ дѣла и почти въ всичко сходни съ тѣзи на нашата прокуратура до 1922 година, испанскитъ фискалятъ, като наблюдава за точното изпълнение на законитѣ, преследва всички нарушители на общественя редъ и представлява правителството предъ сжда, обръща върху си вниманието съ своето устройство, което, освенъ гдето създава на лицата отъ прокуратурата стабилно положение, дава възможностъ да се подбиратъ за нея способни и самостоятелни хора.

Начело на прокуратурата стои фискалтъ при върховния сждъ, който, самъ подчиненъ на министра на правосѣдмето, управлява, при съдействието на единъ свой замѣстникъ, цѣлото учреждение. Той има 12 фискални адвокати, които изпълняватъ прокурорски длъжности въ отдѣленията на сжда. При апелативнитѣ сждилища (audientia) има по единъ фискаль съ единъ свой замѣстникъ и нѣколко фискални адвокати. При окръжнитѣ сждилища (partidos) има по единъ фискаль, който нѣма нито замѣстникъ, нито фискални адвокати; тѣхнитѣ длъжности изпълняватъ кандидати на прокурорска длъжностъ, които презъ това време получаватъ заплата въ размѣръ на половина отъ тази на фискала. При мѣстнитѣ сждилища има по единъ фискаль съ временни замѣстници, утвърждавани отъ фискала при ауденцията.

Цѣлото учреждение е построено на начало на безусловно подчинение на по-долнитѣ на по-горнитѣ фискали. Тѣ сж смѣняеми и могатъ да бждатъ уволнявани по разпореждане на министра. Обаче, преминаването на службата е подчинено на строги правила, които министрътъ е длъженъ точно да спазва.

За заемане длъжностъ въ прокуратурата се изискватъ общитѣ условия за сждийска служба. Освенъ това, изисква се още принадлежностъ къмъ кандидатската корпорация при фискалата, отдѣлна отъ тази при сжда, въ която могатъ да влѣзатъ само лица, издържали сериозенъ конкурсенъ изпитъ. На вакантни длъжности се назначаватъ онѣзи отъ кандидатитѣ, които сж издържали новъ конкурсенъ изпитъ предъ специална комисия, председателствуванa отъ фискала на ауденцията. Възъ основа на резултатитѣ отъ този вторъ изпитъ се съставя списъкъ, въ който точно се опредѣля мѣстото и реда на всѣки кандидатъ. Самото назначение става по представление на фискала при върховния сждъ, отъ министра на правосъдието, който е длъженъ да се съобразява съ споменатия списъкъ, като има ограничено право на изборъ по предварително установени условия. При откриване вакансии при по-горния сждъ предимство иматъ фискалитѣ отъ подолния сждъ. Ако ваканцитѣ сж нѣколко, първото мѣсто се дава на най-стария, второто — на най-достойния отъ първата половина на списъка, третото — на най-достойния отъ цѣлия списъкъ и т. н. При повече отъ три вакансии, на четвъртото мѣсто може да бжде назначено лице и отъ адвокатурата съ опредѣленъ минимум практика. Ако министрътъ не се съобрази съ споменатитѣ правила и редъ, като не назначи на вакантното мѣсто кандидата, който е придобилъ по конкурсеня списъкъ законно право на нея, обходениятъ има право да подаде жалба въ върховния сждъ, който и решава въпроса.

ГЛАВА VIII.

ПРОКУРАТУРА ВЪ РУСИЯ

§ 25. ФИСКАЛАТЪ

1. Произходъ и устройство. Въ княжеския периодъ на руската история углавното преследване се водило по тжжба на потърпѣвшия, но къмъ края на сжщия периодъ, както и по-после при московскитѣ царе, наредъ съ тази форма на обвинение, която остава за маловажнитѣ престжпни дея-

ния, за по-тежкитѣ престжпления, особно за тѣзи, които заплашватъ обществената сигурностъ, се появява отдѣлна форма на обвинение — „сыскъ“. При такива условия, отъ специални органи на углавно преследване очевидно нужда не е имало. Въ Московска Русия, при системата на управление по лично усмотрение и царско довѣрие, не е могла да се развие и другата прокурорска функция — контролната. Всичко това, при липса изобщо на систематиченъ надзоръ надъ деятелността на длъжностнитѣ лица, докарало пълненъ произволъ и безредица въ всичкитѣ области на управлението, въ това число и въ сжда. Къмъ времето на царя Алексѣя Михайловича (XVII в.) мисълта за държавно длъжностно обвинение почва да се очертава, като въ закона се предвижда, че, при липса на потърпѣвшъ, който би могълъ да се яви като „челобитчикъ“ по важно или тежко престжпление, преследването на виновния трѣбва да се извършва отъ името на царя. Обаче, тази мисълъ тѣй и си останала въ зародишъ до началото на XVIII в.

Петръ Великий, като пристжпилъ къмъ реформи въ всички области на управлението и сжда, срещналъ на пжтя си не само некадърностъ, немарливостъ и предпочитане на лични интереси предъ държавнитѣ въ служилата класа, но и явни злоупотрѣбления, а отъ страна на привърженици на старото и значителни пречки. Царьтъ не могълъ да има довѣрие нито въ способноститѣ, нито въ добрата воля на длъжностнитѣ лица, а безъ това всичкитѣ му реформи се заплашвали съ неуспѣхъ. Той ималъ нужда да знае всичко, какво става въ обширната му държава, а за това било необходимо такова държавно учреждение, на което да се възложи специалниятъ надзоръ надъ всички държавни учреждения и служители. Затова, едновременно почти съ учреждаване на Сената, съ указъ отъ 2 мартъ 1711 год. на последния било заповѣдано „учинитъ фискаловъ во всякихъ дѣлахъ“, назначението на които било: „надъ всѣми дѣлами тайно надсматривать и провѣдывать про неправый судъ, такожь въ сборѣ казны и прочаго“. Постепенно, новосъздадениятъ по готовия образецъ на съседна Швеция институтъ се развивалъ главно по указанията на практиката, и скоро следъ учредяването му били назначени фискали по цѣлата територия на Царството: първоначално при Сената, а следъ нѣкое

време при Юстицъ-Колегията билъ назначенъ оберъ-фискалъ, който ималъ надзора надъ дѣлата и деятелността на длъжностнитѣ лица въ цѣлата държава, съ 4 замѣстници, при централнитѣ учреждения (колегиитѣ, единъ видъ министерства съ колегиално устройство) били назначени фискали. Въ провинциитѣ имало провинциалъ-фискали съ замѣстници, а въ градоветѣ — „городовые“ фискали; при всѣки фискалъ имало неопредѣлено число „рядовые“ фискали. Следъ като оберъ-фискалтѣ миналъ въ Юстицъ-Колегията, мѣстото при Сената останало праздно, а заедно съ това и цѣлото учреждение останало безъ глава, който да го обединява. За това, въ 1723 г. билъ назначенъ генералъ-фискалъ.

Десетгодишното съществуване на фискалитѣ, като самостоятелно учреждение, създадо убеждение, че по своето несъвършено устройство, разпръснатостъ, безъ непосредствена връзка съ учрежденията, които наблюдавалъ, и средствата, съ които си служилъ, институтътъ не отговаря на назначението си, макаръ нѣкои отъ неговитѣ членове и да проявили голѣма енергия за изпълнение вложената въ учреждението мисълъ. Като се прибави къмъ това, че много отъ фискалитѣ, като разкривали злоупотрѣбленията на другитѣ, между които се срѣщали и високопоставени лица, като сенатори и висши сановници, сами се провинили въ злоупотрѣблениа, скоро институтътъ си спечелилъ много врагове и окончателно се компрометиралъ. Самъ императорътъ се убедилъ, че фискалитѣ „явили сея во великихъ преступленяхъ и злодѣйствахъ“, разпоредилъ да се извърши строго разследване и предалъ на сждъ оберъ-фискала Нестеровъ, който билъ осъденъ на смъртъ и екзекутиранъ. Така институтътъ, върху който се възлагали толкова надежди, билъ дискредитиранъ, а за неговия създателъ се явила нужда да намѣри нова форма на контролъ, отъ какъвто преди всичко се нуждаело най-високото учреждение въ държавата — Сената.

2. Деятелность. Задачата на фискалитѣ била ограничена съ предѣли на тѣсно разбирания публиченъ интересъ. Тѣхната деятелность се свежда къмъ: 1) надзора за изпълнение на закона (укази и регламенти) отъ страна на длъжностни и частни лица; 2) грижитѣ за имущественитѣ интереси на фиска, и 3) преследването на престѣпленията

по служба и безгласнитѣ престѣпления отъ противодържавенъ и общественъ характеръ. На фискалитѣ било строго забранено да се мѣсятъ въ дѣла отъ частенъ характеръ и въ всичко онова, което не засяга преко държавата или фиска както изобщо дѣлата, по които има тѣжitelj (челобитчикъ). Въ изпълнение на службата тѣ били длъжни да иматъ заръководно начало законността и безпристрастието.

Фискалитѣ никакви разследвания не вършили сами, а само „провѣдвали, доносили и обличали“. т. е. доставяли материалъ, който служилъ на съответнитѣ мѣста за възстановяване на реда или правата на фиска. „Провѣдването“ било тайно и явно. Първото обикновено се извършвало отъ „рядовитѣ“ фискали, а второто се състояло въ поощряване на доноситѣ отъ страна на частни лица, преглеждане дѣлата на учрежденията и присѣствие при нѣкои административни действия. За всичко открито фискалтѣ „донасялъ“ по принадлежность, но въ самото производство по неговото донесение не участвувалъ, макаръ да ималъ право да обжалва по-горе и дори, чрезъ генералъ или оберъ-фискала, предъ царя. Въ Сената фискалтѣ ималъ право лично или устно да изобличава лицето, противъ което е постѣпило донесение. Въ сждопроизводството фискалитѣ участвували съ присѣствието си при разпита на обвиняемия и съ подписване протокола по този разпитъ.

За да се даде по-голѣма сила на деятелността на фискалитѣ, тѣ били освободени отъ отговорность за своитѣ донесения. Нѣщо повече, провинциалнитѣ фискали, лично и съ имуществото си, били подчинени само на юрисдикцията на сената, чрезъ оберъ-фискала.

Съ учредяване прокуратурата фискалитѣ били подчинени на това ново учреждение, на което било предписано да следи за тѣхната деятелность.

§ 26. УЧРЕДЯВАНЕ НА ПРОКУРАТУРА

1. Произходъ и развитие. Следъ неудачния опитъ съ фискалитѣ, Петръ Великий непреставалъ да се занимава съ задачата да създаде действителенъ и авторитетенъ органъ на правителственъ контролъ за изпълнение на законитѣ. Следъ нѣколко безуспѣшни опити да учреди такъвъ преди всичко въ Сената, гдето сждо имало не малки безредици,

включително и този съ дежурствата на щабъ-офицери отъ гвардията, на 22 януарий 1722 година, императорътъ издалъ указъ, съ който се заповѣдвало „быть при сенатѣ генераль-прокурору и оберъ-прокурору, такожь во всякой коллегии по прокурору, которые должны рапортовать генераль-прокурору“. Следъ това билъ издаденъ цѣлъ редъ указы, съ които се опредѣляли правата и длъжноститѣ на прокуратурата. За да даде на новото учреждение по-голяма сила и авторитетъ, Петръ Великий поставилъ членовѣтъ му високо въ чиновническата иерархия и не пропускалъ случаитѣ да изрази възгледа си по значението на новата генераль-прокурорска длъжностъ. На тази длъжностъ той назначилъ своя любимецъ П. И. Ягужинскій, човѣкъ съ особни способности, голъма енергия и съ неоспорена честностъ. За да внуши на сенаторитѣ, съ какво довѣрие трѣбва да се гледа на новата длъжностъ, при представлението на току-що назначения генераль-прокуроръ, той имъ казалъ: „ето моето око, съ което азъ ще виждамъ; той знае моитѣ намѣрения и желанія, което той разсжди за благо, вие това правете, и макаръ да ви се струва, че той постъпва противъ моитѣ и на държавата интереси, вие, при все това, изпълнявайте“.

Точни сведения за това, какъ се е появила у Петра I мисълта да учреди прокуратура, нѣма. Предполага се, че върху него произвело силно впечатление свиканото на 19 юлий 1717 година специално за него общо събрание на парижкия парламентъ, гдето той ималъ възможностъ да види и чуе главния адвокатъ de Lamoignon, въ качеството му на представител на французския кралъ, изслушанъ съ голъмо внимание и уважение отъ сждитѣ, толкова повече че и самото заключение на главния адвокатъ било съставено съ смѣтка да направи впечатление на „Господаря на тъй отдалечената и мощна въ Европа и Азия страна, който пожелалъ да присѣтствува на това високо събрание“. Отъ друга страна, той ималъ пригответено отъ немецъ Хенрихъ Фикъ описание на шведското държавно устройство, въ което особно внимание било обърнато на длъжността министръ на правосъдието. Предполага се, че като образец на въведеното учреждение сж послужили французската прокуратура и министерската длъжностъ на „хранителя на правосъдието“ въ Швеция.

2. Деятелность и разлика отъ фискалата. Прокуратурата се различава отъ фискалата съ това, че прокуроритѣ, назначавани при учрежденията, се намирали при тѣхнитѣ действия и наблюдавали постоянно тѣхната деятелность, когато фискалитѣ никакви почти връзки съ учрежденията нѣмали, не могли да следятъ за тѣхнитѣ действия и за това и успѣхътъ имъ билъ съмнителенъ. Отъ друга страна, прокуратурата имала за целъ не толкова да преследва допуснатитѣ нарушения съ наказания, колкото да следи правилното изпълнение на законитѣ, да не допуска да ставатъ нарушения и да разяснява допуснатитѣ неправилности. Сжщността на прокурорската длъжностъ се заключава въ осъществяване на контролното начало, вплотено въ лицето на държавния глава. Генераль-прокурорътъ билъ органъ, който свързвалъ монарха съ управлението и наблюдавалъ всичкитѣ клонове на управлението и прѣвъ билъ отговоренъ за нарушенията на закона предъ царя, чиято воля представлявалъ и прокарвалъ. По думитѣ на Петръ Великий „сей чинъ якобы око наше и стряпчій о дѣлахъ государственныхъ“. Прокуроритѣ били „око“ на генераль-прокурора и действували отъ негово име.

Надзорътъ на прокуратурата се състоялъ: 1) въ наблюдение за точното изпълнение на законитѣ и правилницитѣ отъ всички учреждения и длъжностни лица, като се почне отъ сената и се свърши съ мѣстнитѣ учреждения въ губерниитѣ; 2) въ предложения на учреждението, въ което е допуснато нарушение, да се направи нужната поправка, като се посочвало, какво именно трѣбвало да се направи, и 3) въ протестация и донесение на началството, ако не се изпълнятъ исканията на прокурора; протеститѣ противъ сената Генераль-прокурорътъ поднасялъ направо на императора, а срещу „колегиитѣ“ — въ сената; въ провинциитѣ протеститѣ се подавали на губернатора „съ товарищи“, които или ги „приемали“, т. е. изпълнявали, или, ако „оставали при своитѣ мнения“ ги представлявали въ сената или колегиитѣ по принадлежностъ; въ сжщо време прокурорътъ донасялъ и на своето началство, което било длъжно да се грижи за понататъшното разрешение на въпроса въ най-късо време, понеже протестътъ спиралъ изпълнението на акта.

Кржгътъ на действията на прокурора съвпадалъ съ предметитѣ на ведомството на учреждението, при което той се

намиралъ. По углавнитѣ дѣла прокурорътъ не билъ обвинителъ, а сжщо такъвъ наблюдателъ въ сжда, както и въ другитѣ учреждения. Макаръ по закона и да билъ „взискателъ на наказания по преступленіямъ“ и въ сжщо време „защитникъ невинности“, въ действителностъ той нѣмалъ възможность да осжществи тѣзи и безъ това несъединими въ едно лице функции, тѣй като следственото начало, което лежало въ основата на деятелността на сждилищата, не търпѣло нито обвинителъ, нито защитникъ по дѣлата.

Отговорността на прокуроритѣ не била еднаква за опущенията и престжпленията по служба. За първитѣ („безъ вымисла, неразсужденіемъ какимъ“) нѣмало наказание, „понеже лучше доношеніемъ ошибиться, нежели молчаніемъ“; прокурорътъ подлежалъ на наказание за грѣшки само когато често се повтарятъ. Генералъ-прокурорътъ за извършени престжпления могълъ да бжде наказанъ само отъ императора; при това ако престжплението е важно и тежко, той се наказвалъ „яко преступникъ указа и разорителъ государства“. Другитѣ прокурори подлежали на сждане за престжпления отъ сената. Наказанията били извънредно строги: за умишлени и користни престжпления виновниятъ прокуроръ се наказвалъ съ смъртъ или доживотна каторжна работа „съ вырѣзаніемъ ноздрей“ и „лишеніемъ всего стяжанія“. За нерадение и небрежность наказанието било: за първи пжтъ — глоба въ размѣръ на половингодишна заплата, за втори пжтъ — сжщо глоба въ размѣръ на годишна заплата, и за трети пжтъ — лишение отъ чинове и половина отъ имущество и изпращане на каторжна работа за десетъ години.

3. Заключение е. Отъ изложението за прокуратурата на Петръ Великий става явно:

1. Цѣлата система на управление до Петра била основана на личното довѣрие на царя и на лични поржчки; това било система на управление по лично усмотрение. Петъръ Великий въвелъ нова система — на точно основание на указитѣ и регламентитѣ, т. е. система на подзаконно управление, а личното довѣрие било замѣнено съ всичко обхващащъ надзоръ;

2) Извънредната сложность и разнообразие на възложенитѣ на прокуратурата длѣжности явно не е дала възможность на този институтъ напълно да оправдае очаквани-

ята на неговия създателъ, но, като се има предвидъ пълната негова независимостъ отъ разнитѣ учреждения, дори отъ най-високото — Сената, и непосредствената отговорность на генералъ-прокурора само предъ носителя на върховната държавна власть, той е могълъ да действува съ нужната енергия и решителность и да води борба съ корупцията въ държавната служба;

3) Самата мисль, че се води борба съ злоупотрѣбленията, основана на закона, вече е давала добри резултати, а тежката отговорность на органитѣ на въведения контролъ е спомогнала да се насади законность тамъ, гдето до това се е ширилъ произволътъ и злоупотрѣблението.

§ 27. ПРОКУРАТУРА ПО СВОДА НА ЗАКОНИТѢ

1. Общо устройство. Висшъ надзоръ.

При преемницитѣ на Петръ Великий и последващитѣ императори, прокуратурата, макаръ за нея и да били издавани въ разни времена не малко указы, а имало и такива, които заплашвали самото ѣ сжществуване, си останала неизмѣнена. Още при Петра, фискалитѣ престанали да сжществуващъ. Издаванитѣ въ разни времена указы, които се отнасяли до прокуратурата, най-последно влѣзли въ „Свода на законитѣ“ отъ 1857 година, главно въ т. I ч. 2, т. II ч. 1, т. X ч. 2 и т. XV ч. 2. По Свода на законитѣ прокуратурата има три степени: 1) генералъ-прокурорски надзоръ въ лицето на министра на правосждието, който въ сжщо време е и генералъ-прокуроръ, подпомогнатъ отъ единъ замѣстникъ, 2) оберъ-прокурорски надзоръ, упражняванъ отъ оберъ-прокурори при 12-тѣ департамента на сената и тритѣ общи събрания, и 3) мѣстенъ надзоръ на губернкския прокуроръ въ всѣка губерния при двама губернкски стряпчи и по единъ стряпчи въ всѣки уѣздъ.

Генералъ-прокурорскитѣ длѣжности на министра на правосждието сж свързани съ функциитѣ му по управлението на сждебната часть. Генералъ-прокурорътъ ималъ право да присжтствува въ Сената, но фактически изпълнявалъ длѣжността чрезъ замѣстника си, оберъ-прокуроритѣ и канцеларията на министерството. Съ мѣстния надзоръ той се сношавалъ или направо чрезъ губернкскитѣ прокурори или чрезъ губернкторитѣ.

Оберъ-прокуроритѣ се назначавали съ именованъ императорски указъ, по представление на министра на правосъдието. При тѣхъ имало чиновници къмъ оберъ-прокурорското бюро, които сжщо се назначавали съ указъ и се считали тѣхни помощници. Оберъ-прокуроритѣ били подчинени на министра на правосъдието, но подлежали на сждане само отъ императора или отъ онова мѣсто, което той би посочилъ. Тѣ управлявали канцелариитѣ на Сената и всички длъжностни лица въ тѣхъ, въ това число и оберъ-секретаритѣ, които били въ тѣхно подчинение. Съ губернкската прокуратура тѣ нѣмали никакви сношения.

Сжщността и редътъ на изпълнение на генералъ и оберъ-прокурорскитѣ длъжности въ Сената се съдържатъ въ два вида надзоръ по всички дѣла, частни и фискални, административни и сждебни: 1) за правилността на решенията и 2) за реда въ производството. Свърхъ наблюдението за подготвяне дѣлата въ канцеларията, оберъ-прокурорътъ присжтствувалъ при доклада, като давалъ, ако станело нужно, и устни обяснения, и при постановяване на решението. Всѣко пригответно решение той преглеждалъ и съ надпись „читалъ“ допушалъ то да се поднесе на сенаторитѣ за подписание. Но главенъ моментъ въ неговия надзоръ билъ т. н. „пропускъ“: следъ като се подпишело отъ сенаторитѣ, оберъ-прокурорътъ, ако е съгласенъ съ решението, отбелязвалъ върху него „изполнить“; ако не поставялъ такава бележка, изпълнението се спирало, а дѣлото се пренасяло въ общо събрание, а отъ тамъ въ държавния съветъ и на усмотрението на императора. Оберъ-прокуроритѣ въ департаментитѣ свободно изказвали мненията си и спирали изпълнението на постановеното решение, но въ понататъшното движение на дѣлото се подчинявали на министра на правосъдието. Надзорътъ надъ производството на дѣлата се състоялъ, освенъ въ ржководене на канцеларията, въ донесения до министра за разни нередовности и представяне разни ведомости и отчети за хода на дѣлопроизводството.

Отъ изложеното става явно, че оберъ-прокурорскитѣ институтъ осжществявалъ само единия отъ элементитѣ на прокуратурата — законоохранителния, а защитата на интереситѣ на фиска и углавното преследване въ сената свой представителъ нѣмали. Обаче, като се има предвидъ, че се-

наторитѣ обикновенно били административни или военни лица, ролята на оберъ-прокуроритѣ въ установяване сенатската юриспруденция била една отъ най-важнитѣ въ държавата.

2. Мѣстниятъ надзоръ билъ три вида: 1) висшъ надзоръ на сената, 2) общъ мѣстенъ надзоръ на губернкското началство и 3) най-близкъ надзоръ на прокуроритѣ и стряпчитѣ. Последниятъ се състоялъ отъ две функции: а) наблюдателна — за спазване законитѣ, и б) искова — въ опредѣлени отъ закона случаи по дѣла отъ фискаленъ и общественъ интересъ. Тѣзи две задачи, отъ които главна била първата, прокуроритѣ изпълнявали не при опредѣлено едно учреждение, а предъ всичкитѣ учреждения на губернкята или уѣзда.

Мѣстната прокуратура се състояла; 1) отъ губернкския прокуроръ и при него двама губернкски „стряпчѣ“ за хазновитѣ и углавнитѣ дѣла въ губернкята, и 2) уѣзденъ стряпчѣй. Губернкскитѣ прокурори се назначавали съ царска заповѣдъ, а останалитѣ — отъ министра на правосъдието. Всички били подчинени на министра и нѣмали никаква връзка съ сенатската прокуратура. Отношенията на стряпчитѣ къмъ губернкското началство не били ясно опредѣлени: покрай изрични постановления, съ които се подчертава тѣхната независимостъ отъ това началство, въ закона има и такива, които ги поставятъ въ полуподчинено положение.

Функциитѣ на прокуратурата въ губернкитѣ били толкова разнообразни и широки, че не се поддаватъ на групировка. Тѣ се състояли отъ: 1) общъ надзоръ надъ сжда и управлението, и 2) частенъ — по сждебнитѣ дѣла. Общиятъ надзоръ се свежда къмъ такъвъ за спазване и изпълнение на закона. Въ това отношение на прокуроритѣ били представени разни средства за въздействие: 1) лично присжтствие въ заседанията и при служебнитѣ действия, 2) преглеждане дѣлата и искане сведения, 3) предявяване на предложения, 4) представяне на министра разни ведомости и сведения, 5) понуждения и донесения по сжществото и хода на дѣлата, преглеждане на всички постановления на учрежденията и „пропускъ“ на сжщитѣ, и 6) протести противъ тѣзи постановления, подавани до мѣстното губернкско началство, до ми-

нистра на правосъдието или, по предложение на последния, до сената.

По сждебнитѣ дѣла на първо мѣсто стоялъ сжщо надзорътъ за изпълнение и спазване на закона, но въ нѣкои случаи прокуроритѣ се явявали и като истци по тѣхъ. По углавнитѣ дѣла задачата на прокуратурата се изразява въ следното постановление на закона: „Прокуроры и стряпчїе, по званію ихъ, суть взыскатели наказанія по преступленіямъ и вмѣстѣ защитники невинности“. Цѣлото значение на нейното участие се ограничавало съ възбуждане на углавно дѣло, но понататъкъ никакви права и длѣжности нѣма, а прокурорътъ се явява въ ролята на наблюдателъ надъ правосъдието, а следъ решаването на дѣлото въпросътъ се свежда къмъ изпълнение на сжщо такива длѣжности, каквито сж предприемали и по дѣлата на администрацията, т. е. къмъ преглеждане на решението, пропускъ и протестъ. По общо правило, право на обжалване прокурорътъ нѣмалъ, освенъ ако съ нѣщо е накърненъ интересътъ на хазната. Впрочемъ, като се има предвидъ, че углавниятъ процесъ билъ построенъ на строго-следствено начало, прокуратурата ѝ не е могла да има никакво значение въ производството.

По гражданскитѣ дѣла деятелността на прокурора била предимно контролна. Тя се извършвала по общитѣ правила и форми на надзора, но и дѣлата между частни лица задължително се изпращали за преглеждане и заключение на прокурора, ако въ тѣхъ се съглеждалъ нѣкой общественъ или фискаленъ интересъ. Протеститѣ по тѣзи дѣла се подавали до министра на правосъдието, който обикновено внасялъ въ сената само тѣзи противъ решения, неподлежащи по закона на обжалване отъ тжжашитѣ се.

По фискалнитѣ дѣла прокуроритѣ се явявали като повѣреници на държавата и действували като истци, а въ сжщото време наблюдавали и за събирането на глобитѣ и гербовия налогъ. Понататъкъ губернксиятъ „стряпчи по хазновитѣ дѣла“ се явявалъ като ищець по дѣлата, свързани съ имуществото на: 1) юридически лица съ общественно значение, и 2) малолѣтнитѣ, които нѣматъ настойници. Затворницитѣ, неосждени на лишение отъ права на състояние, всичкитѣ си книжа по граждански дѣла подавали чрезъ прокуратурата.

Върху прокуроритѣ лежала длѣжността да наблюдаватъ за изпълнение решенията на сждилищата по углавни и граждански дѣла, но затова нѣкои опредѣлени правила въ закона не се съдържатъ.

§ 28. ПРОКУРОРСКИ НАДЗОРЪ ПО „СЖДЕБНИТѢ УСТАВИ ОТЪ 20 НОЕМВРИЙ 1864 ГОДИНА“ НА ИМПЕРАТОРА АЛЕКСАНДРЪ II.

Подъ влиянието на реформитѣ на процесуалния строй въ цѣла Европа, въ Русия нуждата отъ преобразования по сждебната частъ се е чувствувала още при Николая I. Веднага почти следъ издаването на „Свода на законитѣ“, била назначена комисия, на която било заповѣдано да се почнатъ подготвителни работи въ тази посока, но въ действителность почти нищо не било направено. Съ встѣпването на престола на императора Александръ II били предприети общи реформи въ всички области на управлението; не било оставено безъ внимание и правосъдието, а заедно съ него и прокуратурата. На 8 юлий 1860 година била учредена нова длѣжностъ за извършване на предварително следствие — сждебенъ следователъ, при който прокуратурата получила нови права и обязанности. Съ този законъ за пръвъ пжтъ сждебната властъ била отдѣлена отъ административната, макаръ и не напълно. Сждебнитѣ следователи се назначавали по съвмѣстно представление на прокуроритѣ и губернаторитѣ. Тѣ се подчинявали само на сжда. Макаръ прокуроритѣ и да имали надъ тѣхъ известенъ слабъ надзоръ, въ самото производство на следствието прокуратурата не била нито страна, нито наблюдателъ. На предварителното следствие предшествувало дознание, но и то се извършвало отъ полицията безъ всѣкакво ржководно или наблюдателно участие на прокурора. Предъ следователя прокурорътъ ималъ следнитѣ права: 1) неговото предложение за почване предварително следствие било задължително за следователя, 2) за всѣко почнато не по негово предложение и свършено следствие сждебниятъ следователъ билъ длѣженъ да сжобщава на прокурора.

На 23 октомври 1861 година последвала императорска заповѣдъ на държавната канцелария да приготви нужнитѣ материали за предполагаани реформи и обяснителни записки къмъ тѣхъ, като се внесатъ въ Държавния съветъ за раз-

глеждане. Работата била свършена въ течение на една година, била разгледана отъ Държавния съветъ и получила утвърждението на императора, а следъ това била публикувана подъ заглавие: „Основныя положенія преобразования судебной части“. Тѣзи именно „основни положенія“ легнали въ основата на издаденитѣ на 20 ноемврий 1864 година „Съдебни уставы на императора Александръ II“, които следъ 15 години послужиха за първоизточникъ и образецъ на нашитѣ съдебно-процесуални закони. Нашиятъ институтъ на прокуратурата изцѣло, съ незначителни измѣнения, е заимствуванъ отъ тѣхъ подъ същото наименование „Прокурорски надзоръ“. Затова споменатитѣ „основни положенія“, както и обяснителнитѣ записки къмъ тѣхъ, за насъ представляватъ цененъ материалъ при изучаване този институтъ, толкова повече че нашитѣ законопроекти рѣдко сж се придружавали съ подробни обяснения на мотивитѣ. Тѣ сж особно ценни и за теоретическото изучаване на разгледвания институтъ, изобщо, тъй като съставителитѣ на рускитѣ уставы сж имали пълна възможность при изработването имъ да избиратъ измежду окончателното и пълно очертание на французския *ministère public*, критиката на германската наука и литература, опититѣ на нѣмското законодателство следъ 1848 година и организацията на обвинението въ Великобритания, като сж имали предвидъ и практиката на дотогавашната руска прокуратура. Тѣ сж необходими за насъ още и затова, защото, макаръ съставителитѣ на рускитѣ уставы и да сж били подъ влиянието на англо-французскитѣ положенія, тѣ приемали последнитѣ само следъ тщателна провѣрка и се въздържали отъ увлѣченията и крайноститѣ на французския образецъ, като сж създали нѣщо самостоятелно, макаръ и много сходно съ него. Специално за прокуратурата, трѣбва да се отбележи, че тя има значителни черти на разлика отъ французския образецъ, особно по въпроса за отношенията къмъ сжда, като сж избѣгнати крайноститѣ на французското законодателство.

Тукъ не ще влизаме въ подробно изложение за основанията, устройството и задачитѣ, както и за деятелността, на прокурорския надзоръ по рускитѣ съдебни уставы, тъй като всичко това ще стане ясно отъ понататъшното изложение по сжитѣ предмети за нашия прокурорски надзоръ.

Ще се ограничимъ да дадемъ една кратка характеристика на института сравнително съ особеноститѣ на дореформената прокуратура.

Противно на дореформената прокуратура, която, макаръ и подведомствена на министра на правосъдието, въ качеството му на органъ на висшата изпълнителна власть и въ сжщо време генераль-прокуроръ, се явява въ сжщность принадлежность на висшата сенатска канцелария или влиза въ общия строй на мѣстното управление, прокурорскиятъ надзоръ по уставитѣ е нераздѣлна часть отъ магистратурата и е подчиненъ на сжитѣ общи условия за заемане на длъжността и на реда на преминаване на службата, както и сждиитѣ; той се подчинява на министра на правосъдието, въ качеството му на генераль-прокуроръ, и се намира при сдилищата като специаленъ органъ на закона и съгласнитѣ съ него цели на правителството.

Вжтрешната организация, лишена отъ однородность и еднообразие, както и отъ ясно опредѣлени отношения между отдѣлнитѣ членове на прокуратурата, по старото ѳ устройство, въ новия прокурорски надзоръ представлява отъ себе си точна определеность, изразена въ стройна иерархическа система на нейнитѣ членове на началата на единство и подчиненость, която не изключава и известна независимость на убежденията. Докато главната функция на старата прокуратура се състои въ всеобхващащъ надзоръ надъ всичкитѣ съдебни и административни учреждения, който се проявява въ преглеждане на дѣлата и противодействие на всичко, което въ тѣхъ е несъгласно съ закона, а исковата функция е само въ зачатъци, цѣлата деятелность на новия прокурорски надзоръ се ограничава само съ съдебното ведомство и преди всичко съ углавното преследване, проникнато съ безпристрастно пазене на закона и търсене на истината; прокурорътъ тукъ преди всичко е публиченъ обвинитель, но безъ да губи качеството си на блюстителъ на закона.

По свода на законитѣ участието на прокурора се е ограничавало главно въ преглеждане постановенитѣ присжди и опредѣления и непропусчане на тѣзи отъ тѣхъ, които били несъгласни съ закона, а по съдебнитѣ уставы участието на прокурора винаги предшествува постановяването на съдебното решение: по гражданскитѣ дѣла дава заключения,

а въ углавнитѣ, като се явява възбудителъ на углавното преследване, води последното отъ начало и до край, наблюдава предварителното следствие, формулира окончателно обвинение и го поддържа предъ сѣда срещу поставения въ възможност да се защитава подсѣдимъ.

Стариятъ прокурорски надзоръ е действувалъ винаги писмено и скрито. Наопаки, новиятъ прокуроръ действува въ срѣдата на обществото, открито и повече устно, а всичко това, като дава възможност на контролъ надъ неговитѣ действия, представлява голѣма гаранция противъ възможни злоупотрѣбления съ прокурорската властъ. И самъ законътъ предвижда редъ, по който може да се действува противъ такова злоупотрѣбление.

По-горе споменахме, че съставителитѣ на рускитѣ сѣдебни устави сж избѣгнали много отъ крайноститѣ на своя образецъ, французскитѣ законъ. По отношение на прокуратурата заслужава да се отбележи, че функциитѣ по надзора надъ сѣдилищата, по уставитѣ, сж сведени до минимумъ: рускиятъ прокуроръ не се намѣсва въ вътрешния животъ на сѣда, не стѣснява неговата самостоятелностъ и е лишенъ отъ началственъ надзоръ надъ цѣлъ редъ длѣжностни лица отъ сѣдебното ведомство. Самата иерархическа подчиненостъ на лицата отъ прокуратурата е по-опредѣлена съ специални постановления за независимостта на убеждението и съвѣстта. Руската прокуратура нѣма монополъ на обвинението. Нейното участие въ предварителното следствие е значително смекчено и въ всѣки случай не ѝ дава първенство надъ следствения сѣдия. На сѣдебното следствие е прокарана почти пълна равноправностъ на странитѣ. Рускиятъ прокуроръ е лишенъ отъ възможността да прибѣгва до усиление на обвинението и да се увлича отъ него, както това е възможно и обикновено става въ Франция. Въ гражданскитѣ дѣла руската прокуратура, съ твърде малки изключения по дѣлата на хазната, не се явява като *partie principale*. Тя изобщо нѣма право на обжалване сѣдебнитѣ решения въ интереса на закона.

Най-важното предимство на руския прокурорски надзоръ е това, че, създаденъ отначало да се бори за защита на законния редъ противъ произвола и злоупотрѣблениата на органитѣ на властта, възникналъ и действувалъ при единъ държавенъ строй, който изключва политическитѣ борби, той

нѣма политически характеръ и не е могълъ да бѣде орждие за политически или други цели, нѣмащи нищо общо съ тѣзи на правосѣдието.

Значително съкратеното участие по гражданскитѣ дѣла и намалението на административнитѣ функции дава възможност на рускитѣ прокурори съ по-голѣма енергия и внимание да се предадатъ на деятелностъ, насочена къмъ осществяване главната задача на съвременната прокуратура — углавното преследване.

ГЛАВА IX.

ПРОКУРАТУРА ВЪ ДРУГИ ЕВРОПЕЙСКИ ДЪРЖАВИ

§ 29. УСТРОЙСТВО И ДЕЯТЕЛНОСТЪ

I. Италия. Прокуратурата е отъ французски типъ и действува по процедура, заимствувана отъ Франция. Тя окончателно се е опредѣлила съ Пиемонтския законъ за сѣдопроизводството отъ 1859 г., като въ съответнитѣ текстове е внесена по-голѣма пълнота и ясностъ, но измѣненитѣ не сж отъ сжществено значение. Обаче, заслужава да се отбележи, че въ Италия съ закони отъ 28 ноемврий 1875 и 16 януарий 1876 г. представителството и защитата на интереситѣ на фиска и финансовитѣ интереси на разнитѣ ведомства сж възложени върху особно учреждение, подобно на австрийската финансова прокуратура, наречено *uffici di regi avvocati erariali* и състояще се отъ значително число „хазнови адвокати“, на чело на които стои *avvocato generale erariale*, подчиненъ на министра на финанситѣ. Следъ този законъ прокуратурата има значително ограничено участие по гражданскитѣ дѣла: тя дава заключения по брачнитѣ дѣла и взема участие въ случаитѣ, когато по закона действува като страна.

II. Белгия, Холандия, Гърция и Турция. Прокуратурата е сжщо отъ французски типъ. Устройството ѝ почти не се различава отъ французското, а досежно нейната деятелностъ въ процедурата сж внесени незначителни и несжществени измѣнения.

III. Въ Ромъния най-стариятъ законъ за устройството на сѣдилищата се съдържа въ Органическия уставъ за Мунтения и Молдова. Отдѣлни закони сж били издадени презъ

1864, 1865 и 1879, а на 24 януарий 1861 г. е билъ промулгиранъ специаленъ законъ за Върховния Касационенъ съдъ, единъ за цѣлото Кралство. Окончателна организация съдебното ведомство е получило съ закона отъ 1 септемврий 1890 год., който е билъ въ сила до 1909 г., когато билъ издаденъ новъ законъ, но безъ сжщественно измѣнение на системата на сждилищата и въ устройството на прокуратурата.

Въ Трансилвания, Буковина и Бесарабия доскоро бѣха въ сила законитѣ на онѣзи държави, въ състава на които тѣзи земи влизаха до присъединението имъ къмъ Ромъния. Презъ 1925 г. се предприе обединение на всичкитѣ до тогава действуващи закони. По новия законъ, органи на съдебната властъ сж: 1) сждии (judecatoriile), 2) първостепененъ съдъ (Tribunalele), 3) апелативни сждилища (Curtile de apel), 4) съдъ съ заклети заседатели (Curtile cu jurati), и 5) върховенъ касационенъ съдъ (Inalta Curte de casatie si justitie). При апелативнитѣ сждилища има камара за предаване на съдъ (Camera de rupere sub acuzare) отъ трима сждии, избирани по жребие. Съставътъ на съда съ заклети заседатели се образува, освенъ отъ заседателитѣ, отъ трима апелативни сждии.

Прокуратурата (Ministerul public) се състои: 1) при първостепенитѣ сждилища съ едно отдѣление — по единъ прокуроръ и единъ неговъ замѣстникъ (substitut), 2) при сжщитѣ сждилища съ повече отдѣления — по единъ пръвъ прокуроръ (prim procuror) и по единъ прокуроръ за всѣко отдѣление, 3) при всѣки апелативенъ съдъ — по единъ главенъ прокуроръ и прокурори на отдѣления, и 4) при касационния съдъ — сжщо единъ главенъ прокуроръ и по единъ прокуроръ за всѣко отдѣление. Глава на прокуратурата е министрътъ на правосъдието, който има и дисциплинарната властъ надъ всички прокурори. Главниятъ прокуроръ при касационния съдъ (Procurorul general al Curtii de casatie) има право да отмѣнява (sa atace) действията на другитѣ прокурори и право на надзоръ и ръководство (control si priveghere) на членовѣтъ на апелативнитѣ паркети, а надъ прокуроритѣ при първостепенитѣ сждилища това право принадлежи на главния прокуроръ при апелативния съдъ. Главнитѣ прокурори, наравно съ председателитѣ, упражняватъ надзоръ надъ председателитѣ на отдѣления и членовѣтъ на сждилищата, като за опущенията имъ или донасятъ на министра, или направо

взематъ инициатива за възбуждане на дисциплинарно преследване.

По закона отъ 1925 г.: 1) това устройство на прокуратурата се въвежда въ цѣлата държава, 2) обвинението предъ съда съ заклети се поддържа отъ одного отъ членовѣтъ на апелативния паркетъ, по изключение, въ случай на възпрепятстване — отъ единъ пръвъ прокуроръ или прокуроръ на отдѣление отъ първостепенния съдъ, по делегация отъ главния апелативенъ прокуроръ; 3) компетенцията и процесуалната деятельность на прокуратурата при сждилищата по сжщество се уреждатъ отъ правилата на ромънското углавно сждопроизводство, заето, заедно съ устройството на съдебната полиция, отъ французския законъ, почти безъ сжществени измѣнения; 4) функциитѣ на прокуратурата при касационния съдъ се опредѣлятъ отъ специалния законъ за този съдъ, сжщо подобенъ на французския, и 5) следствениятъ институтъ е организиранъ по ромънския законъ, по образца на французския.

Отъ изложеното става ясно, че устройството, вътрешната организация, функциитѣ и деятельностьта на ромънската прокуратура следватъ французския типъ, безъ нѣкои сжществени измѣнения.

IV. Въ Унгария, по закона отъ 1871 г. значително измѣняванъ презъ 1881, 1890, 1896 и 1907 години, има прокуратура, по устройство и деятельность много близка съ австрийската. Тя е въведена и при мѣстнитѣ сждии.

V. Въ Скандинавскитѣ държави прокуратурата е отъ типа на германския фискалътъ съ деятельность, въ която е дадена преднина на надзора надъ дѣлопроизводството и грижата за финансовитѣ и имуществени интереси на държавата. Подобно на Германия, въ тѣзи държави къмъ 1887 г. по-последователно се разграничаватъ съдебната и обвинителната власти. Углавното преследване, пазенето на закона и представителството на публичнитѣ интереси сж съставни части на прокуратурата, макаръ углавното преследване и да не е първа и главна нейна задача, а последнитѣ две функции да не сж получили пълно развитие.

VI. Въ Полша и до сега действуватъ законитѣ на онѣзи държави, къмъ които сж се числили отдѣлнитѣ части отъ днешната ѣ територия: рускиятъ, австрийскиятъ, герман-

ският и унгарският. Въ тази държава е образувана специална комисия, на която е възложенъ общъ прегледъ на споменатитѣ закони въобще и по сждопроизводството въ частностъ. Обаче, до сега не сж публикувани никакви предположения по въпроса, кой типъ прокуратура ще бжде въведенъ въ новата държава.

VII. Въ Чехославация и до сега действуватъ законитѣ, които уреждатъ прокурорския институтъ и неговата деятелностъ, останали отъ преди създаването на републиката.

VIII. Въ Литва, Летония и Естония, следъ отдѣлянето имъ отъ Русия, сжщо сж останали въ сила действащите дотогава закони по предмета.

IX. Въ Швейцария прокуратурата е отъ французски типъ, но съ измѣнения, нееднакви въ всичкитѣ ѝ кантони.

ГЛАВА X.

ПРОКУРАТУРА И ОРГАНИ НА ОБВИНЕНИЕТО ВЪ КРАЛСТВОТО НА СЪРБИ, ХЪРВАТИ И СЛОВЕНЦИ

§ 30. ОБЩИ СВЕДЕНИЯ И ЗАКОНОДАТЕЛСТВО

Организацията на обвинението и устройството на съответнитѣ органи не е еднакво въ цѣлата територия на кралството. Докато въ земитѣ, които влизаха преди общоевропейската война въ състава на Австро-Унгария, и до сега действува прокуратура, каквато бѣше тя до образуването на съставното кралство, въ Сърбия прокуратура не съществува, а възбуждането на углавно преследване и поддържането на обвинението предъ сжда сж възложени въ различни случаи на разни лица и могатъ да бждатъ проследени само при едно общо преглеждане на действащитѣ по предмета законоположения, които се съдържатъ въ разни закони и отъ които отбелязваме следнитѣ: 1) Наказателенъ законъ отъ 29 мартъ 1860 г. (Кривични (казнени) законик), 2) Законъ за углавното сждопроизводство (о поступку судском у кривичним делима) отъ 10 априлъ 1865 г., 3) Законъ за устройство на сждилищата (о устройству судовъ) отъ 20 февруарий 1865 г., 4) Законъ за сждебнитѣ заседатели (о пороти) отъ 31 мартъ 1892 г., 5) Законъ за чиновницитѣ (о чинов-

ницима гражданског реда) отъ 15 февруарий 1864 год., и 6) Уредба за полицейскитѣ сждилища отъ 18 май 1850 год. Всички тѣ сж измѣнявани въ разни времена.

Върху устройството на прокуратурата и нейнитѣ функции въ онѣзи части на кралството, въ които тя съществува, не ще се спираме, тъй като това сторихме на друго мѣсто. Ще разгледаме положението на въпроса въ Сърбия.

§ 31. ОРГАНИЗАЦИЯ НА ОБВИНЕНИЕТО ВЪ СЪРБИЯ

I. Общи бележки за устройството на сждилищата. Сръбскиятъ наказателенъ законъ е възприелъ тройното дѣление на престѣпнитѣ деяния: 1) злочинства, наказуеми съ смъртъ, тежка работа или заточение, 2) преступленъа, наказуеми съ затворъ повече отъ единъ месецъ, или лишение отъ звание, или съ глоба повече отъ 300 динара, и 3) иступленъа, наказуеми съ затворъ до единъ месецъ или съ глоба по-малка отъ 300 динара (§ 1). Това дѣление лежи и въ основата на устройството на сждилищата, макаръ и ненапълно издържано.

По закона за устр. на сждил. сждебнитѣ учреждения сж: 1. Првостепени судови, които разглеждатъ дѣла за „злочинства и преступленъа“ и действуватъ обикновено, като сждѣ отъ първа инстанция, въ съставъ отъ трима сждии (I, § § 9 и 12); 2) Поротни суд. Къмъ обикновения съставъ на првостепенния сждѣ се прибавятъ двама поротници (сждебни заседатели), избирани по общини: единиятъ отъ списъка на общината на подсждимия, а другиятъ отъ списъка на общината, гдето е извършено престѣплението (чл. чл. 6, 7 и 9, з. „о пороти“), за разглеждане дѣла за опасни кражби, разбойничество, палежъ и повреди на нѣкои имоти, предвидени въ § § 223, 237—242, 245, 250, 295—299, 289 и 291 Н. З. (чл. 10); 3) Апелациони суд — втора инстанция по сжщество, действащъ въ съставъ отъ петъ сждии; (II, § § 1 и 8, з. о устр.), 4) Касациони суд, единъ въ държавата, съ главна задача да наблюдава за точното и еднообразно прилагане на законитѣ (III, § § 1 и 6). Той заседава въ съставъ отъ петъ сждии; когато разглежда дѣла по втора касация, при неподчинение отъ по-долния сждѣ, или въпроси за предаване на сждѣ на сждии, действа „у велике седнице“ въ съставъ не по-малко отъ деветъ сждии; въ „обще

седнице“ касационниятъ сждъ се произнася: а) по случаи на нееднаква практика на отдѣленията, б) по предложение на министра на правосъдието за тълкуване на закона, или по собствена инициатива за повдигане въпросъ за допълване на закона или издаване на новъ законъ, и в) по случаи, когато срещне пречки за изпълнение на нѣкое предложение или уптване на министра, защото ги намира за несъгласни съ закона или издадени не по надлежния редъ; въ такива случаи сждътъ, въ съставъ най-малко отъ 13 сждии, дава разяснение по въпроса на министра (III, § § 1, 6, 7, 10, 13, 15 и 16).

Нарушенията (не тежки „полицијски преступци“, за които се предвиждатъ наказания въ полицейския законъ, и „иступленъа“, предвидени въ III ч. Н. З.) сж подсждни на полицейскитѣ власти: а) „примирителни судове општина“, б) „управителство вароши Београда“, в) „срески и окружни началници“. (§ § 1—3. „Уредба“ отъ 18 май 1850 г.)

Следъ тѣзи кратки сведения за устройството на сждилищата, необходими, за да се схване доста своеобразната организация на публичното обвинение по сръбското законодателство, пристъпваме къмъ самия предметъ на нашето изложение. Въ закона за устр. на сждил. постановления за органитъ на обвинението не се съдържатъ, а въ процесуалнитѣ углавни закони указания за тѣхъ могатъ само да се извлѣкатъ отъ наредбитѣ за тѣхната деятелностъ въ разни стадии на процеса.

II. Предварително производство.

По общо правило, изследването на всички наказуеми деяния се извършва служебно, освенъ ако законътъ другояче нарежда (§ 4 У. С.). Всѣко изследване на публични престжпления почва: а) по инициатива на длъжностнитѣ лица, които иматъ право да извършватъ изследвания, б) по съобщения на частни лица, когато законътъ задължава всѣки гражданинъ да донася за извършено известно престжпление, в) по съобщения на частни лица, безразлично дали тѣ сж потърпѣвши или не сж такива, и г) по съобщения на други власти (§ 9). Властитѣ, които сж натоварени съ издирване и изследване на престжпленията сж: а) кметоветѣ, които действуватъ при липса на мѣстото на полицейски лица и незабавно съобщаватъ на полицията, б) органитъ на око-

лийската и окржжна полиция, и в) първостепеннитѣ сждилища, които въ точно опредѣлени случаи сами пристъпватъ къмъ изследване, а въ други случаи действуватъ чрезъ опредѣления за това отъ председателя следственъ сждия (§ § 19—23).

Нормаленъ органъ на изследването въ първитѣ стадии на предварителното производство е полицията. При съществуване на законенъ поводъ, действията на полицията се насочватъ къмъ събиране материалъ за установяване събитieto на престжплението и неговитѣ признаци, а сжщо и за откриване виновника. Въ това отношение първоначалното изследване има голѣмо сходство съ нашето дознание: полицията разпитва свидетели и вещи лица, извършва огледи, претърсвания и изземвания, но да привлѣча опредѣлено лице, въ качество на обвиняемъ, тя не може (§ § 51—116). За да може да насочи изследването противъ опредѣлено лице, полицията трѣбва да има „основ подозреньа“, подъ който се разбира всѣко обстоятелство, което се намира въ такава тѣсна връзка между опредѣлено лице и престжпното деяние, щото, сждейки безпристратно, да може да се приеме за вѣроятно, че сжщото лице е изтършило или взело участие въ наказуемото деяние (§ § 117—118). Притова, „основи подозреньа“ има близки и отдалечени. Първитѣ сж посочени въ закона примѣрно, но доста изчерпателно (§ § 121—124) и иматъ това значение, че всѣка една, взета отдѣлно, е достатъчна, за да може да се почне изследване противъ опредѣлено лице. Вторитѣ, които сжщо сж посочени въ закона, могатъ да послужатъ за достатъчно основание само тогава, когато една съ друга се съгласуватъ или една друга се допълватъ (§ 125).

Втора стадия на полицейското изследване настъпва, когато полицията по преподаденитѣ ѝ въ § § 121—125 правила даде надлежна оценка на събранитѣ „основи“ и състави заключение, отъ което да се вижда, че тя е имала „доволно основа по закону, за да почне кривичну истрагу“ (§ 127; Р. К. С. № 1073/94 г.). Понататъшнитѣ действия по изследването се състоятъ, главно, въ разпитъ на обвиняемия и вземане мѣрки за неотклонението му отъ следствие (§ § 130—155). Притова въ закона се съдържатъ доста подробни правила, които служатъ за обезпечение, че изслед-

ването се върши тъй, щото „да невини не буду гонени, а по вини да не избегну заслужену казну“, а сжщо да се събератъ „доказе, како оне, који служи на обвиненье, тако и оне, кои служи на оправданье кривца, или олакшанье или отештанье кривице, и да изкаже величину штете“ (§ § 5, 51 и 142).

Отъ изложеното дотукъ става ясно, че органъ за възбуждане на углавно преследване за публични престжпления е полицията, която, следъ като събере фактически данни, които по закона иматъ значение на „довольно основа“, насочва следствието противъ опредѣлено лице, което и разпитва въ качество на обвиняемъ. Притова тя действува по начало на законность, тъй като законътъ я задължава да почне изследване за всѣко произшествие, което има признаци на престжпление, а самитѣ данни оценява по опредѣлени въ закона правила. Отъ друга страна, полицията действува по чисто следствено начало понеже страни въ процеса още нѣма, а тя едновременно се явява и обвинителъ, и защитникъ, а при оценката на даннитѣ и предприеманемѣритѣ — и следователь.

Когато полицейската власть привърши изследването, тя се произнася преди всичко, не подлежи ли следствието на прекратяване по една отъ причинитѣ, изброени въ § 29, които сж: 1) когато нѣма наказуемо по закона деяние 2) когато основитѣ „подозрѣнья“ сж тъй обезсилени, че не могатъ да служатъ за обвинението, и 3) когато се докаже наличность на причини, които изключватъ наказуемость по Н. З. Ако гѣзи условия сж налице, тя съставя мотивиранъ протоколъ и внася дѣлото въ архива (§ 157). Наопаки, ако полицията признае, че обвинението е достатъчно доказано, тя съставя „тужбу“ до първостепенния сждъ, въ която означава: 1) обвиняемия, 2) престжпното деяние, времето и мѣстото на извършването му, 3) има ли съучастници, 4) доказателствата и основитѣ „подозрѣнья“, 5) миналото поведение на обвиняемия, 6) здравословното състояние на сжщия, и 7) има ли частенъ обвинителъ или потърпѣвшъ и какво търсятъ (§ 158). Така внесената, заедно съ производството по дѣлото, въ сжда „тужба“ има характеръ на предложение, съ което се иска предаване на сждъ, а отъ това следва, че полицията вече действува като обвинителъ,

но тукъ нейната роля вече се свършва, тъй като въ понататъшното движение на процеса тя не участвува.

Отъ казаното става явно, че полицейското изследване се прекратява отъ самата власть, която го е извършила, ако тя не намѣри основание да предяви „тужбу“ за предаване на сждъ, но самата тази тужба не е още обвинителенъ актъ въ смисълъ на нашето процесуално право, както ще стане явно отъ понататъшното изложение.

III. Предаване на сждъ и допълнително изследване.

Когато получи тужбата на полицията, сждътъ обсжда преди всичко: 1) дали деянието въобще по закона е наказуемо и не е ли то покрито съ давность или друга законна причина, 2) дали дѣлото е подсждно нему, и 3) изпълнено ли е всичко, необходимо за предаване на сждъ, и има ли „довольно основа подозрѣнья“ противъ обвиняемия (§ 161). Притова, достатъчно е да има и една отъ основитѣ на подозрѣние по § § 121—123, за да последва предаване на сждъ. Ако сж на лице условията на § 161, сждътъ прекратява дѣлото, освенъ ако го признае за подсждно на другъ сждъ, въ какъвто случай го изпраща по принадлежность (§ § 162—163). Въ противенъ случай, той постановява да се предаде обвиняемиятъ на сждъ, разрешава въпроса, дали обвиняемиятъ ще се защитава на свобода или отъ затвора (може да го тури и въ окови) и изпраща дѣлото на следствената власть, каквато е за обикновеннитѣ дѣла следствениятъ сждия (§ 164). Последниятъ допълва следствието по сжщитѣ правила, по които по-рано е действувала полицията (обаче, свидѣтелитѣ и вещитѣ лица разпитва подъ клетва), приготвя всичко, което е необходимо, за да може да се пристжпи къмъ сждане, и внася дѣлото въ сжда съ „тужба“, която по съдържание е сходна съ обвинителния актъ по нашия законъ (§ 183).

Въ тази стадия на движението на процеса обвинителнитѣ функции сж смѣсени съ сждебнитѣ: сждътъ, на който е подсждно дѣлото, е въ сжщо време и органъ за предаване на сждъ, а и следствениятъ сждия е въ сжщо време и следственъ органъ, и длъжностенъ публиченъ обвинителъ („државен тужител“ ср. § 23 У. С.).

Изложениятъ редъ за извършване на предварителното производство и предаването на сждъ се отнася само до „приватна злочинства и преступленьа“, въ противоположност на тѣзи, „која званичници државни у званичнoй дужности учине“ и на тѣзи по служба на духовнитѣ лица, подсждни на общитѣ сждилица. За служебнитѣ дѣла сществуватъ особни правила, които се намиратъ въ постановленията на з. за чиновницитѣ (§ § 7, 32, 159 и 160).

Съгласно § § 48 и 56 з. „о чиновниците гражданског реда“, изследването на престжпленията по служба почва на нареждане на надлежния министръ, основано на решение на министерския съветъ. То се извършва отъ единъ или повече комисари, назначени отъ сщия министръ за случая, които, следъ като го свършатъ, представляватъ го пакъ на министра; последниятъ решава въпроса за предаване на сждъ, а обвинителниятъ актъ („тужба“) се внася въ сжда или отъ специално опредѣлено за случая отъ министра длъжностно лице (тжжител), или отъ постоянния „државни правобранилац“ при министерството на финанситѣ. (§ § 56 з. чин. и 7 и 32 У. С.) Длъжността „државни правобранилац“ е създадена за пръвъ пжтъ съ указъ отъ 18 февруарий 1842 год. подъ името „правителствени фишкал“, съ назначение да пази имущественитѣ интереси на фиска въ „приватноправни спорови или гражданске парнице“. Следъ това споменатиятъ указъ билъ отмѣненъ и днесъ длъжността се предвижда само въ редовния државенъ бюджетъ. Правобранителтъ се ржководи отъ издадено презъ 1848 година „Наставленъе за бранителъа права правителствених“. Предъ сжда той, както и специално назначениятъ отъ министра тжжител, е сравненъ съ всѣки частенъ обвинител („приватни тужител“).

За да завършимъ съ предварителното производство, длъжимъ да прибавимъ: 1) че първоначалното изследване може въ сложни случаи, по ходатайство на полицията или по искане на министра на вжтрешнитѣ работи, въ съгласие съ министра на правосждието, направо да се почне отъ сждия, опредѣленъ за това отъ сжда (§ 22 У. С.), и 2) тжжбата за частни престжпления се подава писмено или устно сжщо на полицията, като се посочатъ и доказателствата

полицията е длъжна да извърши изследване по нея, освенъ ако сж на лице условията на § 29 (§ 31).

IV. Сждебно разглеждане. Въ пригответелнитѣ разпорѣждания обвинителтъ никакво участие не язва. Въ сждебното заседание присжтствува обвинителтъ и обвиняемиятъ. Ако правителствениятъ правобранител или опредѣленото отъ министра лице, по дѣло за служебно престжпление, не се яви, замѣства го следствениятъ сждия или неговиятъ писарь. Неявяването на лицето, което е претърпѣло и търси загуби, не съставлява пречка да се разгледа неговиятъ искъ (§ § 190, 193). Следъ като се провѣри, дали всички нужни за гледане на дѣлото лица сж се явили, председателтъ поканва обвинителя „да тужбу предложи“ (писмено или устно), а следъ това и подсждимия „да отбрану своју прочита или усмено изяви“. Следва разпитъ на подсждимия и провѣрка на доказателствата, при които публичниятъ обвинител съ никакви особни права не се ползува. На сждебното следствие, обаче, той може да измѣни обвинението, както по въпроситѣ за виновността, тѣй и по квалификацията на деянието (§ 241); сждтъ се произнася и по измѣненото обвинение или нарежда допълнително изследване по особни правила, предвидени въ § § 209—213. Особни указания за съдържанието на пренията на странитѣ въ закона нѣма: § 215 само говори за изслушване на странитѣ „шта која тражи“, както и ощетения, а следъ това и последната дума на подсждимия. Присждата се постанововява следъ тайно съвещание, а се обявява публично. Тя може да бжде осждителна, оправдателна по невиновностъ или такава, съ която подсждимиятъ се освобождава по недостатъчностъ на доказателствата (§ § 240—242). Притова, за да може да се наложи смъртно наказание, виновността трѣбва да бжде законно доказана съ самопризнание или показания на заклети свидетели, и то ако деянието е, съ всичкитѣ обстоятелства, законно доказано; въ противенъ случай, опредѣля се наказание до 20 години тежка работа¹⁾. Не се постановява присжда, а подсждимиятъ се освобождава отъ отговорностъ съ опредѣление: а) ако

¹⁾ Въ § § 223—239 сж предвидени правила за оценка на доказателствата, о които сждтъ е длъженъ строго да се придържа при оценяването на всѣко едно отъ тѣхъ.

се докаже, че сжбитието, за което се отнася обвинението, не е станало, или то е по закона ненаказуемо, или е покрито съ давност или други законни причини, б) ако нѣма тжжба или одобрение на надлежната власт, когато такива се изискватъ по закона, и в) ако частниятъ обвинителъ се е отказалъ отъ тжжбата си (§ 250).

Присждата на първостепенния сждъ е окончателна:

а) когато подсждимиятъ е прогласенъ за невиненъ, и б) когато той е освободенъ по недостатъчностъ на доказателствата (§ 252). Определенията съ които: а) е прекратено дѣлото по оттегляване на тжжбата за частно престъпление, и б) е определено подсждимиятъ да се защитава отъ затвора или на свобода — сж изпълняеми („извршна“, § 254). Определенията сж окончателни: а) ако е постановено, че нѣма основания за предаване на сждъ (§ 162), б) ако е постановено предаване на сждъ (§ 164), в) ако е поставено задържане подъ стража презъ време на изследването и г) въ случаитъ на § 250 (§ 255). Окончателни сж сжщо и присждитъ на поротния сждъ (§ 35 з. „о. пороти“). Притова трѣбва да се отбележи, че присждата на този сждъ се издава по съвѣстъ и лично убеждение (чл. 1), а не по оценка на доказателствата по правилата на § § 223—239.

V. Обжалване. Противъ определенията се подаватъ жалби, а противъ присждитъ — „незадоволства“. Право на такива иматъ: а) подсждимиятъ или защитникътъ му (ако първиятъ е непълнолѣтенъ, може и противъ неговото желание), б) съпругътъ и възходящитъ и низходящи сродници или настойникътъ на подсждимия (може и безъ съгласието и даже следъ смъртта на последния), в) обвинителътъ, държавенъ или частенъ, безразлично дали дѣлото е отъ общъ или частенъ характеръ, въ случаитъ на § 162 (непредаване на сждъ), г) частнитъ тжжители или тѣхнитъ наследници, и д) следствениятъ сждия въ качеството му на държавенъ обвинителъ. (§ 258).

На апелативно обжалване подлежатъ само осждителнитъ присжди, и то по незадоволство отъ страна на осждения, или отъ оногова, който по закона е обвинителъ; смъртнитъ присжди подлежатъ на апелативно разглеждане и тогава, когато нѣма заявено незадоволство (ревизионенъ редъ) (§ 261). Апелативниятъ сждъ връща дѣлото на първата ин-

станция: 1) за доследване — ако е нарушенъ процесуалниятъ законъ съ това, че дѣлото не е достатъчно изследвано, и 2) за попълване на присждата — ако не е разрешено всичко, което се съдържа въ актоветъ. Иначе, ако намѣри, че дѣлото е изследвано добре и всички въпроси сж разрешени, но неправилно е решено по сжщество или е нарушенъ материалниятъ законъ, самъ постановява присжда (§ 265). Апелативниятъ сждъ решава дѣлото въз основа на прочитането на актоветъ на първостепенния сждъ, безъ странитъ да взематъ активно участие при разглеждането му; странитъ могатъ, но не сж длъжни, само да присжтствуватъ въ сждебното заседание (§ 267).

Касационниятъ сждъ разглежда дѣла само по жалби срещу окончателни присжди и определения на първостепенния или апелативния сждъ. Жалби могатъ да подаватъ сжщитъ лица, които сж изброени въ § 258. Смъртнитъ присжди се разглеждатъ и безъ жалба (§ 272). И въ касационния сждъ странитъ не участвуватъ активно (§ 282).

За възобновяване на углавно дѣло, по искане на обвинителната власт, се постъпва по сжщия начинъ и по сжщитъ правила, както и при почване на дѣло за пръвъ пътъ противъ обвиняемия (§ 342).

VI. Заключение. Отъ изложеното по организацията на обвинението и по движението на процеса въ Сърбия става явно, че специално постоянно учреждение по образеца на европейската прокуратура въ тази вържава не сжествува. Първоначално полицията действува въ качество на органъ, натоваренъ съ откриване на престъпленията и чакъ къмъ края на своята деятельность се явява възбудителъ на углавното преследване, действията на който подлежатъ на сждебенъ контролъ по жалба на частнитъ лица, ако изследването се прекратява, или по силата на закона, ако се иска предаване на сждъ. Понататъкъ, следъ като последва определение на сжда за предаване на сждъ, съ права на обвинителъ се явява следствениятъ сждия, но той повече е сждия-инквирентъ, отколкото обвинителъ. Такъвъ става той отъ момента, когато състави обвинителенъ актъ, и въ понататъшното производство на сжда отъ първа инстанция, гдето се противопоставя на равноправния съ него подсждимъ. При разглеждане на дѣлото държав-

ниятъ обвинителъ съ никакви предимства не се ползува, а въ апелативното и касационно производство и никакъ активно не участвува; въ движението на процеса следъ постановяването на първостепенната присжда той се ползува само съ право на жалби и незадоволства. Сжщо такова е положението въ процеса на държавния правобранителъ отъ момента на предявяване обвинителния актъ, но той повече се явява като държавенъ адвокатъ отъ финансовото ведомство, натоваренъ съ пазене имущественитѣ интереси на държавата, отколкото длъжностенъ обвинителъ, действащъ съ функции по пазенето на закона (може и да не се яви).

Въ изпълнението на присждитѣ публичниятъ обвинителъ никакво участие не взема, защото то е възложено върху полицията, като такава (§ 286 У. С.). Никакви функции по надзора той сжщо нѣма.

По своето служебно положение сръбскиятъ длъжностенъ обвинителъ е само тжжителъ отъ страна на държавата, но той нито е прокуроръ, въ смисълъ на французското право, защото нѣма повечето отъ неговитѣ функции и не е отдѣленъ отъ сжда или отъ ведомството си, нито английски органъ на обвинението или австрийски публиченъ обвинителъ, защото въ сжщо време е сждия-следователъ. Той донѣкъде има сходство съ публичнитѣ обвинители въ онѣзи германски държави, въ които министерството на правосъдието назначава за изпълнение на прокурорскитѣ длъжности членове на сжда, но сръбскиятъ държавенъ „тужителъ“ се различава и отъ този германски обвинителъ, защото: а) се назначава отъ председателя на сжда, а не отъ министра, б) въ сжщо време е и следственъ сждия и в) нѣма всичкитѣ функции на германския прокуроръ. Общо казано, сръбскиятъ държавенъ „тужителъ“ не е прокуроръ, защото нѣма функциитѣ, които характеризуватъ европейската прокуратура съ нейнитѣ необходими и нераздѣлни три съставни части, а и не представлява отъ себе си отдѣлено отъ сжда постоянно държавно учреждение съ онѣзи черти, които се явяватъ характерни въ устройството и деятелността на прокуратурата.

§ 32. ПРОЕКТЪ ЗА ВЪВЕЖДАНЕ ПРОКУРАТУРА ВЪ ЦѢЛОТО КРАЛСТВО И ЗА РЕФОРМИ ВЪ УГЛАВНОТО СЖДОПРОИЗВОДСТВО.

На 18 февруарий 1926 г. министрътъ на правосъдието е внесълъ въ Народната Скупщина законопроектъ „О судоном кривичном поступку“, съ който сждопроизводството по углавнитѣ дѣла се реформира коренно по западно-европейски образецъ, много близъкъ до австрийския. Презъ октомврий и ноемврий 1927 година сж внесени и други законопроекти, които иматъ за целъ да се премахне сжществуващото днесъ разнообразие въ сждоустройството, сждопроизводството и нѣкои материални закони. Отъ тѣхъ интересъ за насъ представлява законопроектътъ „О државном тужиоству“, съ който се въвежда прокуратура.

Отъ мотивитѣ, които придружаватъ законопроекта за прокуратурата, се вижда, че целта му е да прокара едно отъ главнитѣ изисквания на обвинителното начало въ углавния процесъ — отдѣлянето на обвинителната власт отъ сжда, като длъжноститѣ на обвинителя по дѣла за престжпления, които се преследватъ служебно, се повѣрятъ на специаленъ независимъ отъ сжда органъ. Отъ сжщитѣ мотиви още явствува, че съставителътъ на законопроекта е ималъ предвидъ французската и австрийската прокуратури.

1. Организацията на новата прокуратура се приближава къмъ французската, въ нѣкои отношения следва австрийската, но има и особености, които я различаватъ и отъ едната, и отъ другата. Подъ надзора и общото главенство на министра на правосъдието, има прокурори при сждилицата: 1) отъ 1-а степенъ (окржжни) — д р ж а в н и т у ж и л а ц, 2) отъ втора инстанция (апелативни) — в и ш и д р ж а в н и т у ж и л а ц и 3) при касационния сждъ — в р х о в н и д р ж а в н и т у ж и л а ц. Всѣки отъ тѣзи „старешине“ има свои „заменици (§ § 1 и 2).

При опредѣляване кржга на действията на прокуратурата, проектътъ има предвидъ двойственото правно положение на прокурора: отъ процесуално-правно гледище прокурорътъ е страна въ всѣко углавно дѣло, противопоставена на другата страна — обвиняемия (§ § 3 и 4), а отъ държавно-правна гледна точка прокуратурата е „правосудна-управна власт, поставлена уз бок суда, дакле овоме координирана магистратура“ съ назначение, като представителка на изпъл-

нителната власт, да бжде възбудител на углавното преследване, да разпорежда извършване на дознания, да предлага предварително следствие, да формулира окончателно обвинение съ подаване „јавну оптужбу“ и да поддържа последната предъ сжда (§ 3 ал. 2). Понататък, прокурорътъ изпълнява длъжности по изпълнението на наказанията, по дисциплинарнитѣ дѣла противъ сждии и прокурори и по гражданско-правни и други правни предмети, до колкото това е предвидено въ закона и се изисква отъ държавния интересъ (§ 3 ал. 3). Нѣщо повече, сждилищата сж длъжни, преди да произнесатъ решението си, да изслушатъ исканията и заключението на прокурора винаги, когато разглеждатъ въпроси отъ публичното право, макаръ това изрично и да не се предвижда за конкретния случай отъ нѣкой законъ (§ 5). Тази деятелностъ на прокурора, както се обяснява и въ мотивитѣ къмъ законопроекта, е такава на блюстителъ (ч у в а р) на закона и представителъ на публичнитѣ интереси предъ сждилищата.

Прокуратурата е независима отъ сжда, но тя нѣма надзоръ надъ сждилищата (§ 5 ал. 1). Въ нейното устройство сж прокарани строго началата на единство и иерархическа подчиненостъ. Притова никакви гаранции за независимостъ на мнението и словото въ закона не сж предвидени. И това не е опущение отъ страна на вносителя на законопроекта, който въ мотивитѣ подчертава, че членоветѣ на прокуратурата „су органи извршне власти.“ Въ това отношение проектътъ следва австрийското законодателство, което сжщо гледа на прокуратурата, като на сждебно-административно учреждение, обвинителенъ органъ на изпълнителната власт, формално свързанъ съ заповѣдитѣ на началството. (§ § 15 и 16). Притова, всѣки прокуроръ има право за маловажни нередовности по службата да прави на подчиненитѣ си напомнювания и укори, съ право отъ страна на последнитѣ да обжалватъ действията на своя шефъ само предъ по-горния прокуроръ, като въ този случай се включва и върховния прокуроръ, който иначе е изолиранъ и не влиза въ иерархическата стълба (§ 16).

Особеноститѣ, които внася проектътъ въ устройството на прокуратурата се състоятъ въ това, че последната никакви сждебно-административни функции, дори тѣзи на

австрийския прокуроръ нѣма, а главно въ това, че вносителътъ му е успѣлъ да се отърси отъ предразсѣдка, че началото на подчиненостъ неминуемо води къмъ установяване на една „абсолютна и суверенна“, както я нарича нашиятъ министръ при гласуването на чл. 144 З. У. С., дисциплинарна власт на министра на правосъдието надъ членоветѣ на прокуратурата. Въ това отношение проектътъ предвижда, че производството по дисциплинарната отговорност на прокуроритѣ се подчинява на сжщитѣ правила, каквито сж установени за сждиитѣ. Дисциплинарното преследване се възбужда отъ шефа на паркета или отъ министра, а самото разглеждане на дисциплинарното дѣло е възложено на сжщитѣ дисциплинарни съвети, които сж учредени при апелативния или касационния сждъ за сждиитѣ, съ тази само разлика, че двама отъ избранитѣ отъ сжда членове излизатъ и се замѣстватъ отъ две лица отъ прокуратурата при по-горния сждъ, предварително опредѣлени за това за една година отъ министра на правосъдието (§ 18).

Лицата отъ прокуратурата сж смѣняеми, но и тукъ проектътъ държи смѣтка за нуждата да се ограничи властта на министра. Тѣ могатъ, безъ да сж извършили дисциплинарни грѣшки, да бждатъ: а) премѣстени въ друго прокурорство отъ сжща степенъ, б) пратени въ по-горно прокурорство, като запазватъ качеството си, в) назначени за сждии на съответна длъжностъ, за чиновници въ министерството или за секретари на апелативния или касационния сждъ, г) „оставени на разположение“, ако нѣма съответни на длъжността имъ мѣста, докато се откриятъ, д) пенсионирани, ако въ течение на една година отъ оставянето имъ на разположение не се откриятъ съответни мѣста. Върховниятъ прокуроръ и неговитѣ замѣстници могатъ само да бждатъ назначени на съответни на ранга имъ сждийски мѣста или да бждатъ оставени на разположение. Съ навършване 65 години всичкитѣ прокурори се пенсиониратъ.

Отъ изложеното до тукъ става явно, че прокуратурата е отъ французски типъ, но проектътъ е съставенъ подъ явното влияние на австрийското законодателство, което се стреми да има въ лицето на прокурора изключително публиченъ обвинителъ. Обаче, законоохранителната деятелностъ на французската прокуратура е запазена.

2. Углавното преследване и поддържането на обвинението предъ сжда. Постановленията на законопроекта коренно измѣняватъ сегашната углавна процедура въ Сърбия. Върху тѣхъ не ще се спираме, а само ще отбележимъ, че въ производството по углавнитѣ дѣла, както на дознанието и предварителното следствие, тъй и при сждебното разглеждане на дѣлото, общо казано, се следва австрийското законодателство. Участието на полицията, на участковия сждия (срески суд) и следствения сждия (истражни судија), както и правното положение на прокурора, малко се различаватъ отъ австрийското, и то не сжщественно. Сжщото може да се каже и за частното обвинение по дѣла отъ частенъ и публиченъ характеръ. Основнитѣ начала на съвременния углавенъ процесъ сж прокарани, като особно внимание е обърнато на обвинителното начало, както въ австрийския законъ.

3. При „Срески судови“ (еднолични сждии отъ първа степенъ) проектътъ не предвижда прокурори. Въ мотивитѣ се обяснява, че това става по финансови съображения, но допуска се да има такива тамъ, гдето е необходимо, по разпореждане на министра на правосждието; обещава се въ бждаще, ако се яви нужда, да се внесе специаленъ законъ.

ГЛАВА XI.

ПРОКУРОРСКИ НАДЗОРЪ ВЪ БЪЛГАРИЯ

§ 33. ИЗТОЧНИЦИ И ОБЩИ БЕЛЕЖКИ.

Историята на българската прокуратура е кратка. Постановленията на закона за нейното устройство, задачи и функции сж заимствувани почти изцѣло отъ рускитѣ уставы отъ 24 ноемврий 1864 година още съ първитѣ наши сждопроизводствени и сждоустройствени закони отъ 24 августъ 1878 г., наречени „Временни сждебни правила,“ които просжществуваха: а) за гражданското сждопроизводство — до 1892 г., б) за сждоустройството — до 1880 г. и в) за углавното сждопроизводство — до 1897 г. Следъ това, въ течение на почти петдесетъ години, основнитѣ начала на тѣзи закони, не единъ пжтъ измѣнявани, останаха непожтнати. Днесъ сж въ сила: а) Законътъ за устройството на сждилищата отъ 2 януарий 1926 г., б) Законътъ за углавното сж-

допроизводство отъ 7 априль 1897 г. съ измѣненията му отъ 1899, 1905, 1911, 1922 и 1925 г., и в) Законътъ за гражданското сждопроизводство отъ 8 февруарий 1892 г. съ измѣненията му отъ разни години, отъ които отъ особно значение сж тѣзи отъ 16 юний 1922 г. Освенъ това, отдѣлни указания за прокурорската деятелность се намиратъ въ разни закони, особно въ този за лицата.

Нашата прокуратура, както казахме и на друго мѣсто, носи наименованието „Прокурорски Надзоръ“, сжщо заимствувано отъ рускитѣ сждебни уставы. Този терминъ сочи на първоначалната функция на руската дореформена прокуратура, като органъ на правителствения контролъ надъ всички учреждения, въ това число и надъ сжда. Той не изразява точно сжщността на института, каквто е последниятъ по рускитѣ уставы и нашия законъ, но е запазенъ отъ съставителитѣ на руското „Учреждение судебныхъ установлений“ съ следнитѣ обяснения къмъ ст. 253: „на този терминъ никакъ не се присвоява понятието за надзоръ, въ обширенъ смисълъ на думата; той е употребенъ въ смисълъ на обща длѣжность на прокуроритѣ да наблюдаватъ да не се нарушава законътъ отъ никого и въ случай на забелязани нарушения да взематъ мѣрки за възстановяването му“. Въ този смисълъ терминътъ „Прокурорски Надзоръ“ трѣбва да се разбира и у насъ, понеже обхваща и обвинителната, и законоохранителната задачи на прокурорската деятелность, като последната въ нѣкои моменти на процеса дори преобладава (ср. чл. чл. 101, 105, 386, 439, 440, 521 и 563 У. С.), а по гражданскитѣ дѣла, доколкото е запазено участието по тѣхъ на прокурора, е почти единствена. На практика, често се употребяватъ терминитѣ „обвинителна власть“ и „лица отъ прокурорския надзоръ“. Първиятъ съдържа указание на главния предметъ на съвременната прокурорска деятелность, а вториятъ се употребява и въ закона (чл. 6 З. У. С.)

Нашиятъ прокурорски надзоръ е отъ французски типъ, и то не само по устройство, но и по отношение на функциитѣ. Прокурорътъ, по нашето законодателство, не е само обвинителна страна въ углавния процесъ, а въ сжщо време е и контроленъ органъ, задѣлженъ да наблюдава за правилното прилагане на закона и за пазене законния редъ въ сждилищата. Обаче, постановленията за него ние сме

взели не отъ Франция, а отъ Русия, гдето, както изложихме и на друго мѣсто, крайноститѣ на французския законъ значително сж смегчени, макаръ и тритѣ съставни части на общото призвание на прокуратурата да сж запазени съ сжщото общо значение за юридическата сжщностъ на прокурорския институтъ, както въ Франция. И у насъ прокурорътъ е блюстителъ на закона, представителъ на публичнитѣ интереси и органъ на правителството.

Нашиятъ прокурорски надзоръ е преминалъ вече презъ петдесетгодишенъ опитъ. Времето потвърди неговото несъмнено право на сжществуване. Създаденъ въ държавно-общественъ интересъ, той действува и за обществото, което отдавна му е дало своето пълно довѣрие и уважение, макаръ особнитѣ условия, които не единъ пѣтъ сж настѣпвали въ вътрешния държавенъ и общественъ животъ, въ свръзка съ двойствената структура на самия институтъ, често сж излагали деятелността на прокуроритѣ съ отдѣлни случаи на остро изказвано недоволство отъ страна на нѣкои лица и групи. Това сж единични случаи, но общото убеждение е, че прокурорътъ винаги, когато гражданинътъ се отнесе до него, ще изпълни волята на закона.

§ 34. УСТРОЙСТВО НА ПРОКУРОРСКИЯ НАДЗОРЪ.

Между многото задачи, които сж възложени на правителствената властъ, не последно мѣсто заема грижата за точно спазване и прилагане на законитѣ, предотвратяването на тѣхното нарушение и преследването на нарушителитѣ имъ. Углавното преследване е функция на правителствената властъ, която е заинтересувана, за осжществяване на своитѣ задачи, въ предотвратяване и преследване на престѣпленията. За предотвратяване на престѣпленията тя действува чрезъ учредената отъ нея полиция, а прокуратурата е създадена да бжде държавенъ обвинителъ, а въ сжщо време и представителъ на правителственитѣ и публичнитѣ интереси предъ сждилищата. Затова прокурорскиятъ надзоръ има тѣсни връзки съ изпълнителната властъ. При все това той не трѣбва да влиза въ състава на администрацията, като нейна частъ, тъй като углавното преследване, както и цѣлата прокурорска деятелностъ, въ основата си има началото на законностъ, което би се замѣнило въ такъвъ случай съ

начало на практическо удобство и целесъобразностъ, а това би обърнало прокурорската властъ въ послушно оръдие на администрацията и би я дискредитирало. Противно мнение е било изказвано отъ нѣкои нѣмски учени, които, като сж изхождали отъ съображението, че прокуратурата трѣбва да има за изключителна задача углавното преследване, а това последното е една отъ функциитѣ на изпълнителната властъ, сж предлагали да се отдѣли прокуратурата отъ сждебното ведомство и се включи въ системата на административнитѣ органи, подчинени на министра на вътрешнитѣ работи. Такъвъ възгледъ е билъ изказванъ и отъ нѣкои руски правници, които гледатъ на прокуратурата като на полиция отъ висшъ редъ, натоварена съ преследване на престѣпленията, и се стремятъ да слѣятъ пазенето на закона отъ името на правителството и държавното преследване отъ името на закона съ полицейската охрана на обществената безопасностъ. Обаче, въ Германия този възгледъ не е ималъ успѣхъ. Въ Русия, Н. В. Муравьевъ намира тази доктрина, замаскирана съ желанието да се избѣгне влиянието на единъ органъ, зависимъ отъ правителството, върху независимитѣ сждии и да се отстранятъ възможнитѣ конфликти между прокуратурата и полицията, „за вредна и разрушителна за правосъдието“; при такова построение, казва той, не ще иманито блюстителъ на закона, нито държавенъ обвинителъ, а само „единъ полицейски чиновникъ въ повече.“ И съставителитѣ на рускитѣ устави категорично отхвърлятъ такова построение на разгледвания институтъ, и то съвършено основателно, тъй като включването на посленния въ състава на администрацията не отговаря на назначението на прокуратурата да бжде органъ на углавното преследване отъ името на закона и би я обърнало въ такъвъ, който изпълнява не волята на закона, а тази на действащата по усмотрение администрация. И нашиятъ законъ приема, че прокурорскиятъ надзоръ е учреждение отъ сждебното ведомство (чл. 45 З. У. С.)

Като приема това, нашиятъ законъ понататкъ не поставя прокуратурата и въ състава на сжда, като сждебна колегия или длѣжностно лице, което се намира подъ негово началство, както това е допуснато въ нѣкои германски държави. Той и тукъ следва своя руски образецъ, който про-

гласява отделяне на съдебните функции от обвинителните, като постановява: „Прокурорският надзор е независим от съдебната власт.“

„Прокуратурата“, казва И. Я. Фойницкй, „трѣбва да бъде построена като отдѣлно учреждение, стояще между съда и правителството, имаще начело висшъ представител на прокурорската власт изъ срѣдата на самата прокуратура и разполагаще както съ длъжностни права, които да ѝ обезпечаватъ авторитетностъ на мнението предъ правителството, тъй и съ средства, които би ѝ давали възможностъ да открива истината предъ съда въ най-пълненъ обемъ. На министра на правосъдието, по отношение на прокуратурата, трѣбва да принадлежи властта на висше управление, но въ своята процесуална деятелностъ прокуратурата се нуждае отъ съдебенъ контролъ, който, безъ да влиза въ оценка на действията на отдѣлните нейни членове, безъ да оказва влияние върху тяхното служебно положение и безъ да присвоява на съда насоката на обвинителната деятелностъ, би ограждалъ интереситѣ на властта и населението по отдѣлните дела.“ И въ Германия, повечето видни правници се изказватъ, за да се избѣгне политическата неустойчивостъ на прокуратурата, въ полза на особена организация за нея, независима и отъ изпълнителната власт на правителството. Такива видни юристи, като Келеръ и Тиншъ, посочватъ прокурора на върховния съдъ, като естественъ глава на прокуратурата, който, при липса на политически характеръ, съединява въ себе си съдебните гаранции съ възможността на енергично, решително и еднообразно ръководство.

Руското законодателство е приело такъвъ типъ, какъвто очертава Фойницкй. Начело на прокуратурата стои генералъ-прокурорътъ, органъ на държавното обвинение предъ върховния углавенъ съдъ, а номинално — и представител на прокурорската властъ въ Сената. Макаръ въ лицето на генералъ-прокурора и да се съединява и длъжността министър на правосъдието, по съдебните устави последниятъ началствува надъ прокуратурата като генералъ-прокуроръ, а не като органъ на висшето съдебно управление (ст. 124 У. С. У.) Така, поне по текстоветѣ на закона, бѣше и у насъ. Въ действащия З. У. С. думитѣ на стария текстъ на чл. 50: „... и се намира въ непосредствена зависимостъ отъ мини-

стра на правосъдието, като държавенъ прокуроръ“ не съществува. Какво значение може да има изхвърлянето на тѣзи думи, ще обяснимъ понататъкъ въ изложението за независимостта на прокуратурата.

Прокурорскиятъ надзоръ е учреденъ при съдилищата. При окръжните и апелативните съдилища има по единъ прокуроръ и по нѣколко тѣхни замѣстници; а при Върховния касационенъ съдъ — единъ главенъ прокуроръ и нѣколко прокурори на отдѣления. При мировитѣ съдии прокурори нѣма; обвинителната функция предъ тѣзи съдии изпълняватъ частни лица, полицията и други административни власти, въ предѣлитѣ, показани въ закона (чл. чл. 45 З. У. С. и 2 У. С.)

Всѣки прокуроръ има секретаръ и канцелария (чл. чл. 50 и 51).

§ 35. ПРОКУРОРСКА СЛУЖБА И ХАРАКТЕРНИ НЕЙНИ ЧЕРТИ.

Службата на прокурора почва отъ момента на назначението му на длъжностъ. Общитѣ условия за назначаване сж сжщитѣ, каквито сж предвидени и за другитѣ длъжностни лица по съдебното ведомство (чл. 87 З. У. С.) Особенитѣ условия за длъжността замѣстникъ прокуроръ при окръженъ съдъ сж сжщо такива, каквито се изискватъ за членоветѣ на сжщия съдъ: 1) 25 годишна възраст и една година служба като мирови съдия вѣнъ отъ София; за прокурорски замѣстникъ въ София се изисква двегодишна служба като членъ или замѣстникъ прокуроръ вѣнъ отъ София или мирови съдия въ София (чл. 90 ал. 1). На длъжностъ прокуроръ при окръженъ съдъ се назначаватъ лица, които сж прослужили най-малко две години като подпредседатели на окръженъ съдъ или съдии-следователи или като членове и замѣстници прокурори въ София, или сж прослужили най-малко четири години на такива длъжности вѣнъ отъ София. (чл. 90 ал. 2). За прокуроръ при Софийския Окръженъ съдъ и замѣстникъ прокуроръ при апелативенъ съдъ се назначаватъ прослужилитѣ най-малко една година като прокуроръ при окръженъ съдъ, или подпредседателъ и съдия-следователъ въ София или сж заемали сжщитѣ длъжности вѣнъ отъ София три години (чл. 91). За прокуроръ на отдѣление при Върховния касационенъ съдъ и прокуроръ при апелативенъ съдъ се назначаватъ лица, които сж прослужили като под-

председатели на апелативенъ съдъ или председателъ на Софийския Окръженъ съдъ най-малко две години или като членове и замѣстници прокурори при апелативенъ съдъ четири години (чл. 94). За главенъ прокуроръ при Върховния касационенъ съдъ може да бжде назначено лице, което е прослужило най-малко три години като членъ или прокуроръ на отдѣление при сщия съдъ или прокуроръ при апелативенъ съдъ. (чл. 95).

Начинъ тъ за назначаване на длъжностъ по прокуратурата е такъвъ, по какъвто става назначението на сждиитѣ. По представление на председателитѣ на окръжнитѣ сждилица, съвмѣстно съ прокуроритѣ и подпредседателитѣ, апелативнитѣ сждилица въ общо събрание, съ участие на всичкитѣ лица отъ прокурорския надзоръ, установяватъ окончателни списъци за назначение и повишение по реда на достоинството на представенитѣ. Министерството на правосъдието, възъ основа на тѣзи списъци, съставя таблица, която има сила за една година, като, при спазване реда въ тѣхъ, нарежда представенитѣ по старшинство на прослуженитѣ години и въ отдѣли, равни на числото въ длъжноститѣ. Министертъ има право на изборъ отъ първитѣ трима удостоени (чл. чл. 100—107 З. У. С.). За всѣка вакантна длъжностъ на прокуроръ при Софийския окръженъ съдъ или за замѣстници прокурори при апелативния съдъ, всѣки апелативенъ съдъ представлява по единъ кандидатъ, а отъ тримата представени министертъ избира единъ за назначение. Прокуроритѣ при апелативнитѣ сждилица и прокуроритѣ на отдѣления при Върховния касационенъ съдъ се назначаватъ измежду трима кандидати, представени отъ общото събрание на сждиитѣ и прокуроритѣ на последния съдъ, по изборъ отъ министра на правосъдието. На прокурорски длъжности могатъ да бждатъ назначени и адвокати, които сж упражнявали професията: за замѣстници прокурори при окръженъ съдъ — петъ години, а за по-горни длъжности — толкова години, колкото би било необходимо да прослужатъ, ако бѣха сждии или прокурори. Освенъ това, тѣ трѣбва да бждатъ удостоени отъ съответния съдъ: окръжния — за замѣстници прокурори при сщия съдъ, апелативния — за такива при апелативенъ съдъ и Върховния касационенъ — за по-горни прокурорски длъжности. По сщия редъ могатъ да

бждатъ назначени на прокурорска служба и юристи, които служатъ по другитѣ ведомства (чл. 109 З. У. С.). Всички прокурори се назначаватъ съ царски указъ, по предложение на министра на правосъдието (чл. 7 З. У. С.).

Този начинъ за назначение и повишение въ прокурорска служба има известни достоинства; съ него се дава възможностъ да се подбиратъ достойни и подготвени лица за всѣка длъжностъ, понеже министртъ на правосъдието не може самъ добре да познава качествата на всичкитѣ длъжностни лица отъ ведомството. Но той има и нѣкои неудобства: 1) сждебнитѣ колегии, като сж лишени отъ правото на надзоръ надъ лицата отъ прокуратурата, не могатъ да дадатъ правилна оценка на тѣхната деятелностъ; участието на прокуроритѣ въ общитѣ събрания малко помага, тъй като тѣ винаги сж въ меншенство; 2) независими, съгласно чл. 45 З. У. С., отъ сжда, лицата отъ прокурорския надзоръ мжно могатъ да запазятъ тази си независимостъ, ако тѣхното назначение, а особно повишението, зависи отъ сждебнитѣ колегии; и 3) практиката показва, че сждебнитѣ колегии винаги предпочитатъ по-добритѣ сили да влизатъ въ тѣхнитѣ състави. Явно е, че представленията за назначение и повишение въ прокурорска длъжностъ трѣбва да изхождатъ окончателно отъ самата прокуратура, макаръ и при спазване на горния редъ. Това би спомогнало да се подбиратъ за прокурори не само добри правници, но при това такива, които притежаватъ необходимитѣ особни качества за една служба, която не въ всичко е еднаква съ сждийската, толкова повече че и безъ това, поради необезпеченото положение на прокурорската служба, всички предпочитатъ да служатъ въ сжда.

Служебното положение на лицата отъ прокурорския надзоръ сжществено се различава отъ това на сждиитѣ съ хакактернитѣ негови черти, начала на иерархическа подчиненостъ и единство.

Началото на иерархическа подчиненостъ се заключава въ това, че по-долнитѣ членове на прокуратурата сж поставени въ подчинение на по-горнитѣ, което много напомнюва административната служба. Цѣлата система на членоветѣ на прокурорския надзоръ представлява отъ себе си едно цѣло, което се състои отъ три степени, съответни на сждебнитѣ инстанции и подчинени всѣка една на

по-горната. Прокуратурата при всѣки сждъ, отъ своя страна, има две степени лица: при Върховния касационенъ сждъ — главенъ прокуроръ и прокурори на отдѣления, а при останалитѣ сждилища прокуроръ и негови замѣстници, като лицата отъ по-долната степенъ действуватъ подъ ръководството на тѣзи отъ по-горната. Дотукъ има подчинение между лицата отъ прокурорския надзоръ въ самата негова срѣда. Понататъкъ, обаче, законътъ поставя всичкитѣ прокурори въ подчинение на министра на правосъдието (чл. 46 З. У. С.), но не като на лице изъ срѣдата на самата прокуратура и, следователно, имаще прокурорски функции, а като на такова, което стои на чело на висшето сждебно управление. Тукъ именно нашиятъ законъ за устр. на сждилищата отъ 2 януарий 1926 година е отстѣпилъ отъ първоизточника си — руското учрж. суд. установл. (ст. 124) и отъ нашия законъ, който бѣше въ сила до него (чл. 50), и споредъ които министрътъ на правосъдието началствуваше надъ прокуроритѣ въ качество на държавенъ прокуроръ. По въпроса за значението на това отстѣпление ще се спремъ, както казахме вече по-после.

Подчинеността на прокуратурата се изразява:

1). Въ реда на мѣстенето и уволнението на нейнитѣ членове. И едното и другото става фактически по усмотрението на министра на правосъдието: първото по силата на това, че тѣ сж смѣняеми, а второто е предвидено въ чл. 144 З. У. С. И върху този въпросъ по-подробно изложение ще направимъ понататъкъ;

2). Въ служебнитѣ отношения между по-горнитѣ и по-долни лица отъ прокурорския надзоръ и между сждитѣ и министра на правосъдието: а) отпускъ до 10 дни се разрешава на прокуроритѣ и тѣхнитѣ замѣстници отъ по-горния прокуроръ, а на главния прокуроръ при Върховния касационенъ сждъ — отъ министра на правосъдието, който разрешава отпуски и за повече отъ 10 дни на всички прокурори. (чл. чл. 76 и 77 З. У. С.); б) надзорътъ надъ по-долнитѣ прокурори принадлежи на по-горния прокуроръ (чл. 146); в) възбуждане дисциплинарно преследване и налагане дисциплинарни наказания се намира въ ржцетѣ на министра на правосъдието (чл. 170);

3) Въ задължителността на разпорежданията на по-горнитѣ прокурори за по-долнитѣ. Всички разпореждания на по-горнитѣ прокурори, по общо правило, сж задължителни за по-долнитѣ. Обаче, членоветѣ на прокуратурата при все това се ползуватъ съ известна самостоятелностъ, която се налага отъ самата идея за института и предѣлитѣ на която трѣбва да бждатъ посочени въ закона. Въ всички случаи, когато прокурорътъ действува като представител на закона, разпорежданията сж задължителни само при условие, че тѣ сж законни: 1) ако изхождатъ отъ компетентно лице и ако сж издадени въ кръга на неговитѣ и на подчинения действия, 2) ако сж издадени въ опредѣлена форма и 3) главно, ако по съдържанието си сж съгласни съ закона и не предписватъ нѣщо, явно противозаконно. Доктрината отдавна е признала, че предъ сжда прокуратурата се ползува съ пълна свобода на словото (*la parole est libre*). „Въ прокурорската деятелностъ,“ казва професоръ И. Я. Фойницкій, „освенъ изпълнителната страна, има и страна творческа, духовна; тя не може да се отдѣли отъ личността, съ всичкитѣ ѝ симпатии и антипатии, съ всичкитѣ убеждения и даже предубеждения; нейниятъ успѣхъ, крайно важенъ за държавата, може да бжде обезпеченъ само при условие на широко признаване въ лицето на прокурора човѣка, непогълнатъ отъ чиновника. Инѣкъ, деятелността на прокуратурата, която се отнася до тази страна, би била хилава, безцвѣтна и не би постигнала назначението си. Равенството въ процесуалната борба би било нарушено, ако противъ угнетената и обезличена прокуратура се яви адвокатурата въ всичкото обаяние на свободнитѣ сили въ човѣшката личностъ. Такава именно е състезателната деятелностъ на прокуратурата предъ сжда. Тукъ се свършва иерархическата подчиненостъ и почва свободна творческа деятелностъ, за която е задължителна само една воля — волята на закона.“ Французската формула: „*La plume est serve, la parole est libre*“ днесъ вече дори е тѣсна, за да се изрази вложената въ нея мисль. По-новитѣ законодателства не правятъ вече разлика между писмената и устна деятелностъ; тамъ, гдето е въпросъ на убеждение, не може да има подчиненостъ въ зависимостъ отъ формата. Н. В. Муравьевъ разграничава моментитѣ, до които се простира подчинената

деятелност на прокурора и отъ които понататкъ последниятъ е свободенъ, въ сжщо такъвъ смисълъ, но по другъ признакъ : всичкитѣ действия „въ нъ отъ сжда и до сжда“, които иматъ предимно разпоредителенъ характеръ, той признава зависими, а действията „въ сжда“, въ това число и въ съприкосновение съ сжда на предварителното следствие, — независими. Къмъ първата категория действия той отнася : 1) възбуждането на полицейско дознание и предварително следствие, 2) вземането по дознанието или следствието на едни или други мѣрки за изобличение на виновния и въобще за откриване на истината, въ това число и предявяването на предложения : а) за произвеждане на следствени действия, б) за привличане на нѣкое лице въ качеството на обвиняемъ, в) за вземане една или друга мѣрка за неотклонение на обвиняемия, г) за допълнение на дознания или предварителни следствия; 3) за привличане къмъ отговорностъ полицейскитѣ лица или сждебния лѣкаръ за опущения по службата имъ на предварителното следствие; 4) за обжалване несъгласнитѣ съ заключението на прокурора присжди и опредѣления, 5) за вземане мѣрки по изпълнението на присждитѣ или по възобновяване на углавнитѣ дѣла, и б) за възуждане по установения редъ въпросъ за отговорностъ на длъжностни лица по сждебното ведомство за престѣпления по служба. Н. В. Муравьевъ казва, че началството не може да заповѣда на подчинения прокуроръ : 1) да даде заключение въ сжда въ единъ или другъ смисълъ, 2) да състави писмено заключение за понататъшно движение на дѣлото въ опредѣленъ смисълъ, 3) да поддържа обвинението или да се откаже отъ него, и 4) да подава протести противъ присжди и опредѣления, които сж съгласни съ заключението на прокурора.

Замѣстницитѣ на прокурора действуватъ подъ ржководството на своя шефъ. За тѣхъ сж задължителни разпореденията на последния въ сжщитѣ случаи, както и тѣзи на прокурора при по-горния сждъ. Освенъ това, тѣ строго следватъ указанията на прокурора, при който се намиратъ, по разпредѣлението на прокурорскитѣ обязанности.

Въ нашитѣ закони свободата на лицата отъ прокурорския надзоръ отъ иерархическо подчинение е изразена : 1) въ чл. 6 З. У. С., споредъ който редътъ на тѣхното дей-

ствие е този, опредѣленъ въ З. У. С., У. С. и Г. С., 2) въ чл. 47 З. У. С. : прокурорътъ, когато прави заявления и дава заключения, действува единствено на основание на своето убеждение и сжществуващитѣ закони, и 3) въ чл. 440 У. С., споредъ който прокурорътъ, ако се убеди отъ сждебното следствие въ невинността на подсждимия, безъ да поддържа опровергнатия обвинителенъ актъ, е длъженъ да заяви за това на сжда по съвѣсть.

Като логическо послѣствие отъ началото на иерархическа подчиненостъ, се явява второто начало, което лежи въ основата на организацията на прокуратурата — началото на единство, което дава безличенъ характеръ на нейната деятелностъ: прокурорската властъ, като отраслъкъ на държавната властъ, принадлежи на цѣлото учреждение, а не на отдѣлнитѣ негови членове; всѣки прокуроръ действува отъ името на цѣлия институтъ. Формулата „Ministère public est un et indivisible“ съдържа въ себе си :

1. Замѣнимостъ на прокуратурата. Споредъ чл. 48 З. У. С. по всѣко дѣло прокурорътъ може да замѣсти замѣстника си. Ако това стане въ време на сждебно заседание, последното продължава, безъ да има нужда отъ подновяване на извършенитѣ сждебни действия (чл. 335 У. С.). Сжщиятъ членъ 48 дава право на по-горния прокуроръ да вземе върху си, или да възложи на подчиненитѣ си лица, всѣка длъжностъ на по-долния; той може да възложи, съ задължение да съобщи за всѣки такъвъ случай на министра на правосъдието, изпълнението на по-горна длъжностъ на прокурорскитѣ лица при по-долния сждъ. Правото на замѣна се отнася и до протеститѣ противъ присждитѣ и сждебнитѣ опредѣления;

2. Недѣлимостъ на прокуратурата. Процесуалнитѣ заявления на едно отъ лицата на прокурорския надзоръ иматъ сила и за всички други. Така, ако лицето, което е присжтствувало въ сждебното заседание, е дало известно заключение по дѣлото и сждътъ се е произнесалъ съгласно съ това заключение, срещу присждата или опредѣлението протестъ не може да се подаде отъ никое друго лице отъ прокуратурата, безразлично дали то е равно или по-горно въ служебната иерархия (чл. 521 У. С.) Ако едно лице отъ прокурорския надзоръ е направило известно искане или пред-

ложение до сжда, което последниятъ трѣбва да разреши, нито то, нито по-горниятъ прокуроръ може да го оттегли: по него сждътъ, въ всѣки случай, се произнася. Това еднакво се отнася и до обвинителнитѣ актове и заключенията за прекратяване на углавното преследване, както и до протеститѣ срещу опредѣленията и присждитѣ на сжда. Въ всичкитѣ тѣзи случаи по-горниятъ прокуроръ може да постѣпи само по чл. 47 З. У. С.

§ 36. ПРАВА, ДЛЪЖНОСТИ И ОТГОВОРНОСТИ НА ЛИЦАТА ОТЪ ПРОКУРОРСКИЯ НАДЗОРЪ.

Прокурорскиятъ надзоръ е учреждение въ състава на сждебното ведомство. Той се различава отъ сжда съ своитѣ характерни черти — подчиненостъ и единство, но въ останалото, службата по него, колкото се отнася до права и длѣжности, е сравнена съ сждийската. Наредбитѣ на чл. чл. 74, 77—81, 119—137 З. У. С. еднакво се прилагатъ и къмъ лицата отъ прокуратурата. Специална тѣхна длѣжностъ е да наблюдаватъ за правилното прилагане на закона въ сждилищата и въ представителството на държавнитѣ интереси по углавното преследване (чл. 149 З. У. С. и чл. 3 У. С.).

Отговорността на лицата отъ прокуратурата, както и тази на сждиитѣ, бива: углавна, гражданска и дисциплинарна. Първитѣ две сж подчинени на сжщитѣ правила, каквито сж установени и за сждиитѣ (чл. чл. 1116—1123 Гр. С.; 24, 38—43 и 471—474 У. С.). Третата, колкото се отнася до опущенията, за които могатъ да бждатъ дисциплинарно наказани прокуроритѣ, и до дисциплинарнитѣ наказания, които могатъ да имъ бждатъ наложени, е сжщо еднаква съ сждийската (чл. чл. 160—166 и 170 З. У. С.). Обаче, що се отнася до производството по дисциплинарната отговорностъ, то е съвършено различно отъ това за сждиитѣ.

Нашиятъ законъ за устр. на сждил. въ това отношение значително е отстѣпилъ, и то несполучливо, отъ руското учр. суд. устан. (ст. ст. 252, 266, 270, 272 и 277). По руския законъ възбуждането на дисциплинарно преследване може да става не само отъ министра на правосъдието, но и отъ по-горнитѣ прокурори, съ знанието и разрешението на министра. Важно е, обаче, това, че отговорността по сжщия законъ се опредѣля съ пълната властъ на министра само за

провинения на замѣстници прокурори при окръжния сждъ, за по-горнитѣ прокурори, до замѣстницитѣ оберъ-прокурори включително, тя се ограничава само съ предупреждения, напомнювания и забележки, а за оберъ-прокуроритѣ само съ предупреждения. Останалитѣ дисциплинарни наказания могатъ да се налагатъ само отъ „дисциплинарнитѣ присждетвия“ при сената или при апелативнитѣ сждилища, учредени за сждиитѣ, и по сжщия редъ, който е установенъ за сждиитѣ. За отбелязване е още, че между дисциплинарнитѣ наказания не се намира „уволнение отъ служба“; най-голѣмото наказание е премѣстване отъ по-горна длѣжностъ на по-долна. (ст. 262).

Нашиятъ законъ за устр. на сждил. не знае премѣстване и уволнение въ интереса на службата, както това е предвидено въ З. за държавнитѣ служители (чл. 14 г); тѣ, споредъ чл. 161 п. п. 2 и 3 З. У. С. сж дисциплинарни наказания, а отъ това следва, че могатъ да бждатъ налагани само по дисциплинаренъ редъ, т. е. следъ като се посочи опущението или дисциплинарната грѣшка и се изискатъ предварително обяснения отъ обвиняемото лице (чл. 170 З. У. С.) На практика, тази незначителна гаранция не се спазва, а това може да доведе до произволъ, а, главно, прави невъзможенъ контролтъ върху упражняването на това толкова важно право на министра, който сжщо не е неотговоренъ (ср. чл. чл. 43 и 153 Конст.). Наистина, може да се възрази, че къмъ прокурорската служба, която въ нѣкои отношения е построена като административната, тамъ, гдето въ З. У. С. не се предвиждатъ изрични специални правила, сж приложими общитѣ наредби на З. за държавнитѣ служители. Такова едно възражение, при сегашнитѣ постановления по предмета на З. У. С. не е лишено съвсемъ отъ основание (то се е поддържало при разискванията по чл. чл. 138 и 144 З. У. С. и отъ министра на правосъдието). Обаче, на практика и това не става: при премѣстванията на прокурори почти никога мотиви не се излагатъ, както това нарежда чл. 14 б. г. З. за държ. служители, а при налагане дисциплинарни наказания не се иска мотивирано мнение на дисциплинаренъ съветъ, както това изрично предписва чл. 76 отъ сжщия законъ.

§ 37. ДЕЯТЕЛНОСТЪ НА ПРОКУРОРСКИЯ НАДЗОРЪ.

Деятелността на прокурорския надзоръ по предмета си бива сждопроизводствена, сждебно административна и административна, а по съдържание обвинителна, законоохранителна и изпълнителна.

А. Сждопроизводствена деятелность.

І. По углавнитѣ дѣла. Главна задача на прокурорския надзоръ по тѣзи дѣла е преследването на публичнитѣ и публично-частнитѣ престѣпления и поддържането на обвинението за тѣхъ предъ сжда (чл. 3. У. С.). Въ качеството на публиченъ обвинител прокурорътъ винаги е *partie principale*, противопоставена на другата страна — подсждимия, макаръ и съ известни предимства предвидъ на държавното значение на углавния искъ. Обаче, по углавнитѣ дѣла неговото качество на блюстител на закона се запазва, а въ повечето случаи дори преобладава. Затова, като страна, той не може да бжде отвежданъ наравно съ сждиитѣ, но, като се има предвидъ, че въ неговата деятелность има елементъ на безпристрастие, свойственъ на сждия, прокурорътъ самъ е длъженъ да се отстрани при наличността на предвиденитѣ въ чл. 338 У. С. причини (чл. чл. 344 и 345).

Всѣко обвинение, като се има предвидъ, че углавното преследване винаги засяга повече или по-малко сждествени лични интереси на частнитѣ лица, трѣбва да отговаря на известни условия, значението на които е до толкова голѣмо, че липсата имъ може да направи самото обвинение ничтожно. Едни отъ тѣзи условия сж общи за всичкитѣ углавни дѣла, а другитѣ сж необходими само за нѣкои дѣла. Общитѣ условия биватъ фактически и юридически.

За да се възбуди углавно преследване, лицата, на които принадлежи правото на обвинение, трѣбва да иматъ достатъчно затова основание, т. е. данни, които създаватъ предположение, че е извършено престѣпление, подлежаще на углавно преследване, и че престѣплението е извършено отъ опредѣлено лице. Оценката, дали тѣзи данни сж на лице, се извършва отъ обвинителя. Предложението на прокурора по дѣлата за публични престѣпления и тжжбата на потърпѣвшия по дѣла за частни престѣпни деяния се считатъ за достатъчно основание за възбуждане

на углавно преследване (чл. чл. 130, 130-а и 299 п. 2 У. С.). Нито сждията-следовател, нито сждътъ иматъ право да провѣрватъ достатъчността на основанието; тѣ не могатъ въ тѣзи случаи да откажатъ да почнатъ производство. Наличността на достатъчно основание се оценява отъ сждията-следовател при законни поводи за почване предварително следствие, изброени въ чл. 118 т. т. 1, 2, 3 и 5 (чл. 86 У. С.), а отъ сжда — въ случаитѣ на чл. 99 и 296 и при постановяване на присжда.

Въ обвинителния процесъ искането на обвинителя е единствено основание за възбуждане на углавно преследване и, щомъ такова е предявено, сждътъ е длъженъ да почне сждебно производство. Наопаки, въ следствения углавенъ процесъ, сждътъ почва производство само при наличността на предварително опредѣлени поводи, при наличността на правови предположения, които правятъ задължително за него приемането на дѣлото. Това сж юридическитѣ условия на обвинението, които винаги и въ всѣко положение на дѣлото подлежатъ на оценка отъ сжда. Тѣ биватъ процесуални и материални. По нашия процесуаленъ законъ, макаръ и да е въведена обвинителната форма на процеса, удържани сж, колкото се отнася до момента на възбуждането на углавното преследване, поводитѣ, които сж необходими за почване на сждебно производство, на инквизиционния процесъ, като сж установени „законни поводи за почване на производство“ (чл. 118 У. С.; ср. чл. 492), Процесуалнитѣ юридически условия се свеждатъ къмъ това, че, за да може да се възбуди обвинение: 1) последното трѣбва да бжде предявено отъ компетентно лице, и 2) необходимо е да има предявено искане въ опредѣлена форма и съ опредѣлено съдържание. Компетентността на лицето и искането въ опредѣлена форма и съставляватъ това, което законътъ нарича „Законни поводи за почване на сждебно производство“. Тѣ сж изброени въ посоченитѣ вече чл. чл. 118 и 492 У. С. и иматъ това процесуално значение, че почнатото безъ тѣхъ дѣло е нищожно отъ самото начало и като така, не прекъсва и течението на давността. Къмъ процесуалнитѣ юридически условия на обвинението се отнася и компетентността на сжда, въ който обвинението е предявено. Обаче, неспазва-

нето на правилата за подсъждността нѣма такива послѣдствия, каквито има липсата на законенъ поводъ: законътъ позволява на заявителитѣ да се отнасятъ до прокурора или до полицията, които и даватъ на постъпилитѣ у тѣхъ заявления и тѣмъ надлежна насока (чл. 125), и задължава некомпетентния съдъ да препрати дѣлото по подсъждность (чл. чл. 112 и 495 У. С.)

Материалнитѣ юридически условия се свеждатъ къмъ наличностъ на право на наказание и на обвинение въ дадения случай. За да се възбуди углавно преследване, необходимо е да се посочи деяние, което да съдържа законнитѣ признаци на нѣкое престѣпление. Ако деянието не съдържа признаци на престѣпление, обвинението не може да бѣде възбудено, а, ако е възбудено, подлежи на прекратяване, като нищожно отъ самото начало. Обвинението предполага наличностъ на виновно лице, къмъ което само може и трѣбва да бѣде приложено наказанието; въ това се проявява принципътъ на личната отговорностъ, прокаранъ въ чл. 10 У. С. (отстъпления: а) въ нѣкои фискални закони — ср. чл. чл. 396 з. за митницитѣ, чл. 136 з. за горитѣ и т. н., б) по закона за печата — чл. 1, и в.) чл. 29 Н. З.). Къмъ юридическитѣ условия на обвинението още се отнася юридическата възможностъ да се осъществи наказанието: щомъ стане известно съществуването на причини, които изключватъ наказанието, и углавното преследване се изключва, а, ако е почнато, се прекратява (чл. чл. 11 У. С. и 71 Н. З.). Най-после, къмъ казаното за материалнитѣ условия на обвинението остава да се прибави, че чл. чл. 14 и 15 У. С. установяватъ началото на непоколебимостъ на властлата въ законна сила съдебна присъда: при наличността на такава присъда, правото на държавата на обвинение отпада и не може да бѣде отново осъществено, даже ако срещу оправдания сж се открили нови данни, които го изобличаватъ, или за осъждения на известно наказание сж се появили нови обстоятелства, които увеличаватъ вината (*auctoritas rei iudicatae* и *ne bis in idem*). Постановленията на чл. чл. 14 и 15 се ограничаватъ отъ тѣзи на чл. чл. 587—593 (чл. 16 У. С.).

Особнитѣ условия на обвинението иматъ мѣсто въ случаитѣ, когато възбудането на углавното преследване е поставено въ зависимостъ отъ деятелността на други органи или лица (пасивна зависимостъ) или когато обвинението се предявява помимо прокурора (ср. чл. чл. 39 У. С. 81 и 244 Н. З.). Липсата на тѣзи условия има за послѣствие прекратяване на възбуденото углавно преследване и нищожность на почнатото производство.

Нормаленъ органъ на възбудането на углавно преследване за публични престѣпления, подсъдни на общитѣ сдилища, е прокурорскиятъ надзоръ, у който и се стичатъ нормално всички сведения за извършени престѣпления (чл. чл. 121, 125, 129, 130 и др. У. С.). Прокурорътъ, когато възбужда углавно преследване за споменатитѣ престѣпления, е напълно самостоятеленъ. Той се ръководи отъ началото на законность, но самъ опредѣля, дали сж на лице всичкитѣ фактически и юридически условия, необходими за предявяване на обвинение (чл. чл. 130, 130-а и 131 У. С.), върху него лежи и отговорността за почнатото преследване (чл. чл. 24 и 473 — 475). За да стори това, прокурорътъ трѣбва да разполага съ нужнитѣ сведения, които не винаги се съдържатъ въ постъпилия у него законенъ поводъ. Затова, понеже законътъ му вмѣнява въ длъжностъ предварително да се произнесе, доколко има достатъчно основание да предяви първоначално обвинение, като предложи да се почне предварително следствие, или окончателно обвинение, като направо състави обвинителенъ актъ, прокурорътъ или самъ събира споменатитѣ сведения, или възлага тѣ да му се доставятъ отъ опредѣленитѣ за това органи (чл. чл. 131 и 300 У. С.).

Прокурорътъ е пълновластенъ възбудителъ на углавното преследване. Той е и обикновения органъ на поддържането на обвинението предъ съда. Но той нѣма монополъ на обвинението, както е въ Франция. По нашия законъ, въ известни случаи, углавното преследване се възбужда отъ други органи. Така, съдията-следователъ възбужда преследването въ всички случаи, когато законниятъ поводъ постъпи направо у него и той намѣри за това достатъчно основание (чл. чл. 111, 118 п. п. 1, 3 и 5, 126 и 132 У. С.). Но той не е пълненъ разпоредителъ

съ постъпилия законенъ поводъ, тъй като: 1) самъ не може да прекрати съ собствената си властъ преписката, а, щомъ намѣри, че нѣма достатъчно основание да почне предварително следствие, длъженъ е да я изпрати на прокурора (чл. чл. 128 и 129), и 2) прокурорътъ може и по такава преписка да му предложи да извърши предварително следствие, като поеме върху си отговорността за достатъчното основание (чл. чл. 101-а, 118 п. 4, 128, 129 и 300). Отъ друга страна, сѣдията-следователъ сѣщо има право, преди да се произнесе за достатъчността на основание за почване на следствие, да поиска да му се доставятъ нужнитѣ сведения и справки, и то отъ сѣщитѣ органи, които въ подобни случаи сж въ услуга на прокурора (чл. 95 У. С.). Къмъ сѣщитѣ органи и съ сѣщо такива искания може да се отнесе и мировиятъ сѣдия, когато у него постъпи тѣжба на потърпѣвшия за публично престѣпление или се получи съобщение отъ полицията или други власти, тъй като, макаръ углавното преследване въ случая номинално се възбужда отъ споменатитѣ лица и власти, но по достатъчността на основанието се произнася сѣдията, който може и да прекрати преписката и въ действителностъ е възбудителъ на обвинението (чл. 493 У. С.). Независимо отъ това, мировиятъ сѣдия може да почне дѣло и по свое лично усмотрение (чл. 492 п. 4). Само когато законниятъ поводъ се състои въ прокурорско предложение, сѣдията е длъженъ да почне производство и не се ползува отъ правата, които му сж предоставени отъ чл. 493 У. С., тъй като въ този случай възбудителъ на преследването е прокурорътъ. Най-после, възбуждането на углавното преследване за частни престѣпления зависи изключително отъ потърпѣвшия, който е и пълень разпоредителъ съ него, въ смисълъ, че въ всѣки моментъ може да поиска прекратяването му (чл. чл. 2 и 492 ал. 1 У. С.).

Когато става дума, за събиране сведения и данни, които могатъ да послужатъ на прокурора, мировия сѣдия или сѣдията-следователъ за разрешение на въпроса, доколко има достатъчно основание да се почне предварително следствие или сѣдебно производство, трѣбва да се подчертае, че углавното преследване не се счита още възбудено нито съ предложението да се събератъ споменатитѣ сведения и данни, нито съ действията на надлежнитѣ органи по събирането

имъ, тъй като не сж на лице още фактическиятъ условия на обвинението, а често и юридическиятъ негови условия. Като моментъ на възбуждането на углавното преследване се явява онзи, въ който въ рѣшетѣ на следователя или на сѣжда се стекатъ законниятъ поводъ и достатъчното основание и отъ който сѣдебното производство става неизбѣжно.

Възбуждане на углавното преследване и поддържане на обвинението предъ сѣжда често се предоставя на едни и сѣщи лица, но понѣкога тѣ сж различни. И въ това отношение прокурорътъ у насъ нѣма монополъ на обвинението тъй като, както ще стане явно отъ понататѣшното изложение, той не винаги е органъ, който поддържа обвинението предъ сѣжда.

Следъ тѣзи общи бележки по главната задача на прокурорския надзоръ — углавното преследване, минаваме къмъ положението на прокурора въ разнитѣ стадии на процеса въ свързка съ деятелността на другитѣ органи, които взематъ участие въ тѣхъ.

1. Предварително производство. Казахме, че, за да може упълномощениятъ за това органъ да възбуди углавно преследване, е необходимо да има на лице законенъ поводъ и достатъчно основание. Нормаленъ органъ, върху който се възлага събирането на сведения и данни, които да послужатъ за достатъчно основание за предявяване на обвинение, е полицията, която извършва дознание.

а). Дознанието се извършва подъ наблюдението на прокурора, което се изразява: 1) въ право на прокурора да предлага събирането на сведения, необходими за да се опредѣли, има ли достатъчно основание за почване на предварително следствие (чл. чл. 121 и 131 У. С.); 2) въ длъжностъ на полицията да съобщава на прокурора за всѣко произшествие, което съдържа признаци на престѣпление и да му представлява всѣко дознание, което не трѣбва да се предаде на мировия сѣдия или на сѣдията-следователъ (чл. чл. 72, 73 и 101-а), и 3) въ право на прокурора да дава насока на всѣко дознание, извършено по тѣжби и заявления на частни лица, или по преписки на сѣдията-следователъ, по които последниятъ не е намѣрилъ за нужно да почне следствие (чл. 101-а).

Дознанието има за задача да открие събитието на престъплението, а следъ това и неговитѣ признаци и лицето, което се подозира въ извършването му. Най-близката негова целъ е да събере материалъ, който да послужи за основание да се възбуди първоначално, а въ нѣкои случаи и окончателно обвинение. Въ всѣки случай то е несъдебно изследване, извършено отъ полицията, безъ да е привлѣчено опредѣлено лице въ качество на обвиняемъ (чл. 84-а У. С.). Дознанието се извършва отъ държавната и общинска полиция, която въ тази си деятелностъ е подчинена непосредствено на прокурора (чл. чл. 72 и 101 У. С. и 44 п. 3 и 68 З. А. и П.).

Съдебна полиция у насъ не съществува, а и съдии, които да влизатъ въ състава на полицията по разследване на престъпленията и като така да сж подчинени на прокурора, нѣма. Държавната полиция е уредена отъ специалния законъ за администрацията и полицията отъ 1925 година, а уредбата на общинската полиция се предоставя на мѣстнитѣ самоуправителни тѣла и се учредява по особни закони (чл. 36 З. А. и П.). Полицията въ царството се управлява отъ директоръ, подчиненъ на министра на вътрешнитѣ работи (чл. 39). Дирекцията се подраздѣля на отдѣли: а) държавна сигурностъ, б) криминаленъ, в) административна полиция, г) учебно подготвително отдѣление, и д) за вътрешна служба (чл. 40). Столицата, заедно съ нѣкои присъединени къмъ нея съседни села, съставлява една отдѣлна единица, начело на която стои полицейски комендантъ и която се дѣли на полицейски участъци съ участкови началници. Въ окръжитѣ полицейската служба се управлява отъ окръжнитѣ управители, които общо за окръга иматъ при себе си: окръженъ полицейски инспекторъ, полицейски следователъ и полицейски агенти. Въ околитѣ начело на полицията стои околийскиятъ началникъ, а нѣкои по-големии градове сами съставляватъ въ полицейско отношение околия съ градоначалници на чело. Органигѣ на полицията въ околитѣ сж: полицейскитѣ следователи, полицейскитѣ агенти и полицейскитѣ стражари (чл. чл. 41 и 42). Назначението на полицията е: 1) да пази обществения редъ и вътрешната безопасностъ, 2) да пази свободата и непри-

косновеността, живота и имота на гражданитѣ, добритѣ нрави и общественото здраве, 3) да предотвратява и открива престъпленията, да събира доказателства по тѣхъ, да издирва и залавя престъпницитѣ и да ги предава на съдебнитѣ власти, и 4) да привежда въ изпълнение полицейскитѣ мѣрки и наредби, предвидени въ законитѣ и правилницитѣ (чл. 44). При разкриване на престъпленията полицията се ръководи отъ правилата, изложени въ З. за углавното съдопроизводство (гл. I, чл. чл. 71—85, гл. гл. IV, V, VI, VII, и VIII; ср. чл. 86 З. А. и П.). Окръжнитѣ управители и околийскитѣ началници, като управляватъ полицейската служба, въ сщцото време сж и органи на администрацията: първитѣ сж висши представители на централната изпълнителна властъ въ окръжитѣ, а околийскитѣ началници сж тѣхни помощници по управлението и замѣстници въ околитѣ. (чл. чл. 1—3)

Отъ изложеното по устройството и назначението на полицията става явно: 1) че у насъ полицията се слива съ администрацията, 2) че длъжноститѣ по откриване на престъпленията, събиране на доказателствата за тѣхъ и издирване и залавяне на престъпницитѣ, т. е. по участието на полицията въ предварителното производство, сж възложени на сщцитѣ длъжностни лица, които изпълняватъ и останалата полицейска служба, и 3) че само при извършване действия по откриване престъпнитѣ деяния споменатитѣ полицейски лица се намиратъ въ непосредствено подчинение на прокурора.

Нашето законодателство не знае извършване следствени действия отъ прокурора, както въ Франция при *flagrant délit* (ср. чл. 100 У. С.), но такива действия, въ замѣна на сщдията-следователъ, може да извършва полицията, и то не само въ случаитѣ, когато тя завари престъпното деяние да се извършва или щомъ е извършено, но и въ всѣки случай, когато прокурорътъ ѝ поръча това (чл. 81).

Дознанието, (споредъ чл. 84-а У. С.) се различава и отъ французското *enquête officielle*, и отъ руското дознание. Докато въ Франция и Русия то се състои въ събиране сведения за обяснение на въпроса за понататъшната насока на преписката (в. и стария текстъ на чл. 77 У. С., отговарящъ на руската ст. 254), безъ да се извършватъ формални действия, като претърсвания и изземвания, нашето дознание се

състои: въ разпитване на свидетели, въ огледи, освидетелствования, обиски и изземвания, извършени по правилата на предварителното следствие. Това вече не е полицейско разследване, а е цѣло следствие, което се различава отъ последното само съ това, че е извършено отъ полицейско лице и че по него подозираното лице не се привлича въ качество на обвиняемъ. Протоколитѣ на полицията по този начинъ иматъ характеръ и значение на следствени, тъй като могатъ да се четатъ въ сѣдебното заседание при сжщитѣ условия, каквито сж предвидени за протоколитѣ на сждиитѣ следователи (чл. чл. 363 и 364). Нѣщо повече, чл. 84-а не предвижда разпитъ на обвиняемъ, защото такъвъ не може и да има на дознанието, а между това чл. 362 а У. С. допуца при разглеждане на дѣлото въ сжда да се прочитатъ „саморжчнитѣ писмени показания на обвиняемия, дадени на полицията и други длѣжностни лица“. Тази особеностъ на дознанието отбелязваме, безъ да влизаме въ обсждаване на въпроса за нейната умѣтностъ, тъй като това не влиза въ задачата на нашето изложение, за да подчертаемъ онази важна роля, която законътъ е възложилъ върху прокуратурата, като ѝ е предоставилъ ржководенето и изключителния надзоръ надъ полицейското разследване. Не можемъ, обаче, да не посочимъ, че такъвъ типъ дознание не сжществува нито въ едно законодателство въ Европа.

Властьта на прокуратурата въ разгледвания периодъ на предварителното производство е извънредно широка и получава особно значение, като се има предвидъ, че извършването на предварително следствие е задължително само за престжпни деяния, които се наказватъ съ строгъ тъмничень затворъ не по-малко отъ петъ години (и то може да бжде ограничено), а пълень распоредителъ на дознанието е прокурорътъ, безъ да могатъ неговитѣ действия да бждатъ обжалвани, освенъ предъ прокурора при апелативния сждъ само по прекратяване на преписката (чл. 101-а У. С.) Тази власть се усилва и съ важното право на прокурора да распореди задържане на подозираното въ извършване на престжпното деяние лице до десетъ дни, когато той намѣри, че това е необходимо за успѣха на разследването (чл. 79).

Всичкитѣ води за възбуждане на углавно преследване нормално се стичатъ у прокурора. Заявленията на частнитѣ

лица, тжжбитѣ на потърпѣвшитѣ и съобщенията на полицията и други учреждения и власти обикновено постжпватъ у прокурора; извършителътъ на престжпно деяние, който е намѣрилъ за добре да изповѣда вината си, се явява при него. Понататѣшната насока на постжпилия поводъ зависи сжщо отъ него.

Когато полицията се научи за нѣкое произшествие, тя е длѣжна да събере сведения за него и за неговитѣ признаци. Тукъ може да се случи: 1) Ако тя се е научила за произшествието отъ не напълно достовѣренъ источникъ, полицейското лице се удостовѣрява чрезъ нѣгласно разследване, (устно разпитване, справки, тайно нагледване), дали такова произшествие се е случило и дали то съдържа въ себе си признаци на престжпление; ако се установи, че произшествието не е станало, тя престава да действува; сжщо така се постжпва, когато не се откриятъ признаци на престжпление, но, ако такиви признаци се откриятъ, полицията действува на общо основание (чл. 74 У. С.); 2) Ако на мѣстото на произшествието има прокуроръ или сждия-следователъ, полицията за всѣко произшествие, което съдържа признаци на престжпление, съобщава на тѣзи лица и действува съгласно нарежданията имъ (чл. 75); 3) Ако на мѣстото нѣма прокуроръ или сждия-следователъ, полицията почва дознание, а въ сжщо време незабавно донася на прокурора (чл. чл. 72 и 75 ал. 1); 4) Когато полицията завари престжпното деяние да се извършва или току що се е извършило, а сжщо когато следитѣ на престжплението могатъ да се заличатъ, докато пристигне сждията-следователъ, тя замѣства последния въ всички действия на следствието, които не тѣрпятъ отлагане, като се ржководи отъ правилата, установени за следователя; щомъ последниятъ пристигне, тя предава извършеното производство и престава да действува (чл. чл. 81—83); 5) Полицията извършва сжщитѣ действия, както при заварено или току що извършило се простжпление, и въ всички случаи, когато прокурорътъ ѝ поржча това (чл. 81 ал. 2); 6) Полицията извършва отдѣлни следствени действия и тогава, когато сждията-следователъ ѝ поржча по дѣло, което е вече започнато у него (чл. 84); 7) Полицията извършва дознание въ всички случаи, когато това ѝ се поржча отъ прокурора (чл. чл. 120, 121 и 131 У. С.).

При извършване на дознание полицията може да задържи лицето, подозрено въ извършване на престъпно деяние, само въ случаитѣ, посочени въ чл. 78 У. С. Но, ако се яви нужда за успѣха на разследването, задържането да се продължи повече отъ 24 часа, това може да стане само съ разрешение на прокурора; това задържане въ никой случай не може да се продължи повече отъ десетъ дни безъ постановление на надлежната сѣдебна власть (чл. 79).

Всѣко извършено дознание, било по поводъ, постѣпилъ направо въ полицията, било по предложение на прокурора, трѣбва да се представи въ прокурорския надзоръ, който единствено е властенъ да се произнесе по него; сѣщо така се постѣпва и съ препискитѣ, които сѣдията-следователь изпраща, защото не намѣрилъ достатъчно основание за почване на предварително следствие (чл. чл. 101-а, 120, 121, 128 и 129 У. С.). По всички тѣзи производства прокурорътъ: 1) или прави предложение за почване на предварително следствие, 2) или внася въ сѣда обвинителенъ актъ, и 3) или ги прекратява. Въ последния случай, противъ резолюцията на прокурора, потърпѣвшиятъ може да подаде жалба до прокурора при апелативния сѣдъ, който се произнася окончателно (чл. 101-а).

Отъ изложеното става явно, че дознанието се намира не само подъ наблюдението на прокурора, но и въ пълно негово разпореджане. Той предлага извършване на дознание, може въ всѣки моментъ да поиска да му се представи производството и да му даде насока по своя оценка. По сѣщия начинъ той се явява пълненъ распоредителъ и съ извършенитѣ отъ полицията дознания, по нейна инициатива, както и съ постѣпилитѣ у него законни поводи за възбуждане на углавно преследване.

Що се отнася до формата, такава за негласното разследване законътъ не опредѣля, тъй като това не би било целесъобразно и съгласно съ неговата задача. Наопаки, за актоветѣ на дознанието, законътъ предвижда опредѣлени форми. Така, самитѣ съобщения, които полицията прави до прокурора съгласно чл. 72 У. С., когато тѣ сѣ писмени, трѣбва да иматъ точно опредѣлено съдържане. Самитѣ действия по дознанието, извършвано когато не се очаква сѣдия-следователь, трѣбва да сѣ изложени въ прото-

коли (чл. 77), а и по чл. 84-а полицията действува по правилата, постановени за предварителното следствие, и като така по формитѣ на сѣщото следствие. Само по себе си се разбира, че о сѣщитѣ форми полицията е длъжна да се придържа и въ случаитѣ на чл. чл. 81 и 82, тъй като тукъ полицията замѣства сѣдията-следователь и въ сѣщность извършва следствени действия.

Нашитѣ полицейски дознания, макаръ и да сѣ отъ голѣмо значение, тъй като често отъ тѣхъ зависи самата насока на предварителното следствие, а понѣкога и самото обвинение, на практика рѣдко биватъ удовлетворителни. Причинитѣ на това сѣ: 1) непригодното за такава задача устройство на полицията и неотдѣлянето ѝ отъ администрацията, 2) липсата на подготовка у повечето полицейски лица и начинътъ за назначението имъ на длъжностъ, 3) бавността въ изпълнение длъжноститѣ по дознанието поради голѣма претрупаностъ на полицията съ работа, която ѝ се възлага отъ всички ведомства, 4) невъзможността на непосредственъ надзоръ отъ страна на прокуратурата поради малочислеността на последната, и 5) липса на сѣдебна полиция по типа на западноевропейската.

б). Предварителното следствие има за задача: а) да се събере материалъ за разрешаване на въпроса — да се предаде ли обвиняемиятъ на сѣдъ, а заедно съ това ще има ли сѣдебно разглеждане на дѣлото, или последното да се прекрати, и б) да събере доказателства, които ще бждатъ провѣрявани на сѣдебното следствие, и да обезпечи както представянето на тѣзи доказателства, тъй и явяването на обвиняемия.

Прокуроритѣ сами не извършватъ предварително следствие, но само правятъ предложение за това на сѣдията-следователь и надзираватъ производството на това следствие (чл. чл. 71 и 100 У. С.). Съ почване на предварително следствие разследвателната власть на прокурора се прекратява, но отъ този моментъ почва неговата наблюдателна функция, която има това значение, че между него и сѣдията-следователь възникватъ особни отношения, каквито въ французския процесъ не сѣществуватъ.

Въ Франция, щомъ почне предварителното следствие, прокурорътъ става обвиняваща страна (partie principale, ma-

gistrat poursuivant), а пълненъ разпоредителъ на следствието е сждията-следователъ, при който прокурорътъ стои както при сжда. Прокурорътъ може да прави предложения и да предявява искания, но тѣ не сж задължителни и подлежатъ на уважение дотолкова, доколкото сждията ги признае за законни и основателни. Той може само да обжалва несъгласнитѣ съ неговитѣ искания действия на следствения сждия въ опредѣленъ срокъ.

По нашето право, прокурорътъ на предварителното следствие не е страна, противна на другата, каквато сжщо нѣма, а е органъ на възбуждане на углавното преследване, като заедно съ това е и органъ на закона, който се грижи не само за интереситѣ на обвинението, но, главно, за откриване на материалната истина. Законътъ го облича съ преобладаваще влияние върху предварителното следствие, каквато може да има само единъ представителъ на държавата, изключително въ интереса на правилността и успѣха на преследването. Сждията-следователъ е сждебно лице (чл. 22 З. У. С.) и е самостоятеленъ въ своята деятельность въ смисълъ, че, като отговоренъ за пълнотата и правилността на следствието, може да предприема всички мѣрки и да извършва всички действия, които признае за необходими за успѣха на изследването. Отъ друга страна, нашиятъ законъ е поставилъ този сждия въ положение да издирва виновния, да го привлича въ качество на обвиняемъ, да бжде едновременно и обвинителъ, и защитникъ, което не е присжще на сждийскитѣ длѣжности (чл. чл. 84-а, 88, 89, 93, 95, 188 У. С.). Но той въ известни отношения е ограниченъ при започването и движението на следствието въ смисълъ, че нѣкои предложения на прокурора за него сж задължителни. (чл. чл. 103, 104 и 130-а У. С.).

Като възбудителъ на углавното преследване и наблюдателъ на предварителното следствие прокурорътъ има право:

а) Да прави предложения за почване на предварително следствие. При това неговото предложение не само е законенъ поводъ (чл. 118 п. 4 У. С.), но и достатъчно основание за почване на такова следствие (чл. 130-а), а това значи, че оценката на фактическитѣ условия на обвинението принадлежи на възбудителя на последното, който и носи отговорността за тѣхната достатъчностъ, и че отъ тази гледна

точка предложението е задължително за сждията-следователъ, който нѣма право да дава своя оценка на споменатитѣ условия, както това може и е длѣженъ да прави, когато законниятъ поводъ не е въ прокурорско предложение (чл. чл. 86, 118 п. п. 1-3 и 5; ср. чл. 128). Като лице съ сждебенъ характеръ, той може да влиза въ оценка само на юридическитѣ условия на обвинението, които и сж изрично посочени въ втората часть на чл. 130-а У. С.: само ако въ предложението на прокурора не намѣри указания на признаци на наказуемото деяние или съгледа наличность на нѣкои законни причини, които пречатъ да се възбуди углавно преследване, той може да пренесе въпроса за възникналото разногласие за разрешение въ сжда. Въ практиката на нашитѣ сждии-следователи често се срѣщатъ неправилни схващания по този въпросъ: нѣкои отъ тѣхъ не се задоволяватъ съ указанията по фактическата страна и посочването на признацитѣ на деянието въ прокурорското предложение, а влизатъ въ оценка на даннитѣ, които се съдържатъ въ преписката и, като намѣрятъ, че отъ тѣхъ недостатъчно се изобличава посоченото отъ прокурора лице, възбуждатъ въпросъ за разногласие. Обаче, практиката на окръжнитѣ сждилища, може да се каже, е постоянна: тѣ признаватъ, че възбудителъ на углавното преследване е прокурорътъ, а не сждията-следователъ, и че последниятъ не може да влиза въ оценка на фактическитѣ условия на обвинението и е длѣженъ да почне предварително следствие, щомъ прокурорътъ въ предложението си е далъ указания на признаци на престѣпно деяние;

б) Да прави предложения по всички предмети, които се отнасятъ къмъ изследването и къмъ събирането на доказателствата. Тѣзи предложения сж сжщо задължителни за сждията-следователъ, който ги изпълнява съ отбелязване въ протокола, какви именно мѣрки сж взети по искане на прокурора (чл. 103); само ако сждията-следователъ намѣри известно искане за незаконно, за изпълнението му иска разрешение отъ сжда. Само по себе си се разбира, че въ такъвъ случай сждията-следователъ е длѣженъ да посочи закона, на който, споредъ него, е противно искането на прокурора (чл. 103 ал. 2);

в) Да прави предложения за допълнение на предварителното следствие (чл. 108). И тѣзи предложения сж задължителни за сждията-следователъ, тѣй като тѣ въ сжщност се отнасятъ до събирането на доказателства. Това ясно се вижда и отъ следващитѣ думи въ чл. 108: „макаръ следователтъ и да е призналъ следствието за свършено“;

2) Да прави предложения за вземане мѣрки за неотклонение на обвиняемия отъ следствието и сжда. Тѣзи предложения сждията-следователъ уважава ако ги намѣри за основателни: ако се иска вземане на по-тежка мѣрка и сждията намѣри искането за неоснователно по причина, че обвиняемиятъ не навлича върху си достатъчно подозрение, той самъ не може да остави искането безъ последиствие, но представлява въпроса на разрешение отъ сжда. Въ всѣки случай, както при вземане подъ стража на обвиняемия, тѣй и когато обвиняемия въ престѣпление, което се наказва съ строгъ тъмниченъ затворъ не по-малко отъ петъ години, не е взетъ подъ стража или е освободенъ отъ подъ стража, сждията-следователъ е длъженъ да уведоми прокурора. (чл. чл. 105, 106 и 107);

д) Да присъствува при всичкитѣ следствени действия и да разглежда производството по следствието, безъ да спира хода му (чл. 102); сждията-следователъ е длъженъ да съобщава на прокурора за по-важнитѣ си действия (чл. чл. 86, 105, 106 У. С.);

е) Да обжалва действията на сждията-следователъ предъ сжда (чл. 269).

Прокурорътъ на предварителното следствие не е страна, но той не е и сждия, а членъ на прокуратурата, подчиненъ само на своето началство. Затова той не може да бжде отвежданъ отъ изпълнение на своитѣ обязанности, но той е длъженъ самъ да се отведе, ако съществуватъ за това законни причини, каквито сж предвидени за сждиитѣ; жалби по този предметъ могатъ да се предаватъ на прокурора при по-горния сждъ (чл. 109).

2. Предаване на сждъ. Отъ изложението, което направихме за тая стадия на процеса въ разни европейски държави, видѣхме, че организацията на предаването на сждъ може да бжде сведена къмъ три типа:

а) Предаването на сждъ става по постановление на сжда (обвинителна камара). Добрата страна на тази организация се състои въ това, че въпросътъ се разрешава отъ независимо сждебно мѣсто, а това е голѣма гаранция за обвиняемия. Нейнитѣ недостатѣци сж: 1) допуца се смѣшение на сждебни и обвинителни функции, и 2) въ повечето случаи се допуца неоправдана бавность;

б) Предаване на сждъ става отъ заклети заседатели, следъ устна провѣрка на доказателствата на обвинението. Тази организация добре обезпечавя интереситѣ на обвинението, но не и тѣзи на обвиняемия, който не присъствува, а и неговитѣ свидетели не се разпитватъ. Тя не дава добри резултати още и затова, че голѣмото жури (въ Англия) действува бързо и повърхностно предвидъ многото дѣла, по които се произнася;

в) Обвиняемиятъ се предава на сждъ чрезъ внасяне обвинителенъ актъ въ сжда, на който е подсждно дѣлото. Това е най-простата и въ сжщо време най-близката до обвинителното начало организация на предаването на сждъ. Съ нея се постига най-бързъ ходъ на дѣлата и въ сжщо време се пазятъ силитѣ на сждебната власть. Тя представлява известни опасности за публичнитѣ и частни интереси, тѣй като не изключва възможността на увлѣчения и слабости отъ страна на публичния обвинителъ, но тази опасность може да бжде доведена до минимумъ съ подбиране на лицата отъ прокурорския надзоръ измежду опитни и самостоятелни хора, като се обезпечи и тѣхното служебно положение.

Нашето законодателство е възприело последния типъ, като е оставило предаването на сждъ въ ржцетѣ на прокурора. Въ тази стадия на процеса страни продължава да нѣма. Главното действуващо лице е прокурорътъ, а обвиняемиятъ никакво участие въ него нѣма. Щомъ получи предварителното следствие или събрания по другъ начинъ материалъ, ако таково следствие не е по закона необходимо (чл. 300 У. С.), прокурорътъ, ако намѣри, че този материалъ е достатъченъ, за да се формулира едно окончателно обвинение, съставя заключение въ форма на обвинителенъ актъ, който внася въ сжда, за да се почне углавно дѣло (чл. 282 п. 3). Въ противенъ случай, ако намѣри, че даннитѣ сж недостатѣчни или установяватъ невинността на обвиняемия,

той съставя заключение за прекратяване на углавното преследване противъ обвиняемия или на производството по следствието, ако по него нѣма привлѣчено обвиняемо лице. Това заключение той внася на обсъждане отъ съда, който единствено е властенъ да прекрати предварителното следствие (чл. 282 п. 3. У. С.); ако съдътъ не се съгласи съ заключението на прокурора, въпроса решава апелативния съдъ, който : 1) или прекратява углавното преследване, възбудено противъ опредѣлени лица, и 2) или съставя опредѣление за да се предадатъ на съдъ привлѣченитѣ къмъ отговорностъ лица, което замѣства обвинителния актъ. Сжщиятъ редъ се пази и тогава, когато окръжниятъ съдъ се е съгласилъ съ заключението на прокурора и е прекратилъ углавното преследване, но потърпѣвшиятъ е подалъ жалба противъ неговото опредѣление (чл. чл. 296 и 298). Противъ обвинителния актъ никакви възражения и жалби не се допускатъ, а дѣлото подлежи на разглеждане отъ съда по установения за това редъ (чл. чл. 299 п. 1 и 302). Сжщо не подлежи на обжалване и опредѣлението на апелативния съдъ за прекратяване на преследването или за предаване на съдъ (чл. 298 ал. 2).

Въ основа на прокурорската деятелностъ по предаване на съдъ лежи положението, че последното може да има мѣсто тогава, когато събраниятъ материалъ дава, както се изразяватъ съставителитѣ на рускитѣ устави, „силно вѣроятие“ за сжществуването на престѣпнитѣ факти, както досежно виновността на обвиняемия, тъй и на самото събитие на престѣплението. Мнението, че събитието на престѣплението трѣбвало да бжде несъмнено удостовѣрено отъ даннитѣ по дѣлото, ни се вижда неприемливо, тъй като никакво основание нѣма да се прилагатъ различни начини за оценка на доказателствата по отдѣлнитѣ съставни части на съвокупния въпросъ за виновността; ако чл. 453 У. С., старата му редакция, допускаше възможностъ на съмнение по въпроса за събитието на престѣплението дори следъ провѣрката на доказателствата на сждебното следствие, за прокурора е напълно достатъчна една вѣроятностъ, безъ да е необходима пълна достовѣрностъ по която и да е частъ отъ съвокупния въпросъ за виновността. При все това, прокурорътъ може да състави обвинителенъ актъ само тогава

когато има основание да очаква, че ще последва осждителна присжда, защото : а) ако предаване на съдъ последва при сжществуването на обстоятелствата, които изключватъ вменемостта или вменението, или на нѣкоя законна причина, която погасява углавната отговорностъ, това би създадо само едно излишно производство, и б) ако ли пъкъ доказателствата и уликиятъ сж тъй слаби и неубедителни, че мжно може да се очаква осждане, това може да бжде вредно за углавното правосждие, тъй като оправданието създава положение, при което обвиняемиятъ не може вече да се преследва, макаръ по-после да се откриятъ нови доказателства.

Само по себе си се разбира, че да се установи единъ общъ критерий, който да служи за ръководство на прокурора при оценката на фактическитѣ основания, е невъзможно. Обаче, едно не трѣбва да се забравя — че прокурорътъ действува въ публиченъ интересъ, който може да пострада, ако прокурорътъ, при решаване въпроса да предаде ли обвиняемия на съдъ, или да състави заключение за прекратяване на дѣлото, се ръководи отъ сжщия критерий, отъ който се ръководи съдътъ при оценката на доказателствата. Прокурорътъ не е решаващъ сждия, а носителъ на обвинителната властъ, действащъ въ публиченъ интересъ, и затова крайно строгото отнасяне къмъ опредѣляване силата на доказателствата може зле да се отрази върху споменатия интересъ. Тази разлика между деятелността на прокурора и на съда довежда до известни положения, които се явяватъ ръководни за първия. Прокурорътъ не сжди, а обвинява, и за него правилото, че всѣко съмнение трѣбва да се тълкува въ полза на обвиняемия, е неприложимо. Наопаки, тамъ, гдето има съмнение досежно квалификацията на деянието, за предпочитане е да се приеме по-строгата. Не трѣбва да се прибѣгва и къмъ излишна специализация на вътрешната и външната страна на деянието на подсждимия при предаването на съдъ, защото предварителното следствие нѣма по отношение на доказателствата изчерпателно значение. Означението въ обвинителния актъ само на родовитѣ признаци на престѣпното деяние, безъ подробно обяснение степенитѣ на вината или на съучастието, особно ако последното предполага предварително съглашение, е достатъчно. Общо казано, като се има предвидъ, че само сждебното следствие

може да обясни подробно и всестранно значението на материала, който служи за специализация на признаците на разгледваното деяние, обвинителният актъ не трѣбва да стѣснява сѣдебната деятелностъ, а, наопаки, да оставя за нея по-широкъ просторъ.

Съ заключенията на прокурора за прекратяване на углавното преследване не трѣбва да се смѣсва неговата деятелностъ по прекратяване на производството на предварителното следствие по реда на чл. 99 У. С. Въ последния случай, когато сѣдията-следователъ не намѣри основания да продължава следствието въ случаитѣ, предвидени въ чл. 11 У. С., или по нѣмане въ деянието признаци на престѣпление, или по причина на неоткриване виновника (т. е. когато има юридически условия за прекратяване на обвинението или фактическа невъзможностъ да се продължи следствието), прокурорътъ се явява само лице, презъ което минава предложението на сѣдията-следователъ за прекратяване на производството. То минава презъ прокурорския надзоръ, защото последниятъ може: 1) да поиска допълване на следствието (чл. 108), особно когато сѣдията-следователъ е призналъ, че виновникътъ не е откритъ, и 2) като органъ на обвинителната властъ, да възбуди углавно преследване противъ лице, за което той признае, че има достатъчни данни за да бѣде привлѣчено къмъ отговорностъ, макаръ следователътъ и да е намѣрилъ събранитѣ отъ него данни за недостатъчни. Ако прокурорътъ не намѣри основания да върне дѣлото по нѣкоя отъ означенитѣ причини, той чисто и просто препраща следствието въ сѣда, за да се произнесе по постановлението на сѣдията-следователъ, безъ да има нужда да съставя писмено заключение. Отъ такова заключение би се явило нужда само тогава, ако следователътъ не е намѣрилъ, че има причини за прекратяване на следствието, каквито предвижда чл. 99, и е представилъ дѣлото на прокурора на общо основание (чл. 282). И сѣдътъ, отъ своя страна, въ случая на чл. 99 се произнася само по въпроса, дали има на лице законни причини за прекратяване на производството, или то следва да се продължи, но той не може да постанови опредѣление по реда на чл. 296 по простата причина, че прокурорско заключение, съ което той може да не се съгласи, не съществува, а обикновено не съществува и привлѣчено

къмъ отговорностъ лице. Сѣдътъ въ този случай или трѣбва да прекрати производството съгласно съ постановлението на следователя, или, ако не е съгласенъ съ него, да върне дѣлото, за да се продължи предварителното следствие. Съобразно съ това, и потърпѣвшиятъ не би могълъ да подаде жалба по чл. 298 У. С., защото по едно недовършено следствие, по което, може би, нѣма и привлѣчено въ качество на обвиняемъ лице, апелативниятъ сѣдъ не би могълъ да издаде опредѣление за предаване на сѣдъ. Тукъ за потърпѣвшия остава едничкиятъ пѣтъ за запазване на своитѣ интереси — този на обжалване опредѣлението на окръжния сѣдъ на общо основание съ частна жалба (чл. чл. 296, 281 и 559-а У. С.)

Отъ изложеното става явно, че прокурорътъ въ производството по предаване на сѣдъ не само е публиченъ обвинител, но въ сѣщо време е и блюстителъ на закона. Неговата деятелностъ по предаването на сѣдъ не подлежи на контролъ отъ страна на сѣда, нито по инициатива на последния, нито по жалби и възражения на участващитѣ въ дѣлото лица. Тукъ е прокарано напълно обвинителното начало и отдѣлянето на обвинителната властъ отъ сѣдебната. Обаче, не е сѣщото, когато прокурорътъ се отказва отъ обвинението. Неговиятъ отказъ отъ обвинението, било до като следствието продължава, било следъ свършването му, не прекратява самъ по себе си преследването, а подлежи на контролъ отъ страна на сѣда; тукъ е допуснато смѣшение на обвинителната и сѣдебната функции въ интереса на обвинението.

Остава да отбележимъ, че прекратеното отъ сѣда углавно преследване противъ опредѣлено лице не може вече да се възбуди наново съ собствената властъ на прокурора, тъй като това би било равносилно съ отмѣна на сѣдебното опредѣление. То може да бѣде възобновено само по особно опредѣление на сѣда, ако сѣж се открили нови обстоятелства за изобличение на обвиняемия (чл. 17). Обаче, неспазването на наредбитѣ на чл. 17 не влѣче следъ себе си ничтожностъ на производството: обвиняемиятъ може само да поиска провѣрка, като обжалва действията на сѣдията-следователъ предъ сѣда, който и се произнася по въпроса. Нѣщо повече, ако неспазването на чл. 17 е минало незабелязано и е постаново-

вена присжда, обвиняемиятъ не може вече да се оплаква, тъй като съ произнасянето на последната сждътъ се е произнесълъ и по новитѣ обстоятелства.

Прекратеното предварително следствие по неоткриване виновника може да бжде продължено въ всѣки моментъ, когато това поиска прокурорътъ, безъ да има нужда отъ разрешение на сжда, тъй като тукъ до това не е имало преследване на опредѣлено лице.

4. Сждебно разглеждане на дѣлото. Следъ като дѣлото постъпи въ сжда, било по обвинителенъ актъ, било по опредѣление на апелативния сждъ, което замѣства обвинителния актъ, правното положение на прокурора като блюстител на закона не се измѣнява, но неговата роль на обвиняваща страна почва да се очертава. Тукъ въ периода на пригответелнитѣ разпореждания подсждимиятъ вече получава известни права, свойствени на страна въ процеса: получава право на формална защита и на посочване доказателства, които могатъ да бждатъ отхвърлени отъ сжда, само ако не се отнасятъ до обстоятелства, имащи значение за обяснение на дѣлото (чл. чл. 306, 313 и 316 У. С.) Той получава вече право свободно да се защитава по предявеното срещу него обвинение, а това показва, че въ лицето на публичния обвинител той има вече противна страна, па макаръ само въ смисълъ на единъ не чисто обвинителенъ процесъ. Въ този периодъ прокурорътъ, по нашето право, вече нѣма онова решително влияние върху извършванитѣ действия, каквито има на предварителното следствие. Той взема участие съ своитѣ заключения въ всичкитѣ действия на сжда, но неговитѣ искания, като се изключи това за повикване на свидетели, посочени било въ приложения къмъ обвинителния актъ списъкъ, било въ особно искане, което сждътъ не може да не уважи (чл. 315), вече не сж задължителни за сжда. Нашиятъ прокуроръ нѣма никакви предимства, съ които се ползува французския прокуроръ по пригответелние списъка на лицата, които ще се призоватъ въ сждебното заседание, нито опредѣля реда на разпитването на свидетелитѣ, нито разпорежда по призоваването на споменатитѣ лица; всичко това се върши отъ сжда.

На сждебното следствие положението на прокурора на публиченъ обвинител и страна въ процеса се явява

окончателно очертано. Тукъ вече може да става дума за равноправност на странитѣ въ смисълъ на равенство предъ сжда при провѣрката на доказателствата и въ заключителнитѣ прения. Неговитѣ процесуални права сж почти сравнени съ тѣзи на подсждимия: „Прокуроритѣ отъ една страна, подсждимиятъ и неговиятъ защитникъ, отъ друга, ползуватъ се съ еднакви права въ сждебното състезание; както едната, тъй и другата страна има право“ (изброяватъ се въ четири пункта), казва чл. 367 У. С. Тѣзи еднакви права сж посочени, още въ чл. чл. 318, 360, 386, 390, 506 и 507. Едничкитѣ права, които даватъ известно надмощие на прокурора надъ подсждимия и неговия защитникъ, сж: 1) той влиза въ състава на сжда (чл. 303) и запазва положението си на блюстител на закона, вследствие на което по всички въпроси, разрешението на които обуславя законността на действията на сжда, дава заключения; 2) властѣта на председателя по управлението хода на сждебното следствие не може да се приложи спрямо него съ вземане мѣрки, позволени спрямо другитѣ участвуващи въ дѣлото лица (чл. чл. 69 и 148 З. У. С. и 356 и 357 У. С.), и 3) подсждимиятъ и неговиятъ защитникъ не могатъ да възразяватъ на заключението на прокурора, което той дава въ качество на блюстител на закона, а могатъ само да посочватъ фактически грѣшки въ изложението отъ страна на прокурора на обстоятелствата на дѣлото; чл. 369 У. С. говори за правото на последна дума на подсждимия при сждебното състезание на странитѣ по сжществото на дѣлото и по всѣки предметъ, за който има препирня между странитѣ. Но нашиятъ законъ не предвижда французското ехросе и нищо не споменува за особени права на прокурора по разпита на свидетелитѣ и експертитѣ, за длъжностъ на подсждимия да отговаря на въпроситѣ на прокурора и за онѣзи широки права да представя доказателства и да иска прочитане на документи, каквито притежава французскитъ прокуроръ, нито за ползуване отъ дискреционна властъ на председателя, каквато нашиятъ процесъ не признава. За това пъкъ, нашиятъ прокуроръ при провѣрката на доказателствата е по-деятеленъ отъ французския, тъй като въ нашитѣ сждилища нѣма онази обвинителна насока, каквато се практикува отъ французскитѣ председатели, а и липсата на сжществени предимства не му позволява да бжде

пасивенъ. Въ това отношение прокурорътъ у насъ има ролята на австрийския прокуроръ.

Пренията на странитѣ трѣбва да се водятъ въ предѣлитѣ на сѣдебното следствие, т. е. да се ограничаватъ съ обстоятелствата, които сж провѣрени на сѣдебното следствие и като така се отнасятъ до дѣлото. Това ясно е изразено въ чл. 435 У. С., въ който е казано, че пренията на странитѣ се простиратъ върху сжществото „на разгледанитѣ и провѣрени доказателства“. Специално за прокурора, освенъ това, чл. 437 вмѣнява въ длѣжностъ на публичния обвинителъ да излага сжщественитѣ обстоятелства на обвинението „въ такъвъ видъ, въ какъвто тѣ се представляватъ на сѣдебното следствие“.

Пренията на странитѣ почватъ съ речта на прокурора. Прокурорътъ е представител на държавата и на обществения интересъ и като така трѣбва да бжде безпристрастенъ и да се ръководи само отъ съвѣстта си и отъ действащитѣ закони; когато произнася обвинителната си речъ, както и когато дава отдѣлни заключения, той е самостоятеленъ и не се намира подъ онази иерархическа подчиненостъ, каквато се предвижда въ чл. 46 З. У. С. (чл. 47). Той не е длѣженъ да поддържа обвинението и, ако се убеди отъ сѣдебното следствие въ невиновността на подсѣдимия, длѣженъ е да заяви на сѣда по съвѣстъ, като, разбира се, изложи и мотивитѣ за това (чл. 440 У. С.) Ако поддържа обвинението, прокурорътъ не трѣбва да представя дѣлото едностранчиво, нито да преувеличава важността на престѣплението или значението на доказателствата и улики (чл. 439). Съ една дума, въ речта на публичния обвинителъ най-много трѣбва да изпжива онзи елементъ на безпристрастие, свойственъ на единъ сѣдия, който дава пълно основание да се рече, че прокурорътъ е „говорящъ сѣдия“.

Отъ изложеното става явно, че нашиятъ законъ за углавното сѣдопроизводство съ доста голѣми подробности е очерталъ онзи типъ на спокойно и безпристрастно обвинение, който съставителитѣ на рускиѣ устави сж желали да направятъ пранадлежностъ на прокуратурата. При нашиѣ постановления по предмета на закона онази страстностъ и неумѣрено преувеличение, както и излизането отъ предѣлитѣ на сѣдебното следствие, които сж обикновено явление у фран-

цузскитѣ прокурори, би се явили явно недопустими. И на практика нашата прокуратура се съобразява съ наредбитѣ на закона, за което свидетелствува и фактътъ, че за тѣхното нарушение липсватъ решения на Върховния касационенъ сѣдъ.

5. Обжалване. Пжтищата за обжалване отъ страна на прокурора, жалбата на който носи специално наименование протестъ, сж: 1) протести противъ действията на следствия сѣдия се подаватъ въ сѣда, на който е подсѣдно дѣлото (чл. 269 У. С.), 2) частни протести противъ опредѣленията на сѣдилищата въ случаитѣ на чл. чл. 550 и 551, 3) апелативни протести противъ неокончателнитѣ присѣди, които не сж съгласни съ даденитѣ заключения и само по тѣзи предмети, по които тѣхнитѣ искания не сж били уважени (чл. 521); право да подаде протестъ има, по началото на единство, и по-горния прокуроръ, но въ сжщитѣ предѣли, безъ за това да му се предоставя особенъ срокъ, както това е въ Франция за главния прокуроръ при апелативния сѣдъ, и 4) касационни протести противъ окончателнитѣ присѣди на сѣдилищата. Понеже въ областта на обжалването прокурорътъ е преди всичко органъ на закона, той може да подава протести и въ интереса на подсѣдимия, стига присѣдата или опредѣлението да не сж съгласни съ неговото заключение (чл. чл. 521 и 563 У. С.). Прокурорътъ при касационния сѣдъ може въ заключението си да посочва и основания за отмѣна, непосочени въ касационната жалба или протеста (чл. 577). Право на обжалване въ интереса на закона на нашиѣ прокурори не е предоставено.

6. Особени длѣжности на прокуратурата по нѣкои углавни дѣла.

1. Важно е значението на прокуратурата въ производството за престѣпленията по печата. Печатнитѣ произведения, които съдържатъ престѣпни изявления, се изземватъ, ако законътъ заповѣдва конфискуването имъ. Изземването се постановява отъ сѣда, по искане на прокурора. Последниятъ може и самъ да извърши изземването, ако обстоятелствата налагатъ бързо действие, но е длѣженъ незабавно да съобщи въ сѣда, който и се произнася по въпроса въ най-близкия работенъ день въ публично заседание (чл. 7 З. за печата).

2. Печатни и други произведения, съ които се вършат престъпления, предвидени въ чл. чл. 6 и 7 отъ 3. за защита на държавата, се изземватъ по заповедъ на прокурора, но последниятъ е длъженъ едновременно съ изземването да възбуди углавно преследване (чл. 10 3. 3. Д.)

3. Съгласно чл. 11 ал. посл. отъ 3. за търговия съ външни платежни средства, прокурорътъ има право да разпорежи задържането на нарушителитъ на този законъ, до като представятъ определена отъ него гаранция. Тукъ, поради къситъ срокове за внасяне дѣлата въ сѣда, законътъ, по изключение, е възложилъ върху прокурора да взема и опредѣля мѣрката за неотклонение на обвиняемитъ отъ сѣда.

7. Частно обвинение. Нормаленъ органъ на възбуждане и поддържане на обвинението, по нашето право, както вече не единъ пѣтъ отбелязахме, е прокурорътъ. По дѣлата за престъпления, които се преследватъ само по тѣжба на потърпѣвшето лице, а оттегляването на тѣжбата прекратява углавното преследване, обвинителъ е потърпѣвшиятъ (чл. чл. 3, 295, 299 п. 2, 301, 331, 367, 441, 520 У. С.). Той има сжщитъ права, съ каквито се ползува прокурорътъ по дѣла за публични престъпления, но е лишенъ отъ онѣзи предимства, които произтичатъ отъ положението на прокурора като представителъ на закона. По дѣлата за престъпления, които се почватъ по тѣжба на потърпѣвшия, но оттегляването на тѣжбата не прекратява преследването, обвинителъ е прокурорътъ на общо основание. По дѣла за чисто частни престъпления прокурорътъ има само законоохранителна функция; той по тѣхъ дава заключения (чл. 441).

Съ закона за измѣнение и допълнение на закона за углавното сѣдопроизводство отъ 1922 г. и у насъ се въведе частно обвинение по дѣла за публични престъпления, което, обаче, не получи онова широко развитие, каквото виждаме въ австрийското законодателство. На предварителното следствие потърпѣвшиятъ, ако и да се ползува съ известни права (чл. 123), не е страна, защото въ тази фаза на процеса страни изобщо нѣма. При сѣдебното разглеждане на дѣлото той може, до откриване на сѣдебното заседание, да моли за допушането му да участвува въ дѣлото съ

права на обвинителъ редомъ съ прокурора (чл. чл. 3 и 308-а). Въ такъвъ случай той се ползува съ всички права на публичния обвинителъ, безъ предимствата му; той допълва прокурора, но не го замѣства напълно, понеже не може самостоятелно да оказва влияние върху движението на процеса: право да обжалва присѣдата той нѣма (чл. чл. 367 и 516 У. С.).

Отъ изложеното по участието на потърпѣвшия по дѣлата отъ публиченъ редъ става явно, че нашиятъ законодателъ се е опиталъ да въведе онова помощно частно обвинение на потърпѣвшия, което е тѣй обстойно разработено въ австрийското право, съ цель да се установятъ сжществени гаранции за потърпѣвшиитъ противъ възможнитъ слабости и злоупотрѣбления отъ страна на длъжностния органъ на обвинението, облѣченъ съ обширното пълномощие въ всѣки моментъ на процеса да прекрати углавното преследване. Но той не е успѣлъ въ този си опитъ, а и не е могълъ да успѣе, защото въведениятъ процесуаленъ институтъ не само е невъзможенъ, но и излишенъ, дори вреденъ, при нашето построение на обвинението. На предварителното следствие този институтъ очевидно е невъзможенъ, защото, както не единъ пѣтъ казахме, въ тази стадия на процеса, построена съ пълно преобладание на следственото начало, страни нѣма, а и частенъ обвинителъ не може да има. Въ производството на сѣда той е излишенъ, защото нашиятъ прокуроръ не е упълномощенъ да прекрати углавното преследване, понеже въ това отношение обвинението се намира подъ контрола на сѣда, а отъ това само по-себе си става ясно, че и цельта, която е движила австрийския законодателъ — да ограда интереситъ на потърпѣвшия отъ злоупотрѣбления и бездеятелность отъ страна на длъжностния обвинителъ — не сжществува. Нашето законодателство достатъчно се е погрижило да гарантира интереситъ на частното лице, като е поставило деятелността на прокурора, който се отказва или не поддържа обвинението, подъ контрола на безпристрастния сѣдъ: углавното преследване може да бѣде прекратено само отъ сѣда, който при това се произнася по въпроситъ за виновността на подсѣдимия и тогава, когато публичниятъ обвинителъ не поддържа обвинението (чл. чл. 99, 290, 296—298, 440 У. С.). Допуснатото допълнително обвинение отъ потър-

пѣвшия и е вредно за правилното разглеждане на дѣлото, защото: 1) безъ нужда отегчава положението на подсъдимия, който се принуждава да се защитава отъ нападенията на двама, а може би и повече, обвинители; ако нѣкои законодателства, като английското и германското, не допускатъ на това между другитѣ основания, че се нарушава началото на равноправностъ на странитѣ, гражданския искъ въ углавния процесъ, толкова повече има за насъ основания да не се допуска къмъ публичния обвинителъ и къмъ гражданския ищецъ да се прибави още единъ противникъ на подсъдимия въ лицето на частния обвинителъ; и 2) безъ нужда осложнява процеса съ участието на едно лице, което често може да се ръководи и отъ интереси, нѣмащи нищо общо съ тѣзи на углавното правосъдие. Ако при това би се допуснало и право на обжалване, както бѣше предвидено въ 3 отъ 1922 г., отмѣненъ въ това отношение въ 1925 г., следъ като публичниятъ обвинителъ и представителъ на закона не е намѣрилъ основания да поддържа обвинението и следъ като безпристрастниятъ съдъ е намѣрилъ последното за неоснователно (чл. 516 У. С.), очевидно е, че съ това би се допуснала една явна несправедливостъ спрямо обвиняемия, който има право да счита, следъ като държавата се е отказала да го обвинява и съдътъ отъ своя страна е призналъ обвинението опровергнато, всичкитѣ си смѣтки съ углавното правосъдие за приключени. Повтаряме, такъвъ институтъ може още да съществува въ единъ процесъ, основанъ на чисто обвинителното начало, но той не може да бжде полезенъ въ смѣсенія процесъ, гдето обвинението има всички гаранции, а, наопаки, не сж защитени достатъчно интереситѣ на защитата.

8. Обвинение предъ мировитѣ сѣдии. При мировитѣ сѣдии прокуратура нѣма. Тукъ прокурорътъ има известно участие само въ началото и края на процеса: 1) по дѣла отъ публиченъ характеръ той се явява възбудителъ на углавното преследване; при това неговото предложение за почване на дѣло не подлежи на предварително обсъждане отъ сѣдията, който е длъженъ да пристѣпи къмъ сѣдебно разглеждане (чл. чл. 492 п. 3 и 493 У. С.); и 2) по тѣзи дѣла той има право на протестъ противъ присѣдитѣ на мировитѣ сѣдии (чл. 516 У. С.).

Углавното преследване предъ мировия сѣдия за престѣпни деяния отъ частенъ характеръ почва по тѣжба на потърпѣвшия, който и поддържа обвинението презъ всичкото време на траянето на процеса (чл. чл. 2 и 492 ал. 1 У. С.). Той може и да обжалва постановената присѣда (чл. 516), но въ сѣщо време може и въ всѣки моментъ да прекрати обвинението, било като не се яви въ сѣда въ деня на разглеждането на дѣлото, било като оттегли тѣжбата си преди да се започне изпълнението на присѣдата (чл. чл. 11 п. 3 и 331 У. С. и 83 п. 2 Н. З.).

По дѣлата за публични или публично-частни престѣпни деяния мировиятъ сѣдия пристѣпя къмъ разглеждане: 1) по тѣжба на частното лице, което е препърпѣло вреди и загуби, 2) по съобщение на полицейскитѣ или административнитѣ власти, 3) по предложение на прокурора, и 4) по свое лично усмотрение (чл. 492 ал. 2). При това въ първитѣ два случая сѣдията се ползува съ сѣщитѣ права по прекратяване преписката, каквито има прокурорътъ по чл. 101-а, а резолюцията му по този предметъ може да бжде обжалвана отъ потърпѣвшия (но не и отъ полицията) предъ окръжния съдъ, който и се произнася окончателно и безъ да може неговото опредѣление да се обжалва по-нататкъ (чл. 493).

Поддържането на обвинението предъ мировия сѣдия, по общо правило, се предоставя на частнитѣ лица и на властитѣ, по тѣжбата или съобщението на които дѣлото е почнато. За това, ако дѣлото е почнато по тѣжба на потърпѣвшия, безразлично дали последната е подадена направо на мировия сѣдия или на полицията, частното лице и се явява обвинителъ, а не полицията. Последната въ такъвъ случай не се призовава къмъ деня на разглеждането на дѣлото; тя не е лишена отъ правото сама да се яви и отъ себе си да поддържа обвинението предъ сѣдията, но и въ този случай частниятъ обвинителъ има право да подаде жалба противъ постановената присѣда, и то по всички предмети (чл. чл. 2 и 516 У. С.) Предъ мировитѣ сѣдии длъжноститѣ на обвинителя и на гражданския ищецъ се съединяватъ въ лицето на потърпѣвшия, а отъ това следва, че правилата на чл. чл. 3 и 308-а У. С. по дѣлата на тѣзи сѣдии сж неприложими: потърпѣвшиятъ е обвинителъ по право, отъ което той може да се откаже или да се възползува по свое усмотрение,

но той не е такъвъ редомъ съ длъжностния обвинителъ, а по-скоро, наопаки, последниятъ е обвинителъ, ако се е явилъ, редомъ съ първия (както въ Англия).

Когато дѣлото е почнато по съобщение на полицейскитѣ и други административни власти, тѣзи власти и поддържатъ обвинението предъ мировия сѣдия, но тѣ не могатъ да подаватъ протести противъ присѣдата, тъй като това е предоставено само на прокурора при окръжния сѣдъ (чл. 516 У. С.).

Мировиятъ сѣдия възбужда углавно преследване по свое усмотрение (чл. 492 п. 4): 1) когато е билъ очевидецъ на произшествието; 2) когато при разглеждането на углавно дѣло открие друго престѣпно деяние или съучастие на друго лице, и 3) когато при разглеждане на гражданско дѣло съгледа престѣпно деяние, нему подсѣдно. Обаче, той не може да възбужда углавно преследване по дошли до него слухове или по доноси на частни лица, които не сж потърпѣвши отъ деянието. Въ тѣзи случаи той само може да съобщи на полицията, която понататкъ действува на общо основание.

Когато става дума за частно обвинение за престѣпни деяния отъ публиченъ редъ, трѣбва да се има предъ видъ, че то може да има приложение само за подсѣдни на мировия сѣдия деяния като първа инстанция; дѣлата за нарушения на специални закони, по които действуватъ несѣдебнитѣ власти, се подчиняватъ на правилата на сѣщитѣ закони. Тукъ е сѣщото, както и въ окръжния сѣдъ, когато се разглеждатъ дѣла по жалби срещу постановления на несѣдебнитѣ власти, по които и прокурорътъ не е обвинителъ: такъвъ е административниятъ органъ, който е издалъ постановлението (прокурорътъ само дава заключение).

II. По гражданскитѣ дѣла. Като се проследи произходътъ и развитието на прокуратурата въ нейното минало, не може да не се забележи, че първоначално тя се е появила преди всичко за защита на непосредственитѣ интереси на краля, а по-после и за охрана на правата на всички, юридическото представителство на които поема върху си държавата. Като признакъ, който опредѣля крѣга на дѣлата съ участие на прокурора, се явява общественитѣ редъ (l'ordre public). До края на XVIII в. прокуратурата въ Франция

се е развивала главно въ гражданскитѣ дѣла, които сж се разглеждали устно и публично и като така представлявали обширно поле за деятелность на прокуроритѣ, когато въ углавния процесъ, построенъ на следствени начала, тя е била обезличена. Въ тази държава и съвременнитѣ прокурори, особено при горнитѣ инстанции, се занимаватъ повече съ граждански дѣла. Като говори за задачитѣ на прокурора по тѣзи дѣла, Н. В. Муравьевъ привежда следнитѣ думи на известния парижски главенъ адвокатъ Дагесо: „Безпристрастенъ и строгъ, като охраняваниятъ отъ него законъ, пъленъ съ достоинство, като представляваната отъ него властъ, главниятъ адвокатъ е длъженъ да обясни въ истинския имъ видъ обстоятелствата на дѣлото, често извратяванъ въ борбата на странитѣ, да резюмира предъ сѣдиитѣ онѣзи аргументи, които иматъ преко отношение къмъ предмета на спора; да обсѣди или обори неоснователнитѣ и съмнителнитѣ доводи, да посочи справедливитѣ, най-после, да предложи мотиви, на които, по негово мнение, трѣбва да се основе решението. Систематичность и ясность въ изпълнението на първата отъ тѣзи задачи, точность и безпристрастие въ втората, юридически познания и логичность въ разсѣжденията въ третата — това сж необходимитѣ свойства на прокурорското заключение“. Единъ отъ най-виднитѣ догматици на прокуратурата презъ втората половина на XIX в. Massabiau казва, че функцията на прокуратурата се заключава въ наблюдение за спазването на законитѣ изобщо и въ частность на онѣзи отъ тѣхъ, които засягатъ интереситѣ на държавата и на всички лица, физически и юридически, които по своето положение сами не могатъ да се защитаватъ. Н. Муравьевъ дава следната характеристика на прокурорската деятелность по гражданскитѣ дѣла отъ известния Гара: „Двама граждани изчерпали единъ противъ другия всички аргументи, продиктувани отъ личнитѣ имъ интереси. Става трети ораторъ, слушайте го внимателно, съ уважение и довѣрие; неговата единствена задача е истината и правосѣдието. Той резюмира и оценява всичко казано, прави отъ него изводъ по съвѣсть. Ако въ този частенъ споръ съгледа предмети, които се отнасятъ до общото благо, той авторитетно се изказва въ негова полза и сѣдътъ се довежда до онова основно начало, което охранява всички

частни интереси и ги регулира съгласно съ обществения интерес". Руският „основни положения за преобразованието на съдебната част“ гледатъ на прокурора като на деятеленъ и необходимъ помощникъ на съда съ предварителни заключения по онѣзи граждански дѣла, които „по държавни съображения изискватъ особна грижа“. Като изхожда отъ принципиалния възгледъ на прокурора, като „на представителъ на точния разумъ на действащите закони и защитникъ, въ името на закона, на онѣзи юридически или физически лица, които по естествения редъ на нѣщата не могатъ лично да се явяватъ предъ съда, а тѣхнитѣ представители не могатъ, по своето положение, да взематъ непосредствено участие въ дѣлото“, Държавниятъ съветъ, при обсъждането на споменатитѣ „основни положения“, намѣрилъ, че при съда освенъ съдиитѣ трѣбва да действа и прокуроръ по всички дѣла, които по изложенитѣ причини се нуждаятъ отъ особно покровителство на закона“. Участието на прокурора по такива дѣла било признато като необходимо обезпечение за постигане на истината. Признато било още, че при опредѣлянето крѣга на дѣлата, по които ще вземе участие прокурорътъ, „въ закона трѣбва да се посочатъ не лицата, правото на които прокурорътъ ще защитава, а самитѣ дѣла . . . и само въ тѣзи дѣла следва да се вмѣни въ длъжностъ на прокурора еднакво да защитава не правото на лицата или ведомството, а самата сила на закона, и само въ този смисълъ, въ който съдията, по значението си въ състезателния процесъ, не би ималъ право да прави непосредствено отъ себе си нѣкакви указания.“

Следъ тѣзи кратки бележки, които сами по себе си обясняватъ значението на прокурорското участие въ гражданскитѣ дѣла, ще разгледаме самото съдържание на чл. 265 Г. С., сега отмѣненъ съ закона отъ 16 юний 1922 г., въ свързка съ чл. 56 отъ действащия законъ за устр. на сѣдил. Споредъ последния отъ тѣзи закони, прокурорътъ може да участва въ съдебнитѣ заседания по дѣла, по които не се изисква негово заключение, „ако иска“. Отъ това постановление на закона, като се има предвидъ още, че, споредъ мотивитѣ къмъ закона отъ 16 юний 1922 г., „премахва се участието на прокурора по гражданскитѣ дѣла,“ посочени чрезъ изброяване на съответнитѣ членове отъ Г. С., три

члена отъ 3. за припознаване на незак. деца и пр. и два члена отъ 3. за лицата, трѣбва да се заключи, че участието на прокурора по гражданскитѣ дѣла, ако и отмѣнено по начало, като задължително по нѣкои отъ тѣхъ, все пакъ е запазено въ ограниченъ видъ тамъ, гдето то се предвижда въ специални закони, вънъ отъ изброенитѣ, а факултативното участие и никакъ не е отмѣнено. То, впрочемъ, и не е могло да бжде отмѣнено, до като остава въ сила положението на прокурора като блюстителъ на закона и представителъ на публичнитѣ интереси, като общо правило (ср. чл. 149 З. У. С.). То остава въ сила за касационното производство (чл. 718 Г. С.), като необходимо за да способствува за правилното прилагане и тълкуване на закона.

Като се вникне въ съдържанието на отмѣнения чл. 265 Г. С., не може да не се забележи, че въ изброенитѣ въ него случаи съществуватъ известни особености и отклонения отъ общия нормаленъ типъ процесуални отношения. Тѣзи особености лежатъ или въ обекта, или въ субекта на тѣзи отношения. И наистина, първитѣ три пункта се отнасятъ за лица, които не сж способни сами да бранятъ интереситѣ си и за които е установено законно или необходимо представителство (чл. чл. 12, 13, 14 Г. С.). Въ останалитѣ пунктове на сѣщия членъ сж изброени дѣла и въпроси, относящи се до отношения, които по своя обектъ и природа засягатъ повече публичния, отколкото частния интересъ. Въпроситѣ за това, дали исканията на ищеца въобще подлежатъ на разрешение отъ гражданския съдъ, или дали даденото дѣло е подсъдно на този или онзи съдъ, очевидно не се отнасятъ до нѣкаква препирня за гражданско право, а засягатъ самата организация на съдебнитѣ учреждения. По тази причина тѣ сж очевидно отъ публиченъ редъ, както отъ такъвъ е и въпросътъ за способността на отдѣлния съдия, абсолютна или относителна (п. п. 4 и 6). Въ препирнитѣ за подлогъ, както и въ случаитѣ, когато се откриятъ обстоятелства, които подлежатъ на углавенъ съдъ (п. 5), гражданскитѣ споръ по дѣлото остава въ сѣнка, а се повдига въпросъ, който явно засяга публичния редъ. По дѣлата за гражданско състояние (п. 9) надъ личнитѣ и имуществени права на лицето стоятъ отношенията на гражданина къмъ обществото и държавата, които сж отъ чисто общественъ и публиченъ

интересъ. Общественото значение на търговската несъстоятелностъ е безспорно; тя въ повечето случаи дори съставлява престъпление (п. 8 на чл. 465 Г. С.; чл. чл. 816—822 Т. 3. и чл. чл. 374—379 Н. 3), а при признаването право на бедностъ (п. 7) въ сжщностъ никаква препирня за гражданско право нѣма, а държавниятъ интересъ е повече отъ очевиденъ.

Отъ казаното по съдържанието на чл. 265 Г. С. не е мжно да се види, каква е била целта на закона, когато той е поставилъ изброенитѣ дѣла подъ особена охрана на своя представител прѣдъ сжда — прокурора: въ първитѣ три случая турятъ се подъ контролъ действията на законнитѣ и необходимитѣ представители на лишенитѣ отъ процесуална дееспособностъ физически и юридически лица, за да се избѣгнатъ възможнитѣ небрежностъ, неумение и дори злоупотрѣбления, а въ останалитѣ случаи прокурорътъ се явява пазителъ на публичния интересъ. Само по себе си се разбира, че прокурорското заключение не свързва сжда, който си остава свободенъ да се произнесе по дѣлото или по повдигнатия въпросъ по свое разбиране и убеждение, но то, като дадено отъ служебно лице, действащо не въ свой интересъ или въ интереса на нѣкоя отъ странитѣ, а „въ името на закона“, както се изразяватъ съставителитѣ на рускитѣ сждебни устава, и при това отъ лице, което, по самото си положение, е предназначено да бжде, както сж предполагали сжщитѣ съставители, най-добъръ тълкователъ на истинския разумъ на закона, не е излишно, а, наопаки, често бива дотолкова авторитетно, че сждиитѣ не могатъ да не се вслушватъ въ него.

Въ Франция, както изложихме на надлежното мѣсто, участието на прокурора по гражданскитѣ дѣла е извънредно широко: по-голѣмата половина отъ цѣлото число граждански дѣла се разглеждатъ съ участие на прокурора, а отъ тази половина, взета като цѣло, по $\frac{2}{3}$ прокурорътъ участвува по длъжностъ, а по $\frac{1}{3}$ факултативно. Нѣщо повече, повечето отъ лицата отъ прокуратурата се занимаватъ именно съ граждански дѣла, особно въ горнитѣ истанции. При това никой не е и помислилъ, че прокурорскитѣ заключения по тѣзи дѣла могатъ да се признаятъ за излишни. Наопаки, сждътъ винаги се отнася къмъ тѣхъ съ голѣмо внимание, а министерството на правосъдието и главнитѣ прокурори неедно-

кратно съ специални окржжни привличатъ вниманието на лицата отъ прокуратурата върху нуждата и ползата отъ изучаване на гражданското право. Въпросъ за премахване на прокурорскитѣ заключения по гражданскитѣ дѣла не е билъ повдиганъ сериозно и въ онѣзи държави, които сж заимствували отъ Франция разгледвания институтъ въ неговия чистъ видъ.

Напротивъ, въ централнитѣ европейски държави, Германия и Австрия, този въпросъ е билъ повдигнатъ особно следъ 1870 г., когато подъ влиянието на последицитѣ отъ франко-пруската война въ Германия изобщо се е появило движение за национализация на всичкитѣ заимствувани отъ Франция институти. Въ Германия участието на прокурора по гражданскитѣ дѣла е сведено до minimum, а въ Австрия и съвсемъ премахнато. И въ дветѣ тѣзи държави на прокуратурата е възложено пазенето на публичния интересъ, но главното нейно назначение е да бжде органъ на углавното преследване.

Въ Русия споменатиятъ въпросъ сжщо не е повдиганъ, макаръ отдѣлни автори и да се занимаватъ съ него. Самиятъ фактъ, че съставителитѣ на проекта за новъ уставъ за гражданско сждопроизводство отъ 1900 год. никакъ не сж влѣзли въ обсъждане на сжщия въпросъ, показва че той не е билъ възбужданъ нито отъ самата комисия, нито отъ онази маса юристи, които отъ всички краища на държавата сж изпращали свои писмени бележки за необходимими измѣнения въ уставитѣ отъ 1864 год.

Въ нашитѣ процесуални закони, по измѣненията и допълненията имъ отъ 1922 г., доста заимствувания се направиха отъ германския и австрийския закони. Премахна се и участието на прокурора по гражданскитѣ дѣла, като чисто и просто се отмѣни цѣлата глава XII, кн. II Г. С. Единкиятъ мотивъ за реформата е: „прокурорътъ има достатъчна работа по углавнитѣ дѣла, за да бжде освободенъ отъ тѣзи, по които той не упражнява никакви права; напротивъ, той се оставя да участвува тамъ, гдето действително неговото участие е полезно и гдето законътъ обикновено му дава правата да бжде страна въ дѣлото.“ Отъ този мотивъ, като се има предвидъ, че въ него сж изброени членоветѣ отъ Г. С., три члена отъ 3. за припозн. незаконор. деца и пр. и два

члена отъ З. за лицата се вижда, че съставителитѣ на проекта сж намѣрили за необходимо да освободятъ прокурора отъ участие въ гражданскитѣ дѣла, защото той има достатъчна работа по углавнитѣ дѣла и защото неговото участие въ първитѣ е безполезно, но при все това той се оставя да участвува въ нѣкои случаи „гдето неговото участие е полезно и гдето законътъ обикновено му дава правата на страна“. Обаче, интересно е, че текстътъ на закона никакъ не отговаря на мотивитѣ, защото непонятно е, какъ отъ него може да се разбере, какъ следъ отмѣната на цѣлата глава, съдържаща правила за прокурорскитѣ заключения, тя би се приложила въ нѣкои случаи, за които законътъ сжщо нищо не говори. Мислимъ, че не ще сгрѣшимъ, ако кажемъ, че цѣлиятъ мотивъ по този въпросъ е несериозенъ, тъй като въ него не се обяснява главното: защо именно съставителитѣ на проекта считатъ, че участието на прокурора е безполезно въ случаитѣ, когато той дава заключения по гражданскитѣ дѣла. Вѣрно е, че прокуроритѣ у насъ иматъ много работа по углавнитѣ дѣла, но това не дава още основания тѣ да се освободятъ отъ „тѣзи, по които не упражняватъ никакви права“ (разбира се такива права, каквито може да има една страна въ процеса), защото съ това се унищожаватъ законоохранителната функция на прокуратурата въ областта на гражданското правораздаване противно на основнитѣ положения за нея, прокарани въ З. за устр. на сждил., безъ да се наведатъ за това нѣкои поне повърхностни съображения.

Като не намираме въ мотивитѣ къмъ закона отъ 1822 г. никакви сериозни съображения за премахване заключението на прокурора по гражданскитѣ дѣла, за да бждемъ изчерпателни по този толкова важенъ, по нашитѣ схващания, въпросъ, ще се спремъ върху онѣзи съображения, които срѣщаме у нѣкои просецуалисти. Прокуроритѣ, казва се, нѣматъ възможностъ да се занимаватъ съ граждански дѣла, защото много работа иматъ по углавнитѣ дѣла. Това съображение е явно неоснователно, защото: 1) се опровергава отъ официалнитѣ отчети на французското министерство на правосъдието, споредъ които прокуроритѣ намиратъ възможностъ и време да взематъ участие не само по онѣзи граждански дѣла, по които законътъ ги задължава да даватъ заключения, но и по много такива, гдето тѣхното участие е факултативно,

2) по авторитетното увѣрение на най-видни процесуалисти, французскитѣ прокурори вършатъ тази си работа съ голѣмъ успѣхъ. Други намиратъ, че при ограничения личенъ съставъ на прокурорския надзоръ невъзможно се явява да се иска отъ прокуроритѣ да знаятъ добре, освенъ углавното, още и гражданското право, а и самитѣ прокурори не даватъ сериозно значение на възложената имъ функция по гражданскитѣ дѣла и гледатъ на нея като на праздна формалностъ. Тѣзи съображения не издържатъ никаква критика, тъй като първата имъ половина води къмъ тъкмо противно заключение — числото на прокуроритѣ трѣбва да се увеличи, а не да се премахне една функция на института, който тѣ представляватъ, щомъ е тя полезна, а втората тѣхна половина сочи на готовностъ отъ страна на законодателя да се подчини на единъ възгледъ на своитѣ органи, несъгласенъ съ неговия.

Като не поддържаеме, че въ инстанциитѣ по сжщество участието на прокурора по гражданскитѣ дѣла е една безусловна необходимостъ, безъ която е невъзможно и самото гражданско правосъдие, намираме, обаче, че то далечъ не е тъй безполезно, както необосновано мислятъ съставителитѣ на закона за гражд. сждопр. отъ 1922 г. Освенъ изложеното вече, за да подкрепимъ това си мнение, ще приведемъ следнитѣ редове отъ коментара на авторитетния руски процесуалистъ В. Л. Исаченко по гражданския процесъ: „Ние мислимъ, че безъ да се гледа на всичко това (до тукъ Исаченко привежда сжщитѣ сведения за прокурорската деятелностъ по гражданскитѣ дѣла на практика, които посочихме по горе, и неустойчивостта на Сената по въпроса), правилното имъ (на правилата на закона) разбиране и неуколното прилагане трѣбва да иматъ сжщественно значение за дѣлото въобще; нека 99 лица отъ прокурорския надзоръ се отнасятъ повърхностно къмъ тѣзи си обязанности, — възможно е, стотниятъ ще се отнесе къмъ тѣхъ съ нужното усърдие и съ това ще принесе споредъ силитѣ си полза на дѣлото“.

Практически погледнато на въпроса, отмѣната на чл. 265 Г. С., както и постановленията на З. за лицата, съ които се сведе до minimum контролтътъ на мировия сждия и прокурора надъ управлението на имотитѣ на малолѣтнитѣ, по наше крайно убеждение, основано на многобройни на-

блюдения на практика, сж вредни. У насъ понятието за служене на обществени интереси изобщо не е достатъчно развито. Законнитѣ представители на недееспособнитѣ обикновено сж хора, които надали могат да се признаят за сериозни пазители на интереситѣ на лицата, турени подъ тѣхна грижа, а необходимитѣ представители не сж достатъчно грижливи за интереситѣ на лицата, които тѣ представляват, като се остави на страна, че тѣхнитѣ лични интереси често не се схождатъ съ тѣзи на сжщитѣ лица. Да се мисли, че нашето общество, въ грамадното си болшинство, въ това отношение стои по-високо отъ французското, е едно заблуждение. Затова, като се има предвидъ още, че и злоупотрѣбленията не сж малки, а сждѣтъ, както казахме, не може самъ „да прави указания“, контролтѣ отъ страна на държавния органъ на закона надъ дейността на законнитѣ и необходимитѣ представители на лицата, изброени въ първитѣ три пункта на чл. 265, се явява необходимъ. Що се отнася до останалитѣ пунктове на сжщия членъ на закона, отмѣната имъ, до когато законоохранителната функция и представителството на публичния интересъ сж необходими съставни части на прокурорския надзоръ, е посягане върху цѣлостта на самото учреждение и измѣнение на юридическата сжщностъ на института.

Защитници на мисълта за премахване участието на прокурора по гражданскитѣ дѣла у насъ има, но обосновани мнения по въпроса до сега не сме срѣщали. Забелязва се стремление да се лиши прокуратурата отъ законоохранителната функция, като прокурорътъ си остане само длъжностенъ обвинител, противопоставенъ на защитата, но това мнение не държи смѣтка нито за юридическата сжщностъ на института, нито за преобладаващото следствено начало въ нашето предварително следствие. Лишенъ отъ значението си на блюстителъ на закона и представителъ на публичния интересъ, прокурорътъ ще си остане на сждебното следствие само държавенъ адвокатъ, който не туря на пръвъ планъ предписанията на закона, а на предварителното следствие той ще бжде добъръ полицейски агентъ, но не и прокуроръ. Затова вече споменатото мнение е неприемливо и въ обсъждането на въпроса за участието на прокурора въ гражданскитѣ дѣла.

Нѣкои, увлѣчени отъ нуждата да се привършатъ многото висящи въ сждилищата граждански дѣла, намиратъ пречка въ това, че прокурорското заключение отнема частъ отъ времето на сжда; този възгледъ на прокурорската дейтелность очевидно не може да се поддържа, ако не се отрече самото призвание на прокуратурата и не се наведатъ сериозни съображения за безполезността на заключението на прокурора, а такива съображения въ мотивитѣ къмъ законопроекта отъ 1922 г. не се излагатъ, нито пъкъ сж били приведени при гласуването на закона въ Народното Събрание. Най-после, най-несъстоятелно е мнението, че, като се премахва прокурорското заключение по гражданскитѣ дѣла, може да се намали числото на лицата отъ прокурорския надзоръ и да се усили личниятъ съставъ на сждилищата, защото:

- 1) той не държи смѣтка за главнитѣ цели на правосждието,
- 2) числото на прокуроритѣ е до толкова незначително, че не може да се намали и почти е останало неизмѣнено и следъ закона отъ 1922 г., и 3) дори ако то се намали съ нѣколко лица, това съ нищо не би помогнало за постигане целта. Тукъ не е излишно да отбележимъ, че и министрътъ на правосждието презъ 1922 г., като прокара отмѣната на прокурорскитѣ заключения по граждански дѣла и втората инстанция по углавнитѣ дѣла, не прокара въ бюджета на своето ведомство и намаление числото на прокуроритѣ при апелативнитѣ сждилища. Неопакъ, последното се намали въ сжщитѣ сждилища чакъ презъ 1925 г., когато апелативното производство по углавнитѣ дѣла вече бѣше възстановено, а и числото на касационнитѣ дѣла въ тѣзи сждилища значително бѣше се увеличило, отъ което пъкъ следва да се заключи, че и самото министерство, когато опредѣля числото на прокуроритѣ, не се води отъ съображения, подобни на посоченитѣ.

Съ отмѣната презъ 1922 г. на прокурорскитѣ заключения въ инстанцитѣ по сжщество, участието на прокурора остана по касационнитѣ граждански дѣла. Въ последно време въ нѣкои срѣди се е появила мисълта да се последва примѣра на законодателя отъ 1922 г. и по тѣзи дѣла, и то въ такова време, когато отъ всички, въ това число и отъ министерството на правосждието, е признато, че реформитѣ въ гражданската процедура отъ споменатата година на практи-

ка се указаха неудачни, а и теоретически не сж обосновани. Съображенията, до колкото ни сж известни (въ правната книжнина до сега никой не се е решилъ да ги изложи) сж :

- 1) гражданската материя е сложна и по тази причина, понеже нуждата налага да се насрочватъ въ касационния съдъ много дѣла, единъ прокуроръ на отдѣление мжно може да се подготви, за да даде авторитетни заключения по всичкитѣ насрочени дѣла, 2) съставтъ отъ петъ висши и опитни магистрати не се нуждае отъ уплжтвания по тълкуването на закона, 3) ако се отмѣнятъ прокурорскитѣ заключения въ касационния съдъ, числото на прокуроритѣ може да се намали, като сегашнитѣ прокурори на гражданскитѣ отдѣления получатъ мѣста въ сжда, който се нуждае отъ повече сждии.

Първото отъ изложенитѣ съображения очевидно води къмъ противно заключение : ако единъ прокуроръ не може да се справи съ работата въ отдѣлението, трѣбва да се назначи още единъ, както въ Франция, гдето всѣко отдѣление на касационния съдъ има по двама главни адвокати. Второто съображение е плодъ на недоразумение и смжтно понятие за прокурорската деятелность въ касационния съдъ, тъй като до сега никой никога не е поддържалъ, че прокурорътъ има назначение да дава на сждитѣ уроци по тълкуването и прилагането на законитѣ, отъ каквито тѣ теоретически наистина не се нуждаятъ. Обаче, работата е тамъ, че отъ такава консултативна деятелность се нуждае държавата : „консултативната деятелность на прокурора,“ казва Н. Муравьевъ, „има значение на юридическа помощ на сждията отъ страна на правителството, което има интересъ съ всички зависящи отъ него мѣрки да ограда и гарантира правилното изпълнение на закона.“ Отъ друга страна, ползата отъ заключението на прокурора, единствената задача на който, както казва Гара, „е истината и правосждието,“ следъ като сждътъ е изслушалъ аргументитѣ, „продиктувани отъ личнитѣ интереси на странитѣ,“ е дотолкова очевидна, че французскитѣ сждии, които сжщо не се нуждаятъ отъ уроци по правото, винаги сж я признавали, като съ най-голѣмо внимание сж се вслушвали въ прокурорскитѣ заключения. Третото съображение не издържа никаква критика, защото :

- 1) да се поддържа, че увеличението на състава на касационния съдъ съ двама или трима сждии, ще помогне сж-

ществено за намаление на дѣлата, е равносилно да си затваряме очитѣ предъ действителността; работата въ касационния съдъ ще трѣгне нормално само тогава, когато по законодателенъ редъ се взематъ мѣрки, щото въ този съдъ да постжпватъ само такива дѣла, по които странитѣ иматъ сериозни основания да търсятъ правосждие, а не и цели, които нѣматъ нищо общо съ правосждието, и 2) да се руши единъ здравъ и доказалъ своето право на сжществуване институтъ въ страни, гдето правосждието не стои по-долу отъ нашето, е явна безсмислица ; трѣбва да се премахнатъ причинитѣ на болестята, а това съ рушене не ще се постигне.

Въ Франция, както вече казахме, въобще никому досега не е идвало на умъ, че е възможно да се отмѣни участието на прокурора по гражданскитѣ дѣла. Въ другитѣ държави, които иматъ прокуратура въ пълнъ смисълъ на думата, въ законодателнитѣ работи сжщо подобенъ въпросъ не е повдиганъ. Въ Русия има критика на практическото прилагане на ст. 343 У. Г. С., както я изложихме по-горе, но отъ виднитѣ юристи за отмѣна на сжщата и след. статии се е произнесалъ само Г. Вербловскій. Обаче, и той за прокурорскитѣ заключения въ касационния съдъ изрично подчертава, чо казаното отъ него се отнася за „практическото значение на заключението на прокурора въ производството на окръжнитѣ и апелативнитѣ сждилища, но не и въ сената, въ качеството му на касационна инстанция“. „Принципътъ на участието на прокурора въ касационната инстанция“, прибавя той, „е този, щото да се охранява силата на закона, да се съдействува за правилното му прилагане и тълкуване“.

Къмъ изложеното остава да прибавимъ, че Върховниятъ касационенъ съдъ препирни за граждански права по сжщество не разрешава, а се произнася по прилагането и тълкуването на закона, а отъ това не може да не се заключи, чо участието на прокурора, съ неговата законоохранителна функция, е необходимо по всички дѣла и въпроси, разглеждани отъ този съдъ. Ако би се приело противното по единствено заслужаващо внимание съображение, чо сждътъ не се нуждае отъ консултативенъ органъ, би трѣбвало да се отмѣнятъ прокурорскитѣ заключения и по углавнитѣ дѣла, разглеждани по касационенъ редъ, тъй като деятелността на прокурора и тукъ е консултативна. Явно е, чо тамъ, гдето се провѣрва

прилагането на закона и се дава авторитетно тълкуване на неговите норми, органът на закона не може да отсъствува.

Б. Сждебно-административна дейтелностъ.

Тази дейтелностъ на прокурорския надзоръ е доста ограничена. За нея преди всичко се отнасят постановленията на чл. 149 З. У. С.: лицата отъ прокурорския надзоръ, за всички забелязани отъ тяхъ опущения отъ длъжностни лица по сждебното ведомство, сж длъжни или да съобщатъ на председателитъ на сждилицата, или да донесатъ, по реда на подчинеността, на по-горния прокуроръ, който отъ своя страна може да внесе въпроса на обсъждане отъ сжда, властенъ да възбуди дисциплинарно преследване, като въ такъвъ случай донесе и на министра на правосждието. Прокурорътъ участвува съ заключенията си въ дисциплинарнитъ дѣла на длъжностнитъ лица по сждебното ведомство (чл. 186), а по такива дѣла на адвокати има право на протестъ (чл. чл. 93 и 95 З. А). Къмъ сждебно-административната дейтелностъ на прокурора се отнася и правото да участвува въ всички заседания на сждебнитъ мѣста (чл. 56 З. У. С.), а сжщо и изпълнението на отдѣлни поръчки на министра на правосждието по управлението на сждебното ведомство (чл. 83).

Тукъ не можемъ да не отбележимъ, че въ действащия З. У. С. не съществуватъ текстове като тѣзи на чл. чл. 54 и 55 отъ стария законъ, въ който се предвиждаше, че прокуроритъ сж длъжни да представляватъ по реда на подчинеността за всичко, което пречи на правилния вървежъ на правосждието и за забелязана непълнота въ закона. Защо не сж запазени тѣзи текстове, това е тайна на съставителитъ на законопроекта, понеже въ мотивитъ къмъ него на министра на правосждието, както споменахме и на друго мѣсто, нито дума за прокурорския надзоръ нѣма. Между това, подобни текстове съществуватъ въ всички почти европейски законодателства, та дори въ австрийския законъ, който, макаръ и да се стреми да освободи прокурора отъ всички други обязанности, освенъ тѣзи по публичното углавно преследване, при все това въ чл. 37 вмѣнява въ длъжностъ на прокуроритъ да правятъ представления за общия вървежъ и състоянието на правосждието, а сжщо и за недостатъ-

цитъ, открити въ законодателството и сждебната практика. Ние не считаме, че съставителитъ на закона сж имали намерение да освободятъ нашитъ прокурори отъ споменатитъ длъжности, щомъ иначе качеството на прокурора на органъ на сждебното управление е запазено. По-скоро трѣбва да се предположи, че се е считало за излишно съществуването на такива текстове за длъжности, които произтичатъ сами по себе си отъ горното качество на прокурорския надзоръ.

В. Административна дейтелностъ

И въ това отношение прокурорската дейтелностъ у насъ не е много сложна. Къмъ такава може да се отнесе надзорътъ върху всички мѣста за задържане подъ стража, при упражняването на който прокурорътъ се ръководи отъ правилника за окръжнитъ затвори, закона за работата въ затворитъ и издаванитъ отъ министерството на правосждието наредби по затворното дѣло. Къмъ тази дейтелностъ още се отнася: 1) събиране сведения по молби за помилвания и съставяне списъци на затворници, които се представляватъ за помилване, следъ обсъждане съвмѣстно съ председателя на окръжния сждъ и едного отъ сждиитъ; 2) молбитъ за възстановяване въ правата постъпватъ въ прокурорския надзоръ, който следъ като събере необходимитъ сведения по тѣхъ, съ свое мнение ги внася, по реда на подчинеността, въ апелативния сждъ за разрешение въ общо събрание (чл. чл. 91—96 Н. З.); 3) съгласно наредбитъ на министерството на правосждието, прокурорътъ при окръжния сждъ събира сведения и дава мнение по въпроси за предаване на чужди поданици извършили престѣпления въ чужбина; 4) подъ ръководството на прокурора при окръжния сждъ се извършва службата въ бюрото за сждимостъ, съгласно действащитъ за това правилници; 5) прокурорътъ събира сведения и взема участие въ комитета за предсрочно освобождение (чл. 24 Н. З.), 6) той извършва ревизии на прокуроритъ при по-долния сждъ и представлява на министра на правосждието съставенитъ за това доклади (чл. 155 З. У. С.), и 7) отчетитъ за дейтелността на прокуратурата се представляватъ на министра на правосждието по реда на подчинеността (чл. 196 З. У. С.).

Г. Законоохранителна и изпълнителна деятелностъ

Законоохранителната деятелностъ на прокурорския надзоръ може да се проследи по изложеното за деятелността по предмета. Тукъ само ще обобщимъ казаното. По отношение на несждебнитѣ органи, тя се заключава въ наблюдение, щото полицията и другитѣ власти да изпълняватъ обязаноститѣ си по съдействию на правосъдието, и въ привличане на виновнитѣ къмъ отговорностъ. По отношение на сжда прокурорскиятъ надзоръ е блюстителъ на закона. При сждебното разглеждане на дѣлата прокурорътъ се явява органъ на закона: а) по гражданскитѣ дѣла, по които той дава само заключения, б) по углавнитѣ дѣла участвува съ свои заключения въ всички случаи, въ това число и въ тѣзи, водени по реда на частно обвинение; в) въ касационното производство той е само пазителъ на закона; г) такъвъ е той и въ предварителното производство и до откриването на сждебното заседание; д) само като пазителъ на закона прокурорътъ се явява въ функциитѣ си по възобновяването на углавнитѣ дѣла и по пренасянето на дѣлата отъ единъ окръгъ въ другъ. Като блюстителъ на закона, прокуратурата се явява и въ цѣлата си деятелностъ по сждебното управление и въ тази по административнитѣ въпроси.

Къмъ законоохранителната деятелностъ на прокуратурата се отнася сждебно-изпълнителната ѝ функция. Тя служи като свръзка между сжда и администрацията. Съгласно чл. 600 У. С., всички разпореждания по изпълнение на присждитѣ, които излизатъ изъ кръга на непосредственитѣ сждебни действия, се отнасятъ къмъ обязаноститѣ на прокурора; неговитѣ предложения трѣбва да се изпълняватъ въ точностъ отъ административнитѣ власти и чрезъ него се внасятъ въ сжда за разрешение всички затруднения и съмнения, които сж възникнали по изпълнението (чл. 605 У. С.).

Отъ особна важностъ сж длъжноститѣ на прокурора по запазване личната свобода, възложени му отъ чл. 7 У. С.: грижата да не се допуска задържане въ затворъ не въ надлежното мѣсто или безъ постановление отъ упълномощено за това мѣсто или лице преди всичко лежи върху блюстителя на законността. Само той може да разреши задържане отъ полицията повече отъ 24 часа и до 10 дни (чл. 79).

Въ заключение още единъ пжтъ подчертаваме, че прокурорътъ и като възбудителъ на углавното преследване, и при поддържането на обвинението предъ сжда действува като публиченъ обвинителъ, съ цель да се запази публичния интересъ. Затова, неговата обвинителна деятелностъ винаги е свързана съ тази като представителъ на закона.

§ 38. ФОРМИ НА ПРОКУРОРСКАТА ДЕЯТЕЛНОСТЪ

Прокурорската деятелностъ, като всѣка процесуална деятелностъ, се облича въ известни форми. Нейнитѣ основни форми сж: 1) заключения, 2) предложения, 3) лично присждствие и участие въ известни действия, 4) резолюции 5) протести и 6) канцеларско производство.

1. Подъ заключения се разбира обръщане къмъ сждебното мѣсто, по което последното е длъжно да се произнесе. Заключенията биватъ писмени и устни. Първитѣ сж посочени въ закона. Отъ тѣхъ отъ особна важностъ сж заключенията за предаване на сждъ, които се наричатъ обвинителни актове, и за прекратяване на углавното преследване по следственитѣ дѣла.

Обвинителниятъ актъ представлява отъ себе си изложение на окончателното обвинение, което обвинителътъ предявява, следъ като се е провѣрило първоначалното обвинение или по другъ начинъ сж се събрали достатъчно сведения и данни за предаване на сждъ. Той трѣбва да съдържа означения на: а) събитието, което заключава въ себе си признаци на престѣпление, б) времето и мѣстото, гдето то е станало, в) името, бащиното име, прѣкора и званието на обвиняемия, г) сжщността на събранитѣ по дѣлото доказателства и улики противъ обвиняемия, и д) опредѣление на закона: на кое именно престѣпление съответствуватъ признацитѣ на деянието (чл. 291 У. С.). Отъ тѣзи изисквания на закона става явно, че обвинителниятъ актъ въ сжщностъ съдържа две части: 1) въ едната, която се нарича историческа, се излагатъ обстоятелствата на дѣлото, на които обвинението се основава, и 2) въ другата, наричана заключение, се дава окончателенъ изводъ отъ първата и законната квалификация на деянието.

Фактичката страна трѣбва да бжде ясно и пълно изложена въ обвинителния актъ. Изложението трѣбва да бжде

въ сжщо време кратко, тъй като излишнитѣ подробности могатъ само да отвлѣкатъ вниманието на сждитѣ. Самъ законътъ говори за „сжщността на доказателствата и улики-тѣ“, а отъ това следва, че и фактитѣ не трѣбва да се обосноваватъ чрезъ предаване на всичко, което е било събрано на предварителното следствие. При все това, обаче, обвинителтъ не трѣбва да се ограничава само съ посочване на доказателствата, а безъ друго трѣбва да означи и тѣхната „сжщностъ“. Въ п. 4 на чл. 291 се говори за доказателствата и улики-тѣ „противъ обвиняемитѣ“, но отъ това не следва никакъ, че обвинителтъ не трѣбва да се занимава и съ доказателствата въ полза на обвиняемия, тъй каго това би било противно на самото назначение на обвинителния актъ — да даде ясно понятие за сжщността на формулираното обвинение — и на положението на прокурора въ процеса, гдето той има и законоохранителна функция. Най-после, обвинителниятъ актъ трѣбва да бжде обективенъ и безстрастенъ, като доводитъ му се излагатъ въ форма на предположения на това, което ще бжде по-после признато за установено съ присждата на сжда.

Що се отнася до юридическата квалификация на действието, тя трѣбва да бжде такава, щото заключението на обвинителния актъ да съдържа указания на външния и вътрешенъ съставъ на престѣплението. Обаче, на практика, въ обвинителния актъ е достатъчно да се опредѣлятъ родовитѣ признаци на престѣплението, а не е необходимо да се означаватъ неговиятъ видъ и степенъ; може да не бжде опредѣлена и степенъта на участието, а сжщо и турянето злия умисълъ въ изпълнение.

Н. Муравьевъ, като говори за писменитѣ заключения на прокурора, въ това число и за обвинителния актъ, казва: „Това е правилно построенъ силогизмъ, т. е. логически изводъ отъ една или нѣколко предпоставки, които съвмѣстватъ фактически-тѣ и юридически-тѣ данни по дѣлото, разположени по такъвъ начинъ, щото отъ тѣхъ да може да се извлѣче дъводъ въ полза на извода.“

По сжщия начинъ се излага и мнението за прекратяване на углавното преследване съ тази разлика, че въ заключението прокурорътъ прави изводъ въ сми-

сълъ, че нѣма основания за формулиране на окончателно обвинение и че първоначалното трѣбва да се прекрати.

Освенъ посоченитѣ, заслужаватъ да се отбележатъ заключенията на прокурора: 1) за опредѣляне или измѣнение подсждността на дѣлата (чл. чл. 60, 65 и 290 У. С.), 2) за прекратяване на предварителното следствие или за спирането му по нѣкои законни причини (чл. чл. 282 п. 3 и 290), 3) за раздѣляне предметитѣ на изследването, които иматъ свързка помежду си (чл. чл. 287, 288 и 290), 4) за прекратяване преписки-тѣ, заведени по молби и съобщения за възобновяване на углавнитѣ дѣла, когато прокурорътъ не е намѣрилъ основания за възобновяване, и 5) за възобновяване на такива дѣла, когато той намира, че има за това основания (чл. чл. 589, 589-б и 589 в). Всички-тѣ тѣзи заключения трѣбва да бждатъ мотивирани (чл. чл. 290 и 589-б) на общо основание.

Устнитѣ заключения се даватъ по углавнитѣ и граждански-тѣ дѣла, по които прокурорътъ участвува въ сждебнитѣ и разпоредителнитѣ заседания. Къмъ тѣхъ преди всичко се отнасятъ обвинителнитѣ речи.

Обвинителната речъ на прокурора, като заключение по въпроситѣ за виновността и наказанието, сжщо се състои отъ две части. Въ първата, прокурорътъ е длъженъ да аргументира фактически-тѣ и юридически-тѣ елементи на обвинението, като поправи всички неточности на обвинителния актъ и допълни онѣзи непълноти въ подробноститѣ, които въ него не сж били изложени. Въ втората частъ той прави изводъ отъ първата, следъ което дава заключение върху наказанието, което по закона трѣбва да се наложи на подсждимия, споредъ степенитѣ на вината (чл. чл. 437—439 У. С.). Когато прокурорътъ не поддържа обвинението, длъженъ е и затова да изложи съображенията си.

Другитѣ заключения, които прокурорътъ дава по углавнитѣ дѣла, се отнасятъ до частни въпроси и предмети презъ времето на разглеждането на дѣлото. Тѣ се даватъ отъ него въ качество на блюстителъ на закона и винаги трѣбва да съдържатъ посочване на законитѣ, на които се основаватъ. По граждански-тѣ дѣла прокурорски-тѣ заключения трѣбва да съдържатъ и обяснение на обстоятелствата на дѣлото, обсждане аргументитѣ на странитѣ и правни съображения,

на които трябва да се основе решението на съда. По тези дѣла прокурорътъ е също блюстителъ на закона и заключенията му, както по съществуващото на дѣлото, тъй и по частните въпроси, винаги трябва да съдържатъ посочване на приложимите въ случая закони. Също такива трябва да бъдатъ и заключенията по въпроси, разглеждани въ разпоредителни заседания, както по съдебните дѣла, тъй и по тези, които се отнасятъ до вътрешното управление и до надзора.

Заключенията на прокурора въ касационното производство сж отъ законоохранителенъ и консултативенъ характеръ и трябва да се излагатъ въ форма на предположение, какъ трябва да се разреши дѣлото или разглежданиятъ въпросъ, а по съдържание трябва да представляватъ отъ себе си проектъ на мотивирано решение, което, по мнението на прокурора, би трябвало да постанови съдътъ.

2. Предложенията биватъ също писмени и устни. Тѣ сж също обръщения къмъ мѣста и лица, съ които се иска извършване на известни действия, но вече съ характеръ на известна задължителностъ. Такива сж предложенията за извършване на дознания и предварителни следствия, за разглеждане на внесените дѣла, за извършване на известни действия при наблюдението надъ следствията, за изпълнение на присъдите и т. н. Тѣ винаги трябва да бъдатъ кратки и добре обосновани и да съдържатъ точно означение на исканото действие и закона, възъ основа на който се правятъ.

3. Личното присъствие и участие въ известни действия има тамъ, гдето самото присъствие на прокурора е изпълнение на длъжностъ. Тукъ прокурорътъ заключения не дава, а или наблюдава извършваните действия, или устно влиза въ обяснения съ длъжностни или частни лица.

4. Резолюциите, които прокурорътъ поставя върху постъпилите у него книжа, биватъ два вида. Едни отъ тяхъ иматъ чисто административенъ характеръ и съдържатъ разпореджидане, какво трябва да се направи по постъпилите книжа. По важно значение има вториятъ видъ резолюции, съ които прокурорътъ се произнася по постъпилите у него поводи за възбуждане на углавно преследване. Съ тяхъ се разрешава въпросътъ, доколко тжжбите или съобщенията на полицейските или други власти сж основателни и доколко тѣ могатъ да дадатъ достатъчно основание да се почне дея-

деятелностъ, насочена къмъ възбуждане на углавното преследване. Тѣзи резолюции, ако тжжбата или съобщението, следъ надлежна провѣрка, се признаватъ за неоснователни, винаги трябва да бъдатъ мотивирани. Отъ тяхъ трябва ясно да се вижда, какво именно прокурорътъ признава за установено отъ фактическа страна по преписката и защо той въ това установено не намира основание да даде понататъшна насока на тжжбата или съобщението. Ако последните се признаватъ за основателни, резолюцията трябва да съдържа, какво именно съ нея се разпореджидане и на какво основание; възъ основа на нея понататъкъ се изготвя или предложение или заключение въ форма на обвинителенъ актъ. Само по себе си се разбира, че, ако прокурорътъ веднага самъ изготви на черно предложението или обвинителния актъ, може и никаква мотивирана резолюция да не поставя.

5. Протести. Така се наричатъ обръщенията на прокурора, съ които се иска прегледъ на постановените определения или присъди отъ по-горния съдъ. По предмета си и повода тѣ се различаватъ отъ жалбите на участващите въ дѣлото лица само съ това, че съ протеста може да се иска пререшаване или отмяна не само въ интереса на обвинението, но и въ интереса на подсъдимия, стига присъдата или определението да не сж съгласни съ искането или заключението на прокурора (чл. чл. 521, 563 У. С.). Протестите биватъ частни, апелативни или касационни.

Частните протести иматъ за предметъ не постановена присъда, а отделни определения, съ които се разрешаватъ възникналите въ течение на производството по дѣлото въпроси. Тѣ се подаватъ отделно отъ присъдата, преди последната да е постановена, безъ да се засяга съществуващото на дѣлото, обикновено противъ определенията на първостепенния съдъ и само въ посочените отъ закона случаи (чл. чл. 550, 551 и 558 У. С.). Тѣ трябва да съдържатъ точно означение на определенията, противъ които се подаватъ, и съображенията, по които се иска отмяната или измѣнението имъ. Противъ определенията на апелативната инстанция могатъ да се подаватъ протести само тогава, когато вследствие неправилно тълкуване на закона се прегражда пътя за правосъдие. (чл. 559-а).

Апелативниятъ протестъ е обръщане на прокурора до апелативната инстанция, съ което се иска да прегледа присждата на първостепенния съдъ по фактическо и юридическо основания и да постанови нова присжда. Въ него точно и ясно трѣбва да бжде означено: 1) изцѣло или само въ известна часть се иска прегледътъ, 2) фактическитѣ и правни основания за това, и 3) какво точно се иска (чл. 525 У. С.). Първото и последното означения сж отъ особно важно значение, тъй като съ тѣхъ се опредѣлятъ предѣлитѣ на въззивното производство, вънъ отъ които на апелативния съдъ е забранено да излиза (чл. 545 ал. 2).

Касационниятъ протестъ е искане на прокурора за отмѣна на окончателна присжда, поради неправилно прилагане на закона къмъ установенитѣ отъ съда събития и нарушение на сжщественитѣ обряди и форми на сждопроизводството, и за връщане на дѣлото за ново разглеждане по сжщество. Въ него трѣбва да е означено: 1) изцѣло или само въ известна часть се иска отмѣната, и 2) основанията за това. Последнитѣ трѣбва да се излагатъ кратко и ясно съ изрично посочване, кои именно наредби на материалния или процесуалния законъ сж нарушени. Само следъ това и отдѣлно прокурорътъ е длъженъ да изложи съображенията си по посоченитѣ основания. При това, трѣбва да се помни, че нашето право не допуска протести само въ интереса на закона. Затова такива протести, които, ако бждатъ признати за основателни, съ нищо не ще засегнатъ интереса на даденото дѣло, каквито нарушения на закона и да сж допуснати отъ съда по сжщество, не трѣбва да се подаватъ.

6. Канцеларското производство се състои въ водене дѣла или книги, необходими за подържане вътрешния редъ въ прокурорския надзоръ, изготвяне отчети, писмени сношения съ началството и други длъжностни или частни лица и т. н. Повечето отъ тѣхъ се изпълняватъ отъ помощния персоналъ подъ ръководството на секретаря и подъ надзора и указанията на прокурора.

Къмъ канцеларскитѣ производства се отнасятъ и т. н. паркетни дѣла и преписки по тжжби или представени дознания или съобщения на други власти. Паркетнитѣ дѣла се образуватъ по съобщенията на сждиитѣ-следо-

ватели или по предложения за почване на предварителното следствие. Къмъ тѣхъ постепенно се прилагатъ и всички книжа, отнасящи се до воденото предварително следствие и до внасянето на последното въ съда до окончателното му свършване. Такива дѣла се образуватъ и по производства по тжжби, съобщения на други власти и извършени дознания, по които се внася въ съда обвинителенъ актъ. Сжщитѣ тжжби, съобщения и дознания оставатъ въ преписки, когато прокурорътъ е прекратилъ производството по тѣхъ. На практика по тѣхъ или се образува отдѣлна за всѣка една преписка, носяща обикновено входящия № на повода за почването ѝ, или тѣ се пришиватъ една къмъ друга и образуватъ канцеларско дѣло.

Въ канцеларията на прокурора се водятъ следнитѣ книги: 1) регистръ за входящи и изходящи книжа, 2) описна книга за паркетни дѣла, 3) азбученъ указателъ по име на обвиняемитѣ, 5) книга за изпълнение на присждитѣ, 6) книга за вещественитѣ доказателства и 7) разносна книга (чл. 289 П. С. М. Л.). Освенъ това, прокурорътъ при окръжния съдъ трѣбва да държи въ редъ канцеларски дѣла: 1) по надзора върху затворитѣ, 2) по преглеждане регистритѣ за гражданско състояние и 3) сношенията си съ разни учреждения и власти.

Прокурорътъ при апелативния съдъ държи само онѣзи книги, които сж необходими за неговата служба. Особно редовни трѣбва да сж дѣлата му по надзора върху прокуроритѣ при окръжнитѣ сждилища и по оплакванията срещу отдѣлни действия на сжщитѣ прокурори и въ частностъ противъ резолюциитѣ имъ по прекратяване на дознанията и оставяне безъ следствие на тжжбитѣ.

§ 39. НЕЗАВИСИМОСТЪ НА ПРОКУРАТУРАТА.

Отъ досегашното изложение за българската прокуратура стана ясно, че прокурорскиятъ надзоръ се намира при сждилищата и има за предметъ на своитѣ занятия предимно сждебнитѣ дѣла, а това придава на неговата дейтелность сждебенъ характеръ, и то, главно, въ областта на углавното правосъдие. Понеже въ най-новата конструкция на това правосъдие сждебната власть, въ обширенъ смисълъ на думата, се разпада на сждъ или сждебна власть,

въ тѣсенъ смисълъ на думата, сждия-следователь или следствена властъ и прокуроръ или обвинителна властъ, последниятъ получава положение на органъ на сждебната властъ. Обаче, така построеното на сждебна почва учреждение не скжсва връзката си съ съпредѣлното му административно ведомство. Като влизатъ въ състава на магистратурата и като съставляватъ нераздѣлна нейна частъ, прокуроритѣ сж подчинени на лицето, което стои на чело на висшето сждебно управление — министра на правосъдието, вследствие на което и самото учреждение има и правилственъ характеръ. Затова, макаръ и сравнени въ правилата за назначаване и повишаване съ сждиитѣ, въ своето служебно положение прокурорскитѣ лица се различаватъ отъ последнитѣ. Въ това отношение, прокуратурата заема срѣдно мѣсто между сждиитѣ и длѣжностнитѣ лица отъ административното вѣдомство, по-близко до първитѣ, но и съ известни черти на вторитѣ.

Вжтрешната организация на прокурорския надзоръ е построена на известни начала, между които не отъ малко значение сж тѣзи на иерархическа подчиненостъ и единство. Тѣ му даватъ възможностъ да действува съ нужната енергия, пѣргавина и решителностъ, толкова необходими за успѣха на неговитѣ задачи, и създаватъ солидарностъ въ деятелността на неговитѣ членове.

Началото на иерархическа подчиненостъ още не създава пълна зависимостъ на прокуратурата, както и несмѣняемостъта не означава още независимостъ. Последната е едно отъ юридическитѣ мѣроприятия за обезпечение вжтрешната самостоятелностъ на сждебната властъ, но тя не е равнозначща съ независимостъта. И наопаки, иерархическата подчиненостъ и смѣняемостъта на лицата отъ прокурорския надзоръ не съставляватъ непреодолима пречка да се изработятъ такива мѣроприятия, които да обезпечаватъ служебното положение на тѣзи лица и самостоятелностъ въ тѣхната деятелностъ, до колкото това е необходимо, за да се оградятъ отъ случайности и произволи и да имъ се гарантира известна разумна независимостъ на убеждението при изпълнение задачитѣ на учреждението, на което тѣ сж членове.

Нашиятъ законъ за устр. на сждил., като е далъ на прокуратурата отдѣлно въ състава на сждебното ведомство

построение и като я е освободилъ отъ надзора и разпоредителната властъ на сжда, а е оставилъ на последния само известенъ контролъ върху нейната процесуална деятелностъ, необходимъ за запазване началото на законностъ, е направилъ достатъчно за нейната независимостъ отъ сжда. Отъ друга страна, законътъ, който бѣше въ сила до 2 януарий 1926 г., като поставяше прокурорския надзоръ въ зависимостъ отъ министра на правосъдието, въ качеството му на държавенъ прокуроръ, на пръвъ погледъ като че обезпечаваше и независимостъта на прокуратурата отъ изпълнителната властъ. Обаче, това положение, заимствувано отъ Русия, гдето въ лицето на министра се съединяваха две длѣжности — чисто прокурорски и такива на органъ на висшето сждебно управление, които се различаваха, у насъ бѣше едно недоразумение: нашия министъръ на правосъдието къмъ никой сждъ не се числѣше и никакви прокурорски функции не изпълняваше (чл. чл. 50 и 49 З. У. С.). Въ действителностъ, чл. 50 З. У. С. поставяше прокуратурата въ зависимостъ отъ министра, не като отъ лице отъ нейната срѣда, а като органъ на изпълнителната властъ (ср. чл. чл. 12, 148 и 153 К.).

Като се обърнемъ къмъ постановленията на действащия зак. за устр. на сждил. по организацията на прокурорския надзоръ, ще видимъ, че текстъ, подобенъ на този на чл. 50 отъ стария законъ, не съществува; старото положение за „непосрѣдствена зависимостъ отъ министра на правосъдието“ не се съдържа нито въ единъ текстъ на новия законъ (чл. чл. 45—50), отъ което следва, че непосредствената зависимостъ на прокуратурата отъ споменатия висшъ органъ на изпълнителната властъ не е тѣй решителна и пълна, а съществува дотолкова, доколкото произтича отъ положението на чл. 46 ал. 3. З. У. С., споредъ което „всички прокурори сж подчинени направо на министра на правосъдието.“ Въ този членъ на закона е прокарано началото на иерархическа подчиненостъ на лицата отъ прокурорския надзоръ, по силата на което замѣстницитѣ на прокуроритѣ действуватъ подъ ржководството на прокурора, при който се намиратъ, а последниятъ се намира въ подчинение на лицата, които стоятъ на чело на по-горната прокуратура. Това подчинение, обаче, не е безусловно, а се ограничава съ началото на самостоятелностъ и независимостъ, която се про

явява отъ прокуратурата въ отношение на съществуването на нейната деятелностъ въ тази посока, че при заявленията и заключенията си предъ сжда прокурорскитѣ лица действуватъ единствено на основание на своето убеждение и съществуващитѣ закони (чл. 47). Като се прибавятъ къмъ това постановленията на чл. 440 У. С., споредъ които прокурорътъ е длъженъ да се откаже отъ обвинението, ако по съвѣсть го намѣри опровергнато отъ сждебното следствие, повече отъ ясно става, че законътъ е въздигналъ убеждението на степенъ на ръководно начало въ прокурорската деятелностъ, което служи за опора противъ всѣки опитъ на началството да задължи подчинения си инкъ прокуроръ да действува несъгласно съ убеждението си. Всѣки такъвъ опитъ отъ страна на по-горния прокуроръ да задължи по-долния да поддържа обвинението, което последниятъ е намѣрилъ за неподкрепено, или да се откаже отъ обвинението, което намира основателно, съставлява посягане върху убеждението на подчинения, а отъ тамъ върху закона, който го признава за ръководно начало. Като ръководи подчиненитѣ си, по-горниятъ прокуроръ въобще не може да предписва или да отмѣнява такива действия, които сж се изразили въ сферата на сждебната деятелностъ и които се осществяватъ по убеждение на подчинения. Що се отнася до тълкуването на закона, въ това отношение всѣки прокуроръ е напълно свободенъ, тъй като наредбитѣ на чл. 8 отъ У. С., относящи се до тълкуването на закона по точния му разумъ, а при затруднения — по общия смисълъ на законитѣ, сж еднакво задължителни и за лицата на прокурорския надзоръ, както сж задължителни и предписанията на чл. 6 и 47 З. У. С. При това правилото, че началственото разпореждане е задължително дотолкова, доколкото самото то е законно, си остава въ сила, тъй като прокурорътъ е преди всичко органъ на закона и не може да твори волята на началството, не изразена въ закона.

Началото на иерархическа подчиненостъ, докато се прилага въ прокуратурата, затворена въ себе си, никакъ не пречи на нейната независимостъ, тъй като всички прокурори въ своята деятелностъ се ръководятъ отъ началото на законностъ. При това въпросътъ за задължителността на началственитѣ разпореждания въ зависимостъ отъ тѣхната закон-

ностъ има повече теоретическо значение, понеже при прокарването въ закона начало на замѣнимостъ (чл. 48 З. У. С.) всѣко разногласие по този въпросъ между началника и подчинения лесно може да се отстрани, като първиятъ вземе върху си или възложи на другъ подчиненъ нему прокуроръ изпълнението на даденото служебно действие.

По-сложенъ е въпросътъ, когато става дума за подчинение на лицата отъ прокурорския надзоръ на министра на правосъдието, който, като висшъ органъ на изпълнителната властъ, се ръководи предимно отъ началото на практическо удобство. Това подчинение води къмъ съединение на две различни начала въ деятелността на едни и сщи органи, а това логически надали е възможно и винаги е създавало голѣми мъчнотии.

Въпросътъ за независимостта на прокуратурата е билъ повдиганъ още презъ времето, когато тя е била въ периода на формирането си. Въ онѣзи времена, когато прокурорскитѣ длѣжности сж се купували и станали наследствени, лицата отъ прокуратурата получили фактическа несмѣняемостъ и сж имали възможностъ въ своитѣ действия да се ръководятъ само отъ закона и съвѣстьта си. Сами тѣ се считали правомѣрни представители на краля и не единъ пжтъ сж заявявали това открито. Н. В. Муравьевъ привежда два характерни случая на такива заявления, заимствувани отъ известния Лебонъ. Когато кралъ Францискъ I искалъ да уволни главния си адвокатъ de Rusé, защото билъ независимъ, и предложилъ тази длѣжностъ на Henri de Mesmes, последниятъ отказалъ да приеме направеното му предложение и казалъ на краля: „Господарю, той е адвокатъ на короната, слуга на своитѣ обязанности, а не на вашитѣ страсти“. По-после, главниятъ адвокатъ Omer Talon въ една тържествена речъ, произнесена въ 1649 г., изразилъ сжщата мисълъ отъ името на всички свои колеги предъ Людовика XIV: „За славата на краля ние трѣбва да бждемъ свободни хора, а не роби; достоинството на короната се измѣрва съ качества на онѣзи, които ѝ служатъ“. Сжщиятъ въпросъ за независимостта на прокуратурата отъ изпълнителната властъ въ Франция се е повдигалъ не единъ пжтъ при Наполеона, въ момента на раставрацията на Бурбонитѣ и особно презъ 1882 година, когато въ сената се е разисквалъ законопро-

екта за предварителното производство. Въ литературата голѣми авторитети, като Беранже, Ортоланъ и Ледо и др., поддържатъ, че представителитѣ на закона и публичнитѣ интереси предъ сѣда, като влизачи въ състава на магистратурата, сѣ немислими безъ несмѣняемостъ; за запазване интереситѣ на изпълнителната властъ достатъченъ е общиятъ надзоръ. Други не по-малки авторитети, като Delpon, Mangin и др., наопаки, се изказватъ противъ несмѣняемостта на прокуроритѣ по съображение, че последнитѣ, макаръ и да принадлежатъ на съдебното ведомство, сѣ въ сѣщо време и органи на правителството, натоварено съ пазене на закона и преследване на престѣпленията, а за изпълнение на тази си задача то трѣбва да разполага съ членоветѣ на прокуратурата, защото безъ това осъществяването на тази задача би се обърнало въ фикция. Обаче, и тѣзи противници на несмѣняемостта не сѣ за пасивно и механическо подчинение на прокурора, а за известна независимостъ, която по самата идея на института трѣбва да е точно указана въ закона, съ означение предѣлитѣ на повиновението. Такава е и последната дума на законодателнитѣ работи въ Франция. Въ тази държава правителствата винаги сѣ поддържали смѣняемостта на прокуроритѣ, като гаранция за правителственъ контролъ върху тѣхната деятелностъ. Въ действителностъ, правителствата винаги сѣ държали да иматъ прокуратурата въ рѣцетѣ си, както това ясно и открито се казва въ мотивитѣ къмъ законопроекта за углавната процедура.

Въпросътъ за обезпечение независимостта на прокуратурата особно живо се е дебатиралъ въ Германия, гдето се е изтъквала грамадната обществена важностъ, обвинението да получи такова настроение, при което всѣки престѣпно нарушенъ интересъ да може да бѣде изнесенъ предъ сѣда помимо и противно дори на желанята на органитѣ на изпълнителната властъ. Предполагало се е, да се премахне подчинението на министра на правосъдието, като на последния се остави само правото на надзоръ на сѣщитѣ основания и въ сѣщитѣ размѣри, както и надъ сѣдилищата, а назначенията, премѣстванията и уволненията на членоветѣ на прокуратурата да се подчинятъ на правилата, установени за сѣдиитѣ. Обаче, въпросътъ тѣй е останалъ не напълно разрешенъ, като несмѣняемостта не е била приета, съ изклю-

чение на Саксония, а въ нѣкои държави се установило за изпълнение на прокурорски длѣжности да се назначаватъ временно сѣдии, които въ всѣки моментъ могатъ да бѣдатъ върнати въ сѣда.

И въ другитѣ европейски държави, гдето има прокуратура, споменатиятъ въпросъ е билъ разискванъ въ литературата и въ законодателнитѣ работи, но несмѣняемостта на лицата отъ прокурорския надзоръ не е приета. Въ нѣкои отъ тѣхъ, като въ Русия и Австрия, сѣ взети други мѣрки за обезпечение служебното положение на прокуроритѣ, които на надлежното мѣсто посочихме; въ това отношение заслужава особено внимание юго-славянскитѣ законопроектъ отъ 1927 година.

У насъ въпросътъ за независимостта на прокурорския надзоръ сѣщо се е повдигалъ не единъ пѣтъ, но остава и досега неразрешенъ, било защото не е била схващана особната му важностъ, било защото е билъ посрѣщанъ враждебно въ правителственитѣ кръгове и отъ нѣкои политически и обществени дейци. Най-много се е говорило за нуждата отъ независимостъ на лицата отъ прокуратурата тогава, когато последната се е оказвала понѣкога безсилна да запази законността отъ посегателства, изходящи отъ отдѣлни голѣми или малки органи на администрацията. Вдигалъ се е голѣмъ шумъ на протести, но и тогава никой не си е давалъ трудъ да потърси причината за ненормалното положение на нѣщата въ самата възможностъ на безсилието, въ недостатъцитѣ на законодателството, което е оставило сѣдбата на прокуроритѣ изцѣло въ рѣцетѣ на изпълнителната властъ. По-сериозно, но съ известна нерешителностъ въпросътъ е билъ поставенъ презъ 1910 година, като е билъ доста оживено разискванъ въ Народното Събрание. Говорили сѣ много народни представители, но, като се изключи проф. Молловъ, който доста опредѣлено се е изказалъ въ полза на несмѣняемостта на прокуроритѣ, всички останали или сѣ поддържали старото положение на пълна необезпеченостъ, или сѣ проявили нерешителностъ, като сѣ се произнесли неопредѣлено по въпроса. Следъ войната 1915—1918 година, когато условията на държавния и общественъ животъ силно се измѣниха, когато прокурорската властъ се нуждеше отъ особена твърдостъ и решителностъ въ действията по пазене

силата и авторитета на закона и преследването на увеличаването се до застрашителни размъри престъпност, никакво съмнение въ належашата нужда да се разреши разгледваният въпросъ вече нѣмаше. Обаче, гласътъ на нашитѣ правници въ този смисълъ остана безъ внимание и при измѣненията на закона за устр. на сждилищата презъ 1922 година прокуратурата никакъ не се засегна.

Най-после, когато презъ месецъ юний 1923 година Демократическия Сговоръ, като политическа партия, пое управлението на държавата, въпросътъ за независимостта на прокуратурата до толкова бѣше ясенъ, че въ партийната програма на тази партия се помѣсти, като належашъ за разрешение съ прокарване по законодателенъ редъ несмѣняемостта на прокуроритѣ. И министрътъ на правосъдието Б. Смиловъ не закъснѣ да издаде заповедъ № 1928 отъ октомврий с. г. за назначение на комисия за изработване проектъ за необходими измѣнения на зак. за устр. на сждилищата съ директива, първата точка на която гласи: „Несмѣняемостъ на сждиитѣ и прокуроритѣ“. Възъ основа на тази директива, усвоена и отъ следващия министръ Я. Стоенчевъ, комисията изработи предварителенъ законопроектъ, въ който, въ отдѣлъ VII на общитѣ положения, текстове на чл. чл. 45, 46, и 47 бѣха точно такива, каквито сж тѣ въ сега действащия законъ за устр. на сждилищата отъ 2 януарий 1926 г., като се изключи третата алинея на чл. 46, която въ проекта не съществуваше. Съобразно съ сжщата директива се измѣниха и съотвѣтнитѣ отдѣли: за назначенията, повишенията и уволненията, за несмѣняемостта и за дисциплинарната отговорност на сждиитѣ и прокуроритѣ. Така изработениятъ предварителенъ проектъ не получи одобрението на министритѣ следъ Я. Стоенчевъ и презъ месецъ февруарий 1925 година въ Народното Събрание се внесе законопроектъ за устр. на сждил., въ който текстове на чл. чл. 45, 46 и 47, относящи се до разгледвания въпросъ, останаха неизмѣнени, но къмъ чл. 46 се прибави трета алинея: „освенъ това, всички прокурори сж подчинени направо и на министра на правосъдието“. Въ сжщия законопроектъ сж премахнати и всички онѣзи текстове, които имаха връзка съ несмѣняемостта и дисциплинарната отговорност на прокуроритѣ. Заслужава при това да се отбе-

лежи, че въ мотивитѣ къмъ законопроекта министрътъ на правосъдието не е намѣрилъ за нужно нито дума да спомене за прокурорския надзоръ, макаръ текстоветѣ на повечето членове, относящи се до неговото устройство, сж измѣнени въ сравнение съ тѣзи по закона, който до тогава бѣше въ сила.

Въ Народното Събрание този законопроектъ е миналъ на първо четене на 11 мартъ 1925 г. безъ дебати. Въ парламентарната комисия въпросътъ за несмѣняемостта на прокуроритѣ не е намѣрилъ болшинство, но къмъ чл. 144, който предвижда, че лицата отъ прокурорския надзоръ се уволняватъ съ царски указъ, по представление на министра на правосъдието, било прибавено: „следъ като се вземе мнението на прокурора при по-горния сждъ“. При разискванията, въ заседанието на Народното Събрание по чл. 138 на законопроекта на второ четене на 8 Септемврий 1925 година, народниятъ представител Н. Балтовъ е направилъ формално предложение да се приеме несмѣняемостъ и за прокуроритѣ, на което се противопоставилъ министрътъ на правосъдието Ц. Бобошевски. Поставено на гласуване, това предложение не било прието. Въ заседанието на 9 Септемврий с. г. Н. Балтовъ енергично поддържалъ и добавката къмъ чл. 144, но и тя, по настояване на министра, била зачеркната.

Вносителътъ на предложението за несмѣняемостъ Н. Балтовъ въ една силна и съдържателна речъ е развилъ своята аргументация, главно, отъ практическа гледна точка. Той намира, че прокурорската служба е по тежка отъ сдийската и изисква за лицата, които я носятъ, особни качества, голѣми и точни познания по правото и бърза съобразителностъ, а честитѣ стълкновения съ партизани, съ лица, които сж „фактори тукъ и тамъ“, и съ властта, налагатъ, като се иматъ предвидъ условията на нашия партиенъ и политически животъ и нашитѣ нрави, щото на прокуроритѣ съ по-голѣмо основание да се даде несмѣняемостъ, каквато се дава на сждиитѣ. По сжщитѣ съображения сж поддържали предложението и други трима народни представители, като сж наведжали и примѣри изъ практическия животъ.

Теоретически съображения е навелъ народниятъ представител А Гиргиновъ. Той счита, че гледището върху прокурора, като на нѣщо политическо, което трѣбва непременно

да бжде подвластно на министра на правосъдието за всички цели на управлението, е една отживялица, признава се вече за погрѣшно и е извънредно пакостно. Като посочва на положението на прокурора, като на око на закона, което произтича отъ неговитѣ задачи да бжде публиченъ обвинителъ, представителъ на публичния интересъ, пазителъ на законитѣ и защитникъ на признатитѣ отъ закона и властѣта интереси и права на гражданитѣ, както и на колективитета, ораторътъ намира, че българскиятъ прокуроръ, като сждебенъ органъ, не трѣбва да бжде подчиненъ на министра на правосъдието; той може и трѣбва да бжде въ такова подчинение само въ административнитѣ си функции, а като сждебенъ органъ, като страна въ процеса, и то страна на закона, на публичния редъ, на държавата трѣбва да бжде самостоятеленъ и независимъ; прокурорътъ не трѣбва да бжде „административенъ органъ, пратенъ като надзорникъ при сждебната властъ, за да може последната да бжде повлияна въ този или онзи смисълъ“.

Противникъ на прокурорската независимостъ и несмѣняемостъ се явява народниятъ представител А. Пиронковъ. Неговата речъ по въпроса се свежда къмъ следното: прокурорътъ е страна въ процеса и може често да се увлича; въ живота често възникватъ вътрешни въпроси, а понѣкога и такива отъ националенъ характеръ, на които трѣбва да се даде едно особно разрешение (посочва примѣри), а това би било невъзможно, ако прокурорътъ откаже да вземе въ внимание политическитѣ съображения на министра; смѣняемостъта не пречи на добритѣ правници да приематъ прокурорски длѣжности, тъй като миналото показало, че несмѣняеми сждии за по-важни и дребни интереси понѣкога повече сж угодничали, отколкото смѣняеми прокурори. Ораторътъ заключаватъ, че несмѣняемостъта не трѣбва да се приема, „предвидъ на голѣмитѣ обществени интереси, предвидъ възможността да се явяватъ събития отъ такъвъ характеръ, че да наложатъ намѣсата на министра . . . и, най-важното, предвидъ на създаденото здраво убеждение и разбиране въ цѣла културна Европа по въпроса.“

Министрътъ на правосъдието Ц. Бобошевски заявилъ, че не е съгласенъ да се приеме несмѣняемостъта на прокуроритѣ, защото преди всичко това, следъ като народното

представителство гласувало чл. 46, въ който е прокарано иерархическото начало и преко подчинение на всички прокурори на министра, би било непоследователно. Като приема, че зависимостъта на прокурора, когато той се явява да поддържа обвинението предъ сжда и защищава l'ordre public, да бди за правилното прилагане на законитѣ, не трѣбва да има мѣсто, както това е прокарано вече въ чл. 47 (la plume est serve, la parole est libre), той намира, че прокурорътъ е „органъ на една специална властъ, която нѣма нищо общо съ сждебната властъ“, вследствие на което не се явява въ гражданскитѣ дѣла. Като посочва на обстоятелството, че предъ мировитѣ сждии обвинението се поддържа отъ полицейски длѣжностни лица, стражари и пристави, министрътъ вади заключение, че прокурорътъ е представителъ на политическата властъ, защото тамъ се явява и администрацията, и че, ако се приеме несмѣняемостъ на прокуроритѣ, трѣбва тя да се приложи и къмъ административнитѣ чиновници, които се явяватъ предъ мировитѣ сждии да поддържатъ публичната акция. Като изказва по-нататъкъ мнение, че не е законътъ, който ще направи прокуроритѣ по-доблестни и по-характерни, защото могатъ да се посочатъ повече случаи на доблестно изпълненъ длѣгъ отъ страна на прокурори, отколкото отъ страна на хора, които сж били несмѣняеми, а това зависи отъ културата, отъ възпитанието и нравственитѣ устои на носителя на прокурорската властъ, въ заключение министрътъ на правосъдието намира, че несмѣняемостъта се изключва отъ прокаранитѣ въ чл. чл. 45 и 46 начала и не може да бжде приета за прокуроритѣ, защото не е възприета въ доктрината и не е въведена въ по-напредналитѣ държави, които въ това отношение иматъ въковна опитностъ.

По прибавката на комисията къмъ чл. 144, поддържана отъ народния представител Н. Балтовъ, сж се изказали противъ приемането ѝ народнитѣ представители А. Сталийски и Н. Мушановъ, които намиратъ, че тя е въ противоречие съ чл. 46, никаква въ сщностъ гаранция не създава и е неумѣстна, защото „не може единъ подчиненъ да бжде въ конфликтъ съ своя началникъ и неговото мнение да важи повече, отколкото мнението на министра.“ Обаче, Н. Мушановъ е на мнение, че министрътъ може да уволнява прокурор-

скитѣ лица само при наличностъ на условията на чл. 141, въ които сж изброени случаитѣ на уволнение на несмѣняемитѣ сждии, и нарушенията на чл. 160. Тукъ министрътъ на правосъдието и докладчикътъ на законопроекта Ц. Пупешковъ декларираатъ, че ще се прилага общия законъ за държавнитѣ служители. Инкъ министрътъ намира, че, споредъ чл. чл. 45, 46 и 138, не защото има функции на държавенъ прокуроръ (той не поддържа това), а защото нему сж подчинени безусловно всички прокурори, министрътъ на правосъдието трѣбва да има и абсолютната дисциплинарна властъ, до правото на уволнение включително. „Да се постави упражняването на суверенната дисциплинарна властъ въ зависимостъ отъ мнението на нему подведомствени“, заключава той, „това е *pop sens*, това е нѣщо, което не може да разбере разумътъ. . . туй ще бжде една ересь.“

Къмъ изложеното по въпроса дължимъ да отбележимъ още единъ отъ голѣмо значение фактъ. Всички досегашни събори на съюза на българскитѣ сждии и съюза на българскитѣ адвокати категорично и безрезервно се произнасятъ въ своитѣ резолюции въ полза на несмѣняемостта на прокуроритѣ и настоятелно искатъ въвеждането ѝ по законодателенъ редъ. Съборътъ на българскитѣ правници, състоялъ се на 6 и 7 май 1926 г. въ София, не по-малко категорично се произнася въ сжщо такъвъ смисълъ. Сжщото поддържатъ споменатитѣ съюзи и въ съвмѣстното си заседание презъ месецъ май 1927 година. На този фактъ не може да не се даде особено значение, тъй като по въпроса се произнасятъ правници, които най-добре сж запознати съ условията на правдораздаването. Заедно съ това, като се има предвидъ, че между адвокатитѣ и другитѣ правници, освенъ сждиитѣ, има хора съ различни политически схващания и партийни принадлежности, а въ грамадното си болшинство тѣ сж за предлаганото юридическо мѣроприятие, може вече смѣло да се твърди, че това е и схващане на общественото мнение.

Въ разни времена авторитетни учени сж давали различни опредѣления на прокуратурата. Ние не ще се спираме върху тѣхъ, тъй като, следъ изложеното за устройството, назначението, правата и длъжноститѣ на това учреждение, всѣки самъ може да даде свое опредѣление. Ще подчертаемъ само, че въ всичкитѣ споменати опредѣления коренно осно-

вание на прокуратурата е представителството на публичнитѣ интереси въобще предъ сжда: държавни, правителствени и обществени. „А тъй като всичкитѣ тѣзи интереси,“ казва Н. В. Муравьевъ, „сж въплотени въ закона и се осществяватъ чрезъ неговото прилагане, то прокуратурата се явява преди всичко органъ на закона (*organe de la loi*). Наредъ съ това тя се явява органъ на държавата и обществото (*organe de la société*), напр. въ углавното преследване, а сжщо и органъ на правителството, въ управлението на сждебната частъ (*administration de la justice*).“

Юридическото учение за прокураторската независимостъ различава деятелността на прокурора като органъ на закона и държавата и неговата деятелностъ като органъ на правителството. Въ първото си качество прокурорътъ е независимъ не само отъ сжда, но и отъ правителството, и се ръководи изключително отъ закона и убеждението си; въ второто той е подчиненъ на правителството и е длъженъ да се съобразява съ неговитѣ заповѣди. Зависимъ по дѣлата на сждебното управление, по възбуждането на углавно преследване и мѣрките, които трѣбва да се взематъ при неговото производство по предметитѣ на полицията, прокурорътъ понататкъ не изпълнява заповѣдитѣ на началството за неговото спиране, а въ воденето на дѣлото и въ заключенията си предъ сжда е напълно свободенъ.

Нашиятъ прокурорски надзоръ има две главни задачи — обвинителна и законоохранителна; къмъ тѣхъ се присъдинява и третата — представителството на правителственитѣ интереси въ известни случаи. Всичкитѣ тѣзи елементи не сж точно разграничени въ закона, но по начало винаги сж нераздѣлни, макаръ въ отдѣлни случаи може единиятъ отъ тѣхъ да преобладава надъ другитѣ. Обаче, едно е несъмнено: прокурорътъ въ всичкитѣ си задачи е и блюстителъ на закона, органъ на закона, който се ръководи преди всичко отъ предписанията на закона.

Въ действащия законъ за устр. на сждил. зависимостъ отъ министра на правосъдието на прокурорския надзоръ, като учреждение, каквато се предвиждаше въ стария чл. 50, не сжществува, а е запазено само подчинението по чл. 46 ал. 3, което далечъ не е тъй безусловно и неограничено, щото да има за необходимо последиствие турянето на члено-

ветъ на прокуратурата под една абсолютна, неограничена или, както я е нарекъл още министърът на правосъдието в своята реч пред Народното Събрание „суверенна“ дисциплинарна власт на органа на висшето съдебно управление. Че това е така става явно от обстоятелството, че самъ законътъ непосредствено следъ наредбата си въ третата алинея на чл. 46 обявява подчинението не за тъй абсолютно и безпредѣлно, а дори изключено въ известни случаи; когато действуватъ въ съприкосновение съ сжда прокуроритъ се подчиняватъ единствено на съществуващитъ закони и на своето убеждение (чл. 47). И това е понятно, защото органътъ на закона, предназначенъ да твори волята на закона, очевидно не може да се ръководи отъ друга воля. Подчинението, както казахме вече, когато не излиза отъ сръдата на самата прокуратура, не пречи на независимостта на членоветъ на прокуратурата, действущи всички по началото на законность, и не за него е думата, когато се обсъждатъ въпроситъ за несмѣняемостъ или за други юридически мѣроприятия, целящи да се обезпечи прокурорската служба. По тази причина вътрешната организация на прокуратурата не заплашва независимостта на отдѣлнитъ нейни членове, както подчинеността на подолнитъ сждилища на по-горнитъ не изключва независимостта на сждиитъ. Не е сжщото, когато членоветъ на прокуратурата се турятъ въ подчинение на органъ на изпълнителната властъ, действуващъ по началото на практическо удобство; тукъ подчинението не трѣбва да бжде такова, което изключва всѣка самостоятелность на подчинения, защото това води къмъ разрушение съдебния характеръ на прокурорската деятелность и, главно, унищожавя въ прокурора качеството на органъ на закона и на съдебната властъ въ обширенъ смисълъ на думата. За това, законътъ, като създава за членоветъ на прокуратурата строги условия досежно нейния личенъ съставъ и гаранции за отговорность предъ законитъ и предъ обществото, е длъженъ въ сжщо време да обезпечи, въ необходимитъ за едно разумно подчинение предѣли, както самото свободно изпълнение на службата, така и служебното положение на нейнитъ носители отъ възможенъ произволъ. Въпросътъ, следователно,

се свежда къмъ това, какви трѣбва да бждатъ юридическитъ мѣроприятия, за да се постигне такова обезпечение.

Правителството има назначение да се грижи за запазване прилагането на законитъ отъ нарушения и да преследва престѣпленията. Правото на углавното преследване е функция на изпълнителната властъ, осществявана чрезъ прокуратурата, която, ако и да влиза въ състава на съдебното ведомство и да има предимно съдебенъ характеръ, е и органъ на правителството. Ако последното се лиши отъ всѣкакви права надъ своя органъ въ съдебната сфера, осществяването на споменатитъ негови функции и назначение би станало илюзорно, както би останали незапазени и другитъ негови интереси, възложени на прокуратурата. Къмъ това води пълната несмѣняемостъ на лицата отъ прокурорския надзоръ. За това именно тя не е приета въ законодателствата и съ основание се счита отъ науката нецелесъобразна, въпреки безкрайнитъ спорове около нея.

Наистина, посочената отъ народнитъ представители, които сж защищавали предложението за несмѣняемостъ, положение на пълна нестабилность на прокурорската служба, като последиствие на особеноститъ на нашитъ нрави и на нашия политически и партиенъ животъ, безспорно съществува и коренно би се измѣнило, ако се въведе несмѣняемостта, но по изложенитъ съображения на невъзможность да се сжсатъ онѣзи връзки между прокурорската и изпълнителната власти, които изхождатъ отъ самата сжщность на прокуратура, тя мжно може да се приеме. Обаче, отъ това не следва, че прокуратурата трѣбва да бжде поставена въ положение на слуга на административната властъ, защото началото на законность въ деятелността на държавното обвинение съ това би се пожертвувало, а самото учреждение би изгубило всѣкакъвъ кредитъ въ обществото. Наопаки, прокуратурата се нуждае отъ обезпечение, което, като внася стабилность въ нейната служба, би я запазвало отъ произволи, безъ да се пречи съ това на правителствената властъ въ изпълнението на нейнитъ задачи. Прави сж тѣзи, които твърдятъ, че вътрешната самостоятелность на прокуроритъ преди всичко зависи отъ самитъ тѣхъ и че това качество трѣбва да бжде плодъ на твърдо убеждение и висока нравственостъ, но това не изключва възможността да

се приложатъ и нѣкои мѣроприятия, каквито сж изработени за сждиитѣ. Въ това отношение нашиятъ законъ е направилъ вече крачка напредъ, като е приложилъ и къмъ прокуроритѣ онѣзи правила и редъ за назначение и повишение, които се предвиждатъ за сждиитѣ, колкото и да сж тѣ несвършени по отношение особеноститѣ на прокурорската служба. Но това малко принася полза, защото назначениятъ по такива правила и редъ прокуроръ може да бжде уволненъ или премѣстенъ по усмотрението на министра на правосъдието (чл. 144 З. У. С.), а, отъ друга страна, и дисциплинарната властъ надъ прокуроритѣ се намира въ ржцетѣ на сжщия министръ (чл. 170). Това именно положение трѣбва да се измѣни, като вредно за успѣшната деятелностъ и авторитета на прокуратурата, толкова по вече че на практика и сжществуващитѣ законоположения по въпроса не винаги се прилагатъ въ тѣхния истински смисълъ.

Съмнение не ще, че мислитѣ, които е изказалъ министрътъ на правосъдието въ Народното Събрание при разискванията по чл. 144 З. У. С., за нѣкаква „абсолютна и суверенна“ началническа властъ, произтичаща отъ началото на подчиненостъ, сж погрѣшни, както е погрѣшно и твърдението, че прокурорската властъ „е една специална властъ, която нѣма нищо общо съ сждебната властъ“, тѣй като: 1) първата се опровергава отъ съдържанието на чл. 47 и е противна на самото назначение на прокуратурата и нейнитѣ задачи, и 2) втората е противна на положението на прокуратурата като органъ на сждебната властъ въ обширенъ смисълъ на думата, на нейния сждебенъ характеръ и принадлежностъ къмъ магистратурата, като нераздѣлна частъ на последната.

Началото на подчиненостъ не пречи, щото дисциплинарната властъ надъ прокуроритѣ да не бжде никакъ или изцѣло въ ржцетѣ на органа на висшето сждебно управление, или пъкъ да е обставена съ известни гаранции, които, безъ да намаляватъ решаващата роля на министра, се явяватъ съ морална стойностъ. Като доказателство на това служатъ: 1) наредбитѣ на руското Учр. суд. установл. (ст. 252—272), споредъ които министрътъ има пълна дисциплинарна властъ само надъ замѣстницитѣ на прокурора при окръжния сждъ и твърде ограничена надъ другитѣ лица отъ

прокуратурата, а по-важнитѣ дисциплинарни наказания могатъ да се налагатъ само отъ дисциплинарнитѣ съвети, учредени за сждиитѣ; 2) постановленията на австрийския законъ, споредъ който министрътъ при налагане дисциплинарни наказания взема въ съображение мнението на прокурора при по-горния сждъ, а ако виновниятъ подлежи на уволнение, е длъженъ да поиска заключение по въпроса на *Disciplinarysenat* а и на председателя на апелативния или на касационния сждъ, и 3) разпорежданията на чл. чл. 75 п. п. 4, 5, 6 и 76 на нашия З. за държавнитѣ служители, споредъ които дисциплинаритѣ наказания се налагатъ отъ началството само за грѣшки, каквито сж изброени въ чл. 74, а, ако наказанието е по-тежко отъ глоба, мъмрене и бележка, само по мотивирано решение на дисциплинарния съветъ. Като се има предвидъ, че добавката на парламентарната комисия къмъ чл. 144 З. У. С. е нѣщо по-малко отъ това предвидено въ австрийския законъ, незначително въ сравнение съ предвиденото въ нашия законъ за Държ. служители и почти никаква гаранция въ сравнение съ наредбитѣ на руското У. С. У., като не се изпуска изъ предвидъ, че въ съставянето на първия и последния отъ тѣзи закони сж взели участие най-големитѣ и авторитетни учени и сждебни дейци отъ втората половина на миналия вѣкъ, странно ни се вижда, какъ споменатата добавка е могла да бжде наречена „*non sens*, неразбираема за разума и ересь“, толкова повече че самъ министрътъ на правосъдието въ сжщо време е деклариралъ, че ще прилага при упражняването на дисциплинарната си властъ З. за държавнитѣ служители. Само по себе си се разбира, че възраженията за нѣкакви възможни конфликти между подчинения и началника, за поставяне на министра „въ зависимостъ отъ мнението на нему подведомствени“ или за недопустимостъ, щото „мнението на единъ подчиненъ да важи повече, отколкото мнението на министра“, сж несериозни, тѣй като по съдържание и смисълъ добавката не туря мнението на министра въ подчинение на това на по-горния прокуроръ, нито му дава значение на мнение, задължително за министра: последния само ще го поиска тѣй сжщо, както е длъженъ да иска обясненията на обвиняваното лице, но той е свободенъ да го уважи или не уважи

по своя преценка на обстоятелствата на конкретния случай. Добавката напомня съответната наредба на австрийския законъ въ ограниченъ видъ и има това значение, че министрът на правосъдието ще се произнася не произволно въз основа на сведения, които сж дошли до него по най-найни пжтища и които сж отъ естество да се криятъ даже отъ такъвъ магистратъ, какъвто е прокурорътъ при по-горния сждъ, а по провѣрени данни, като има и мнението на добре запознато съ службата лице отъ прокуратурата и обясненията на обвинявания; по-нататъкъ усмотрението на министра е свободно и не се стѣснява съ нищо. Законодателятъ щѣше да направи едно добро дѣло за правосъдието, ако бѣше приелъ предложената добавка къмъ чл. 144, като първа крачка къмъ разумно разрешение на главния въпросъ, тъй като тя, безъ съ нѣщо да накърнява властта на министра или да ограничава неговото убеждение, представлява отъ себе си една само нравствена гаранция за учреждението, което, въпреки всичко, си остава съ значение на разсадникъ на толкова необходимата за поддържането на правовия редъ законность.

Отъ изложеното става явно, че неограниченото, пасивното и механическото подчинение на прокуратурата, което би я обърнало въ простъ изпълнител на волята на правителствената власть, не отговаря на задачитѣ на института и е вредно за самата власть и за обществения моралъ, тъй като действията на прокурорскитѣ лица, за които съществува предположение, че въ тѣхъ се отражаватъ предписани възгледи, не внушаватъ никакво довѣрие къмъ себе си. Известна самостоятелность, ограничена съ посочени въ закона предѣли на разумно повиновение, е необходима, а единъ пжтъ признато това, подчинението не съставлява вече непреодолима пречка за съгласуване интереситѣ на правителствената власть, въ призванието ѝ да пази прилагането на законитѣ отъ нарушения и да преследва престѣпленията, и тѣзи на прокурорската власть по изпълнението на нейнитѣ задачи, лежащи въ самата идея на института.

Предразсждъкъ е, че държавнитѣ интереси изисквали, щото прокуратурата да се намира въ пълно, безусловно и суверенно разпореждане на изпълнителната власть само за това, защото тя имала известни връзки съ тази власть, безъ

да се държи смѣтка за нейния сждебенъ характеръ. Ако за въвеждането на пълна несмѣняемостъ на лицата отъ прокурорския надзоръ се срѣщатъ пречки, известни мѣроприятия за обезпечение на прокурорската служба сж възможни, приемливи и необходими. Такива могатъ да бждатъ: 1) на чело на прокуратурата да стои лице отъ нейната срѣда, подчинено на министра на правосъдието, но не механически и пасивно, а въ предѣлитѣ на едно разумно повиновение, ясно посочени въ закона и съобразни съ същността и задачитѣ на института; въ ржцетѣ на това лице да се съсрѣдоточи и ржководството на цѣлата прокуратура, като общиятъ надзоръ въ всѣки случай остане принадлежность на министра; 2) да се внесатъ малки поправки въ правилата за реда на назначаването и повишаването, като се даде нужното значение на представленията на прокуроритѣ, съ цель да се обезпечи подбирането на личния съставъ съобразно съ особеноститѣ на прокурорската служба; 3) да се уреди дисциплинарна отговорность, когато провинениятъ подлежи на премѣстване или уволнение, предъ дисциплинаренъ сждъ; такъвъ може да бжде висшиятъ дисциплинаренъ съветъ, предвиденъ въ чл. 176 З. У. С., съ замѣстване часть отъ членоветѣ му съ лица отъ висшата прокуратура; 4) премѣстване на равна прокурорска или сждийска длъжность, безъ дисциплинарно производство, въ другъ сждъ може да става по мотивирано представление на министра на правосъдието, следъ като се вземе мнението на по-горния прокуроръ, незадължително за министра; 5) премѣстване на равна сждийска длъжность въ сжщия сждъ може да се допусне и безъ съобщение на мотивитѣ и 6) уволнение не по дисциплинаренъ редъ може да се допусне само при липса на свободна съответна длъжность, на която лицето би могло да бжде премѣстено, но съ запазване заплатата за опредѣлено време.

§ 40. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА БЪЛГАРСКИЯ ПРОКУРОРСКИ НАДЗОРЪ

Следъ очерка, който направихме за българския прокурорски надзоръ въ онзи му видъ, какъвто той се явява по действащитѣ закони, не е никакъ мжчно да се даде и една обща характеристика на разгледания институтъ.

Българското законодателство е организирано представителството на публичните интереси предъ сжда на началата на обща поржчка съ учредяване за това на особна длъжност, изпълнявана отъ постоянно държавно учреждение. Съ това то се различава отъ частната деятелност, каквато е тази на частните обвинители въ Англия, действащи въ публиченъ интересъ, отъ временната деятелност, каквато е адвокатската, и отъ тази на английските Attorney и solicitor general. Това се вижда отъ всичките постановления на закона, които се отнасятъ до устройството, служебното положение и функциите на лицата отъ прокурорския надзоръ, а въ частностъ отъ тѣзи на чл. чл. 5 и 45 З. У. С., които, като опредѣлятъ състава на учреждението, посочватъ и мѣстото, което то заема въ срѣдата на другите държавни учреждения.

Прокурорскиятъ надзоръ, по своето устройство и деятелностъ, е едноличенъ органъ въ смисълъ, че всѣки неговъ членъ действа по свое разбиране на длъжностите си и на своя отговорност. Обаче, това не значи, че между отдѣлните прокурори и тѣхните действия нѣма никаква връзка. Наопаки, основана на отличителните черти на института, началата на иерархическа дисциплина и единство, тази връзка е дотолкова здрава, че прави отъ учреждението едно органическо цѣло: всички действуватъ отъ името на това цѣло, но отговорността за всѣкиго остава лична. Отъ деятелността на частните лица, макаръ и действащи въ общественъ интересъ, прокуратурата се различава още и съ това, че тя действа не по волята на отдѣлните нейни членове, а по волята на закона: лицата отъ прокурорския надзоръ действуватъ служебно.

Споредъ задачите, които му сж възложени отъ законодателя, нашиятъ прокурорски надзоръ, въ разлика отъ прокуратурата въ началните стадии на нейното развитие, не е контролоръ на законния редъ въ всичките държавни учреждения, а стои при сждилищата и се занимава главно съ сждебните дѣла. Затова той влиза въ състава на сждебното ведомство, има сждебенъ характеръ, макаръ въ своето устройство и да запазва нѣкои административни елементи и, по изключение, да има и нѣкои административни функции.

Прокурорскиятъ надзоръ е блюститель на закона. Въ това качество той има наблюдателна функция: 1) предупредителна, насочена къмъ това да не се допусне нарушение на закона, и 2) наказателна, имаща за целъ да се възстанови нарушения редъ чрезъ преследване на нарушителите. Единъ отъ видовете на тази последната деятелност е углавното преследване. Като блюститель на закона, прокурорътъ наблюдава за правилното разбиране и тълкуване на закона. Това е юрисконсулската длъжност на прокурора предимно въ сждилищата, въ които той дава заключения по прилагането на закона; тукъ тази му длъжностъ има значение не на надзоръ надъ сжда, а повече на юридическа помощ на последния отъ страна на правителството, въ задачите на което влиза гарантирането на правилното прилагане и изпълнение на закона.

Прокурорскиятъ надзоръ, като блюститель на закона въ сщо време е и представител на публичните интереси. Такъвъ е той преди всичко въ углавните дѣла, въ които интересътъ на държавата се заключава въ наказанието на доказаното престѣпление; нему принадлежи обвинителната власт. Такъвъ е той и въ гражданските дѣла, въ които се явява, когато намѣри за необходимо или когато това му е възложено отъ закона, съ заключения по въпроси и дѣла, които засягатъ обществения редъ и публичния интересъ.

Прокурорскиятъ надзоръ действа и въ качество на органъ на правителството. Такъвъ е той: 1) и въ качеството си на блюститель на закона и представител на публичните интереси, защото пазенето на законите и охраната на публичния интересъ сж една отъ главните задачи на правителството, 2) углавното преследване е функция на правителствената власт и се изпълнява отъ прокуратурата и въ качество на органъ на тази власт, 3) съ консултативното участие въ нѣкои дѣла, свързани съ интересите на фиска, прокурорътъ се явява защитникъ на законните права на последния, и 4) въ сжда и въ сждебното ведомство прокурорътъ се явява наблюдател за правилното изпълнение на длъжностите си отъ всички лица отъ това ведомство; правителството, безъ да се намѣсва въ самото раздаване на правосъдието отъ независимия отъ него сждъ, за изпълнение на своите задачи, е длъжно да следи за правилното фун-

кционирание на сждилищата, а това то постига, между другото, и чрезъ прокуратурата. Външенъ признакъ на положението на прокуратурата като органъ на правителството е подчинението на всички нейни членове на министра на правосъдието.

Главната задача на прокурорския надзоръ се заключава въ публичното углавно преследване. Въ изпълнението на тази задача прокурорътъ се явява органъ на сждебната властъ, въ обширенъ смисълъ на думата, въ нейното разклонение, наричано обвинителна властъ. Отдѣленъ и независимъ отъ сжда, прокурорътъ е възбудител на углавното преследване, при което той се явява и действа въ качество на блюстител на закона презъ всичкото време на предварителното производство, а получава за осществяване на състезателното начало, положение на страна, противопоставена на защитата, само на сждебното следствие, безъ, обаче, и тукъ да се лишава отъ законоохранителната си функция.

Втора задача на прокурорския надзоръ е наблюдателната, въ тѣсенъ смисълъ. Тя се заключава, главно, въ това, че на прокуратурата се възлага да следи за спазването на законния редъ отъ страна на длъжностнитѣ лица по сждебното ведомство и да съобщава на председателитѣ на сждилищата или на министра на правосъдието за забелязанитѣ опущения, като въ по-важни случаи и повдига въпросъ предъ компетентната сждебна колегия за възбуждане на дисциплинарно преследване противъ виновнитѣ. Трѣбва да се подчертае, че законоохранителната функция, колкото и да е ограничена въ външнитѣ ѣ проявления, винаги се явява необходима съставна часть на дейността на прокуратурата. Външни проявления въ нѣкои обязанности по охранението на закона може и да нѣма, но принципътъ на това охранение трѣбва, както се изразява Н. В. Муравьевъ, да прониква въ всичката дейность на прокуратурата, да ѣ придава отсѣнъкъ на онази висша справедливостъ, която е въплотена въ закона.

Прокурорскиятъ надзоръ се ръководи въ своята дейность отъ началото на законность. Началото на целесобразность би могло още да ръководи прокурорската дейность само при обсъждането на въпроса за достатъч-

ность на основание, при наличиността на законенъ поводъ за възбуждане на углавно преследване, но безъ да се нарушава принципа на законотърность и безъ да се влиза въ противоречие съ общественитѣ задачи на прокуратурата и нейното призвание. Едно, обаче, никога не трѣбва да се изпуска изъ предвидъ, че прокурорътъ въ никой случай не може свободно да разпорежда съ преследването, като се ръководи отъ началото на целесобразность въ публиченъ интересъ, тамъ, гдето могатъ да пострадатъ нѣкои сериозни интереси на частното лице, потърпѣвшѣ отъ престѣпленieto.

Въ основата на углавното правосъдие у насъ стои работата на прокурора при окръжния сждъ. Той възбужда углавното преследване, ръководи подчинената му полиция въ действията ѣ по откриване и първоначално, а въ повечето случаи и окончателно, разследване на престѣпленията, дава насока на предварителното следствие отъ начало и до край, формулира окончателното обвинение, което следъ това поддържа предъ сжда, оказва голѣмо влияние върху понататъшното движение на процеса, ако последниятъ се е завършилъ въ първата инстанция несъгласно съ неговитѣ искания, и, най-после, прави разпореждане за изпълнението на постановената присжда. Подъ негово наблюдение се намира и углавното преследване предъ мировитѣ сждии, макаръ самъ и да не взема непосредствено участие при разглеждането на дѣлата у тѣзи сждии. Като се прибави къмъ това и неговата законоохранителна деятельность и участието въ сждебно-административнитѣ и административни дѣла, ясни ставатъ помѣстениетѣ въ журнала на руския Държавенъ Съветъ думи: „Съединението въ лицето на прокурора на толкова важни обязанности, за изпълнението на които сж нужни не само основателно знание на законитѣ, но и особна деятельность и добросъвъѣстность, сочи на необходимостъ да се назначаватъ на тѣзи длъжности хора юридически образовани и доказали своитѣ познания по сждебната часть“. Прокурорътъ при окръжния сждъ трѣбва да бжде особно енергиченъ и твърдъ въ своитѣ действия, тъй като той се намира въ постоянно съприкосновение съ живота и съ стълкновения въ взаимнитѣ отношения на гражданитѣ, стои, тъй да се каже, лице въ лице съ престѣпленieto и съ онова голѣмо противодействие, което се предприема по най-разнообразни

начини и безъ да се избиратъ средствата, за да се попречи на неговитѣ усилия и да се осуети откриването и наказанието на престѣпника. Това еднакво се отнася и до прокурора и до неговитѣ замѣстници, но отговорността за авторитета и успѣшната деятельность на мѣстната прокуратура лежи преди всичко върху прокурора, отъ който много зависи, щото самото учреждение да бѣде поставено на такава висота, че да спечели уважението и довѣрието на обществото.

Прокурорътъ на окръжния съдъ разпредѣля между своитѣ замѣстници постояннитѣ и временнитѣ занятия. При това той трѣбва, по възможность, да взема върху си наблюдението, понататѣшната насока и поддържането на обвинението предъ съда по особно важнитѣ дѣла, а сжщо и участието въ общитѣ събрания на съда. На особното му внимание се препоръчва деятельностьта на кандидатитѣ на съдебна длѣжность, които изпълняватъ прокурорски обязанности. Тѣзи лица не сж достатѣчно подготвени къмъ напълно самостоятелна деятельность и се нуждаятъ отъ постоянно ръководство. Затова върху тѣхъ не трѣбва да се възлагатъ важни и сложни дѣла и преписки по дознания, а въ съдебни заседания тѣ могатъ да взематъ участие само по такива дѣла, които, по своята фактическа и правна страна, сж ясни и несложни. Когато има да се произнася за прекратяване на производство по дознание, кандидатътъ трѣбва да докладва на прокурора или на нѣкого отъ замѣстницитѣ, опредѣленъ отъ прокурора, които и слагатъ резолюцията; по сжщия начинъ трѣбва да се постѣпва и въ случаитѣ, когато предстои да се правятъ разпорѣждания по такива производства. На кандидатъ не трѣбва да се възлага наблюдение надъ предварително следствие, а когато при изучване на следствено дѣло кандидатътъ намѣри, че следствието е непълно, той трѣбва да доложи за това на прокурора, който само и може да разпорѣди повръщане на дѣлото за допълване на следствието. Заведването на прокурорската служба при съда въ никой случай не трѣбва да се възлага на кандидатъ. Замѣстницитѣ на прокурора действуватъ подъ ръководството на своя шефъ и строго следватъ указанията на последния по разпредѣлението на прокурорскитѣ обязанности. Получилъ единъ пжтъ известно производство, за да го наблюдава или

да се произнесе по него, замѣстникътъ извършва всички действия, безъ да чака отдѣлни указания въ разнитѣ фази на развитието му. Той може да бѣде замѣненъ съ друго лице само по разпорѣждане на прокурора, а, ако замѣната се желае по взаимно съгласие съ нѣкого отъ колежитѣ, само съ знанието и разрешението на шефа. Въ случаи на замѣна, замѣнилото лице отъ прокурорския надзоръ, като поема понататѣшното водене на дѣлото на своя отговорность, макаръ и да не е стѣсненъ отъ действията и мненията на предшественника си, за запазване единство въ прокурорската деятельность, къмъ отмѣна на извършеното може да прибѣгва само въ случай на необходима и явна нужда. Само по себе си се разбира, че то не може да подава протести по действия, които сж последвали съгласно съ заключението на предшественника.

Въ своята деятельность по възложенитѣ имъ дѣла и производства замѣстницитѣ на прокурора действуватъ по свое разбиране и на своя отговорность. Всички резолюции тѣ поставятъ самостоятелно, а разпорѣжданията правятъ съ свои подписи. Обвинителнитѣ актове и писменитѣ заключения по дѣлата тѣ изготвятъ отъ свое име и съ свои подписи, като спазватъ срока, опредѣленъ въ чл. 289 У. С. За всѣко неспазване на този срокъ замѣстникътъ на прокурора е длѣженъ да донесе на своя шефъ съ обяснение на причинитѣ. Такова неспазване безусловно не трѣбва да се допуща по арестантскитѣ дѣла, а, ако се появятъ причини за такова, замѣстникътъ незабавно о длѣженъ да докладва на прокурора.

Замѣстницитѣ на прокурора, като лица отъ прокурорския надзоръ, сж длѣжни да изпълняватъ обязанности си по чл. 149 З. У. С., но за забелязанитѣ опущения и нередовности не правятъ сами никакви постѣпки, а само донасятъ на прокурора.

Като се изключатъ обвинителнитѣ актове, писменитѣ заключения и предложенията, които замѣстницитѣ на прокурора съставятъ и правятъ по възложенитѣ имъ дѣла и преписки, всички други книжа, които изхождатъ отъ прокурорския надзоръ, се изготвятъ въ канцеларията отъ името на прокурора и се подписватъ отъ него. Това общо правило особно точно трѣбва да се спазва въ сношенията съ горното началство и съ други власти. Понататѣкъ дѣлата

работа по изпълнение функциитѣ на прокурорския надзоръ лежи върху прокурора, който действува или лично, или чрезъ своитѣ замѣстници.

Всички лица отъ прокурорския надзоръ сж длъжни да се стремятъ къмъ единство въ своята деятелностъ, въобще, и къмъ еднообразие въ служебнитѣ действия, въ частностъ. За постигане на тази целъ, на прокурора при окръжния сждъ се препоръчва да обсъжда, съвмѣстно съ замѣстниците си, възникналитѣ въ практиката по-важни случаи и дѣла, като при това винаги се иматъ предвидъ и даденитѣ по сжщитѣ или еднакви въпроси указания отъ по-горното началство.

Прокурорътъ при апелативния сждъ у насъ нѣма онова решително значение и онази обширна властъ, каквато е присвоена на главния прокуроръ при сжщия сждъ въ Франция. Това се дължи на обстоятелството, че у насъ не сжществува обвинителна камара и сждъ съ заклети заседатели, не сжществува и сждебна полиция, подъ началството на този прокуроръ, а и въ областта на надзора надъ службата и длъжностнитѣ лица въ сждилищата сж направени голѣми ограничения. При все това, като се занимава съ провѣрка на дейността на окръжната прокуратура, прокурорътъ при апелативния сждъ безспирно контролира работата на подчиненитѣ си лица отъ прокурорския надзоръ и заедно съ това е тѣхенъ ръководител. Като не се ограничава само съ изпълнение на обвзаноститѣ си съ участие въ сждебнитѣ и разпоредителнитѣ заседания на сжда, при който се намира, и като винаги самъ има предвидъ получаванитѣ отъ своето началство упжтвания, той е длъженъ добре да познава цѣлата прокурорска служба въ апелативната областъ, да обединява всичкитѣ страни на дейността по нея и да ѝ дава своя насока. Въ това отношение особно му се вмѣнява въ длъжностъ да следи за упражняването на углавната репресия въ областта, като най-внимателно преглежда и изучава представляванитѣ му отъ окръжната прокуратура сведения за разгледанитѣ въ окръжнитѣ сждилища углавни дѣла и взема съответни мѣрки за подаване протести или за отстранение допуснатитѣ отъ подчиненитѣ му прокурори неправилности. За сжщото той е длъженъ да следи и по дѣлата, които постъпватъ въ апелативния сждъ, и да не оставя безъ внимание забелязанитѣ опущения на прокуро-

ритѣ при първостепенното движение на сжщитѣ дѣла. Като ръководител на подчиненитѣ си и като обединител на прокурорската деятелностъ на една територия, равна на една трета частъ отъ държавата, прокурорътъ при апелативния сждъ е отговоренъ за силата и значението на службата въ областта. Тази роля на апелативната прокуратура не малко би се улеснила, ако министерството на правосъдието по-рѣдко се ползува отъ правото си да дава разпореджания направо до окръжнитѣ прокурори и за по-важнитѣ отъ тѣхъ въ всѣки случай да съобщава едновременно и на прокурора при апелативния сждъ. Въ това отношение може да служи за образецъ Франция, гдето министрътъ винаги по прокурорската служба се отнася до по-горния прокуроръ.

Що се отнася до прокуратурата при Върховния касационенъ сждъ, въ нейната деятелностъ трѣбва да се различаватъ функциитѣ по касационнитѣ дѣла отъ тѣзи по началствуването надъ другитѣ прокурори. За първитѣ привеждаме думитѣ на Н. В. Муравьевъ: „Необходимо е да се отбележи влиянието на този висшъ отраслъкъ на прокурорския надзоръ върху, тѣй да я наречемъ, „бойната“ прокуратура. Въ интереса на тази последната, за правилността на нейната насока, трѣбва да се желае, щото касационната прокуратура, като изпълнява своитѣ отъ първостепенна важностъ обязанности на държавенъ юрисконсултъ предъ върховния сждъ на страната, да съединява началата на теорията на правото съ нуждитѣ на практиката, доктрината съ живота. Изобиленъ материалъ за уразумение на тѣзи нужди всѣкидневно събира дейността на окръжната и апелативната прокуратура и, само който притежава нейния опитъ и взема въ съображение всичкитѣ негови изводи и наблюдения, може да бжде вѣренъ тълкувател на закона отъ висотата на касационната прокуратура.“ Отъ друга страна, като стои, споредъ чл. 46 ал. 3 З. У. С., на най-горното стъпало на иерархическата стълба въ срѣдата на прокуратурата, главниятъ прокуроръ е длъженъ да се стреми къмъ обединение на цѣлата служба въ държавата по сжщия начинъ, по който това върши апелативниятъ прокуроръ въ своята областъ, като действува предимно чрезъ последния. Това може да бжде отъ голѣма полза, тѣй като на чело на прокуратурата се поставя лице отъ нейната срѣда, което само подчинено

на министра на правосъдието, може не малко да способствува за вътрешната самостоятелност на прокурорския надзоръ, безъ съ нѣщо да се накърняватъ правата на министра на правосъдието. Всичко това, разбира се, може да се постигне само тогава, когато главниятъ прокуроръ се намира при такива условия, щото да може фактически да ръководи цѣлата прокуратура. Обаче, съ премахването, съ закона за устр. на сждил. отъ 2 януарий 1926 година, на онова изолирано положение, което дотогава заемаше прокуратурата при касационния сждъ, фактически то малко се измѣни: поставенъ въ необходимостъ, поради малочислеността на касационната прокуратура, да взема постоянно участие въ сдебнитѣ и распоредителнитѣ заседания на едно отъ отдѣления на сжда и въ общитѣ събрания на всичкитѣ отдѣления, той очевидно не може да разполага съ достатъчно време за отведената му отъ закона нова роля досежно надзора и ръководенето на прокуратурата при инстанциитѣ по същество, нито своевременно да събере нужния за тази роля материалъ. При все това, той е длъженъ да прави възможното.

На друго мѣсто поменахме, че у насъ прокуратурата при мировитѣ сждии не съществува, а нуждата отъ такава е повече отъ явна за всѣкиго, който е запознатъ съ деятелността на тѣзи сждии по углавнитѣ дѣла. Компетентността на нашитѣ участкови сждии, които продължаватъ още да се наричатъ „мирови“ само по традиция, е до толкова разширена, а има предложения още повече да се разшири, че далечъ надминава тази на сжщитѣ сждии въ чужбина. Въпреки това, въ нѣкои европейски държави, въ които частнитѣ и длъжностнитѣ обвинители отъ полицията сж много по подготвени отъ нашитѣ за ролята на публични обвинители, мѣстни прокурори отдавна сж въведени и на практика сж се оказали много полезни. Време е и у насъ да се учредятъ такива прокурорски длъжности въ състава на окръжната прокуратура, като по този начинъ: 1) се освободи полицията отъ една функция, която не е по силитѣ ѝ и се явява безцвѣтна и безполезна, и 2) се освободи и мировиятъ сждия отъ несвойствената му роля самъ да се грижи за интереситѣ на обвинението. Надзорътъ надъ обвинителната деятелност на частнитѣ лица и полицията предъ мировитѣ сж-

дии, който принадлежи на прокурора при окръжния сждъ, въ действителност е само книженъ, очевидно не е достатъченъ и малко гарантира интереситѣ на публичното обвинение по онази маса углавни дѣла, понѣкога отъ значителна важностъ, които разглеждатъ нашитѣ мирови сждии.

§ 41. ОТНОШЕНИЯ НА ПРОКУРОРСКИЯ НАДЗОРЪ КЪМЪ СЖДА

Прокурорскиятъ надзоръ се намира при сждилищата. Въ опредѣлената му, предимно сдебна, областъ той е блюститель на закона, представител на публичнитѣ интереси и органъ на правителствената властъ. Затова, отъ особна важностъ е да се обезпечатъ нормални отношения, отговарящи на назначението и свойството на обязаноститѣ на тѣзи две учреждения. Характерътъ на тѣзи отношения преди всичко се опредѣля въ закона. Това сж отношения на две съвършено независими въ служебенъ и иерархически смисълъ учреждения, свързани помежду си съ общностъ на крайната задача на сдебната властъ — да се даде правосъдие на населението. Да се подчини прокуратурата на сжда би означавало да се отслабятъ необходимитѣ за успѣшна деятелност на обвинителната властъ енергия и свобода на инициатива, а да се подчини сжда на прокуратурата би значело да се подкопае самостоятелността на правосъдието.

По нашия законъ сждътъ нѣма право да се намѣсва въ действията на прокуратурата и да влиза въ критическо обсъждане на тѣзи действия, а само съобщава на министра на правосъдието за забелязанитѣ нередовности и неправилности, които лицата отъ прокурорския надзоръ би допуснали въ съприкосновението си съ сжда (чл. 148 З. У. С.). Отъ друга страна, сждътъ прилага законитѣ, безъ да се стѣснява отъ исканията и заключенията на прокурора. Последниятъ, предвидъ на неговата законоохранителна функция, ако и да следи за правилното изпълнение отъ страна на длъжностнитѣ лица отъ сдебното ведомство на възложенитѣ имъ обязанности, самъ не се мѣси въ работата на сжда, а за забелязанитѣ опущения по длъжностъ съобщава на председателитѣ на сдебнитѣ мѣста, или внася въпроса за разрешение отъ компетентната колегия, като въ последния случай донася и на министра на правосъдието (чл. 149). При

тѣзи ясни постановления на закона само лични и дребнави амбиции могат да попречатъ на една разумна задружна работа между двата отрасъка на една и сѣща сѣдебна властъ, въ широкъ смисълъ на думата, служащи на едно и сѣщо дѣло. Прокурорътъ, ако и да е въ положение на страна въ углавния процесъ, необходимо за осъществяване на състезателното начало, има въ своята деятелностъ елементъ на безпристрастие (чл. чл. 47 З. У. С. и 439 и 440 У. С.), свойственъ на сѣдия, а въ сѣщо време е и органъ на закона. Този „говорящъ“ сѣдия, по тази причина, нѣма никакви основания да не се отнася съ голѣмо уважение къмъ „сѣдѣщитъ“ сѣдии, а като органъ на закона и поради близостъта си къмъ висшия органъ на сѣдебното управление, не може и не трѣбва да претендира за първенство надъ независимия отъ него сѣдъ и да се стреми да оказва влияние върху последния. Всѣко негово действие, несъгласно съ това положение, е вредно за желаното единодушие между сѣда и прокуратурата и за самото правосѣдие. Прокурорътъ може да влияе върху сѣда само съ законността на своитѣ искания и силата, обоснованостъта и убедителността на доводитѣ, като не забравя, че предварително събраниятъ отъ него и постѣпилъ въ сѣда материалъ понататъкъ се намира въ пълно разпореждане на сѣда, задължително и за прокурора. Само по себе си се разбира, че прокуратурата трѣбва ревностно да пази своята независимостъ отъ сѣда, защото, ако тя въ желанието си да не дава поводи за конфликти се обезличава, това би я лишило отъ нужния ѝ авторитетъ и би било противно на самото ѝ назначение. Отъ друга страна, и сѣдътъ е длъженъ да държи сѣщо такава поведение спрямо прокуратурата, като не забравя, че последната действува не въ свой интересъ, не и въ интереса на нѣкого отъ участващитѣ въ дѣлото лица, а въ публиченъ интересъ, и въ никой случай не трѣбва, въ стремлението си да запази своята сѣдийска независимостъ, да съглежда желание да му се оказва влияние, когато прокурорътъ само изпълнява своя служебенъ дългъ. Тази страна на въпроса всѣки сѣдия е длъженъ добре да схване и си обясни, защото всѣко стремление да се сведе представителя на прокурорския надзоръ до положението на единъ обикновенъ тѣжителъ, какъвто е частниятъ обвинителъ, като не се държи

смѣтка за другитѣ страни на неговото призвание и се игнорира държавния характеръ на прокурорската служба, зле се отразява върху престижа на самата сѣдебна властъ, отрасъкъ на която е прокурорската властъ. Ако за прокурора независимостъта на сѣда трѣбва да бѣде света, и сѣдътъ трѣбва да се предпазва отъ такъвъ начинъ на действия, който обезличава прокуратурата и може да парализира нейния авторитетъ и сила. Недоброто схващане отъ страна на прокуратурата или отъ страна на сѣда основанията, които определятъ характера на взаимнитѣ отношения между дветѣ тѣзи независими едно отъ друго учреждения, неминуемо влѣче следъ себе си и отслабване авторитета на сѣдебната властъ въ очитѣ на населението, а това очевидно не може да не бѣде вредно и за самото правосѣдие.

На друго мѣсто казахме, че сѣдътъ нито може да повдига въпросъ за отстранение на прокурора, нито се произнася по основателността на посочванитѣ отъ участващитѣ въ дѣлото лица причини за отводъ (чл. чл. 344 и 345 У. С.). Отъ друга страна, за характера на взаимнитѣ отношения между сѣдиитѣ и прокуроритѣ, не е излишно да отбележимъ, че и прокурорътъ, макаръ и да има качество на страна въ углавния процесъ, нѣма право да иска, въ форма на отводъ, отстранение на известенъ сѣдия, тъй като това право иматъ само участващитѣ въ дѣлото лица, а прокурорътъ въ този случай дава само заключение (чл. чл. 338 и 342). И това не е случайно подчертано въ закона, тъй като въпросътъ е билъ специално обсъжданъ отъ съставителитѣ на рускитѣ устави отъ 1864 г. и е билъ разрешенъ отрицателно, както се вижда отъ обяснителнитѣ имъ записки, именно защото това би било неудобно за достойнството на сѣдиитѣ и би могло да създаде много нежелателни недоразумения въ личнитѣ отношения между сѣдиитѣ и представителитѣ на държавното обвинение, които недоразумения зле би се отразили върху престижа на правосѣдието.

Отъ изложеното става явно, че въ своитѣ писмени и устни обръщения къмъ сѣда, прокурорътъ трѣбва да се отнася съ почитъ и уважение, но съ достоинство. При несъгласия отъ страна на сѣда съ неговитѣ искания и заключения, той трѣбва да пази пълно спокойствие и да не проявява своето неудоволствие, защото това би го само изложило; той

може да се възползува отъ правото си на протестъ противъ несъгласнитѣ съ неговитѣ заключения опредѣления на сѣда. Прокурорътъ трѣбва да се стреми да спечели довѣрието на сѣда, защото само така може да намѣри поддръжка отъ сѣдебната властъ тамъ, гдето той би срещналъ затруднения въ изпълнението на своитѣ длѣжности. Затова, той е длѣженъ да действува предъ сѣда дълбоко обмислено, последователно и строго законно, а своитѣ искания и заключения да обосновава съ най-голѣмо внимание; той никога не трѣбва да прави искания и да дава мнения, които, по своята сжщностъ, сж явно неуважителни при даденото положение на дѣлото.

На предварителното следствие прокурорътъ е повече блюстителъ на закона, отколкото органъ на углавното преследване. Обвинението рѣдко може да получи една окончателна формулировка още въ момента, когато престѣплението се е извършило, защото обвинителътъ обикновено не разполага съ доказателства, може да не знае, кой е извършилъ деянието, и винаги срѣща противодействие отъ страна на обвиняемия. Затова, за да се избѣгне възможността на едно излишно сѣдебно производство, необходимо е да се събере материалъ, който да послужи за разрешение на въпроса, дали има основание да се предяви едно окончателно обвинение и, следователно, дали ще има сѣдебно разглеждане на дѣлото. Въ това се състои крайната задача на предварителното следствие, извършвано отъ особенъ сѣдия, нареченъ следователъ.

Съставителитѣ на руския уставъ угол. судопр., както това се вижда отъ обяснителната записка къмъ него, сж имали за целъ да създадатъ въ лицето на сѣдебния следователъ единъ безпристрастенъ носителъ на сѣдебната властъ като се допусне на предварителното следствие формална защита, да се въведе гласностъ и се остави възбуждането на углавното преследване изключително въ ржцетѣ на прокурора, като органъ на обвинителната властъ. По този начинъ се е мислило да се освободи следователя отъ длѣжността да бжде едновременно и обвинителъ, и защитникъ и сѣдия, откриването на доказателствата да се предостави на органитѣ на обвинението и защитата, а на следователя да се дадатъ чисто сѣдийски функции: извършване на действия

които странитѣ не могатъ да извършватъ, защото сж свързани съ вземане принудителни мѣрки и установяване на доказателствата. Обаче, всички тѣзи мисли сж останали неосъществени, и следователътъ е останалъ органъ, въ който сж съединени ведно функциитѣ на сѣдия, обвинителъ и защитникъ. Въ този видъ следствиятъ институтъ е миналъ и въ нашето законодателство.

У насъ сѣдията-следователъ е сѣдия, който се стреми да разкрива истината, като съ пълно безпристрастие установява както обстоятелствата, които изобличаватъ обвиняемия, тѣй и обстоятелствата, които го оправдаватъ (ср. чл. 89 У. С.). Прокурорътъ, като наблюдава следствието, се стреми къмъ сжщата целъ, а отъ това само по себе си следва, че двата тѣзи органи на предварителното следствие, които вървятъ къмъ една и сжща целъ, се явяватъ естествени сътрудници, на които се налага известна солидарностъ. Отговорността за пълнотата и качеството на следствието лежи преди всичко върху следователя, който по тази причина е свободенъ да избира начинитѣ и средствата за разкриването на истината. Затова и прокурорътъ, дори когато не сподѣля възгледа на сѣдията-следователъ, е длѣженъ да уважава неговото убеждение и сѣдийска независимостъ. Всѣки опитъ да се влияе съ служебното положение тукъ би се срещнало съ тази независимостъ и само би уронилъ авторитета на прокурора. Такъвъ единъ опитъ при това е и излишенъ, тѣй като прокурорътъ има пълна възможностъ да се възползува отъ предоставеното му право да направи искане за събиране на доказателствата, което следователътъ е длѣженъ да удовлетвори, освенъ ако то е незаконно (чл. 103 У. С.). При такова положение на работата, очевидно е, че и поводи за недоумения рѣдко би имало, но прокурорътъ и тукъ, както и въ отношенията си къмъ сѣда, е длѣженъ да предявява само добре обосновани искания, и то такива, които да не претоварватъ следователя съ излишни действия, особно ако това е свързано съ забавяне безъ сжществена полза на следствието. Съвмѣстното обсъждане на необходимитѣ за успѣха на следствието мѣрки, постоянното въздействие върху подчинената на прокурора полиция въ интереса на разследването и общността на задачата — това сж основитѣ, върху които трѣбва да се градятъ отношенията между сѣдията-

следовател и прокурора. И следствиятъ сѣдия, отъ своя страна, макаръ и независимъ отъ прокурора, но поставенъ, поради особеноститѣ на възложенитѣ му отъ закона функции, въ необходимостъ да изпълнява известни искания на прокурора, безъ да може да влиза въ тѣхното обсъждане, не трѣбва да гледа на подобни предложения на прокурора като на такива, които го турятъ въ зависимо положение спрямо последния, защото въ тѣзи случаи той се подчинава на разпорежданията на закона, а не на лицето, подъ наблюдението на което извършва следствието. Особно той не трѣбва да гледа, като на посягане върху сѣдийската му независимостъ, на предложенията за възбуждане на углавно преследване противъ опредѣлено лице: за достатъчността на основанието въ този случай отговаря обвинителтъ, а сѣдията-следователъ, безъ да влиза въ обсъждане на фактичискитѣ условия на обвинението, е свършено независимъ въ самото производство на следствието, за качеството и пълнотата на което вече е отговоренъ той, а не прокурорътъ.

§ 42 ОТНОШЕНИЯ НА ПРОКУРОРСКИЯ НАДЗОРЪ КЪМЪ АДВОКАТУРАТА

Прокуратурата е възникнала отъ адвокатурата. Като органъ на обвинението първата се противопоставя на защитата, водена обикновено отъ втората. Това положение създава между тѣзи два института, принадлежащи на едно и сѣщо ведомство, известни отношения на процесуални противници, но въ сѣщо време и на сътрудници въ задачата на сѣда да намѣри материалната истина. Това създава за тѣхъ длъжностъ да не си служатъ съ съмнителни или подозрителни похвати въ процесуалната борба и да се отнасятъ единъ къмъ другъ съ нужното уважение. Особно това се вмѣнява въ длъжностъ на прокурора поради неговото значение на органъ на държавата, който трѣбва да остане спокоенъ и сдържанъ даже тогава, когато отдѣленъ адвокатъ нарушава своитѣ задължения, като не влиза въ лични препирни, които само могатъ да отвлѣкатъ вниманието на сѣда и да сплнатъ правилния ходъ на сѣдебното заседание. Нѣщо повече, законитѣ и справедливи интереси на адвокатурата винаги трѣбва да намиратъ поддръжка въ прокуратурата, независимо отъ това дали адвокатътъ гледа на прокурора като на свой

врагъ, когато въ сѣщностъ съ своето отнасяне следствиятъ доказва, че е само сътрудникъ въ търсенето на истината по дѣлото. Отъ друга страна, когато прокурорътъ дава заключения въ качество на блюстителъ на закона, трѣбва да се помни, че възражения отъ страна на защитника не се допускатъ, а това налага длъжностъ на прокурора, ако адвокатътъ си позволи да наруши въ това отношение законния редъ, да поиска съответни за случая разпореждания на председателя, но въ никой случай не и да отговаря.

§ 43. ОТНОШЕНИЯ НА ПРОКУРОРСКИЯ НАДЗОРЪ КЪМЪ УЧАСТВУВАЩИТЪ ВЪ ДѢЛОТО ЛИЦА

Спрямо участващитѣ въ дѣлото лица прокурорътъ е длъженъ да се отнася съ внимание и спокойствие, достойни за представителя на публичния интересъ предъ сѣда. Прямо подсѣдимия въ никой случай не трѣбва да се допуска ирония, присмѣхъ или бруталностъ, като не се забравя въ него човѣка, колкото неговото деяние и да се явява грозно въ очитѣ на прокурора и на обществото. Особно внимателенъ трѣбва да бѣде той по отношение на потърпѣвшия, който на себе си е изпиталъ престѣпното деяние и като свидетелъ може да прояви известни слабости, а често и се поставя въ тежкото положение да избира между интереситѣ на субекта и обекта на престѣплението. Не по-малко внимание заслужаватъ и свидетелитѣ и експертитѣ, призвани да изпълнятъ единъ граждански дългъ къмъ правосѣдието. Тѣхната личностъ трѣбва да бѣде уважавана; всѣко предлагане на обидни по смисълъ или по форма въпроси, които могатъ да смутятъ свидетеля, да го принудятъ да страда или да се дразни, никому не е позволено, а най-малко на длъжностния обвинителъ.

§ 44. ОТНОШЕНИЯ НА ПРОКУРОРСКИЯ НАДЗОРЪ КЪМЪ АДМИНИСТРАТИВНИТЪ ВЛАСТИ

Най-сложни сѣ отношенията на прокурорския надзоръ къмъ административнитѣ власти. Поради това, че у насъ сѣдебна полиция не сѣществува, полицейскитѣ действия по предварителното производство се извършватъ отъ общата и селската полиция (чл. чл. 71, 85 и 265 У. С.), която, когато извършва такива действия се намира въ непосредствено

подчинение на прокурора (чл. 101). Споредъ това положение на полицията, ако прокурорътъ дава разпореждания законни и практически изпълними, никакви търкания сж недопустими. Ако полицейскитѣ лица сж неизпълнителни и не действуватъ съ нужната енергия, прокурорътъ е длъженъ да бжде настойчивъ и последователенъ до край и да упражни всички предоставени му отъ закона права, за да се изпълни безъ друго неговото законно искане, безъ да дава възможност да се оспорва юридическата правилност на поръчката. Обаче, работата е тамъ, че у насъ полицията е слѣта съ администрацията, а последната винаги се намира подъ влиянието и въ фактическо разпореждане на партийни лица, близки до правителството, често имащи интереси, далечъ несъгласни съ тѣзи, които се представляватъ отъ прокуратурата. Това именно често създава не само поводи за конфликти, но понѣкога има за последствие и противодействие на прокурорскитѣ разпореждания. За да запази своя авторитетъ, прокурорътъ въ такъвъ случай е длъженъ въ своитѣ сношения съ администрацията да пази най-строга законностъ, като въ никои случай не се поддава на раздражение по поводъ на недостойното държане спрямо него. Всѣкакви прекания и спорове сж излишни: прокурорътъ е длъженъ да настои да се изпълни неговото искане или разпореждане, а спрямо лицата, които нарушаватъ или неизпълняватъ своитѣ длъжности, да постѣпи точно въ предѣлитѣ на правата, които му дава законътъ. Нашитѣ политически и партийни нрави сж такива, каквито тѣй картинно сж описани при разискванията по чл. чл. 138 и 144 З. У. С. въ Народното Събрание, и често сж създавали положения, при които прокурорътъ е билъ излаганъ на голѣми неприятности, но това по е за предпочитане, отколкото отъ страна на органа на закона да се допусне едно нарушение на последния и съ това да се унижи достоинството на лицето, което действува за запазване законността, и да се дискредитира престижътъ на учреждението, отъ името на което то действува. Отъ друга страна, прокурорскиятъ надзоръ не единъ пѣтъ е билъ упрекуванъ, че въ отдѣлни случаи действува подъ влиянието на органитѣ на управлението при произволитѣ и нарушенията на закона отъ страна на длъжностни лица отъ администрацията. Такива отдѣлни случаи безъ съмнение сж въз-

можни, но трѣбва да се признае, че неустойчивостъ отъ страна на прокурорския надзоръ се е проявявала толкова рѣдко, че никакъ не се е отразила върху онова довѣрие, което, въпреки всички благоприятни условия, нашата прокуратура си е спечелила въ обществото. Поставенъ между изискванията на закона и обществото, отъ една страна, и покровителството на провинилия се държавенъ служителъ отъ страна на висшата администрация, прокурорътъ е длъженъ да остане хладнокрѣвенъ, да действува съ особно внимание и неуклонно да следва предписанията на закона. Въ такива случаи той има всички основания да очаква поддръжка отъ своитѣ началници изъ срѣдата на прокуратурата, а най-високиятъ неговъ началникъ, министрътъ на правосъдието би поелъ, ако се поддаде на явно вредни за правосъдието влияния, голѣма нравствена отговорност за унижения авторитетъ на закона и на неговия представителъ.

Лицата отъ прокурорския надзоръ винаги трѣбва да помнятъ, че полицията се намира въ тѣхно подчинение само когато извършва действия по откриване на престѣпленията, събирането на доказателства по тѣхъ и залавянето на престѣпниците и когато е задължена да дава съдействие на съдебната властъ (чл. чл. 101 и 265 У. С.). Въ тѣзи случаи тя действува по правилата на углавното сѣдопроизводство (чл. чл. 72—85 У. С. и 68 З. А. и П.). Освенъ тѣзи длъжности, полицията има и много други, които тя изпълнява изключително подъ надзора и заповѣдитѣ на своето иерархическо началство и подъ висшия контролъ на министра на вътрешнитѣ работи (чл. чл. 37—42 и 44 З. А. и П.). Въ тѣзи длъжности прокурорътъ нѣма право да се намѣсва, тѣй като онова общоконтролно значение, което прокуратурата е имала въ началнитѣ стадии на своето развитие, днесъ тя нѣма. Днесъ тя е органъ на закона при сѣдебнитѣ мѣста и предимно по сѣдебнитѣ дѣла, а административнитѣ ѣ функции сж ограничени съ посоченитѣ въ закона случаи и съ поръчкитѣ, които биха ѣ се дали отъ министра на правосъдието. Когато полицията изпълнява службата си по чл. 44 З. А. и П., вънъ отъ участието въ предварителното производство по откриването и разследването на престѣпленията, наблюдателната деятелност на прокуратурата не се простира върху действията ѣ, освенъ ако нейнитѣ членове извършатъ

престъпни деяния. Колкото нейнитѣ действия, въ кръга на тѣзи длѣжности, и да се показватъ нецелесъобразни или стѣснителни за частнитѣ лица, дори ако съ тѣхъ се нарушаватъ известни права на такива лица, прокурорътъ не може да ги отмѣнява или измѣнява, ако не се съдържатъ въ тѣхъ признаци на престѣпление, което подлежи на углавно преследване. Прокурорътъ е органъ на углавното преследване, а за да се възбуди такова преследване преди всичко е необходимо да има деяние, което да съдържа законнитѣ признаци на нѣкое престѣпление. Затова, той не може да действува като органъ на углавното преследване тамъ, гдето може би, има известни неправилни действия отъ страна на полицията, но въ тѣхъ не се съдържатъ признаци на престѣпление. Такива нейни действия подлежатъ на отмѣна съвършено по другъ начинъ, който нѣма нищо общо съ функциитѣ на прокуратурата. Последната не може да влиза въ тѣхно обсъждане и като блюстителъ на закона или органъ на правителството, тѣй като и въ това отношение нейнитѣ функции сж ограничени, както се каза по-горе. Наистина, прокурорскиятъ надзоръ не може да не е никакъ заинтересованъ въ предотвратяването на престѣпленията, но тукъ той може да бжде само авторитетенъ съветникъ на изпълнителната властъ, но не и органъ, който да предписва известни мѣрки, тѣй като за него не е възникнало още право на обвинение, безъ наличността на каквото не може да бжде възбудено углавно преследване; при това и отговорността за предотвратяването на престѣпленията лежи изцѣло върху полицията. Явно е, че всѣка намѣса отъ страна на прокурора въ деятелността на органитѣ на изпълнителната властъ, до когато тя не се отнася до участието на полицията въ производството по углавнитѣ дѣла, въ посоченитѣ въ закона предѣли, или до когато въ действията на споменатитѣ органи не се съдържатъ признаци на престѣпление, би довела до конфликтъ, който въ никой случай не би могълъ да се разреши въ полза на прокуратурата, а това безъ друго би понизило нейния авторитетъ. Като практическо указание за прокурора въ подобни случаи, би могло да послужи следното: прокурорътъ може и е длъженъ да действува тогава: 1) когато действията на полицията се отнасятъ до откриване и разследване на престѣпно деяние; и 2) когато на-

стѣпни моментъ за наказателна деятелностъ, която има за целъ да се възстанови нарушението вече редъ чрезъ преследване на нарушителя.

Полицията е длъжна да взема мѣрки, които сж необходими да се прекрати или предупреди извършването, продължаването или повторението на едно престѣпно деяние (чл. 67 З. А. и П.). Както казахме вече, когато действува за предотвратяване на престѣпленията, тя не се намира въ подчинение на прокуратурата. Обаче, ако тѣзи мѣрки се заключаватъ въ посягане на личността и нейната свобода, неосновано на закона, прокурорътъ е длъженъ да влѣзе въ ролята си на пазителъ на закона и на свободата на гражданина, като изпълни длъжността си, която му се налага отъ чл. 7 У. С., а следъ това и да възбуди углавно преследване, ако има на лице признаци на престѣпление. Чл. 67 З. А. и П. дава право на полицията да задържа лица въ полицейското помѣщение, за да предотврати едно престѣпление, въ течение на 24 часа, но само по себе си се разбира, че затова тя трѣбва да има известно основание, което може да бжде проконтролирано отъ прокурора съгласно чл. 7 У. С. Що се отнася до мѣрките, които тя взема, за да се прекрати едно престѣпление, което вече е почнало да се извършва, правото на контролъ отъ страна на прокурора е безспорно, тѣй като въ този случай признацитѣ на престѣпление вече сж на лице.

Що се отнася до административнитѣ длъжностни лица и тѣхнитѣ действия по управлението, тѣ не се намиратъ подъ наблюдението на прокурора, а подъ надзора на административнитѣ началници, до съответнитѣ министри (чл. чл. 2, 3, 5 и 33 З. А. и П.). Тѣзи тѣхни действия могатъ да бждатъ отмѣнявани и измѣнявани само отъ началството, а въ предвиденитѣ въ закона случаи отъ административния съдъ. Прокурорътъ може тукъ да действува само като органъ на углавното преследване на общо основание.

§ 45 ОТНОШЕНИЯ НА ПРОКУРОРСКИЯ НАДЗОРЪ КЪМЪ ОБЩЕСТВОТО

На друго мѣсто казахме, че прокурорскиятъ надзоръ е органъ на обществото. Той действува въ обществото и, за успѣшно изпълнение на своитѣ задачи, трѣбва да се

ползува съ неговото довѣрие и уважение, особно въ дѣлото на углавното преследване.

У насъ прокурорскиятъ надзоръ се учреди веднага следъ освобождението, едновременно съ сѣдилищата. До това притиснатиятъ въ течение на много вѣкове българинъ отдавна бѣше се примирилъ съ произвола и беззаконието и нѣмаше никаква вѣра въ силата и светостта на законитѣ. Не много време се измина и българското общество схвана, че се е родило едно постоянно държавно учреждение, което взема отъ неговитѣ немощни рѣще углавното преследване и, като представлява предъ сѣда публичнитѣ интереси, съ това фактически става и защитникъ на интереситѣ на отдѣлни негови членове, които безъ това оставаха жертва на прѣстѣпно нарушения обществень редъ. То бързо разбра, че има въ лицето на прокурора и защитникъ противъ злоупотрѣбленията на самитѣ органи на властта. Отъ друга страна, и онѣзи, които по разни причини се поставяха въ положение на нарушители на закона, сѣщо съзнаха, че въ лицето на сѣщия органъ, който е създаденъ за тѣхното преследване, тѣ иматъ защитникъ отъ възможни произволи. Съ една дума, въ съзнанието на българското гражданство постепенно се затвърдяваше мисълта, че прокуроритѣ и сѣдиитѣ не ще оставятъ беззаконието ненаказано, а и сѣденето ще става не по усмотрение и произволъ, а на точно основание на закона. На това не малко спомогна и широкото разбиране на своитѣ задачи и строго-сѣвѣстното отношение къмъ своитѣ длѣжности отъ страна на първитѣ наши прокурори, които действуваха, подъ вещото рѣководство на нѣколко просвѣтени чужденци, несмушавани отъ никакви други интереси, освенъ отъ тѣзи на правосѣдието. По-после, поради настѣпилитѣ остри политически борби и вѣтрешни неуредици, настѣпи това, което при подобни обстоятелства е ставало и въ други държави: правителствата проявяваха желание да си служатъ съ прокуратурата за чисто политически цели. Имаше и отдѣлни случаи на падения отъ страна на нѣкои лица отъ прокурорския надзоръ, но, общо казано, нашата прокуратура въ това отношение прояви голѣма самостоятелностъ, въпреки неблагоприятнитѣ условия, въ които бѣше поставена и при които се развиваше. Днесъ тѣзи условия по закона оставатъ неизмѣнени, макаръ фактически и да

сѣ до известна степенъ смегчени подъ влиянието на станалото вече властно искане на обществото да има прокуратура, която да действува само по закона. Днесъ българскитѣ граждани се обръщатъ съ вѣра къмъ прокуратурата за защита, въ тѣхната срѣда има убеждение, че прокурорътъ се рѣководи въ своята деятелностъ само отъ закона и отъ сѣвѣстта си, а и готовностъ да окажатъ сѣдействие на прокурора въ изпълнението на неговитѣ длѣжности не липсва. Всичко това дава пълно основание, да се заключава, че най-вѣрнитѣ признакъ на общественото довѣрие къмъ цѣлото учреждение, което разгледваме, е на лице. Затова и прокурорскиятъ надзоръ е длѣженъ да държи смѣтка за общественото мнение, което често не малко улеснява неговитѣ мѣрки за откриване на истината. Обаче, не трѣбва да се забравя, че общественото мнение е непостоянно и често се формира подъ влиянието на дадени моменти. Нѣщо повече, често общественото мнение се създава изкуствено по пѣтя на невѣрно осветление на фактитѣ отъ заинтересувани лица, именно съ цель да се осуетятъ взетитѣ отъ прокурора мѣрки. Често за противодействия противъ усилията на прокурора лицата, противъ които сѣ насочени споменатитѣ мѣрки, разполагатъ съ голѣми средства, сѣ крайно дръзки и не се спиратъ дори да хвърлятъ подозрение върху самата деятелностъ на прокурора. Ако при това тѣ могатъ да намѣрятъ защита и у нѣкое лице, което се ползува съ известно влияние въ обществото, на прокурора се налага особена внимателностъ. Като се вслушва въ това, което се говори или изнася въ обществото, прокурорътъ трѣбва да остава еднакво равнодушень и къмъ одобренията, и къмъ отрицателното отношение къмъ неговата деятелностъ. Въ първия случай, той трѣбва да се пази да не попадне подъ влиянието на преобладаващи минутни увлѣчения на общественото настроение или на това на отдѣлни обществени групи, а въ втория, когато неговата деятелностъ се порицава или когато се отправятъ нападки противъ неговата личностъ, прокурорътъ трѣбва да черпи сила въ закона и да се рѣководи само отъ предписанията на закона и отъ сѣвѣстта си, безъ да отговаря на отправянитѣ порицания и нападки, тѣй като полемиката е несѣвмѣстима съ достоинството на длѣжностния обвинителъ и блюстителъ на закона, а при това е въ сѣстояние да го

въвлече въ такива обяснения по поводъ изпълнението на служебнитѣ обязанности, които мжчно могат да намѣрятъ една сериозна оценка отъ страна на публиката. Що се отнася до печата, който се приема за изразителъ на общественото мнение, той трѣбва добре да се следи отъ членове на прокуратурата, тъй като въ него често тѣ могат да намѣрятъ ценни указания, които не малко да улеснятъ тѣхната деятелностъ, като, разбира се, се отдѣлятъ сериознитѣ отъ тенденциознитѣ. И тукъ, обаче, казаното 'въобще за отношенията къмъ общественото мнение има еднакво приложение.

Къмъ отдѣлнитѣ лица отъ обществото, които се отнасятъ къмъ прокурорския надзоръ по въпроси, относящи се до неговата служба, прокуроритѣ сж длъжни да бждатъ търпеливи и внимателни, като изоставятъ, доколкото това не е противно на достоинството на изпълняваната служба, онзи формализмъ, който се явява обикновено явление въ държавнитѣ учреждения. Прокурорътъ не е решаващъ сждия, който по интересувашитѣ дѣлата му въпроси се произнася съ решението си, и като така не ще влѣзе въ противоречие съ духа на своята прокурорска служба, ако, макаръ и не длъженъ, въ известни случаи, когато къмъ него се обръщатъ несведущи въ правото лица, даде уптвения по юридически въпроси, като, разбира се, не изпуска изъ предвидъ положението си на органъ на закона и на длъжностно лице съ елементъ на сждийско безпристрастие.

Като става дума за отношенията на прокурорския надзоръ къмъ частнитѣ лица, не можемъ да не се спремъ на още една страна отъ тѣхната деятелностъ. У насъ често се обръщатъ къмъ прокурора за разрешение на въпроси, които иматъ връзка съ гражданско-правнитѣ отношения на просителя съ други лица, като молятъ да имъ се даде съдействие за възстановяване на нарушеното имъ право. Въ повечето случаи действията на противниците имъ се квалифициратъ или като измама, или като обсебване и злоупотрѣбление съ довѣрие, или, най-после, като насилие и произволъ. Въ много отъ тѣзи молби и тжжби самото имъ съдържание показва, че въ сщностъ има препирня за гражданско право и неизпълнение на задължения по договори. Въ тѣзи случаи длъжностъ на прокурора е още при приемането на тжжбата да

обясни на подателя ѝ всичката безполезностъ на направената постѣпка, като му посочи законния пжтъ, по който може да се постигне целта. Въ всѣки случай тукъ всѣка провѣрка е излишна: молбата чисто и просто трѣбва да се остави безъ последиствие.

Когато въ тжжбата се посочватъ външни признаци на престѣпления, прокурорътъ е длъженъ да изпълни наредбитѣ на чл. 126 У. С., а следъ това да разпореда да се извърши дознание. Ако отъ извършеното дознание се установи, че липсватъ признаци на престѣпление, той оставя безъ последиствие тжжбата, безъ да прави разпореждания, които иматъ характеръ на съдействие на тжжителя за запазване или обезпечение на правата му, колкото последнитѣ и да се явяватъ установени въ очитѣ на прокурора. Тамъ, гдето има споръ за гражданско право, такова обезпечение може да се допусне само по реда на гражданското сждо-производство и отъ компетентния сждъ. Намѣсата на прокурора въ такива случаи, освенъ че придава известна законностъ на домогванията на едного отъ спорящитѣ, може да измѣни ролитѣ и положението на последнитѣ въ бждещия граждански процесъ, а това прокурорътъ не трѣбва да върши по силата на своята властъ. Всѣка резолюция на прокурора, съ която се завършва производството по дознанието, безъ да сж констатирани признаци на престѣпление и да е възбудено углавно преследване, само съ административно разпореждане, което измѣнява положението на нѣщата въ момента на подаването на тжжбата, правилна въ отношение прекратяването на производството, не е такава и досежно споменатото разпореждане, тъй като не може да намѣри опора въ закона. Наопаки, такива разпореждания сж умѣстни, ако признацитѣ на престѣпление сж на лице и тѣ се явяватъ необходими, за да се обезпечи успѣха на углавното преследване или да се пресѣче престѣплението. Трѣбва, обаче, да се отбележи, че прокурорътъ прекратява производствата по дознания само тогава, когато той намѣри, че събранитѣ данни сж достатѣчни, за да се признаятъ обстоятелствата на дѣлото напълно обяснени, т. е. ако тжжбата е неоснователна или липсватъ средства за понататѣшно обяснение на сщитѣ обстоятелства. Въ противенъ случай, ако дознанието не доставя данни, които обясняватъ случая, по-

ради самото несвършенство на този начинъ на разследване, и ако една понататъшна провѣрка чрезъ предварително следствие би могла, по схващането на прокурора, да даде известни резултати, по-добре е да се направи предложение за извършване на следствие, особно когато посоченото престъпно деяние е тежко или по своя съставъ е отъ онѣзи, които изискватъ тънко разбиране на правната страна, каквото полицията обикновено не притежава. Въ случаитѣ, на-примѣръ, гдето се преплитатъ условията на гражданската измама съ признацитѣ на углавната измама, гдето ясното и точно установяване най-малкитѣ подробности по фактичестката страна, ако тя представлява известна сложностъ, не може да се постигне чрезъ дознание, предварителното следствие винаги е за предпочитане.

Молбитѣ за възбуждане на углавно преследване за деяния, които се преследватъ по реда на частно обвинение, прокурорътъ изпраща въ надлежния сждъ, безъ да прави нѣкакви други разпореджания. Въ такива случаи, ако въ тжжбата има искания за такива разпореджания, прокурорътъ е длъженъ да изпрати тжжбата незабавно.

§ 46. КРАТКИ СВЕДЕНИЯ ЗА ДЕЯТЕЛНОСТТА НА ПРОКУРОРСКИЯ НАДЗОРЪ ВЪ ЧИСЛА

Въ организацията на нашия прокурорски надзоръ въ свръзка съ изпълнението на онѣзи многобройни и разнообразни обязанности, които му сж възложени, не отъ малко значение е количествената страна. Въ това отношение условията, при които работятъ нашитѣ прокурори, сж едни отъ най-неблагоприятнитѣ. Споредъ бюджета на държавата по министерството на правосъдието за 1927/28 година, числото на всичкитѣ лица отъ прокуратурата е 67, отъ които: 1) при окръжнитѣ сждилища — 27 прокурори и 26 тѣхни замѣстници, 2) при апелативнитѣ сждилища — 3 прокурори и 9 тѣхни замѣстници и 3) при Върховния касационенъ сждъ — 1 главенъ прокуроръ и 4 прокурори на отдѣления. Това число съставлява една седма частъ отъ всичкитѣ сждии и една четвърта частъ отъ сждиитѣ отъ общитѣ сждилища, като не се турятъ въ числото на последнитѣ сждиитѣ-следователи и допълнителнитѣ сждии. Такова съотношение между сждиитѣ и прокуроритѣ въ никоя държава не съществува; даже въ

Русия, гдето числеността на прокурорскитѣ лица сжщо се е считала извънредно малка, то е било $\frac{1}{2}$. Като се има предвидъ територията на царството и населението, пада се срѣдно по едно лице отъ прокурорския надзоръ при окръжнитѣ сждилища на около 110,000 жители и на 2,000 кв. клм.

Споредъ ведомоститѣ за дейността на прокурорския надзоръ за 1926 година, се падатъ кржгло:

1). На всѣко лице при окръжнитѣ сждилища по: а) 470 обвинителни актове и писмени заключения, б) 900 устни заключения въ сждебни заседания, въ това число и обвинителни речи, в) 400 устни заключения въ разпоредителни заседания, г) 1250 изучени преписки по дознания, тжжби и съобщения, д) 10 протеста. Въ тѣзи числа не влизатъ следственитѣ дѣла, които сж изучени, но сж повърнати за допълнение на следствието;

2). На всѣко лице при апелативнитѣ сждилища по: а) 1050 устни заключения по изучени дѣла за сждебнитѣ заседания, б) 350 заключения въ разпоредителни заседания, и в) 40 преписки по жалби срещу резолюции на окръжнитѣ прокурори по прекратени производства по дознания. Тукъ не влизатъ дѣлата, които сж подсждни на апелативния сждъ като първа инстанция, протеститѣ и участието въ общи събрания на сжда;

3). На всѣки прокуроръ при Върховния касационенъ сждъ: а) по гражданскитѣ отдѣления — по 1100 изучени дѣла и заключения, б) по углавнитѣ отдѣления — по 1500 изучени дѣла и заключения, и в) по 40 други дѣла и заключения въ общи събрания на сжда.

Приведенитѣ числа сами по себе си сж достатъчни, за да се състави понятие, каква грамадна работа лежи върху едно незначително число прокурори при извънредно много дѣла. Особно неблагоприятно е положението на прокурорскитѣ лица при окръжнитѣ сждилища, които почти нѣматъ време за ръководене на дознанията и за наблюдения надъ предварителното следствие. Тази отъ такава важностъ работа на окръжнитѣ прокурори по тази причина се свежда къмъ надзоръ отдалечъ и очевидно не може да даде очакванитѣ резултати. Освенъ това, прокуроритѣ при окръжнитѣ сждилища винаги сж заети съ приемане и лични обяснения съ маса частни и длъжностни лица, надзоръ върху изпълне-

нието на присждитѣ, надзоръ върху окржнитѣ затвори и значителна административна работа.

Апелативнитѣ прокурори, заети всѣкидневно ту съ участие въ сждебни и распоредителни заседания, ту съ подготвяне на дѣлата къмъ следващитѣ заседания, рѣдко могатъ да надникнатъ въ работата на окржния прокуроръ въ седалището на апелативния сждъ, а прокуроритѣ отъ другитѣ окржзи едва ли могатъ да видятъ въ нѣколко години по единъ пжтъ. Това вече е достатъчно, за да се заключи, до колко тѣ могатъ да отговарятъ на назначението си да бждатъ ржководители и обединители въ дейността на окржжната прокуратура.

Въ Франция, както казахме на друго мѣсто, при касационния сждъ има, освенъ главниятъ прокуроръ, по двама главни адвокати за всѣко отдѣление. Такова приблизително е положението и въ другитѣ държави на Западна Европа. У насъ при извънредно голѣмо число дѣла, които трѣбва да се изучатъ и да се даде по тѣхъ заключение, достойно за представителитѣ на висшата прокуратура, числото на прокуроритѣ е незначително. За примѣръ накратко ще се спремъ надъ дейността на прокурорския надзоръ при руския сенатъ. Споредъ официалния отчетъ на Сената за 1897 година, числото на прокуроритѣ при него е било: 2 оберъ-прокурори, 20 тѣхни замѣстници и 2 лица командировани за постоянни занятия отъ апелативнитѣ паркети, а всичко 24 лица, по 12 на департаментъ. На всѣко лице отъ гражданския департаментъ се падатъ по 620, а отъ углавния департаментъ по 750 дѣла, къмъ които се прибавятъ още по 20 дѣла отъ общитѣ събрания, съединенитѣ заседания на разни департаменти и отъ дисциплинарния съветъ. Отъ тѣзи данни става явно, че нашитѣ прокурори иматъ приблизително два пжти повече работа, а като се вземе предвидъ, че въ касационния сждъ всѣки прокуроръ, въ това число и главниятъ, има по три заседания седмично и че за всѣко сждебно заседание се насрочватъ обикновено по 15 углавни и по 10 граждански дѣла, при най-малко по едно распоредително заседание, не е мжно да се види, че прокурорътъ разполага съ по-малко отъ единъ работенъ день за да се подготви по дѣлата съ всички онѣзи справки по теорията и сждебната

практика, които сж неизбѣжни при изучванията на касационнитѣ производства.

Въ заключение по разгледвания въпросъ не можемъ да не подчертаемъ, че при такава обширна деятельность по изпълнението на служебнитѣ обязанности, лицата отъ прокурорския надзоръ сж поставени въ положение да не могатъ да следятъ за развитието на правната наука, освенъ като се занимаватъ и ношно време, и то ако и това време не е заето съ изучване дѣла и преписки.

§. 47. ПРОКУРОРСКИ НАДЗОРЪ ПРИ ВОЕННИТѢ СЖДИЛИЩА

1. Законодателство. Постановленията за организацията на обвинението предъ военнитѣ сждилища се съдържатъ въ Военно-сждебния законъ отъ 1889 година съ измѣненията му отъ 1912 и 1915 години. Сжщиятъ законъ още е измѣненъ и допълненъ съ законитѣ отъ 23 септемврий 1920 г. (бр. 148 Д. В.), отъ 24 мартъ 1921 г. (бр. 287 Д. В.) и отъ 14 юлий 1924 г. (бр. 105 Д. В.).

2. Устройство. Правосждието въ войската се раздава отъ военнитѣ сждилища, именно отъ: а) полкови сждилища, б) областни военни сждилища и в) военно-касационенъ сждъ (чл. 1 З. 24 VII 24 г.). При полковитѣ сждилища специални органи, които да поддържатъ обвинението, нѣма, но се допуска участие на потърпѣвшия или на длъжностнитѣ лица, по съобщението на които дѣлото е почнато (ст. ст. 477 и 528 въ свръзка съ 174 п. п. 2 и 3 В. С. З.). При областнитѣ сждилища и при военно-касационния сждъ има по единъ прокуроръ и тѣхни замѣстници, числото на които се определя въ бюджета (чл. чл. 9 и 26 З. отъ 14 VII 24 год.). Самата организация на военната прокуратура е построена на сжщитѣ начала, както и прокурорския надзоръ отъ гражданското ведомство. съ присждитѣ на последния черти на иерархическа подчиненостъ, единство и независимостъ отъ сждебната властъ (чл. чл. 27, 29 и 30). Прокурорскитѣ замѣстници действуватъ подъ ржководството на прокурора. Лицата отъ прокурорския надзоръ се намиратъ подъ прекия надзоръ и ржководство на министра на войната, упражнявани отъ началника на военно-сждебната частъ (чл. 27), но въ съприкосновението съ сжда и предъ сжда тѣ сж независими и действуватъ по началото на законностъ (чл. 28; ст. 704 В. С. З.).

Прокурорският надзоръ при военно-касационния съдъ заема изолирано положение, но упражнява надзоръ надъ прокуроритѣ при областнитѣ сѣдилища, като за забелязанитѣ неправилности може въ маловажни случаи да имъ прави напомнювання, а за постоянни и по-важни неправилности е длъженъ да донесе на началника на военно-сѣдебната частъ (чл. 93).

Прокуроритѣ при областнитѣ сѣдилища и замѣстникътъ на прокурора при военно-касационния съдъ се назначаватъ измежду лицата, които сж прослужили като замѣстници на прокурора, постоянни членове или постоянни военни следователи при областнитѣ сѣдилища най-малко четири години, по представление на началника на военно-сѣдебната частъ, следъ като се вземе мотивирано мнение на прокурора и председателя на областния съдъ, при който лицето дотогава е служило, а сжщо и това на военно-касационния съдъ (чл. чл. 65 и 74). Прокурорътъ при военно-касационния съдъ се назначава измежду лицата, които сж прослужили най-малко три години като председатели на областенъ воененъ съдъ, по представление, основано на мотивирано удостоверяване отъ военно-касационния съдъ (чл. чл. 67 и 75). За да може едно лице да бжде назначено за замѣстникъ прокуроръ при областенъ съдъ, то трѣбва да отговаря на следнитѣ общи условия: 1) да е офицеръ съ юридическо образование, 2) да е прослужило най-малко три години на действителна строева служба, 3) да не е лишено отъ граждански, политически и служебни права, и 4) да не се намира подъ следствие или съдъ, а сжщо да не е осжждано на казарменъ затворъ за повече отъ единъ месецъ или на по-тежко наказание по Н. З. или на запиране или затворъ за повече отъ единъ месецъ или по-тежко наказание по Н. З. Особнитѣ условия сж: а) да е прекарало установения отъ З. У. С. стажъ при граждански или воененъ съдъ, б) да е издържало държавенъ изпитъ, и в) да е признато за годно за длъжността съ мотивирано мнение на прокурора и председателя на военния съдъ (чл. чл. 62—64).

Съ нѣкои особени права лицата отъ прокурорския надзоръ, както и другитѣ членове отъ военно-сѣдебното ведомство, не се ползуватъ, а иматъ сжщитѣ права и предимства, каквито сж присвоени на всичкитѣ чинове въ войската. При

това тѣ се подчиняватъ и на всичкитѣ правила досежно за-висимостта и подчинеността въ войската вѣнъ отъ сѣдебната служба, но прекараната въ военно-сѣдебното ведомство служба се приравнява къмъ службата по гражданското ведомство, въ съответнитѣ сѣдилища (чл. чл. 83, 84 и 86).

Лицата отъ прокурорския надзоръ отговарятъ по дисциплинаренъ или углавенъ редъ. За нарушение на дисциплината и реда въ войската тѣ отговарятъ на общо основание, както и другитѣ офицери отъ войската, а за нарушения по специалната си служба се наказватъ по сжщия редъ. При това, ако лицето е привлѣчено подъ углавна отговорност за престѣпление, което се наказва съ строгъ тъмниченъ затворъ, или за едно отъ изрично изброенитѣ въ закона престѣпления, то се отстранява отъ длъжностъ, докато трае углавното преследване (чл. чл. 94—97). Углавното преследване противъ замѣстници-прокурори при областния съдъ за престѣпления по тази имъ служба се възбужда отъ началника на военно-сѣдебната частъ, а сжденето имъ става отъ областния воененъ съдъ въ съставъ, избранъ по жребие измежду председателитѣ и прокуроритѣ при условие, болшинството да не бжде отъ сѣда, при който обвиняемиятъ е служилъ (чл. чл. 120 и 122). За престѣпления по прокурорската служба останалитѣ лица отъ прокуратурата се сждятъ отъ военно-касационния съдъ, а углавното преследване се възбужда отъ министра на войната (чл. чл. 121 и 122). За други престѣпления лицата отъ прокуратурата се сждятъ на общо основание, но не отъ сжщия областенъ съдъ, въ който служатъ (чл. 124).

3. Предварително производство. То преминава две фази: дознание и предварително следствие. Въ това производство положението на прокурора при военния съдъ съвършено се различава отъ това на прокурора отъ гражданското ведомство. Въ войската издирването и преследването на престѣпленията е възложено на военнитѣ началници, които изпълняватъ длъжноститѣ, лежащи въ гражданското ведомство върху полицията, а въ сжщо време се явяватъ и органи, които възбуждатъ углавното преследване. Тукъ, като се изхожда отъ съображението, че армията трѣбва да представлява отъ себе си самостоятеленъ организъмъ, проникнатъ отъ господство на единна воля и недопущащъ на-

мѣста въ вътрешния животъ и въ отношенията на началници и подчинени отъ страна на всѣка друга власть, намѣрено е, че въ военното ведомство е недопустимо, по общо правило, да се учредятъ особени органи, които да могатъ да привличатъ подъ углавна отговорностъ провинилитѣ се военнослужащи предъ сѣдебната власть независимо отъ военното началство, защото съ това би се нарушило единството на командната власть. Затова чл. 139 отъ З. отъ 14 юлий 1824 г. предвижда, че сѣдебното преследване противъ военни лица и приравнени къмъ тѣхъ за деяния, подсѣдни на военнитѣ сѣдилища (такива сж, споредъ чл. 102, всичкитѣ престѣпни деяния, предвидени въ В. Н. З., Н. З., съ изключение на глави VIII, XI, XII, XIII и XXX, и закона за защита на държавата), се възбужда само отъ военното началство по реда, установенъ въ отдѣла за сѣдопроизводството.

Дознанието се назначава съ цель да се събератъ нужнитѣ сведения за извършенитѣ престѣпления, а сѣщо и за произшествията, въ които се подозиратъ признаци на престѣпно деяние (ст. 204 В. С. З.). То се извършва отъ опредѣленъ за тази цель въ всѣки отдѣленъ случай отъ надлежния началникъ офицеръ, подъ надзора на сѣщия началникъ и по правилата на ст. ст. 214—220 В. С. З., които значително се различаватъ отъ съответнитѣ наредби на У. С. съ това, че не съдържатъ онѣзи голѣми пълномощия, които има полицията при извършване на дознание, както то се разбира отъ чл. 84-а У. С. Дознанието, главно, се състои отъ събиране сведения чрезъ устни разпитвания и справки, а извършването на действия, които излизатъ отъ тѣзи граници, се допуща само съ разрешение на началника, който е властенъ и да вземе мѣрки, за да се пресѣче на подозирания възможността да се отклони отъ следствие. Всички съмнения, които могатъ да възникнатъ при извършването на дознанието, се разрешаватъ отъ военния началникъ, който се произнася и по жалбитѣ, подавани отъ подозирания или отъ други лица. Полицията извършва дознание само въ случаитѣ, когато деянието е извършено отъ военнослужащи заедно съ лица граждански въ мѣста, които не се намиратъ въ разпореджането на военното началство, и то ако деянието не се отнася до нарушение на военната служба и дисциплина (ст. 212 В. С. З.).

Извършеното дознание се представлява на онзи воененъ началникъ, който го е назначилъ. Последниятъ, като разгледа дознанието: 1) или го прекратява, ако въ произшествието не се съдържатъ признаци на престѣпление или не е откритъ виновника, 2) или упражнява дисциплинарната си власть, ако това му е предоставено отъ дисциплинарния уставъ, 3) или предава обвиняемия на полковия сѣдъ, и 4) или прави разпореджане за извършване на предварително следствие (ст. ст. 222 и 223 В. С. З.).

Отъ изложеното става явно, че военниятъ прокуроръ никакво участие въ извършването на дознанието не взема, нито може да окаже каквото и да е влияние върху производството му.

Предварителното следствие се почва самс по предложение на военното началство. То се извършва подъ наблюдението на военния прокуроръ, но надзорътъ на началника не престава: военниятъ началникъ има право да иска сведения за положението на следствието, да обръща вниманието на следователя върху отдѣлни обстоятелства и да следи за бързината на производството, но неговитѣ указания и искания нѣматъ характеръ на заповѣди; ако следователятъ не ги уважи, военниятъ началникъ се отнася до сѣдъ, чрезъ военния прокуроръ (ст. ст. 224, 227 и 230 В. С. З.).

Законитѣ поводи за почване на предварително следствие сж сѣщо такива, каквито сж тѣ по чл. 118 У. С. съ изключение на последнитѣ два пункта на този членъ на закона и сж замѣнени съ първия пунктъ на ст. 174 В. С. З.: „когато военното началство непосредствено забележи вината на военнослужащия или пъкъ за това има донесения отъ подчиненитѣ си началници.“ Законитѣ поводи се стичатъ у военния началникъ, който и се произнася за наличността на достатъчно основание да се почне дѣло, а отъ това следва, че военниятъ прокуроръ и следователятъ нѣматъ право, както това, впрочемъ, трѣбва да се заключава отъ съдържанието на посочения вече чл. 139 отъ З. отъ 14 юлий 1924 г., да предлагатъ или почватъ предварително следствие: чл. чл. 12, 13 и 14 отъ З. отъ 23 септемврий 1920 г., които даваха такова право на военния прокуроръ, трѣбва да се считатъ отмѣнени съ споменатия чл. 139 и 142 п. е.

Предварителното следствие се извършва отъ военния следователъ, но въ опредѣлени въ закона случаи то може да бжде възложено отъ военния началникъ и на нѣкого отъ подчиненитѣ си офицери, предимно съ юридическо образование (чл. 8 З. отъ 14 VII 1924 г.). Предложението на началника е задължително за следователя, който дори нѣма право да влиза въ обсъждане въпроса за подсъждността на дѣлото; той е длъженъ да почне следствие даже тогава, когато въ предложението не се съдържа квалификация на деянието и не се посочва опредѣлено лице, противъ което се възбужда преследването (следствие по факта; чл. чл. 18 и 19 З. отъ 23 IX 1923 г.). Въ тѣзи случаи следователятъ самъ дава квалификация на престѣплението, а, ако се откриятъ виновници, самъ ги привлича като обвиняеми, но само ако военниятъ началникъ, който е предложилъ следствието, е компетентенъ да възбуди противъ виновния углавно преследване; инжкъ донася на компетентния началникъ, който и се произнася (чл. чл. 20 и 21).

Наблюдателната деятелностъ на военния прокуроръ на предварителното следствие е аналогична съ тази на прокурора при окръжния сждъ по чл. чл. 102—109 У. С. (ст. ст. 250—257 В. С. З.). Макаръ и да не е възбудителъ на углавното преследване, какъвто е военниятъ началникъ, военниятъ прокуроръ има сжщо такава преобладаваще влияние върху следствието, каквото е това на прокурора на окръжния сждъ и каквото може да има само единъ представителъ на държавата, изключително въ интереса на правилността и успѣха на преследването. Той не е страна на следствието, а само органъ на закона.

Тукъ не ще се спираме върху реда, по който се извършва предварителното следствие, тъй като това не влиза въ задачата на нашето изложение, а само ще отбележимъ, че той малко се различава отъ този по У. С.

4. Предаване на сждъ. Военнослужацигѣ се предаватъ на сждъ отъ военния прокуроръ, безъ да се иска за това съгласието на военното началство. Ако прокурорътъ намѣри, че на постѣпилото у него предварително следствие сж събрани достатъчно данни, за да се формулира окончателно обвинение, той съставя обвинителенъ актъ (ст. ст. 419 п. 3, 572 В. С. З. и чл. 25 З. отъ 23 IX 1920 г.). Наопаки,

ако, по мнението на прокурора, углавното преследване трѣбва да се прекрати или спре, прокурорътъ внася заключение затова въ сжда, който : а) или прекратява следствието, б) или издава опредѣлние за предаване на сждъ, въз основа на което прокурорътъ е длъженъ да състави обвинителенъ актъ (чл. 26 З. отъ 23 IX 1920 г. и чл. 1 З. отъ 24 мартъ 1921 г.) Противъ опредѣлението, съ което е прекратено дѣлото, може да се подаде жалба отъ потърпѣвшия или отъ лицата, които сж възбудили или сж имали право да възбудятъ углавно преследване, предъ военно-касационния сждъ (чл. чл. 2, 3 и 5 отъ сжщия законъ); при това военно-касационниятъ сждъ, по реда на чл. 7 ал. 2 отъ З. отъ 14 юлий 1924 год., е разяснилъ, че това обжалване се допуска само по юридически основания, но не и по фактически. Отъ изложеното става ясно, че нормаленъ органъ за предаване на сждъ въ военния процесъ е прокурорскиятъ надзоръ, а следъ това и сждътъ, но не и военното началство, както това бѣше опредѣлено съ отмѣненитѣ сега ст. ст. 427—439 и 441 В. С. З. Положението на прокурора въ тази стадия на процеса съ нищо сжществено не се различава отъ това на прокурора при окръжния сждъ въ общоуглавния процесъ.

5. Пригответелни разпорѣждания за сждебното следствие. Положението на прокурора съ нищо не се различава отъ това по У. С.

6. Сждебно разглеждане на дѣлото. И тукъ положението на прокурора сжществено не се различава отъ това по общо-углавния процесъ. Прокурорътъ се явява публиченъ обвинителъ, страна равна на защитата, но съ сжщо такива предимства, съ каквито се ползува прокурорътъ при окръжния сждъ и които произтичатъ отъ положението му на блюстителъ на закона. Последното му качество е особно подчертано въ ст. 634 В. С. З., споредъ която прокурорътъ, въ случай на нарушение отъ когото и да е на установенитѣ отъ закона форми и обряди на сждопроизводството, е длъженъ да обърне вниманието на сжда, за да се поправи нарушението въ сжщото заседание.

7. Обжалване. Прокурорътъ може да подава касационни протести противъ всички присжди и опредѣления на областнитѣ военни сждилища. Неговитѣ права и длъжности

по обжалването сж сжщо такива, каквито сж тѣ въ общо-углавния процесъ досежно окончателнитѣ присжди.

8. Въ касационното производство прокурорътъ дава заключения по основанията за отмѣна. Неговата деятелность е консултативна, каквато е тази на прокурора при Върховния касационенъ сждъ.

9. Длъжноститѣ по изпълнението на присждитѣ на прокурора, както и на другитѣ власти, не се различаватъ сжществено отъ тѣзи въ общитѣ сждилища.

10. Въ полковитѣ сждилища военниятъ прокуроръ никакво участие не взема. По дѣлата на тѣзи сждилища военниятъ прокуроръ дава заключения предъ областния воененъ сждъ, когато последниятъ разглежда представленията на полковия командиръ противъ присжди на полковия сждъ, които той не е утвърдилъ (ст. 783 В. С. З.). Тукъ неговата функция е законоохранителна.

11. Заключение. Отъ изложеното за устройството и деятелността на прокурорския надзоръ при военнитѣ сждилища не е мжно да се състави понятие за сжщността на разгледвания институтъ. Военната прокуратура притежава и тритѣ части на призванието на института. Тя се явява блюстителъ на закона съ главна задача да поддържа обвинението предъ военнитѣ сждилища, но въ сжщо време и представителъ на публичнитѣ и правителственитѣ интереси, доколкото въ задачитѣ на правителството влизатъ функциитѣ по пазенето на законния редъ и дисциплината въ войската и въ военнитѣ сждилища. Посоченото ограничение въ функциитѣ по възбуждането на углавното преследване, необходимо за запазване единството на командната власть и продиктувано отъ особеноститѣ на военната служба, не измѣнява съ нищо сжщността на работата, тѣй като то само показва, че административната власть сама упражнява несъмнено принадлежащата ѝ функция по углавното преследване само дотолкова, доколкото съ това се отстранява намѣсата въ вжтрешния животъ на войската, а върху специални органи е възложено всичко, за което е необходимо специално образование и особна сждебна опитность, каквито военното началство не притежава.

48. ПРОКУРАТУРА ПРИ ВЪРХОВНИЯ АДМИНИСТРАТИВЕНЪ СЖДЪ

1. Административно правосждие. То е въведено въ България съ законъ отъ 22 мартъ 1912 г. (бр. 74 Д. В. отъ 3 априлъ с. г.). Презъ 1922 г. постановленията на този законъ, съ нѣкои измѣнения, се помѣстиха въ З. У. С., споредъ измѣненията му отъ 29 юлий с. г., като глава XXII. Съ издаването на действащия З. У. С. отъ 2 януарий 1926 г. сжщитѣ постановления, съ незначителни измѣнения, влѣзоха въ този законъ, като глава XXIV, съ номерация на членоветѣ отъ 209 и нататъкъ. Административното правосждие се раздава отъ Върховния административенъ сждъ, единъ за цѣлото царство, на който сж подсждни всички жалби противъ административни актове на публичнитѣ власти, съ изключенията предвидени въ чл. 212 (З. У. С. чл. 211). Върховниятъ административенъ сждъ действува, като: 1) първа и последна инстанция по жалби за отмѣна на незаконни административни актове, когато законътъ не определя друга подсждность, и 2) касационна инстанция по касационни жалби противъ окончателнитѣ решения на разнитѣ административни юрисдикции (чл. 214). Поводитѣ за касация сж тѣзи по чл. 706 Г. С., а поводи за отмѣна сж: 1) некомпетентность и превишение на власть; 2) неспазване на сжщественитѣ законни форми, 3) нарушение на закона или нѣкоя наредба, 4) превратно упражнение на власть, и 5) извращение (на фактитѣ (чл. чл. 215 и 216). Сждътъ се състои отъ пръвъ председател, председатели на отдѣления и членове, назначавани: а) половината измежду лица, които отговарятъ на условията, предвидени въ чл. чл. 93 и 94 З. У. С., и б) другата половина измежду лица, които сж навършили 35 години, иматъ завършено юридическо образование и сж заемали високи административни длъжности или сж се проявили като правници по служба, въ науката, въ адвокатурата или на друго обществено поприще (чл. 210). Тѣ сж приравнени по положение и заплата съ съответнитѣ длъжности въ Върховния касационенъ сждъ, а досежно назначаването, повишаването и уволняването имъ, както и досежно несмѣняемостъта, надзора и дисциплинарната отговорность, се прилагатъ наредбитѣ на З. У. С. за сждиитѣ отъ общитѣ сждилища (чл. 205). Жалбитѣ по чл. 216 се разрешаватъ въ общо събрание, а останалитѣ въ отдѣленията, освенъ ако отдѣле-

нието, поради важността на случая или нужда да се прегледа следваната практика, постанови дѣлото да се реши въ общо събрание (чл. 236). Решенията се постановяватъ, следъ като се изслушатъ обясненията на странитѣ и заключението на прокурора, съгласно правилата на Г. С. (чл. чл. 233 и 235). По касационнитѣ жалби Върховниятъ административенъ съдъ се произнася по посоченитѣ въ тѣхъ поводи, но не е длъженъ да има предвидъ само тѣхъ. (чл. 238).

2. Устройство на прокуратурата. Прокуратурата при Върховния административенъ съдъ е отдѣлна и нѣма никакви връзки съ тази при общитѣ сѣдилища, но досежно устройството си, условията и начина за назначаване, уволняване и повишаване, както и досежно надзора и дисциплинарната отговорностъ, се подчинява на разпоредбитѣ на З. У. С., отнасящи се до прокурорския надзоръ при Върховния касационенъ съдъ (чл. чл. 205 и 210), но и тукъ има приложение втората алинея на чл. 210, споредъ която на прокурорски длъжности се назначаватъ и лица, неупоменати въ чл. чл. 93 и 94 З. У. С.. Понататъкъ, въ закона никакви наредби за устройството на прокуратурата при Върховния административенъ съдъ не се съдържатъ, но като се иматъ предвидъ посоченитѣ вече постановления и юридическата сѣщностъ на института, не може да има съмнение, че началата на иерархическа подчиненостъ (въ кръга на дветѣ степени лица при единствената инстанция и спрямо министра) и единство сж характерни черти и за нея. Отъ друга страна, като се има предвидъ, че въ главната си задача членоветѣ на прокуратурата при административния съдъ се явяватъ като органи на закона и действуватъ съ заключения предъ сѣда, явно става, че въ своята деятельность тѣ се ръководятъ отъ началото на законностъ.

3. Деятелностъ на прокуратурата. Нѣкои особени постановления за задачитѣ и функциитѣ на прокуратурата при Върховния административенъ съдъ въ глава XXIV З. У. С. не се съдържатъ, но въпросътъ се разрешава отъ указанията на чл. чл. 205, 207, 233 и 249, сѣщността на които се свежда къмъ това, че правилата на гражданското сѣдопроизводство се прилагатъ и по дѣлата на този съдъ и че решенията се постановяватъ при участието на прокуратура, устроена по образца на тази при Върховния касационенъ съдъ.

ционенъ съдъ. Съобразно съ това, не може да не се приеме, че функциитѣ на прокурора по тѣзи дѣла сж сжшо такива, каквито сж тѣ по гражданскитѣ дѣла въ общитѣ сѣдилища: неговата деятелностъ е наблюдателна съ законоохранителенъ и консултативенъ характеръ; неговитѣ обязанности сж такива на юрисконсултъ, изпълнявани въ форма на заключения по прилагането на закона и правилното му разбиране и тълкуване. Законоохранителната функция на прокурора тукъ дори е по-точно очертана, като се има предвидъ, че той, подобно на прокурора по касационнитѣ углавни дѣла, може да посочи и основания за отмѣна, каквито не се съдържатъ въ касационната жалба.

Отъ изложеното става явно, че прокурорътъ при административния съдъ е сжщо такъвъ блюстителъ на закона по дѣлата на този съдъ, какъвто е прокурорътъ по гражданскитѣ дѣла въ общитѣ сѣдилища. Заедно съ това той е и представителъ на публичнитѣ интереси, тъй като всичкитѣ дѣла, подсѣдни на сѣда, при който той се намира, сж отъ публиченъ редъ.

Въ посоченитѣ две качества прокурорътъ вече действа и като органъ на правителството, до колкото изобщо пазенето на закона и охраната на публичнитѣ интереси влиза въ назначението и задачитѣ на правителството. Той е такъвъ органъ и по надзора, тъй като правилата на З. У. С. досежно надзора се прилагатъ и за длъжностнитѣ лица отъ административния съдъ (чл. чл. 149 и 205).

Само по себе си се разбира, че прокуратурата при административния съдъ нѣма наказателната деятелностъ на общата прокуратура, тъй като съ последната тя никакви връзки нѣма, а административния съдъ не е носителъ на сѣдебната властъ, разглеждащъ углавни дѣла. При все това тя е прокуратура въ пълненъ смисълъ на думата съ всичкитѣ три части на общото призвание на този институтъ, но ограничени въ кръга на деятелността на учреждението, при което се намира. Съ общата прокуратура тя дохожда въ съприкосновение само въ случаи на пререкания за подсѣдностъ между гражданскитѣ сѣдилища, отъ една страна, и Върховния административенъ съдъ или административнитѣ учреждения, отъ друга. Въ сѣда за пререкания, съставенъ отъ по трима членове отъ дветѣ върховни сѣдилища

подъ председателството на първия председател на касационния съдъ, заключения даватъ главнитъ прокурори при единия или другия съдъ, а именно този отъ съда, отъ който не изхожда сждията-докладчикъ (чл. 258 З. У. С.).

Административниятъ съдъ, макаръ и да се нарича „съдъ“, въ сщностъ, по господствуваще навсѣкжде мнение, не е сждебно учреждение и не е носителъ на сждебната властъ. Той не се произнася по граждански или углавни искове, не разрешава спорове за права, възникнали между страни, каквито въ сщностъ въ производството на това учреждение нѣма, макаръ законътъ и да говори понѣкога за такива (ср. чл. чл. 230, 231, 234). Той е специално административно учреждение, върху което е възложенъ висшиятъ контролъ надъ закономѣрността на административнитъ актове, въ посоченитъ въ закона предѣли. Тукъ производството почва и въ него участвуватъ само лица, които иматъ личенъ или прѣкъ интересъ за отмѣна на административния актъ (чл. чл. 217, 224, 227), а самото решение въ повечето случаи има сила не само по отношение на тѣзи, които сж участвували въ дѣлото като заинтересувани, а и по отношение на всички (чл. 240).

Посоченото положение на административния съдъ въ срѣдата на другитъ държавни учреждения и характера на неговата деятелностъ биха могли да доведатъ до възражение, че и прокуратурата при това учреждение не е такава въ истински смисълъ на думата, особно като се има предвидъ, че тя е лишена отъ главната функция на общата прокуратура — углавното преследване. Такова едно възражение, обаче, би било погрѣшно, тъй като: 1) прокуратурата, по своята юридическа сщностъ, е възможна не само при сждебнитъ учреждения, но и при всѣко държавно учреждение, стига въ нейнитъ функции да се съвмѣстватъ и тритъ споменати части отъ общото призвание на института; 2) углавното преследване е само единъ отъ видоветъ на наблюдателната деятелностъ на прокуратурата и отпадането му не изключава другитъ видове на сщтата деятелностъ; 3) прокурорътъ тукъ не е обикновенъ представителъ на изпълнителната властъ, натоваренъ съ защита на нейнитъ актове, тъй като тя може да изпраща за това свои специални представители (чл. 232); той действува въ името на публичнитъ

интереси, представителството на които дава на неговата деятелностъ безличенъ отпечатъкъ. Първоначалното назначение на прокуратурата се е състояло именно въ наблюдение за точното спазване на законния редъ и за ненарушението на закона. Въ общата прокуратура углавното преследване, което исторически се явява като едно отъ последствията и проявленията на надзора, поради своята обширностъ и сложностъ, е оставило въ сѣнка споменатата деятелностъ, която е останала като негово допълнение. Напротивъ, прокуратурата при административния съдъ има за главна задача предупредителната функция и представителството на публичнитъ интереси, т. е. първоначалното назначение на института. Най-после, дължимъ да подчертаемъ, че, каквито съображения и да се навеждатъ въ полза на едно противно мнение, споредъ положението на въпроса въ чужбина, това мнение не би могло да намѣри опора въ нашето законодателство.

§ 49. ДЪРЖАВНА АДВОКАТУРА

Българскиятъ прокурорски надзоръ, въ разлика отъ французския *ministère public*, нѣма монополъ на обвинението, а въ гражданскитъ дѣла никога не действува като *partie principale*. Предъ мировитъ сждии обвинението се предоставя на полицейскитъ и административнитъ власти и на потърпѣвшитъ частни лица. Ако обвинението е свързано съ интереситъ на фиска, а това обикновено бива по дѣлата за нарушения на разни специални закони, за които несждебнитъ власти издаватъ постановления, то се поддържа отъ самия органъ, който е издалъ постановлението, и то не само предъ мировитъ, но и предъ общитъ сждилица. Отъ друга страна, по всички граждански дѣла на държавата, по които тя е ищець или ответникъ, исковетъ се водятъ въ лицето на надлежния окръженъ управителъ (чл. 9 ал. 2 З. за държавнитъ адвокати). За защита на държавнитъ интереси по тѣзи именно дѣла е учредена особна служба на държавнитъ юрисконсулти и адвокати, които и се явяватъ представители на държавата предъ сждебнитъ мѣста и лица (чл. чл. 1 и 9).

1. Устройство. Държавната адвокатура се състои отъ: а) държавния юрисконсултъ при министерството на финанситъ и неговитъ помощници, б) юрисконсултитъ при другитъ министерства, и в) държавнитъ адвокати въ окръжитъ (чл. 4).

Всички държавни адвокати действуватъ подъ ръководството и надзора на държавния юрисконсултъ, а юрисконсултитѣ при другитѣ министерства въ съгласие съ него (чл. чл. 10 и 12). За държавни адвокати се назначаватъ лица, които иматъ тригодишна служба като съдии или адвокатска практика. На длъжностъ помощникъ юрисконсултъ или I държавенъ адвокатъ въ Русе и Пловдивъ се назначаватъ лица, които сж прослужили четире години като държавни адвокати, а за длъжноститѣ на държавенъ юрисконсултъ, юрисконсулти при другитѣ министерства и I държавенъ адвокатъ въ София се изисква най-малко петъ години служба като държавенъ адвокатъ или десетъ години като съдия или адвокатъ по професия. Държавниятъ юрисконсултъ се назначава съ царски указъ, а останалитѣ — съ заповѣдъ на министра (чл. чл. 28 и 29).

Съгласно чл. 30 З. Д. А., службата на юрисконсултитѣ и държавнитѣ адвокати се счита съдийска въ смисълъ, че по рангъ и заплата всѣка тѣхна длъжностъ се приравнява къмъ нѣкоя съдийска, по опредѣление на министерския съветъ, както пояснява втората алинея на сжщия членъ на закона. Обаче, въ всѣко друго отношение тѣ сж държавни служители отъ своето ведомство и не се ползватъ отъ права, каквито иматъ съдиитѣ по З. У. С., а назначението имъ на съдийска или прокурорска длъжностъ става по сжщия редъ и при сжщитѣ условия, каквито сж предвидени за адвокатитѣ (чл. 109).

II. Деятелностъ. Отъ съпоставянето на чл. чл. 1, 2, 9, 10 и 20 З. Д. А. се вижда, че назначението и предметитѣ на деятелността на държавната адвокатура се заключаватъ: 1) въ защита и изобщо въ представителството предъ съда по дѣла, свързани съ имущественитѣ интереси на държавата, 2) въ даване заключения по юридически въпроси, възникнали въ разни държавни учреждения и 3) въ поддържане на обвинението по т. н. фискални дѣла, завеждани по жалби противъ постановления на несждебнитѣ власти за нарушения на разни специални закони. Въ всички дѣла отъ този характеръ, граждански и уголовни, тѣ изключватъ участието на прокурора като страна; последниятъ по фискалнитѣ дѣла дава само заключения, а по гражданскитѣ дѣла предъ инстанциитѣ по сжщество никакъ не участвува, но може да даде заключение, ако иска (чл. 55 З. У. С.).

III. Заключение. Отъ изложеното става явно, че държавната адвокатура, макаръ и да изпълнява нѣкои функции, които въ Франция сж възложени на прокуратурата, действува предъ съдилищата на сжщитѣ основания, както и повѣреницитѣ на частни лица отъ общата адвокатура. Отъ последнитѣ тя се различава само съ това, че държавнитѣ адвокати сж на служба по административното ведомство и действуватъ не по специална за всѣки отдѣленъ случай порчка. Тѣ сж представители на своето ведомство, но въ тѣхната деятелностъ задачитѣ на прокуратурата липсватъ, нито може да се съглежда онова, което е общо призвание на прокурорския институтъ.

СЪДЪРЖАНИЕ:

ПО ВАЖНИ ПЕЧАТНИ ГРЪШКИ:

Стр.	редъ	отгоре	напечатано:	да се четє:
13	6	отгоре	свършенната	съвременната
" 52	" 3	"	квкто	както
" 71	" 3	отдолу	обвинителя	обвиняемия
" 75	" 3	"	францукитѣ	французскитѣ
" 80	" 10	"	нея	него
" 106	" 16	отгоре	поставено	постановено
" 107	" 9	отдолу	изследнането	изследването
" 108	" 16	"	обнинитель	обвинитель
" 119	" 9	"	хакактернитѣ	характернитѣ

Предговоръ
Литература
Съкращения

УВОДЪ

- § 1. Общо понятие и задачи на прокуратурата 9
- § 2. Различие въ формитѣ на углавното преследване. Основни форми: частна и публична. Народно и длъжностно обвинение. Ръководни начала: на практическо удобство и на законность. Начини за обезпечение началото на законность 14

ГЛАВА I. ОРГАНИЗАЦИЯ НА ОБВИНЕНИЕТО ВЪ ДРЕВНИТѢ И СРЪДНИТѢ ВѢКОВЕ

- § 3. Организация на обвинението у древнитѣ народи. Изтокъ и Гърция. Римъ 18
- § 4. Обвинение презъ срѣднитѣ вѣкове. Фискалатъ 22

ГЛАВА II. ПРОКУРАТУРА ВЪ ФРАНЦИЯ ДО 1808 Г.

- § 5. Произходъ на прокуратурата 23
- § 6. Устройство на прокуратурата до революцията 25
- § 7. Функции на прокуратурата до революцията. По углавни дѣла. По граждански дѣла. Сждебно-административни функции 26
- § 8. Прокуратура презъ времето на великата революция 30

ГЛАВА III. СЪВРЕМЕННА ПРОКУРАТУРА ВЪ ФРАНЦИЯ

- § 9. Общи бележки 31
- § 10. Устройство 33
- § 11. Деятелность на прокуратурата
А. Сждопроизводствена деятельность:
1. По углавнитѣ дѣла: 1) Сждебна полиция,

2) възбуждане на углавното преследване, 3) предварително следствие, 4) предаване на съдъ, 5) съдебно разглеждане на дѣлото, и 6) обжалване	35
Б. Деятелностъ по гражданскитѣ дѣла	45
В. Съдебно-административна деятелностъ	47

ГЛАВА IV. ОРГАНИ НА УГЛАВНОТО ПРЕСЛЕДВАНЕ
ВЪ ВЕЛИКОБРИТАНИЯ

§ 12. Английски органи на обвинението. Частно и длъжностно обвинение. Дирекция на публичното преследване. Предварително производство. Устройство на полицията	49
§ 13. Публичнитѣ обвинители въ Шотландия и Ирландия	59
§ 14. Разлика отъ французката прокуратура	60

ГЛАВА V. ПРОКУРАТУРА ВЪ ГЕРМАНИЯ

§ 15. Прокуратура до събитията отъ 1848 г.	60
§ 16. Реформи презъ 1848—1850 г.	61
§ 17. Устройство и функции до 1876 г.	62
§ 18. Съвременна германска прокуратура: Устройство. Деятелностъ по възбуждането на углавното преследване, въ предварителното производство, при предаването на съдъ и при съдебното разглеждане на дѣлото. Обжалване. Съдебно-административна деятелностъ. Участие по гражданскитѣ дѣла	63
§ 19. Разлика отъ французската прокуратура	69

ГЛАВА VI. ПРОКУРАТУРА ВЪ АВСТРИЯ

§ 20. Австрийска прокуратура до 1873 г.	69
§ 21. Съвременна прокуратура въ Австрия. Устройство. Деятелностъ въ разнитѣ стадии на углавния процесъ. Частно обвинение. Особни длъжности на прокуратурата	69
§ 22. Финансова прокуратура	78
§ 23. Разлика отъ французската прокуратура	78

ГЛАВА VII. ПРОКУРАТУРА ВЪ ИСПАНИЯ

§ 24. Устройство и деятелностъ	79
--	----

ГЛАВА VIII. ПРОКУРАТУРА ВЪ РУСИЯ

§ 25. Фискалатъ. Произходъ, устройство и деятелностъ	80
§ 26. Учредяване на прокуратура. Деятелностъ и разлика отъ фискалата. Заключение	83
§ 27. Прокуратура по Свода на законитѣ. Общо устройство. Висшъ и мѣстенъ надзоръ	87
§ 28. Прокурорски Надзоръ по „Съдебнитѣ устава на императора Александръ II“. Разлика отъ дереформената прокуратура	91

ГЛАВА IX. ПРОКУРАТУРА ВЪ ДРУГИ ЕВРОПЕЙСКИ ДЪРЖАВИ

§ 29. Устройство и деятелностъ на прокуратурата въ Италия, Белгия, Холандия, Гърция и Турция, Ромъния, Унгария, Скандинавскитѣ държави, Полша, Чехословакия, Литва, Лептония, Естония и Швейцария	95
---	----

ГЛАВА X. ПРОКУРАТУРА И ОРГАНИ НА ОБВИНЕНИЕТО ВЪ КРАЛСТВОТО НА СЪРБИ, ХЪРВАТИ И СЛОВЕНЦИ

§ 30. Общи сведения и законодателство	98
§ 31. Организация на обвинението въ Сърбия	99
§ 32. Проектъ за въвеждане на прокуратура въ цѣлото кралство и за реформи въ углавното сждопроизводство	109

ГЛАВА XI. ПРОКУРОРСКИ НАДЗОРЪ ВЪ БЪЛГАРИЯ

§ 33. Източници и общи бележки	112
§ 34. Устройство на прокурорския надзоръ	114
§ 35. Прокурорска служба. Условия и начинъ за назначаване. Характерни черти: 1) начало на иерархическа подчиненостъ; 2) единство: замѣнимостъ и недѣлимостъ на прокуратурата	117
§ 36. Права, длъжности и отговорностъ на лицата отъ прокурорския надзоръ	124
§ 37. Деятелностъ на прокурорския надзоръ	
А. Сждопроизводствена деятелностъ	
I. По углавнитѣ дѣла. Общи условия на	

обвинението. Фактически условия. Юридически условия : материални и процесуални. Особни условия	126
Деятелност на прокурора въ предварителното производство, при предаването на съдъ и при съдебното разглеждане на дѣлото	131
Деятелност по обжалването и особни длъжности на прокурора по нѣкои углавни дѣла	149
Частно обвинение	150
Обвинение предъ мировитѣ сѣдии	152
II. По гражданскитѣ дѣла	154
Б. Съдебно-административна деятелност на прокурора	166
В. Административна деятелност	167
Г. Законоохранителна и изпълнителна деятелност	168
§ 38. Форми на прокурорската деятелност : 1) заключения, 2) предложения, 3) лично присѣствие, 4) резолюции, 5) протести и 6) канцеларско производство	169
§ 39. Независимост на прокуратурата. Положение на въпроса въ миналото и сега, въ чужбина и у насъ. Необходими мѣроприятия за обезпечение на прокурорската служба.	175
§ 40. Обща характеристика на българския прокурорски надзоръ. Значение на окръжната, апелативната и касационната прокуратура	193
§ 41. Отношения на прокурорския надзоръ къмъ сѣда и сѣдията-следовател	203
§ 42. Отношения на прокурорския надзоръ къмъ адвокатурата	208
§ 43. Отношения на прокурорския надзоръ къмъ участващитѣ въ дѣлото лица.	209
§ 44. Отношения на прокурорския надзоръ къмъ административ. власти	209
§ 45. Отношения на прокурорския надзоръ къмъ обществото	213
§ 46. Кратки сведения за деятелността на прокурорския надзоръ въ числа	218
§. 47. Прокуратура при военнитѣ сѣдилища	221
§. 48. Прокуратура при Върховния административенъ съдъ	229
§ 49. Държавна адвокатура	233

